

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA FIRE KONGERS TID

GEHEIMERÅD J.P. TRAPS

ERINDRINGER

BIND I

J.P. TRAP

FRA FIRE KONGERS TID

BIND I

FREDERIK VI OG

CHRISTIAN VIII

UDGIVET AF DET DANSKE
SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

VED

HARALD JØRGENSEN

G·E·C GAD · KØBENHAVN

1966

Udgivet af
Det danske Sprog og Litteraturselskab
Med understøttelse af
Statens almindelige Videnskabsfond

Omslaget af
Erik Ellegaard Frederiksen sig
Sat og trykt hos
Andelsbogtrykkeriet
i Odense

© G·E·C Gads Forlag

Ved udsendelsen af det første bind af kabinetssekretær J. P. Traps store memoireværk ønsker Selskabet at bringe Undervisningsministeriet sin tak for den støtte, der i sin tid af tipstjenestens overskud er bevilget til manuskriptets afskrivning. Fremdeles bringes en tak til Statens almindelige Videnskabsfond, der har bevilget de til manuskriptets bearbejdelse og kommentering fornødne midler, og til G.E.C.Gads forlag, som i henhold til den mellem Trap og forlaget under 30. juni 1870 indgåede kontrakt har påtaget sig udgivelsen.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab

Indholdsoversigt

Randers			<i>Side</i> 1
Min Skoletid			19
Studenteraarene			23
Candidataaret			35
Min embedstid under Frederik VI			39
Tronskiftet 1839			69
Christian VIII			76
Sølvbryllup og Kroningsfest			84
Kongens store Eriksgata			99
1841	121	1845	175
1842	138	1846	184
1843	155	1847	210
1844	164	Noter	232

1. Gehejmeråd J. P. Trap

Randers

[1] I Nørre-Jyllands østlige Del, i det gamle Aaby Syssel, ligger de tvende Byer, der benævntes efter de Strømme, der ved dem havde sit Udløb: Aaros og Randeros, endnu i vor Tid i Almuesproget nævnte ved de forkortede Navne Rais og Aars. Navnet Aabo for Sysselet indeholder vistnok Mindet om Jyllands største Strøm Guden Aa, hvilken efter at have optaget Nør-aa og flere større Aaer udmundede tæt ved Randers, og tillige maaske ogsaa om flere mindre Aaer saaledes Diursaa, der skilte Nørre- og Sønder Herred. Gudenaas Strøm indsnevres ved Randers, idet Flintebjerg og St. Lauritz's Bakke skyde sig frem mod Syd fra Høilandet nord for Randers, og Bakkerne syd for Byen ligeledes gjøre en Bøining mod Nord. Denne Indsnevring af Flodleiet har fra ældgammel Tid af været benyttet til Broanlæg, og dette har væsentlig bidraget til Byens Opkomst, saaledes som ogsaa Tilfældet var med de to jydsk Byer Hobro og Holstebro. Med rivende Fart strømmer Gudenaan gennem Bropasset, udstrakte frugtbare Enge brede sig saavel mod Øst – de østre Enge – som mod Vest – de vestre Enge –, høie Bakker hæve sig mod Nord, nu tildels beklædte med Plantninger af Naale- og Løvtræer; paa de lavere, foran nævnte Høider mod Syd, paa den anden Side af Broen, ligger Chrstrup malerisk paa Skraaning.

Dette er Beliggenheden af det Sted, hvor jeg første Gang, i hvert Fald ikke før, d. 19de September 1810, gyngedes i en Vugge.

Naar jeg her har givet en kort Skildring af Stedforholdene og senere dvæler ved Forholdene i denne min Fødeby, er det ikke alene, fordi jeg gjerne fremdrager Minderne fra dette mig altid saa kjære Sted, hvor jeg tilbragte mine Barndoms Aar, og som jeg efter den Tid i en lang Aarrække saa at sige hvert Aar har besøgt, idet jeg har været saa lykkelig der at kunne se en høitelsket Moder, hvem Døden først berøvede mig 1867 i hendes 80de Aar, men ogsaa fordi de stedlige og de øvrige Forhold, under hvilke Drengen modtager sine første Indtryk, er af saa væsentlig Betydning med Hensyn til fremtidig Udvikling og Livsbetragtning.

Min Faders Stilling som Kjøbmand førte mig atter og atter til

Udskibningsstedet ved „Bryggen“, og tidlig lærte jeg at bevæge mig saavel i en Baad, som i et Knobskib*. At kunne svømme langt mod Strømmen var en Kraftprøve, at kunne „stage“ et Skib eller krydse med en Baad mod Vinden en Opgave, der betingedes saavel af Kundskab som Øvelse. Naar Østenvinden bragte Vinteren, standsede den ogsaa Aaens Udstrømning; Vandet steg da og oversvømmede Engene. Disse i Forening med Fjorden gave ved deres Isdække en vid Mark for Skøiteløberne. Vel maatte man vogte sig for de Aabninger, som Strømmen kunde skjære i Isen, og for Vaagerne som Aalefiskerne huggede i denne. De langstrakte Dale mellem Flintebjergets Høider vare særlig egnede for Langboldspillet. Fremtidskrigerne modtog ogsaa deres første tactiske Uddannelse i de meget yndede Sommerlege „at føre Krig“ og „være Røvere“. Gav Byens Beliggenhed en rig Opfordring til paa forskjellig Maade at færdes i den frie Luft og til dermed forbundne Legemsøvelser, og styrkedes dermed Legemet, (hvilket for mig var af saa meget større Betydning, som min Legemsbygning kun var svag, og min Helbredstilstand ikke beroligende), gav dens fremfor de fleste danske Byer indholdsrige Fortid Sindet en Retning, der maatte styrke Fædrelandskjærligheden og Sandsen for dens Fortidsminder. Niels Ebbesen havde her [2] dræbt den kullede Greve, og den Gaard eller vel dog snarere det Sted, hvor Drabet var sket, vistest ikke langt fra Sønderbro, den Bro, hvis Bjelker den lille Svend Trøst havde optaget for at sikkre Tilbagetoget for Ridder Niels. Den tappre Skipper Clements Sværd saas paa Raadstuen, og endnu viste sig Spor af de Volde, som saavel han som tidligere Kong Valdemar Atterdag forgjæves havde søgt at gjennemtrænge. Om den gamle Fæstningsport mod Nord med dens Fængselsrum

* „Knobskib“ kaldtes i min Barndom, og jeg tror endnu, en Art af fladbundede Baade, som vare særegne for Randers Fjord og Gudenaen. Siderne, der vel næppe vare over en halv Alen høie og vare i helt verticale, bestode af hele Planker uden Sammenføjning; de vare tilspidsede til begge Ender og havde i Midten et lille Hyttefad, der tillige tjente som Bænk. De roedes ikke, men stagedes og havde især Anvendelse ved Fiskernes Seilads ned og op ad Fjorden til deres Laxegaarde og deres Fiskegarn. Ogsaa til Jagt efter Vildænder og Brushøns, hvor man skulde ind mellem de ofte meget brede Siv- og Klægstrækninger, vare de anvendelige.

vidste man endnu at fortælle, og jeg selv har endnu Erindringen om den hule Lyd, der fremkom, naar Vognene kørte over den Del af Nørregade, hvor den havde ligget (ved Kjøbmand Vellings Gaard dengang, senere Michelsens)*. At Byen havde havt et Slot, „Dronningborg“, hvor Konger og Dronninger havde boet, derom erindredes man endnu ved Slotsgaarden, af dens 4 Klostre, af hvilke det ene, Graabrødrekloster, blev en Del af dette Slot, fandtes endnu en Bygning med en anselig Gavl paa Torvet, og det gamle Helligaandshus var Byens lærde Skole. Derimod havde Randers af sine 7 Kirker St. Peders, imellem hvis Buer jeg er født, St. Mariæ eller Vor Frue, St. Laurentii, hvorom St. Laus Klokke endnu minder, St. Clemens, Graabrødre, senere Slotskirken, St. Olafs og St. Mortens nu kun den ene St. Mortens tilbage. Af den ældste St. Petri Kirke skjulte min Faders Gaard No 29 – dengang No 30 – paa Torvet ligeoverfor Raadstuen som anført endnu Levninger. Mathias Galthen, residerende Capellan ved St. Mortens Kirke i Randers, nævner i sin i Aaret 1802 udgivne lille, men ret interessante Beskrivelse af Randers, hvorledes denne Kirke, „der laae øverst paa Torvet, var, saavidt man kan skønne af Rummet, den har indtaget, en temmelig stor og anseelig Bygning“.¹ Hovedbygningen af de 2 store og smukke Kjøbmandsgaarde, som Hr. Anders Ove og Hr. Christian Hansen byggede omtrent paa den Tid, vi gik over fra forrige til dette Aarhundrede, og af hvilke Oves Gaard var min Fødegård, udfyldte begge denne Kirkes Længde og Vide, ligesom og en Del af dens tykke Mure vare i dem bevarede. Det er noget særdeles eiendommeligt og maaske enestaaende her i Landet, at man har benyttet en Kirkebygnings Mure til deraf at danne borgerlige Bygninger, saaledes at man endog, som det af Galthen ses, har benyttet Kirkedøren med sin runde Bue for oven og sine Piller ved Siden som Indgang til den ene af de 2 Gaarde (Hr. A. Oves), man dannede af Kirkens Skib og Sidegange. Ved den vestlige Ende af Oves Gaard stod indtil Aaret 1796 eller 97 endnu Petri Kirkes Taarn, der først blev nedrevet, da der til St. Mortens Kirke føiedes en Taarnbygning, og Byens Klokker, der før havde Plads i hint Taarn, deri bleve op-

* En Udgravning er sket 1873.

hængte. Naar Galthen lader antage, at de gamle Kirkemure ganske vare forsvundne i de af Ove og A. Hansen opførte Gaarde, da feiler han. Endnu har den af Ove opbyggede Gaard, som i 1808 solgtes til min Fader og blev i min Families Eie indtil 1852, i sit Midtparti 2de gamle Indersider, og endnu staar den gamle Kirke-mur ud til Gaarden. Den gamle Granit Døbefond eller Vievandskar var endnu i min Barndom der, men overlodes af min Fader til Kjøbmand Jacob Holm, som placerede den i Haven paa hans Eiendom Holmsgaard ved Randers, hvorfra den dog nu atter skal være ført. De gamle Kirkemure og de i Gaardens Midte værende mørke Rum gav naturligvis Anledning til, at man fortalte, at det spøgede; en Fortælling, der i gamle Bygninger med de som oftest hule Mure næres derved, at af de hensmuldrende Sten ofte Grus og Sand falder ned i Hulningerne. At der i Gaarden, der tidligere var Kirkegaard, opgravedes Bene af Mennesker, henhørte ogsaa til det Gru-opvækkende for det barnlige Gemyt. At Overtroen var langt større dengang end nu er jo en Selvfølge: ofte hørte jeg fortælle om Varsler, om Helhesten, der løb paa tre Ben forbi det Hus, hvor nogen skulle dø; ikke at tale om en sort Hund med en hvid Præstekrave om Halsen, der, Gud ved af hvilken Grund, om Natten løb fra Hornbæk til Chrstrup og tilbage*.

Disse Erindringer om mit Fødested kan jeg ikke forlade uden tillige at have givet nogle Meddelelser saavel om Byen Randers, saaledes som den var, da den naas af mine første dæmrende Erindringer, og af den Levevis, som der fandtes saavel i Almindelighed som især i Kjøbmandsstanden, til hvilken saavel min Fader som min Farfader og flere af mine Forfædre hørte**.

Omkring St. Mortens Kirke, hvor der nu er Torv, laa dengang endnu Kirkegaarden med sine Ligstene, afspærret mod Gaden ved et gammel faldefærdigt Træstakit, ved Kirkegaarden saas Kjøbmand Ludvigsens Gaard, der havde tilhørt min Bedstefader, opført i gammelt Bindingsværk fra det 17. Aarhundrede; saaledes som

* Om den gamle Kirke kan man forøvrigt nu læse Supplement til 2den Udgave af Traps Beskrivelse af Danmark S. 41, hvor min Barndomsven Amtmand Rosenørns Meddelelser til mig om mit Fødested ere indeholdte.

** Jeg har erindret herom i det af mig under Mærket P udgivne Værk Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder III S. 433 Noten.²

dens vestlige Parti findes afbildet før dens Brand paa Planen af Randers i første Udgave af min Beskrivelse af Danmark.³ Hospitalet med Kong Christian den Tredies Indskrift paa Gavlen: „Dieu pour mon partage“ var en stor eenetages Bygning;⁴ tæt derved begyndte „Hvide Mølle­dam“, der fra Hornbæk førte Vandet til Møllen, tidligere til Byens Grave, nu som bekjendt tilkastet i Anledning af Jernbaneanlæget. Mod Vest var Byens Udstrækning omtrent det samme som nu. Anlæget ved Fattighusene paabegyndtes maaske netop i min første Barndomstid. Mod Nord har Byen derimod i Aarene efter Krigen 1848–50 modtaget sin største Udvidelse. Markedsgade, Schousgade med flere ere fra denne Periode. Hvor nu Frederikstorvet er, var dengang en stor Have med gamle Lindetræer, der kaldtes Slotshaven, mellem denne og Slots­gaarden gik en smal Gade med nye Smaabygninger. Disse havde min Bedstefader, hvem Slots­gaarden og Slotshaven tilhørte, ladet opføre, og derfor stod ogsaa hans Navn J. Trap indhugget paa en Sten paa Slotshavens Hjørnemur. Fra Slotshaven førte „Alleen“ ned til Aaen. Denne, der nu er bleven til Carolinegaden, var imod Vest begrændset af en dyb Grøft, formodentlig Levningerne af det Vandløb, som førte Vandet fra Byens Grave til Slotsmøllen og derfra til Guden-Aa. Øst for Alleen laa „Carøes Enge“, og først Vest for denne begyndte Skibsbroen. Hvor Toldboden i flere Aar laa, var den saakaldte Slæbeplads, ved hvilken Skibene kunde drages op for at repareres. Oplagspladsen paa Tyveholmen og Broen dertil anlagdes først flere Decennier senere. Til Alleen, der førte til Slots­gaarden, maatte man have Nøgle, og fra denne kunde man spadsere ad en Sti bag Østergades Haver til den østre Landevei. Ved denne laa først et lille smukt Sted, beboet af Planteuren Schaldemose, hvor nu Amtmandsboligen ligger, dernæst det store Ridehus af Træ, og Exercerskolen, der var anlagt 1811. Kirke­gaarden fulgte derpaa; paa høire Haand havde man derimod ingen Bygninger, før man kom til det i 1800 opførte Tøihus. Naar man fra Storegade gik op ad Brødregade, havde man til Høire paa den Plads, hvor Dronningborg Slot og endnu tidligere Graabrødrekloster havde staaet, først Bursches Have[3] og dernæst Tømmer­pladsen, ved hvilken laa Byens nye Klædefabrik med en stor Have ud mod Alleen. En ældre Klædefabrik laa ved Fabrikstræde,

som derefter har faaet Navn. Disse to Fabrikker tilligemed Sukkerhuset paa Torvegade og Kellermanns Handskefabrik ved Broen vare Byens vigtigste industrielle Anstalter. Den gamle Klædefabrik havde sine Tørringsrammer paa St. Lauritzbakke, tidligere Kirkegaard for St. Lauritz Kapel sammesteds, hvor nu det nye Thing- og Arresthus staar, og hvor i Mellemtiden Handelshuset Rée havde en Have. Hvor Anlægene nord og øst for Byen ere, var kun golde Bakker med Dale, Anlægget mellem Excerpladsen og Veien til Tøihushaven indtoges formelig af en Grusbakke. Tøihushaven (Marielund) var endnu et nyt Anlæg, hvortil man maatte løse Nøgle for Betaling. Den nuværende Amtmandshave paa Bakken, dengang rigtig anlagt af den af Plantningerne ved Randers fortjente foran nævnte Schaldemose, blev benyttet som et Forlystelsessted. Smaafolks Spadseretour var ud i „Strømmen“ (Veien syd for Broen over Guden-Aa); man kunde der ved særdeles Gunst faa Lov til at gaa ind i Haven ved Skandsen, der var anlagt i Terrasser, eller i Selmers Have, der havde Glasklokker bevægelige for Vinden og en Grotte. Også „ad Volden“ (Dæmningen for Hvidemølleaa) spadserede man. Gamle adstadige Folk ringeagtede al Spadseren og gik kun i godt Veir ned til Broen „for at spytte i Vandet“ og faa en Samtale, med hvem de kunde møde. Eiendommelig for Byen var dengang Lindetræerne udenfor Husene og Bænkene udenfor Dørene under disse Træer. Om Sommeraftenne pladserede Familierne sig paa disse Bænke, og de Forbigaaende slog en lille Passiar af med dem. Mange Huse havde endnu Karnapper, og enkeltvis fandtes endnu Bislage. Til Byens Physiognomi hørte dengang ligesom nu de utallige Storkereeder paa Husene, derimod har den lille Dalby tabt den eiendommelige Sommerduft, den i min Barndom havde af dens mange Køer, der hver Morgen og hver Middag blev drevet ud i Marken for at græsse paa Byens Fællede og atter Middag og Aften kom hjem for at malke. Hyrden (Hjøren som han benævnedes af Menigmand) mindede ved at blæse i et stort Kohorn, der var sat i Forbindelse med [et] Overstykke af Træ, om Tiden til at malke og drive Køerne ud. Endnu Eet skal jeg sluttelig nævne som særligt ikke for dette Sted, men for denne Tid. Ved alle Byens Indkjørsler laa Consumtionsboder, hvori residerede en Consumtionsbetjent, der anholdt enhver

Vogn og enhver enlig Vandrende for at tage Consumtion af det, han maatte føre til Byen. Nutiden kan ikke noksom skjønne paa, hvilken Lettelse den har modtaget ved Ophævelsen af denne Afgift, hvormed stod i Forbindelse, at alle Byer om Natten vare lukkede med Porte, hvis søvndrukne Vægttere det ofte var besværlig at faae kaldet ilive, og som endda derefter skulde gjøre Tieneste[?]⁵

Det hører ogsaa til Skildringen af Livet i hin Tid i en Provinsby (procul ab Jove, procul ab fulmine), at selv Børn kunde opfatte, at Embedsstanden var bestikkelig.⁶ At Toldvæsenets Embedsmænd vare det, fik jeg jo let at vide, da jeg hørte til en Kjøbmandsfamilie, at Byens Borgermester [Neckelmann] var det, maatte man jo antage af den senere mod ham anlagte Sag;⁷ jeg hørte det ogsaa omtale dengang, at Udskrivningschefen eller hans Fuldmægtig havde et særligt Madstræv, og at man kunde købe Frinummere forinden Lodtrækningen.*

Mine Forældres Hus var i min tidligste Barndom indrettet paa samme Vis, som et Kjøbmandshus alt skildres hos Pontoppidan, hvorefter man „hos en Kjøbmand (i Randers) kunde faae Alt, hvad man i Kjøbenhavn og andre store Stæder søger hos Klædekræmmere, Urtekræmmere, Isenkræmmere, Hørkræmmere og vel 10 andre Steder“.⁹ De Handlende i de gamle Kjøbmandsgaarde, der havde en dertil svarende Indretning, levede især af deres saakaldte Bondenæring. En „Søgningsbonde“ kom om Løverdagen, da det var – og endnu er – Torvedag. Han kørte ind hos sin Kjøbmand, satte i Gaarden sin Vogn og Heste, gik med sin Kone og Døttre ind i Kjøbmandens Dagligstue, som paa Torvedagen om Løverdagen altid stod aaben for Bønderne, afleverede sit Korn, Smør, Kjød, Huder, og hvad andre Producter han maatte have medbragt til Kjøbmanden for gangbar Pris, og købte igjen hos ham, hvad

* Det kom paa en eiendommelig Maade yderligere for Dagen derved, at en Bondekarl, der havde kjøbt sig et saadant Frilod, som han altsaa allerede havde i Haanden, da han skulde trække, tabte dette, idet han stak Haanden ned for at lade, som han trak et Nummer ud. Han udbrød i samme Øieblik „No taut a et“. Der var naturligvis Ingen, der vilde forstaa ham. Clericus clericum non decimat.⁸ Hvilken glædelig Forskjel nu! men – hvorlænge vil det vare, at Kundskaber og kostbare Studier forblive det slettest Lønnede i Staten?

han behøvede af Tømmer, Jern, Tjære, Brændevin, Salt, Colonialvarer og almindelige Isenkramvarer. I enhver Kjøbmandsgaard var der Brændevinsbrænderi og dertil hørende Maltovn med Kjøleskorstenen i den rummelige Forstue, hvilken foruden denne Skorsten med Jerndøre ogsaa havde sit Særlige i et langt Træbord med Bænke, hvorom Bønderne kunde pladsere sig. Ved Forstuen og aaben ud mod denne var Boutiken med sine Vægtskaale hængende paa en stor malet Valfisk, sine mange Skuffer og Hylder. Tømmeret fandtes i en særlig Tømmergaard. I denne fandtes som oftest store Kar til Nedsaltning af Kjød. Med Brændevinsbrænderiet var forbunden Studehold. Kone og Døttre gik ind i Boutiken, hvorfor ogsaa een „Kjøbmandskarl“ i Almindelighed var nok til at assistere ved Udsalget og Varernes Modtagelse. Det ses heraf, hvor combineret en saadan Trafique var, og hvormeget der concentrerede sig paa Løverdagen, da Bønderne fra den frugtbare Omegn i Mængde strømmede til Byen. Meget, der nu kjøbes, tilberedtes ogsaa dengang i selve Huset. Man slog selv sine Rugbrød op, kogte sin Sæbe, bryggede sit Øl og støbte sine Tællelys, man holdt sine Malkekjør og lagde Grise til. Fjederkræ og Duer hørte til Gaardens Besætning, som oftest havdes Agre og Enge paa Byens Mark, der dyrkedes ved Hjælp af de 2 eller 4 Heste, der holdtes til Kjørsel for Handelen. Dagsindelingen for Maaltider var denne: Kl. 6–7 stod man op og drak The, Kl. 9 nødtes lidt Frokost, Kl. 12 præcis Middag med 2 Retter Mad, Kl. 2 Kaffe, Kl. 5 The, Kl. 7 Aftensmad, koldt. Kl. 10 præcis var Sengetid. De 4 hellige Aftener: Mortensdagsaften, Juleaften, Nytaarsaften og Helligtrekongersaften spistes der 3 Retter Mad: Fisk eller Grød, Gaasesteg og Kage, men saa fik man til Gjengjæld ingen Middagsmad, men Julekage til Kaffen. Om Eftermiddagen før disse Aftener gik Byens Organist, Hr. Blauenfeldt, omkring paa Gaden til hver Mands Dør og spille en Psalmepaa et lille Orgelpositiv (Knurkisten), der blev baaret af 2 Mand paa en Portechaise, og fik derfor en Gave af 1 Mark eller vel ogsaa mindre. Fastelavnsmandag kjørte de unge Sømænd om i en Baad, der var sat paa Hjul (eller Slædetræer): de havde Aarer ude og roede, Baadsmanden peb, og Anker kastedes udenfor Kjøbmændenes Døre, hvor de ved medbragte Musici udførte en Stykke noget lystigere end Knurkistens. Ogsaa de fik en Gratification til et Gilde

om Aftenen. En ældre Skik at drage om Helligtrekongersaften i Optog med de hellige 3 Konger i Costume var ophørt før min Tid.* Juletræ kjendte man ikke i min Barndom i Randers. Denne Skik at give Gaver paa et Grantræ smykket med Lys og forskjellige Prydelser til Slægtninge og Venner især Børn Juleaften, og som nu fra Kjøbenhavn har udbredt sig over hele Landet til de høiere Klasser af Samfundet, i Kjøbstæderne vel ogsaa til Middelstanden, tog først sin Begyndelse i det 3die Decennium af dette Aarhundrede.** Paa Kongens Fødselsdag d. 28de Januar drog Borgerskabets Musikcorps op om Morgenen tidlig og spillede Frøken Jessens kronede Nationalsang „Danmark, Danmark, hellige Lyd!“ og andre Melodier.¹¹ Kl. 10 mødte Officererne af Garnisonen, der bestod af Regimentet „Jydske Dragoner“ og det i Tøjhuset inquarterede Artillericompagni. Regimentschefen udbragte da et Leve for Kongen, og Musiken spillede flere yndede Stykker. Om Aftenen var der Bal for Selskabets Medlemmer og Omegnens Honoratiores i Harmonien, en solid Fornøielse, der begyndte Kl. 7 om Aftenen og varede til Kl. 7 næste Morgen. Ballet afbrødes af et godt Aftensmaaltid f. Ex. Skinke med Grønlangkaal, Kalvesteg og Butterdeigs-kage. Borddansen var derefter meget animeret, da disse svære Retter krævede ikke ringe Qvantiteter Vin. I Harmonien gaves ogsaa Skuespil af Selskabets Medlemmer paa et dertil indrettet Theater.¹² 6 til 8 Gange om Vinteren, om Løverdagen, var der da Generalprøve, til hvilken Klubmedlemmernes Børn og Tjenestefolk havde Adgang. Det lille Syngestykke [4] Fruentimmerhaderen, Dragedukken, Menneskehad og Anger af Kotzebue og flere af Ifflands Stykker høre til dem, der endnu ere i min Erindring fra denne Privatskuespillenes Tid.¹³ Den senere i Kjøbenhavn saa bekjendte Dandsemester Bagge boede dengang i Randers, hvor han havde etableret en Boghandel i Forening med Leiebibliothek. Hans Dandseelever viste sig undertiden paa Skuepladsen, saavel i Solonummere som i Quadriller af hans egen Composition. Orchestret

* I Illustreret Tidende No. 1226 for 9de Marts 1884 meddeles nu, at man endnu har en lignende Skik i Nykjøbing paa Mors, og i hvert Fald for 50 Aar siden har man ogsaa havt den i Aarhus.

** Se Kjøbenhavns Skilderi [Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn] 1822 No. 5, jfr. Werlauff Antegnelse S. 187.¹⁰

stod under Stadsmusicantens Hr. Blauenfeldts Ledelse og dannedes af Volontairer, der for deres Kunstflid nød Agrementet af Adgang for deres Damer til Skuespillet. Den hele Kunstretning var udgaet fra Kjøbenhavn; hævdede den sig ikke til nogen særdeles Høide, gav den dog en smuk Adspredelse og virkede derved høist gavnligt og vel tildels vækkende. De store Haandværkerlaugs Svende havde ogsaa deres Baller paa Byens Raadstue, hvilke allerede begyndte Kl. 2 om Eftermiddagen. For hvert Par, der kom, blev der blæst en Fanfare ud af Vinduet. Disse Baller endte ogsaa først ved den lyse Dag næstefter, og jeg erindrer godt den Taage, der strømmede ud af Vinduerne, naar de aabnedes, efterat Gjæsterne vare tagne bort.

Sommerforlystelserne bestod i paa store holstenske Vogne at kjøre til Støvringgaard, spadsere i Klosters Have og derefter liggende i Græsset i Støvringgaards Skov, hvor der ikke fandtes noget-somhelst Arrangement for de Besøgende, at nyde et meget rigeligt Aftensmaaltid, der snart bragte de Liggende paa Benene til en Dands eller anden Lystighed. Det maa i det Hele bemærkes, at man dengang nød langt flere stærke Drikke end nu. Det var meget almindeligt at nyde Rom i The (de saakaldte Thevandsknegte), og ved Aftenselskaber, selv i de bedste Familier, blev bestandig mellem Theen og Bordet [budt] paa et særligt lille Bord dækket med Cognak og Ost samt Brød m. m., omtrent svarende til, hvad vore nordlige og østlige Naboer endnu have i deres Appetitsup før Middagsbordet.

Det almindelige Kortspil i bedre Huse var L'hombre og Whist. Polskpas, en simplificeret L'hombre, der spiltes med 5 Kort paa Haanden, Femkort hvor det gjaldt om det sidste Stik, Firkort og Trekort vare for jevnere Kredse.

Endnu gik Herrerne som oftest med snevre Benklæder ned i stive Støvler, enten saakaldte ungarske eller de gulkravede engelske. Jeg erindrer ogsaa, at de jydskke Dragoner dengang endnu havde en Art ungarske Støvler. Damerne havde kortlivede Kjoler og tætsluttende Pelse; ligesom Herrerne Haar var strøget op i Midten til en saakaldet „Hanekam“, havde Damerne en Krølle midt i Panden. Bønderne havde dengang endnu deres egen Dragt; Kofte med Sølvknapper, lange Støvler, Knæbuxer, hos de mere

formuende af Manchester, og rund Uldhat. Fruentimmerne bar Korsklæde og røde Bul.

Hvad Værelsernes Indretning og Meublering angaar, kan jeg tilføie, at i mine Forældres Gaard vare Dagligstuen, Sahlén og Sovekamret gibsede og hvidtede, den ydre Stue var „rødt marmoret“, en Decoration, som jeg i en Artikel i Industritidende for 1874 ser, har været en almindelig Decoration i Kjøbenhavn for borgerlige Beboelser i den Tid, da Kunstacademiet blev oprettet;¹⁴ nogle Gjæsteværelser vare malede med Vandfarve. I enkelte Huse havde man Oliemaling paa Mur, men Hvidtning blev dog af propre Husmødre anset for den netteste Pynt paa et Værelse. Betrukne Værelser kjendte man næsten ikke. Gammel Rococo Sølvtoi fandtes omtrent i alle Huse. Med Aarhundredet eller kort Tid derefter begyndte den saakaldte imperiale Stil, af hvilket endnu i mit Hus findes et og andet Stykke, som min Moder havde faaet til sit Udstyr 1809.

Naar vi dvæle ved Erindringen fra hin Tid, der bevæger sig i og om Randers, maa det i det Hele erindres, at det, som gav Byen dens eiendommelige Character, var den gennemstrømmende Aa med dens talrige Sejlskibe ved Bryggen, dens Koge paa den anden Side Broen med Tørv og Brænde, dens Laxegaarde, dens Knobskibe, dens mange Fisk som Lax, Ørred, Helt, Gedder, Aborrer, Horker, Smelt foruden Aal og undertiden Stør, ikke maa glemmes den dumpe Lyd i Sommeraftnerne af Rørdrummen og de livlige Brushøns om Sommerdagene paa Fjordens Holme.

Naar jeg her har givet nogle Træk af Livet i min Fødeegn, maa jeg sluttelig bemærke, at disse maa henføres til mine Erindrings første Tid, altsaa i de nærmeste Aar efter Freden 1814.

Efter disse almindelige Træk til Skildringen af mit Fødested og min Barndomstid, vil jeg nu forsøge at fremkalde Enkelthederne i mine Erindringer i den Orden, hvori de fremtræde. Det er ikke altid Tilfældet, efter min Erfaring, at de tidligste Erindringer netop ere de dunkleste; undertiden kunne Indtrykkene være saa stærke, at de fæstne sig endog med enkelte Detailler. Hvad jeg saaledes først af Alt kan erindre er forenet med Specialiteter, som jeg senere har undersøgt og fundet rigtige. Det var i Januar Maaned 1814 (jeg

var altsaa kun lidt over $3\frac{1}{4}$ Aar), at Skarer af Kosakker, efter at den danske Arme i Holsten havde maattet søge Tilflugt i Fæstningen Rendsborg, i lange Dagsmarscher paa deres haardføre Heste strømmede mod Nord. Hele Jylland blev grebet af Skræk for disse Steppernes Sønner, der naturligvis skildredes, men som det synes med Urette, eller i hvert Fald med Overdrivelse, som de vildeste og rovgjærrigste Barbarer. Især vilde de røve Sølvtoi og Pretiosa, og man anvendte da sin Skarpsindighed for at finde de sikkreste Steder til at skjule sine Kostbarheder. Jeg skulde næppe have været indviet i disse Hemmeligheder; men da „lille Peter“ var overalt, var han ogsaa tilstede ved Indmuringen af Sølvtoi og fik da en høitidelig Formaning om Taushed og dertil en Extraskildring af disse fæle Mennesker, der red paa bittesmaa Heste, havde lange Klæder, lange Skjæg og fremfor Alt meget lange Landser, hvorpaa de spiddede smaa Børn.

Efter en Privatskrivelse fra Aller, meddelt i „Dagen“, ankom General Tetenborn d. 8de Januar 1814 med 3–4000 Mand Kosakker til Christiansfeld og Aller, d. 13de Januar høitideligholdt de deres Nytaar i Christiansfeld; den 16de s. M. kom Efterretningen om Freden, og faa Timer derefter droge de atter syd paa.¹⁵ Det bemærkes udtrykkelig i denne Skrivelse: Ved deres Bortreise, som under deres Ophold, holdt de god Mandstugt. Til Ribe kom efter Byens Avis et lille Detachment paa 30–40 Mand; ogsaa om den bemærkes det, at de holdt god Orden.¹⁶ Nordligere synes Kosakkerne ikke at være trængt frem. Jydernes Frygt viste sig altsaa baade i den ene og den anden Henseende for ugrundet. Sølvtoi blev derefter atter taget frem, og Tiden gik sin mere rolige Gang uden at efterlade tilsvarende rystende Indtryk paa de barnlige Gemytter.

„Randers Avis“ meddeler fra denne Periode: I Onsdags den 9de Februar feiredes her i Klubben Harmonien vort brave jydsk Dragonregiments lykkelige Hjemkomst til sin gamle Garnison. Dineren var paa 232 Couverts, Herrer og Damer, Amtmanden, Kammerherre Ridder Fønss* udbragte Kongens Skaal. Skaaler udbragtes ogsaa for Regimentets Chef, Oberst Engelsted og for de

* Fønss havde senere en uheldig Skjæbne, formedelst Kassemangel blev han fradømt sit Embede. Han døde 1824 hos Capitain Müller paa Møllerup.¹⁷

øvrige Officerer.¹⁸ Regimentet havde, siden det forlod Randers, mistet den tapre og brave Oberst Bonnichsen.* Han var falden i den hidsige Fægtning [5] den 6te Decbr. 1813 ved Rahlsted nær Holstens Sydgrænse, hvor Regimentet havde et Tab paa 41 dræbte eller fangne Dragoner, 28 saarede Dragoner og 44 Heste.¹⁹ Oberst Bonnichsens Hest var styrtet. Obersten, hedder det i Rapporten, sprang op og forsvarede sig kjækt, men blev omsider overmandet og faldt hæderligen tilligemed de Dragoner, som vilde forsvare deres Oberst. Man fortalte dengang i Randers, jeg husker det vel, at en Dragon havde tilbudt Bonnichsen sin Hest, for at han paa denne kunde frelse sig, men han havde afslaaet det. Ogsaa Regimentschefen Oberst Engelsted havde været i Livsfare. Jeg saa ofte i min Barndom i Randers den colorerede Afbildning af en Scene fra Fægtningen ved Rahlsted, hvor Obersten angribes af 3 Kosaker, der stikker efter ham med deres Landser. Han gjorde sig dog Plads med sin Sabel, hvorimod Lieutenanterne Ursin og Hobe bleve stærkt saarede og fangne. I Rapporten fra Regimentschefen nævnes med Hæder Major Christensen, Adjudanten Rosenørn, Lieutenanterne Willemoes, Schaumburg, Jacobsen og Lasson. Rosenørn ned-sablede en Kosak og fortsatte Attaquen til Trods for 2 Saar i Armen og Haanden; Jacobsen og Schaumburg vare afskaarne, men huggede sig igjennem. Som bekjendt gjorde Regimentet efter denne Træfning en forceret Marsch gjennem Holsten, der alt var oversvømmet af Fjenden, men naede dog heldigen Rendsborg efter ved Jevnsted at have modtaget Soutien fra Fæstningens Garnison. „Den 9de December 1813 om Eftermiddagen rykkede Regimentet til almindelig Glæde ind i Fæstningen“, beretter den høistcommanderende General. Jeg har per[son]lig kjendt flere af disse hæderlige Officerer. Christensen (død) 1836 blev staaende ved Regimentet en lang Række af Aar. Han var Fader til Captain Christensen af Søetaten, der blev Gouverneur paa Tranquebar og bortreves der 1832 ved en pludselig Død, og til den livlige, altid situationsgrebne meget ordrige Folkerepræsentant Balthazar Christensen, der en Tid lang var ansat paa Kysten Guinea. En yngre Broder Julius Chri-

* En Søn af denne var den tapre Captain Bonnichsen, der faldt ved Dannevirke.

stensen, der hørte til mine Barndomsvenner, gik tilsøs, var „velmunter“, medens han studerede til Styrmandsexamen i Kjøbenhavn, blev derpaa sat ombord af sin Broder, Gouverneuren, i en Americaner med tvingende Forbud mod at komme iland i 2 Aar, kom derefter som et „forbedret Menneske“ til Indien, hvor han blev Skibsfører, og skulde netop gjøre sin Lykke, da han bortreves af en pludselig Død. Jeg har tit med Vemod erindret mig denne unge ufortrødne Gut. Oberst Christensen, i hvis Hus jeg i min Barndom ofte kom, havde endnu flere Sønner og en Mængde Døttre, alle søde og røde, kun een bleg Rose fandtes iblandt dem, det var den lille Rikke.²⁰ I hendes første Barndomsaar havde Barnepigen tabt hende ud af Vinduet, og hun havde derved modtaget en Rystelse, der skadede hendes Sundhed, men forøgede hendes Skjønhed. Om Alle have delt vor Opfattelse i Randers Skole, ved jeg ikke, men det ved jeg, at hun gjorde et „voldsomt“ Indtryk paa os. Nogle drog dog itvivl, om ikke en anden Skjønhed i Byen stod over hende. Skolen delte sig i to Partier, og vi gik løs paa hinanden med de forskjelligste Vaaben. Senere blev Frøken Christensen gift med Ritmester Meyer af Dragonerne, der faldt, saa vidt jeg erindrer ved Isted. Jeg beder om Tilgivelse for denne lange Digression.

Af de øvrige nævnte Officerer forblev Rosenørn nogle Aar ved Regimentet, giftede sig efter sin første Kones Død (hun var født Hellesten fra Helsingør) med en Datter af Geheimeraad Stemann i Sorø og blev Udskrivningschef i denne Byes District. Han var en Mand af et Ydre, som imponerede, idetmindste mig, ved sin Strenghed. Ogsaa var han en meget alvorlig Fader. Det fik min Skolekammerat, hans næstældste Søn, Mathias Hans Rosenørn at vide. Om denne overdrevne Strenghed har forøget min Vens Flid, ved jeg ikke; jeg tror i hvert Fald, at Haardhed ikke har været nødvendig mod ham . . .²¹

Af de Officerer, som istedet for de Faldne og Afgaaede kom til det jydsk Dragonregiment, maa jeg nævne Honnens og Wilhelm Würtzen, de er begge forbleve i en lang Aarrække i Randers og regnedes blandt de dygtigste yngre Officerer. Würtzen gjorde sig strax bemærket ved sit eiendommelige Lune og sine lystige Historier, der i Forening med et i høi Grad gemytligt Væsen gjorde

ham til Alles Yndling, ja lod endog Damerne forglemme, at de som oftest ikke turde [6] oppebie Pointet i hans Historier; ja endog ofte maatte flygte under Expositionen. Hans Spas var overveiende af godmodig Natur, men kunde dog enkeltvis være saarende for den Vedkommende. Kong Frederik den Sjette gouterede naturligvis ogsaa Würtzens Historier og deres Indhold. Man fortæller, at han dog engang fornærmede Kongen paa en Ridetour under Maneuvren ved Aarhus. Ved at ride ind i Ris Skov, hvor der voxer en Mængde vilde Løg, udrød Kongen: „Her lugter fælt“. W. svarede: „Ja her er et Sted, hvor Deres Majestæt kunde slaa Deres Jøder løs“; Da dette var kort efter Jødefeiden, der havde vakt Kongen saa megen Bryderi, var det ham naturligvis en ubehagelig Erindring.²² Tre Gange fik Würtzen temmelig betydelige Pengeressourcer, de to Gange ved at vinde i Lotteriet og den tredie Gang ved Arv, men kun kort varede denne Herlighed, han „forstod sig ikke paa Penge“, og de gode Jyder havde en opvakt Forstand i den Retning. At sidde Dagen lang paa Klubben, omgivet af ledige Folk, der hørte paa hans Fortællinger og Vittigheder, vel ogsaa af og til gav nogle til Gjengjæld, hørte nu ogsaa til hans Eiendommeligheder: havde han Penge, var det vistnok som oftest ham, der gav Substratet for denne Lystighed; men det trykkede ham heller ei at være Gjæst hos Andre, naar Lykkens Pust i lange Aarrækker ikke bragte ham Capitaler. Würtzen kom i Aaret 1845 til Dragonerne i Odense, og jeg har bogstavelig altid truffet ham paa „Postgaarden“, naar jeg passerede igjennem denne By, altid fortalte han mig da nogle Historier, „der kun vare for Herrens“, og altid spurgte han mig, om jeg kunde erindre mig, da han tog mig op af Vandet.

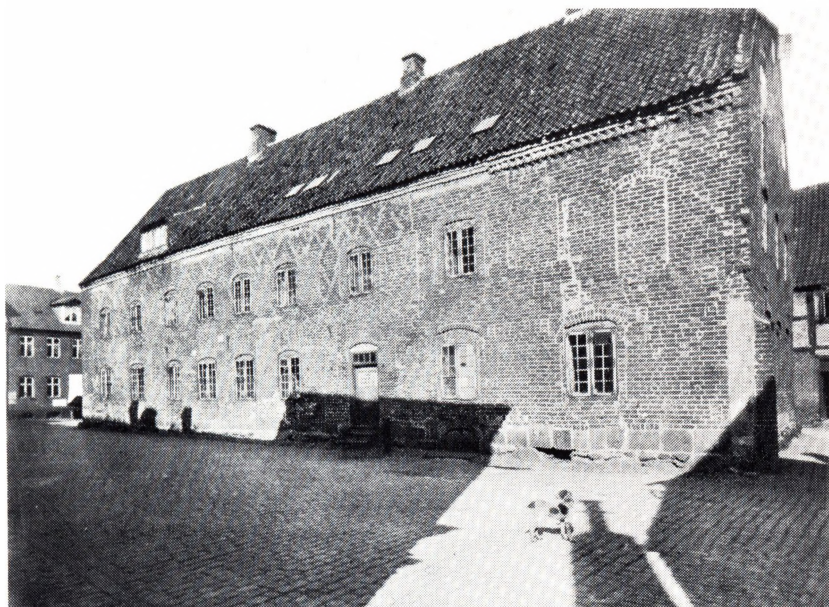
Dette fører mig tilbage til min tidlige Barndom, som Fortællingen om min gemytlige Ven fast har ført mig bort fra. Würtzen og Honnens gjorde som unge Officerer strax Bekjendtskab med min Fader, der dengang hørte til Byens yngre og livlige Mænd. De mødte ham en Sommerdag gaaende med den lille Peter og spurgte, om han ikke vilde gaa med ud at svømme. Han havde ikke Tid, men Würtzen sagde „Skal vi da ikke tage Peter med?“ „Jo det maa I gjerne, men I maa svare mig til Drengen.“ Vi kom paa Svømmeflaaden, de ældre klædte sig af, jeg ogsaa, saa godt jeg

kunde. Würtzen havde imidlertid ventet, at jeg skulde blive, indtil jeg kunde hentes af ham, da der var dybere, end at jeg kunde bunde. Jeg havde vistnok aldrig før været i Vandet og havde derfor ingen Frygt for det; men, hvordan det endog var, da jeg havde skilt mig ved min Paaklædning, sprang jeg uden videre Anmeldelse ud og blev naturligvis grebet af den rivende Strøm, der er i Aaen, hvorfor Würtzen, der var den bedste Svømmer, maatte ile efter mig og hale mig op. Det var denne lille Begivenhed, der dannede et Baand mellem Würtzen og mig, og som bidrog til, at jeg altid var glad ved at træffe ham paa min Livsbane. Da jeg i Efteraaret 1850 var i Slesvig, fandt jeg ham naturligvis hos Mdm. Esselbach, en modig Tilhørerinde af hans Historier, og med hvem han levede i det gemytligste Venskab, ikke til Baade for den fortræffelige Dames Kasse. Würtzen gjorde som bekjendt i 1848 under Slaget ved Slesvig et modigt Indhug med fynske Dragoner og gjen-erobrede en Kanon, men mistede mange Folk. Efter Krigen gik han af fra den active Armé og blev Commandant paa Rosenborg. Det var i denne Tid, at han var Kong Frederik den Syvendes Gjæst paa Frederiksborg til Efteraarsjagterne, men hans Lune var da kun svag, og ei længe efter døde han af en Forhærdelse i Maven.²³

Blandt Fredsbetingelserne i den ulykkelige Kieler Fred [jan. 1814] var ogsaa, som bekjendt, den, at Danmark skulde forene sine Vaaben med de Allieredes og træde fjendtlig op mod Frankrig. De danske Tropper naaede vel Rhinen, men kom dog ikke til at deltage i Kampen mod Napoleon og vendte successive tilbage. Jydske Dragoner vare paa deres Marsch ikke naaede længere end til Ribe. De vendte tilbage i Juni Maaned, og omtrent paa samme Tid passeredes Randers af 3die jydske Infanteri-Regiment, der, efter i 9 Aar at have været fraværende, nu retournerede til Aalborg.²⁴ Det vakte naturligvis den største Opmærksomhed i min Fødeby, hvor der saa længe kun havde garnisoneret Cavalleri – at se et Infanteri-Regiment marschere igjennem, saa meget mere som den napoleon-ske militaire Pomp ogsaa havde gjort sig gjældende hos os. Pionererne udgjorde dengang en egen Afdeling og marscherede allerforrest med Bjørneskindshuer, store hvide Skjodeskind og de blanke Øxer paa Skuldrene, alle havde de lange over Brystet nedhæn-

2. Traps fødegård i Randers

3. Den gamle latinscole i Randers (Helligåndshuset)

4. Dragonfægtningen ved Rahlsted i Holsten

gende Skjæg; efter dem kom Jægerne med grønne Fjedre og uden Bajonetter paa Geværerne; efter dem Janitscharerne med en Regimentstambour i Spidsen med en Chacot af en phantastisk Composition, alenlangt Skjæg og en lang Stok, hvormed han gav Signalet til Musikens Begyndelse og Ophør, hvilket ofte skete ved at kaste Stokken flere Alen op i Luften og derefter gribe den. Halvmaanen med Klokker og lange Hestehaler, Bækkenerne, Trianglerne og den store Tromme vare væsentlige Dele af Janitscharmusiken. Efter denne marscherede Regimentets Grenader-Compagni. De lange Fjer paa de høie Huer samt et eget Messing-Apparat til at kaste Granaterne med, hvilket var fæstet foran paa Bandoleret, vare Distinctionerne for dette Compagni, til hvilket ogsaa stedse valgtes de høieste Karle. Efter Grenadererne fulgte sluttelig de 8 Musketer-compagnier, delte i 2 Batailloner, hver med en Tambourafdeling og en egen Bataillonstambour. Flere Gange passerede det i Aalborg garnisonerede Regiment i min Barndom igjennem Randers, thi det blev ikke længe forundt vore nordlige Naboer at beholde deres Garnison; Napoleons Tilbagekomst fra Elba [marts 1815] og Occupationen af Frankrig gav Anledning til Udrykning. Først i 1818 vendte det 3die jyske Infanteri-Regiment atter tilbage til stadig Garnison i Aalborg.

[7] Det er mine Erindringer fra Tiden omkring Kieler Freden, der har bragt mig ind paa denne lange Digression. Naar jeg dernæst med Tanken gaar tilbage, er min eneste kjære Søster Birgittes Fødsel den næste Begivenhed, som jeg nogenlunde tydelig kan erindre. Jeg husker vel, at jeg tidligt om Morgenen i et forfærdeligt Sneveir (det var den 28de Januar 1815) blev ført ud af Huset hen til en Tante, hvor jeg, uden at kunne begribe hvorfor, skulde blive hele Dagen, og jeg husker ogsaa, hvorledes man om Aftenen ved min Hjemkomst underrettede mig om, at Storken havde bragt en lille Søster gjennem Vinduet, hvilket jo ikke kunde andet end i høi Grad forbause mig. Det var den eneste Gang min Fødebyes hjemlige Fugl bragte mig saadanne Overtaskelser i mine Forældres Hus. Børnetallet var saaledes mindre her end i de fleste Familier og Summen af gjensidig Kjærlighed paa en Maade ogsaa, men den trofaste Følelse mellem Sødskende, som udtrykkes i det gamle Rim:

Snarere svige de Svorne
end de Baarne,²⁵

der ikke alene ligger i, hvad man kalder Blodets Røst, har mellem mig og min eneste kjære Søster (i Aaret 1844 gift med Pastor H. R. Holm, nu Pastor emeritus) været saa uforstyrret af al Splid, men næret og styrket med sand Deltagelse i Livets mange glædelige og sørgelige Omskiftelser, saa fælles i at mødes i varm Kjærlighed til den gamle Moder, at idetmindste for mit Vedkommende aldrig det Ønske er opstaaet om at have flere Sødskende.

I det følgende Foraar efter min Søsters Fødsel blev jeg sendt i Skole hos en gammel Kone for at lære Bogstaver m. m.; hun boede paa Hjørnet af Østergrave og Dytmærskens – Navne der minde om meget gamle Dage, da Randers endnu var en Fæstning, og der ikke overalt var Brolægning i Aabyens Gader.

Min Skoletid

[8] Jeg forlader nu de dunkle Erindrings Tid og kommer til den Periode, om hvilken jeg vil istemme med Kingo:

Den Vei, som laa til Skole-Gang,
Besværlig var at træde,
Hand faldt mig stundom meget lang
Og kosted mig min Glæde.¹

Den lille Pugskole paa Hjørnet af Dytmærskens og Østergrave besøgte jeg kun et Aar. Mine omhyggelige Forældre lode mig derefter nyde Privatundervisning, indtil jeg den 20de September 1819, kun 9 Aar og 1 Dag gammel, fik Plads paa Randers Latinskoles allernederste Bænk. I hele 9 Aar vandrede jeg Veien flere Gange om Dagen over Torvet og Hovmeden til Skolestrædet, hvor det gamle grundmurede Hus (i sin Tid et Helliggeistkloster) endnu (1871) ligger, men senere [1857] er ombyttet med en nyere Bygning i Vestergade. Hvorledes Huset ser ud, kan man erfare fra den kongelige Skydebane, hvor det findes afbildet paa min Medlemsplade med Underskriften:

Bliver man end gammel, stor og lang,
Man glemmer dog ei sin Skolegang.²

Rectoren var dengang Professor Lund, en Mand ret ud af den gamle Skole, med gode Kundskaber i de gamle Sprog, af hvilke han selv foredrog Græsk og Hebraisk i øverste Klasse. Hans Fremtræden var af eiendommelig Ro, hans pronomielle Tiltale til Disciplene var „Han“ ligesom i det 18de Aarhundrede. Selv bar han endnu dette Aarhundredes Klædedragt med Knæbenklæder, hvide Strømper og stive Blanklæderstøvler, Pudder i Haaret og Pidsk i Nakken. Jeg naaede efterhaanden den Lykke at komme i den Gamles Gunst. Jeg glemmer aldrig, at han engang, da jeg oversatte Plutarchs Sætning „Af de vilde Føl blive de bedste Heste“, med hjertelig Godhed sagde til mig „Han er et slemt vildt Føl, se nu, han kan blive en god Hest“. Et særligt Møde, jeg engang havde med ham, tror jeg ogsaa var noteret i min Faveur hos ham. Den

stærke Strøm i Fjorden kunne om Foraaret adskille Isen i Flager. Paa en af disse, der var drevet fast næved Broen, havde jeg været ude paa mine Skøiter. Da jeg syntes det blev betænkeligt, vilde jeg paa selve Skøiterne gaa fra den ene Side af Broen til den anden, hvor Isen laa mere fast. Jeg traf paa denne noget generende Gang paa Skøitehælene [9] min gamle Rector, netop idet han fra en Spadseretour kom ind over Broen. Jeg fik naturligvis en Lectie paa staaende Fod, men senere gjentog han tit med inderlig Godhed: „Kan han huske slemme Dreng! da han løb paa Isstumperne.“ Den Gamle var ogsaa god imod mig i Gjærningen. Mine Forældres Formuesomstændigheder vare gaaede meget tilbage i Krigen; han tillagde mig nu fri Skolegang og Legater, af hvilke jeg havde ikke saa lidt lagt op, da jeg skulde være Student.

Flittig var jeg jo ikke*, og jeg blev kun flyttet op i øverste Klasse eller Mesterlectien, som den endnu dengang kaldtes, „in spe melioris industriæ“. Men jeg var en livlig Dreng til al Slags Idræt, Seilads paa Fjorden, Langbold imellem Flintbjergs Bakker og en flink Svømmer, og jeg concurrerede med Baron Constant Dirckinck-Holmfeld (der dengang som ungt Menneske besøgte Randers om Vinteren, da han var forlovet med en Frøken Castonier, en Datter af Udskrivningschefen, som døde, forinden de bleve gift) om Prisen som Stedets første Skøiteløber.⁴ Det var under en stor Baglændsbue, at vi første Gang ufrivillig mødtes, vi faldt selvfølgelig begge paa Næsen og gjorde paa denne Maade Bekjendtskab. I det sidste Aar af min Skoletid, der forøvrigt forløb for mig uden særlige Begivenheder, søgte jeg at indvinde det Forsømte, og det lykkedes mig til en vis Grad. I mit Testimonium til Universitetet dateret September 1828 hedder det: „Puer adhuc, a primis litterarum rudimentis exorsiis, ut sæpius fert ætas puerilis, non semper, qva cura optandum erat, levitate ductus in studia incubuit, adultiore vero jam ætate, natura ei favente, tribuendo scilicet haud vulgares animi dotes, ingenium alacre et felix, qvæ minori cura primis annis tractata fuerunt. His postremis annis reparare ita studuit, ut

* Min Lecture var udenfor Skolen navnlig Walter Scotts Romaner, van der Veldes Fortællinger og Blichers Noveller, som vi i Randers modtogede aldeles friske i Tidsskriftet *Nordlyset*, hvorigennem de først traadte ud i Verden.³ Min tidlig vakte Sands for Naturen fremmedes ved denne Læsning.

laudem meritam si minime detrudere, hanc potius augere voluerim.“⁵

Af Lærerne i Skolen maa jeg nævne Overlærerne Wohnsen, død som Præst i Ledøie og Smørum. Han var ingen stor Latiner, men havde Sands for Klassikernes Skjønhed; vi læste derfor mange Forfattere: Horats, Virgil, Ovid, Terents, Cicero, Cæsar, Seneca og Tacitus, men vi lærte kun slet at skrive Stil. Jeg for mit Vedkommende har været meget tilfreds med det vundne Resultat ved en udvidet Læsning af de romerske Forfattere og har hjulpet mig ret godt igjennem uden at kunne skrive ciceroniansk Stil. Adjunkt Simony, et Sødskendebarn af min Fader, hvis Lærer han ogsaa havde været, læste Latin i de lavere Klasser og indbankede os, om fornødent, alle Paradigmata paa en forsvarlig Maade. Paa Familieskabets Vegne fik jeg særlige Portioner af hans store Correcturmiddel Tampen, som han altid bar i Lommen. Hvad vi forsøgte de sædvanlige Skoledage, lod han os indhente om Søndagformiddag, hvilket vi jo naturligvis ansaa for en utilbørlig Indskrænkning i den personlige Frihed.

Af mine Meddisciple i Randers Skole kan jeg nævne Tvende som mine Venner saavel her som senere ved Universitetet: Niels Levinsen, en Degnesøn fra Randers Egnen, og Christian Drejer, Søn af Præsten Drejer i Evelstrup. Begge havde de digterisk Begavelse. Drejer, Broder til den fortjente Botaniker Salomon Drejer, gjorde sig bekjendt ved sine Regentsviser og andre Leilighedsdigte, der senere ere udgivne.⁶ Han døde i ret ung Alder som practiserende Læge i Løgstør. Ogsaa Levinsen, der tog den store philologiske Examen og blev Adjunct, først i Horsens, senere i Frederiksborg, bortkaldtes ved en tidlig Død. Han var i lang Tid som Student min Contubernal og blev senere D. G. Monrads paa Borchs Collegium.

[10] Sommerferien tilbragtes i Almindelighed efter Indbydelse af Kammerater med disse paa Landet. Skovene omkring Frisenborg, hvor jeg i Dyrhuset besøgte den gamle Birkedommer Stilling, Hedeegnen og den lille Sø ved Herregaarden Kiellerup nord for Randers, Demstrup ved Fjordens Munding, Hovelberg og Langaa Præstegaarde, det smukke Lundberg tæt ved Gudena ere Puncter, til hvilke Erindringer fra mine Skoleaar knytte sig. Med Simony var jeg en Sommerferie i Aalborg og gjorde da Bekjendtskab med mine Slægtninge i denne By og blandt Andre med den senere Ju-

stitsraad Simony, som dengang var i Skolens øverste Klasse, medens jeg kun var i anden Klasse i Randers. Reiserne til Aarhus, naar Kong Frederik laa der paa Maneuvre hvert andent Aar i Juni Maaned, hørte ogsaa til de skjøne Dage, da det tunge Skoleaag var afrystet, og Livet viste sig i al sin Friheds Ynde. Fra Lindbjerg Bakke havde jeg første Gang en Løverdags Aften i skjønt Sommerveir det uforglemmelige Syn af det vidtstrakte Hav mellem Jylland og Sjælland, som jeg senere saa ofte skulde beseile snart med Glæde snart med Savn i Hjertet.

Vækkende var det offentlige Liv dengang ikke, Kieler Fredens sørgelige Resultat hvilede tungt over hele Landet og trykkede dengang med saa meget større Vægt, som Pungenød og lave Priser paa Landets Producter lammede al Virksomhed og Bedrift. Grækernes Frihedskamp var et oplivende Moment, og Ypsilanti var i lang Tid vor Helt, indtil han afløstes af Andre som Colocroni og Canaris.⁷ Ligesaa lidt drømte jeg om, at jeg 30–40 Aar senere skulde gjøre disse tvende sidstnævnte Mænds Bekjendtskab i Kjøbenhavn, som Prinds Vilhelm i Marts Maaned 1863 paa Søcadet-academiets Bænk drømte om, at han i Mai skulde være Hellenernes Konge Georgios I.

Søndagen den 14de September 1828 reiste Candidaterne til Aarhus for at gaa med Smakken til Kallundborg og derfra paa røde Postvogne (uden Fjedre) gennem Sjælland til det store Kongens Kjøbenhavn.⁸ Efter gammel Skik ledsagede Familie og Venner dem til Ølstvad Kro ved den gamle Landevei, hvor der blev drukket et Afskedsbæger. Endnu dengang modtog vi ved Afskeden Stambogsblade, der gjemtes omhyggelig i en Stambog. Det var der, at Niels Levinsen min gamle Ven skrev: Cicero „cetera inquit. neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum, hæc studia autem adolescentiam alunt, senectutem oblectant secundas res ornant, adversis perfugium & solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.⁹ Min Moder og Bedstemoder ledsagede mig til Aarhus, og da vi om Morgen derefter Kl. 6 seilede udaf Havnen, tilviftede disse Kjære mig deres Farvel. Min Moder har ofte fortalt mig, hvorledes jeg var en lille bleg Dreng af et yndigt zart Udseende, og hvor ængstelig hun var ved at sende mig ud i den vide, vide Verden.

Studenteraarene

Det var en stor Begivenhed dengang for de unge Mennesker at komme fra Jylland til Kjøbenhavn. Man tænkte sig dengang Hovedstaden som noget Afsluttende. Kun i saare Faas Lod faldt det at komme til Udlandet. Hjemme fra havde man hørt Tale om Hovedstadens Storhed, om Afstande i selve Byen paa henved en halv Mil, meget længere end man dengang faldt paa at spadsere. Christiansborg var endnu ikke beboet, og dets Indre heller ikke kjendt; det skildredes netop derfor som noget enormt, noget forbausende. Om Studenterlivet i den nys oprettede Studenterforening havde vi hørt med Henrykkelse og Længsel; Regentssangen af Chr. Winther:

Vi ere Herrer i Aandernes Rige,
Vi er den Stamme, som evig skal staa,

vilde vi kun altfor gjerne synge med og nyde den Frihed, der førte over fra Drengetugt til Herrenavn. Men Artium, hvor man skulde examineres af gamle, lærde og fremfor Alt ukjendte Professorer, stod i truende Skikkelse nærmere end al denne Herlighed – dog den kunde tages, „skjønndt med endel Besvær“.

Vi vare mange Candidater med Smakken. 7 fra Viborg,¹ 5 fra Randers (af disse lever endnu O. J. Schmidt som Pastor emeritus). Hele Dagen og langt ud paa Natten seilede vi for at naa Kallundborg, og det [11] var et sjældent Held at komme derhen efter 20 Timers Seilads. I Belysning af den gryende Dag besaa vi Kirkens Ydre, det store Midttaarn var Aaret forinden faldet ned, og dets Rudera laa paa Kirkegaarden. Jeg erindrede mig dette igjen, da jeg i Sommeren 1871 med Cultusminister Hall og min fornævnte Slægtning Stiftamtmand Simony kom efter Indbydelse til Kallundborg Kirkes Gjenindvielse, efter at dens Midttaarn og dens 4 Piller i selve Kirken igjen vare gjenopreiste. Noget Nyt for os Jyder var det at se Pigerne fra Ladegaarden gaa med deres Mælkebøtter paa Hovedet. Paa 3 Vogne kjørte vi Kl. 5 om Morgenen fra Kallundborg og naaede om Aftenen sent Kjøbenhavn. Akkurat Kl. 9 passerede vi Frederiksberg Slotsport og kastede et Blik ind til det

oplyste Slot, medens dets Mure gjenlød af Gardens Tappenstreg. Ved Consumtionsboden udenfor Vesterport blev vort Tøi efterset, indenfor Porten ved den derværende Vagt blev vore Navne optegnede for derefter at indmeldes til Stadens Commandant. En beskjeden Gjæstgivergaard, Knapsteds Gaard kaldet, ved Volden modtog i sine Hønsefjedersdyner vore af de mange Miles Kjørsel paa fjederløse Vogne trætte Lemmer.² Det første Syn af Kjøbenhavn den næste Morgen voldte mig en stor Skuffelse. Voldene havde jeg tænkt mig som store Kjæmpeværker; nu laa for mit Øie fra Gjæstgivergaardens Vinduer Noget, jeg snarere vilde kalde et Gjerde, saa meget er vist, at Kjøbenhavn viste sig mindre for mig, end jeg havde tænkt mig; men Professorerne til Artium forekom mig ogsaa paa den anden Side, og det laa mig nærmere, langt mindre frygtelige . . .³ Vi bleve derefter immatriculerede ved Universitetet, vore Navne oplæstes i Auditoriet af Decanus Adam Oehlenschläger.

Nu fik vi unge Russer Tid til at se os om i Kongens Kjøbenhavn. Denne har jo i mange Henseender forandret sig siden hine Dage. De snevre Porte, der lukkedes ved Midnat (kun Nørreport kunde passeres mod 2 Sk.) ere forlængst faldne, Voldene, hvis Bastioner og Brystværn vare et noli me tangere, have nu i Decennier paa disse givet en yndet Spadseregang, der snart skal afløses af en anden og jevnere, Nørregade laa dengang endnu tildels i Ruiner, og af Studiegaarden stod kun et lille Porthus og nogle Murlevninger, Gammelholm var Søetatens Eiendom, og Equipagemesterens Køer græssede der paa vidtstrakte Marker, Nyboder var et helt Kvarter med sit eget Politi og flere Tusinde Indvaanere, Kongens Nytorv var i slet Føre næsten impassabelt, og det samme gjaldt om den indre Slotsgaard, fra Blegdammen paa den anden Side af Søerne skinnede det hvide Lærred, og Vogternes blide Horntoner hørtes om Sommernætterne ind over Voldene. Christiansborg var endnu ikke taget til Kongebolig endsige til noget som Landsting og Folkething, om hvilket man end ikke havde Anelse, Langelinie og Søndermarken vare kun tilstedede Spadseregange, hint for dem, der havde Tegn, dette for dem der havde Nøgle, og Hr. Arentzens Bog om Baggesen og Oehlenschläger viser os nu ret, hvor ensomt der kunde være i Sønder-

marken.⁴ Der var hverken Thorvaldsens Museum eller vore nuværende storartede Samlinger med egne Bygninger (jeg tror dog, at det naturhistoriske Museum var i Brandassurancens Gaard),⁵ Kunstkammeret var et Sammensurium af al Slags, og Oldsagerne havde kun et lille Rum ved Enden af Universitetsbibliothekets Locale ovenpaa Rundekirke. Observatoriet var i Taarnet paa denne Kirke; Skydebanens Sal var Mødestedet ved festlige Anliggender og for større Forsamlinger, Dyrehaven og Morskabstheatret paa Vesterbro var Forlystelsesstederne af nogen Betydning udenfor Hovedstadens eneste Theater.⁶ Tivoli var saa langt fra en Mulighed, at man tilfredsstilledes ved lidt Musik i Herculespavillonen i Kongens Have og lidt Sang i Monigattis Pavillon i Frederiksberg Alleen;⁷ kun enkelte Lyststeder laa i denne, Villakvarteret og Rosenvænget skulde først fremstaa Decennier efter; „Statstidende“ og „Dagen“ bragte Dagens Nyheder og Nye Postefterretninger 2 Gange om Ugen, „Politivennen“ og senere „Raketten“ samt „Raketten med Stjerner“ vare Oppositionens Blade, og de berettede om usikre Rendestensbrædter og i det Hele det til Almennytte Sigtende,⁸ Vægterne sang om Aftenen og den hele lange Nat i Garderne, fulde Mænd og Koner saas jevnlig blive baarne paa Stige. Æsthetiken var det dominerende blandt Studenterne, og det var et almindeligt Udtryk om unge Studiosi, der ikke toge Examen, at de studerede Æsthetik, en Students Capacitet bedømtes efter hans „judicium“, og en letsindig ung Mand kaldtes en Soldebroder. Det materielle Lys fik Studenterne ved at købe Svovlstikker og Fyrsten i Udsalget af disse Gjenstande ved Rundetaarn og Fyrsvamp paa Postgaarden.

Snart gik det løs paa Exercitien ved Studentercorpset eller „Kongens Livcorps“; en Uniform, sort Kjole med røde Opslag og hvidt Speil, købtes underhaanden, Chakotten derimod var ny, med sine gule Cordons og sin sorte, rødtoppede Fjedre, Gevær og Sabel samt Lædertøi leveredes af Corpset. 3 Timer daglig exerceredes i Rosenborg Exercerhus og paa Pladsen. Prøven blev bestaaet, den senere General Hegermann-Lindencrone, der efter General Lorentz var blevet Studentercorpsets Chef, fandt os fortræffelige, et lille Gilde endte det nye krigeriske Liv.

Saa kom Forelæsningerne til anden Examen. Madvig over Ciceros

de re, publica, Petersen over græske Antiquiteter og en Tragedie af Æschylos, Hornemann over Naturhistorien, Werlauff over et Afsnit af Roms Historie og von Schmidten over Algebra, Stereometri og Trigonometri. De 5 Timers Collegier medtog saa temmelig Formiddagen; Aftenerne bleve i Begyndelsen ikke videre godt anvendt. Comoedien var for kostbar for vor svage Pung, og vi Randrusiensere samledes derfor til Whist.⁹

[12] I Mai Maaned havde Studenterne den aarlige Øvelse paa Fælleden. Det var et populairt Corps, og i godt Veir flokkedes en Mængde Mennesker om samme. Regimenternes Musikcorps skiftedes til at musicere, og efter Dagens Møie tillodes det at tage en lille Dands paa Grønsværet, i hvilken de omstaaende Damer af Middelstanden ofte deltog. Derefter toges Philosophicum, efter at der var holdt Forelæsninger af Peter Erasmus Müller, senere Sjællands Biskop, i Moralphilosophi, af Sibbern i Logik og Psychologi, af H. C. Ørsted i Physik, af Ursin i Astronomi. Jeg gjorde en god Examen i alle disse Fag, men Nyttens af den hele anden Examen var dog kun ringe.

Mit første Studenteraars allerførste Maaned blev mærkværdig ved Prinds Frederik Carl Christians, den senere Kong Frederik den Syvendes Formæling med Kong Frederik den Sjettes yngste Datter, Prindsesse Wilhelmine. Det var en sand Fest for hele Folket eller i hvert Fald for Kjøbenhavnerne, hos hvilke den gamle Kjærlighed til Kongen nu var vendt tilbage i al sin Styrke. Formælingen blev fuldbyrdet i Slotskirken, og Kongehuset beboede derefter i nogle Dage Christiansborg Slot, som da første Gang efter Branden blev taget til Afbenyttelse. Det var da, at Studenterne og jeg da ogsaa drog med Fakler fra Studiegaarden til Christiansborg, hvor vi afsang i Slotsgaarden Oehlenschlägers Sang, hvis første Vers havde Stropherne:

Huus og Gaard og Tabernakel
 Alt saa lyst i Aften staaer,
 Kun Studenten, kom med Fakel,
 Thi han har ei Huus og Gaard.

Faklerne bleve derefter kastede i et Baal i Slotsgaarden ind mod

Staldbygningerne. Ved en Slægtnings Godhed blev jeg sat i Stand til at overvære Festen i Theatret, hvor for første Gang opførtes Elverhøi med Text af Heiberg og Musik efter gamle nordiske Melodier, fornemmelig svenske, af Kuhlau, det var især Ryge, Nielsen, Mdm. Nielsen, Jfr. Pätges, senere Fru Heiberg, og Rosenkilde, der vakte vor Henrykkelse.¹⁰ Prologen var af Boye, det var deri, at vi underrettedes om, at Kong Skjold, under hvis Navn den fremsagdes, nu var gaaet over til Christendommen. „Frygt ei, Skjolds Hilsen ei en Hednings er. Jeg lærte hist, hvad jeg ei vidste før.“ Det var vel egentlig Dronning Marie, man frygtede for skulde tage Anstød af Skjold, da hun selv lod sig nævne blandt Skjoldungerne. Det var især med Jubel, man første Gang modtog de af Ryge som Christian den Fjerde udtalte Ord „Jeg ser i Aanden det skal saadan blive!“ Kongen og Dronningen samt Prindsen og Prindsessen drog efter Festlighederne i høitideligt Optog fra Christiansborg til Amalienborg, hvor der var indrettet af Bygmesteren Koch en smuk Bolig for de Nygifte – det nu af Kronprindsen og Kronprindsessen beboede Palais.¹¹ Livcorpset paraderede ligeoverfor Slottet, og vi saa da, skjønt i en noget tvungen Stilling med de dengang meget tunge Geværer præsenterede, Toget drage os forbi, Majestæterne i Guldkareth ligesom de Nyformælede. Staldmesteren og vel endogsaa Ridejunkere (nuværende Overstaldmester Haxthausen var vistnok som saadan med)*, røde Springere og Dandsere, frederiksborgske Heste af en vis Tilretning til at gjøre de antydede Bevægelser.

Den Sommer [1829] var der atter en Formæling i den kongelige Familie. Den lille Prinds Ferdinand, Kongens Fætter, ægtede sin Cousine Prindsesse Caroline.¹² Formælingen var paa Frederiksberg Slot, og Studenterne vare atter i Fakkeltog. Kongen lod dem beværte med Champagne og Bagværk i Apistemplet, hvorover Glæden var almindelig. Kongen repræsenteredes, saavidt erindres, af Hofmarskal Hauch og Generaladjutant Bülow. Havde den første Fest frembragt megen begejstret Tale og mange overdrevne og smagløse Udtryk, saa stod denne Sommerfest ikke tilbage i den

* Han, nuværende Admiral Bille og Kammerherre Wichfeld vare vistnok de Eneste, som 50 Aar efter igjen deltog i en Fest paa Christiansborg.

Retning. Orla Lehmann citerer saaledes en Henvendelse til Bruden af disse Ord:

„Man glemme maa Fyrstinden, naar Du taler, men hvis en Hyrdepige talte saa, hun vilde synes Kongelig“. ¹³

„Men Blændværk (Engellands Kongekrone) ei friste Følelser som Dine, ¹⁴

Du yndige Mø Caroline.

Kjeden, den Kostbare, fuldendt vi skue

Trindtom vor Kongestol lifligt at lue,

Krandsen, som bandtes, af Manddom og Dyd“.

Mit Studenteraar fik en vis Mærkværdighed ved at blive kaldet, dog vel først noget senere, „Digteraaret“, og man nævnte 4 store og 12 smaa Digtere for dette Aar. ¹⁵ Paludan Müller blev kun dengang nævnt blandt de smaa (hans prisbelønnede Romancer udkom først 1832), medens Arnesen, dengang alt Forfatter af den paa det kongelige Theater opførte Vaudeville „Fodreisen“, blev talt blandt hine, blandt hvilke ogsaa blev regnet Hollard Nielsen, der alt 1823, da han var Seminarist, havde udgivet „Vilde Smaablomster“, medens H. C. Andersen, hvis Reise til Amager udkom ved Nytaar 1829, (den bragtes mig som Subscibent selve Nytaarsmorgen d. A.) ogsaa snart blev nævnet blandt de store. Blandt de smaa Poeter nævnedes, saa vidt jeg kan erindre, foruden Paludan Müller, Frederik Barfod, historisk Forfatter, Folketingsmand, som 1832 udgav poetisk Lærebog for Børn; L. J. Bechmann, der døde 1829, men dog endnu erindredes af mig som en Student, om hvem der næredes store Forventninger, han udgav en Oversættelse af Lavaters Digt „Biblens Gud“, skrev ogsaa Digte i „Læsning for den fine Verden“, Martin Hammerich, Professor, Bestyrer af Borgerdydsskolen, senere Ejer af Iselingen, der alt tidlig beskæftigede sig med antiquariske Undersøgelser, F. J. Hansen, død 1852 som Cancellist i Justitsministeriet, 1829–30 Udgiver af „Læsning for den fine Verden“, hvorefter han ofte, men vel ogsaa efter sine Forbogstaver, kaldtes Fine Hansen. ¹⁶ Endvidere kan nævnes C. N. Hellemann, som skrev Digte i „Læsning for den fine Verden“ og i Elmqvists „Læsefrugter“, ¹⁷ senere Præst til Rye og Sonnerup, C. E. Høgsbro, som tog Universitetets Guldmedaille og blev sindssvag,

død 1847, J. L. Møller, som udgav Kogebog paa Vers og forskjellige Digte, senere Præst, nu død; F. Liebenberg, bekendt af sin Udgave af Oehenschläger. Man nævner ogsaa Lægen Henrik Lorch og H. H. Bruun, død som Præst til Melby 1861. Men med al Flid naar man dog næppe Tallet 16, hvilket vel ogsaa ligesom i Spas var valgt efter hine ældgamle Talangivelser fra det gamle Testamente.

[13] Det var ikke længe efter Formælingen paa Frederiksberg, at det tildrog sig, at Prindsessens Liv kom i Fare, ved at hendes Klæder bleve antændte under Toilettet. En tililende Kammerjomfru (siden gift med Justitsraad Havneskriver Tulstrup) fandt hende liggende paa Gulvet, omspændt af Luer. Med stor Aandsnærværelse og Mod satte hun sig over Prindsessen og kvalte Luerne under sine udbredte Klæder. Prindsessen bar senere altid Spor af denne Begivenhed ved en nedhængende Læbe og blev derved end mindre yndefuld. Det var derfor ikke med fuld Ret, at man i Kjøbenhavn gjorde den Vittighed, at Ferdinand, da han dog skulde bide i det sure Æble, hellere vilde have det stegte. Mærkeligt nok har Prindsessen tvende Gange senere været i Livsfare ved Luernes Angreb paa hendes Klæder. Hendes Døvhed* har vel noget kunnet bidrage til disse Uheld, som alle have taget hjertelig Del i, da hendes hæderlige Charakter og hendes Lighed med den gamle Kong Frederik (hvortil kom, at hun og hendes lille Gemal forblev i Kjøbenhavn under den stærke Choleraepidemi 1853) stedse have ladet hende beholde en stor Popularitet.

Strax ved min Ankomst til Kjøbenhavn var jeg af min Onkel Justitsraad Feddersen bleven indført hos hans Stedfader og Onkel Conferentsraad Cabinetssecretair Jessen. Det vil noksom fremgaa af disse mine Meddelelser om mine Livsforhold, hvor stor Indflydelse mit Bekjendtskab til Jessens Hus fik paa min Fremtidskjæbne.

* Man fortæller som et Exempel paa, hvorledes hendes Døvhed vildlede hende med Hensyn til Samtalens Indhold, at hun engang længe havde hørt paa Baronesse Gyldencrones Fortælling om et Ophold hos en Slægtning paa Landet, pludselig udrød: „Hvad blev der saa af Barnet“, hvilket jo forudsatte en længere Fortælling med en ikke usædvanlig Slutning. Baronessen havde Aandsnærværelse nok til at svare: „det døde“.

Da den anden Examen var vel overstaaet, bestemte jeg mig for det juridiske Studium og begyndte strax at læse min Hurtigkarl¹⁸ under Veiledning af Cand. juris Faith (senere Høiesteretsassessor, nu død).¹⁹ Det gik i Begyndelsen kun langsom fremad; men jeg studerede derimod ret flittigt den danske Litteratur; hvorfor jeg ogsaa hørte Oehlenschläger over Ewald i Vinterhalvaaret 1830.

Nogle Gange besøgte jeg ogsaa den gamle Knud Lyne Rahbeks Forelæsninger over Literaturens Historie, men hans Foredrag var i hans høie Alder saa slæbende, at det ikke tilbød noget Tiltalende. Hans elskede Hustru var alt forinden bortkaldt ved Døden (Januar 1829), og det næste Foraar var jeg paa en deilig Solskinsdag i den tætte Skare, der drog fra Bakkegaarden til Frederiksberg Kirkegaard for at se Knud Lynes Lig nedsænket ved Siden af den ufor-glemmelige Kammas. Endnu engang i dette Aar skulde min Vei føre mig til Frederiksberg Kirke, idet jeg ledsagede i October Maa-ned Conferentsraad Cabinetssecretair Peter Carl Jessen til Graven. Mange Aar gik nu, inden jeg atter førtes derhen, men i en senere Periode i mit Liv var Frederiksberg Kirke atter rig paa Minder saavel sørgelige som glædelige.

Fra Randers var der nu kommen flere Studenter, deriblandt Carl Fog, Ludvig Reiersen og Niels Levinsen, min kjære Ungdoms-ven, og Israel Levin, den senere bekendte Sprogmand. Fog havde en Omgangskreds her i Kjøbenhavn bestaaende af Hall, senere Conseilspræsident, D. G. Monrad, Birkedal, Victor Bloch m. fl.²⁰ Disse begavede unge Mænd havde jeg Leilighed til at se og gjøre Bekjendtskab med hos ham. I Studenterforeningen traadte jeg nu ind og havde der stor Glæde af at deltage i de mange Fester, som paa denne Foreningens Blomstringstid holdtes der. Gamle Fabricius var da den yndede dramatiske Forfatter, Lorck, Philipsen, Arnesen, Svendsen vare ansete Skuespillere. Oehlenschlägers Tragedier vare endnu paa Høiden af deres Udførelse ved Kunstnere som Ryge, Nielsen, Winsløv, Md. Wexschall og Jfr. Jørgensen. Nytaarsaften 1828 overværede jeg den første Opførelse af „Østergade og Vester-gade“.²¹ Ryge, Winsløv og Jfr. Pätges (senere Fru Heiberg) vare uovertræffelige som Golz, Fader, Søn og Datter, Rosenkilde var den ærlige Kræmmer, Stage Englænderen. Balletten var næsten sunket ned til Intet, indtil Bournonville atter hævede den.

Julen mellem 1829 og 30 og flere efterfølgende tilbragte jeg hos min Onkel, Justitsraad Byfoged Møller i Præstø. Jeg gjorde her Bekjendtskab med Carl Schlegel, en søn af Conferentsraaden, Lector hos Kong Frederik VII i dennes sidste Dage . . . Jeg kom ofte fra Præstø af [14] til Bækkeskov hos Justitsraad Smith, forhen Embedsmand i Vestindien, hvis Hus var indrettet med en vis engelsk Elegance. Der saa jeg Raasløff (nu General og tidligere Krigsminister) gift med en Datter af Justitsraad Smith*.

Tidlig paa Foraaret 1830 tog jeg til Randers for der at tilbringe Sommeren og fortsætte mine Studeringer. Det gik kun langsomt fremad med Juraen, men derimod skriver min Kundskab til den tyske Literatur sig fornemlig fra den Tid; Goethe, Schiller, Wieland og Jean Paul beskæftigede mig meget mere end Hurtigkarl og Schlegel. Under mit Ophold hjemme tiltog min kjære Faders Sygelighed, som i en Række af Aar havde hvilet over ham efter en Nervefeber, og i Slutningen af September 1830 bortkaldtes han ved Døden. Kun nogle Dage efter blev min elskede Søster Birgitte Trap confirmeret i St. Mortens Kirke.

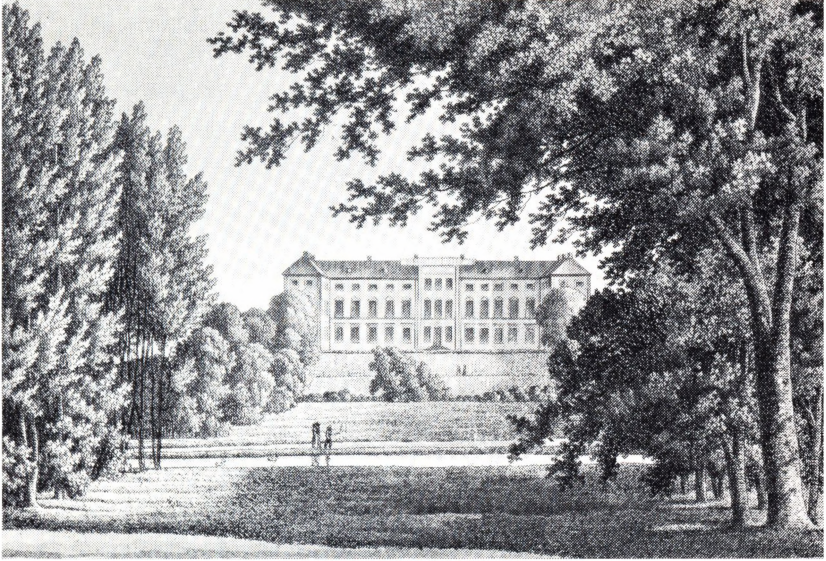
Nu var al Opfordring for mig til at ile til Kjøbenhavn for at tilendebringe mine Studeringer, og jeg tør ogsaa give mig selv det Vidnesbyrd, at jeg herefter ikke alene med Flid, men ogsaa med Interesse fortsatte disse saavel ved at høre Forelæsninger som ved Læsning hjemme. Derimod tiltalte det mig ikke at læse med Manufacteur, hvilket ogsaa var over mine pecuniaire Kræfter. Jeg af lagde da Manufacteurerne og nøiedes med Professorernes Examinatorier og skriftlige Øvelser. Jeg ser af mine Documentationer fra denne Tid, at jeg hos Kolderup-Rosenvinge har hørt Forelæsninger over Kirkeretten og ligeledes bivaanet Examinatorierne i denne Disciplin samt deltaget i practiske Øvelser, hos Schlegel har jeg i to Semestre deltaget i skriftlige Øvelser samt Examinatorier i den juridiske Encyclopedi; i Sommersemestret 1832 deltaget i J. E. Larsens Examinatorier over Processen; hos Bornemann overværet Forelæsninger over den almindelige Retsvidenskabs Grund-

* Da Raasløff var i fransk Tjeneste i Algerien, kom hertil Efterretningen om, at han var falden; hans daværende Forlovede Frøken Smith vilde imidlertid paa ingen Maade tro det, uagtet ingen Anden tvivlede om Efterretningens Sandhed – men hun havde Ret i at tvivle – Raasløff var ikke falden.

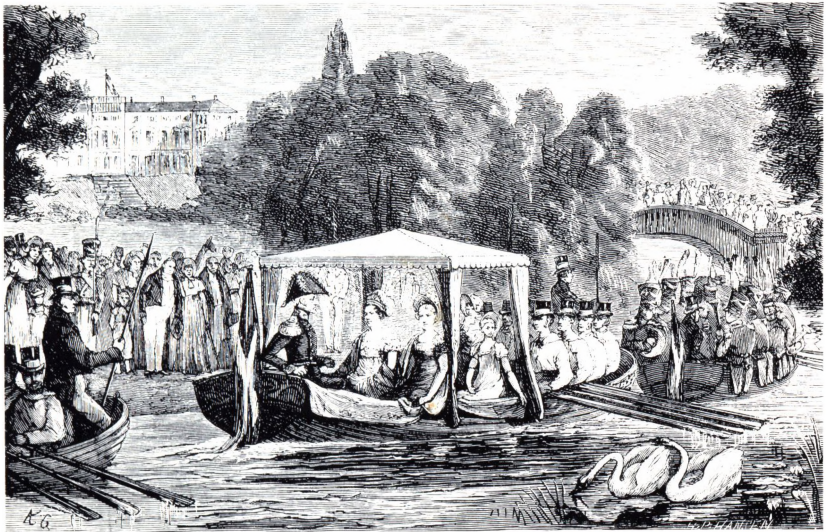
lære, hos P. G. Bang bivaanede jeg Forelæsninger og Examinatorier i den romerske Rets Antiquiteter og System. Rosenvinge, Bang og Larsen vare egentlig kun de 3 Professorer, om hvilke de Studerende dengang havde den Mening, at der hos dem kunne læres noget. Baade Schlegel og Bornemann vare forældede, den første havde vist aldrig haft nogen særlig skarp Tanke, men var en fin Mand af visse aristocratiske Manerer og havde gjort sig gjældende i fornemme Circler; den skikkelige Bornemann med det ene Øie, hvorfra han saa saa mageløs kjærlig og god ud, fik immer nye philosophiske Systemer ud af sin samvittighedsfulde Tænkning og lod derefter hele Paragrapher omskrive af sine Tilhørere. Man havde egentlig ganske opgivet at forstaa hans latinske Forelæsninger over Naturretten, og man lærte et lille Hefte udenad, hvilket P. G. Bang som Manucteur havde nedskrevet paa Latin. I det Hele var denne gamle Overlevering med Examination i det latinske Sprog i Naturret og Romerret en ren Comedie, efterat det flittige Studium af Latin [15] og Disputereøvelserne i dette Sprog vare ophørte; Examinatorerne kunde i Almindelighed ikke forstaa Examinanden; Censorerne kunde naturligvis ikke forstaa den hele Examination og vovede paa ingen Maader at give Charakter derefter, hvorfor det skriftlige blev det afgørende i disse Discipliner.

Min Moders trange Kaar bød mig at søge Communitetet og Regentsen. Jeg var ogsaa saa heldig at faa hint i Foraaret 1832 og Regentsen i Efteraaret samme Aar, og jeg flyttede derind med Carl Christian Schumacher fra Horsens Skole, Student samme Aar som jeg, alt i et halvt Aar min Contubernal. Vi beboede Værelserne tilvenstre for Porten længst oppe i Krogen i Stueetagen, de vare hverken lyse eller gode; endnu dengang ikke gibside, Væggene graalige af Tobaksrøg, Vinduerne tildels med grønligt Glas*). Jeg var imidlertid nu i god Fart med Studeringerne, og var der ikke Lys nok fra Gaarden, tændtes Tællelyset (det sædvanlige medium dengang). I Foraaret 1833 gik jeg op til Examen, fik mit Laud og

* Paa en af Ruderne havde en skikkelig Theolog skrevet Ordene „ora et labora“; en mere Verdsligsindet havde gjengivet dem i Oversættelse saaledes: Hæng med Hovedet og pas dit Snit.

5. Frederiksberg slot

6. Kongelig sejltur i Frederiksberg have

7. Dronning Marie

ilede til Randers til min elskede Moder og Søster, som jeg nu i et Par Aar ikke havde set.

Forinden jeg forlader disse Erindringer fra Studenteraarene, kan jeg dog ikke Andet end dvæle ved de Paavirkninger, som Tidens politiske Strømninger fremkaldte ogsaa i Studenternes Kreds. Julirevolutionens Sol havde kastet nyt Liv over Europa. Oprørsraabene vare i Brüssel blevne udsatte til Melodier af den Stumme i Portici, og nu gik Urolighederne Europa rundt.²² Polen reiste sig og fremkaldte her i Danmark en varm Deltagelse, som man ogsaa gav Udtryk i Sange, af hvilke jeg maa beklage kun at erindre denne ene i tydsk Text, saaledes som den ogsaa blev sunget af Alle – dengang uden Anstød for Sprogets Skyld –

Noch ist Polen nicht verloren
Annoch lebt sein Glück.²³

Hos os fik den urolige Aand i Europa sit Udbrud gjennem de ved Uwe Jens Lornsens Skrift: „Ueber das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein“ reiste separatistiske Bevægelser i Hertugdømmerne. Kong Frederik den Sjette bestemte sig til d. 28de Mai 1831 at tilsiige sit Folk Provindsialstænder. Vi ilede om Aftenen fra Studenteforeningen og Regentsen i en ikke ringe Skare ud til Amalienborg for at bringe den gamle Konge et Leve. Han lod aabne Vinduerne i Forgemakket og tiltalte os [16] ganske venligt med de Ord: Tak skal I have, Tak skal I have! Gaa nu kjønt roligt hjem. Havde den kjære gamle Herre givet Forordningen for at skaffe Ro, havde han imidlertid taget fejl.

I Pressen, blandt Ungdommen udbredte sig nu noget politisk Liv; men Paavirkningen var dog ikke stor, og det Ungdommelige tabte sig ikke, saaledes som det senere blev tilfældet ved Politikken. Man nøiedes med at være „Herrer i Aandernes Rige“. Studenterne vare derfor ogsaa en yndet og ved alle Leiligheder begunstiget Samfundsklasse.

I Sommeren 1832 blev min Opmærksomhed første Gang vakt for en Personlighed, som senere skulde vække saa stor Opsigt, og med hvilken jeg skulde komme til at staa i mangehaande Forhold, som oftest venskabelige. Der var udnævnt en ny Rector magnificus ved Universitetet, Professor theologiae Jens Møller, man sagde i

Almindelighed, at det var med Forbigaaelse af Professor Clausen og det efter Indflydelse af Dronningen, som aldrig blev ret populair. Et Møde holdtes i Regentsgaarden, fra Bordet under de unge Linde holdt Orla Lehmann her sin Jomfrutale med henrivende Veltalenhed. Et Fakkeltog blev besluttet og bragt i Udførelse. Om Aftenen d. 30te Juni 1832 droge vi fra Bellevue til Clausens Sommerbolig Søbakken og afsang følgende Sang.²⁴

See Blus og Faklers Flammer slaaer
 Mod høie Stjernes Rige!
 See Skinnet fjerne Steder naaer,
 Og Mørkets Skygger vige!
 Her Bølgen larmer høit fra Sø,
 Med skumbedækte Bryster,
 Og bryder sig mod Sjølund's Ø
 Omkring dens lave Kyster!

Vor Tak til Dig vi bringe nu,
 Vor elskte Ven og Lærer!
 Det dybe Mørke spreder Du,
 Og Viisdoms Flamme nærer.
 Hør ei paa Stormens vilde Larm,
 Og frygt ei Skjæbnens Bølge;
 Dit Navn staaer i Studenters Barm,
 Og Hæder skal Dig følge!

Man ser Tidsaanden, men sporer ogsaa, at man ikke ret vovede at tale, som man havde Lyst til . . .²⁵

Candidataaret

[17] Jeg maa sige Aaret, thi heldige Forhold gjorde, at jeg end ikke var det det andet Aar ud, forinden jeg blev Embedsmand.

Det var en yndig Morgen i Mai 1833, da jeg begav mig fra Regentsen og min trofaste Sambo* til Vestergade for at tage med Dagvognen til Kallundborg. Jeg traf her Bjelke (senere Gesandt i London, forlængst død), der havde været oppe samtidig med mig til juridisk Examen og nu vilde besøge Jylland. Jeg kom til min Fødeby som Candidatus juris laudabilis og blev modtaget med aabne Arme af min Moder og Søster samt min hele talrige Slægt. Jeg havde en herlig Sommer i Byen og rundt omkring i Eggen. Jeg sluttede mit Sommerbesøg med et kort Ophold i Horsens, hvor min Onkel Justitsraad Feddersen, dengang Toldinspecteur i Byen,¹ havde Besøg af sin Moder Conferentsraadinde Jessen (Conferentsraad, Cabinetssecretair Jessen var død i Efteraaret 1830, og hans Stedsøn, min Onkels Broder, Justitsraad Josias Feddersen havde efterfulgt ham som Cabinetssecretair) med dennes Pleiedatter Frøken Marie Grove. I September Maaned reiste de samt min Cousine Regine Feddersen, senere gift med Kammerherre Thygeson til Damgaard, død 1876,² til Kjøbenhavn over Odense og Sorø, og jeg ledsagede dem. Nu stod jeg ligeoverfor en Fremtid med et Tilsagn af en Understøttelse af 5 Rd. indtil videre om Maaneden (mere kunde min Moder virkelig heller ikke give mig). Jeg fandt dog paa Udveie. Hans Christian Ørsted havde proponeret, at der skulde indrettes en cameralistisk Examen ved Universitetet**, og

* Dette Ord havde man dog ikke dengang. Orla Lehmann lærte mig det mange Aar senere, da jeg efter hans egen Bestemmelse var hans Sambo paa en Gaard ved Jellinge, under Udgravningen af Jellinge Høiene. Se bind II, s. 428.

** Under 13de November 1833 nedlagde Universitetsdirectionen Forestilling til Kongen om Nedsættelse af en Commission til at tage under Overveielse, hvorledes en Cameralexamen kunde være at indrette ved Kjøbenhavns Universitet. Til Medlemmer af Commissionen vare indstillede: A. S. Ørsted, J. Collin, Etatsraad Committeret i Rentekammeret Lund, Justitsraad, Committeret i Generaltoldkammer- og Commerce-Collegiet Garlieb, Etatsraad, Medlem af Statsgjældsdirectionen Johnsen, Conferentsraad, Prof. juris Schlegel, Etatsraad, Prof. H. C. Ørsted, Etatsraad, Prof., Medlem af Universitetsdirectionen Engels-

at Studiet dertil for en Del skulde ske ved den i 1830 oprettede polytekniske Lærestalt, for hvilken han var Directeur. Det var (som da bekjendt) hans Ønske, at denne Examen maatte blive taget af juridiske Candidater, og deres Qualification til administrative Embeder derved forøges. Jeg besluttede under disse Udsigter at gaa ind paa Lærestalten, og jeg henvendte mig til den ædle Ørsted selv med Bøn om, at han vilde understøtte mine Bestræbelser efter at fremme dette Formaal. Jeg erindrer godt, med hvilken Venlighed han modtog mig; han var netop færdig med sin Morgenbarbering, han forklarede [18] mig Forskjelligt, stolt som han var over at kunne udføre dette Experiment selv, om Knivenes Behandlingsmaade, med denne opmuntrende Meddelsomhed, der virker saa underlig fortrøstningsfuldt paa den yngre og lavere Stillede, naar han henvender sig til den ældre formaaende Mand. Han anbefalede mig til at beholde Regentsen og Communitetet endnu et halvt Aar og skaffede mig nogle Informationer*. Nu hørte jeg Ørsted i Physikens mechaniske og chemiske Del, Zeise i Chemi (hans Laboratorium besøgte jeg ogsaa, men uden ret Fremgang), Forchhammer i Mineralogi, Ramus i Mathematik, Schouw i Botanik. Jeg tegnede under Hetsch og var i det Hele ret virksom. Physiken og Botaniken var dog især de Fag, jeg gjorde Fremskridt i; det var da ogsaa dem, som mest interesserede mig. Om Sommeren foretog vi Examinander en Reise i Sjælland og besøgte paa denne Frederiksværk, hvorfra vi over Jægerspris gik til Holmegaards Glasværk. Til mine Bekjendtskaber fra denne Tid høre Etatsraad Holmblad, Overlærer ved Metropolitanskolen Petersen, Borgermester Ehlers og Jernbanedirecteur Rothe. Fra Holmegaard

toft, Etatsraad, Professor Hornemann, Professor C. N. David. Ved Resolution af 19de samme Maaned blev Indstillingen bifaldet med Undtagelse af, at Engelstoft og David, som ikke bleve Medlemmer af Commissionen. Da Engelstoft var i det Collegium, der senere skulde gjøre Forestilling i Sagen, var det begribeligt, at Kongen ikke vilde have ham med. David kunde ikke forklare sig Udeladelsen for sit Vedkommende, og man var paa den Tid af den Mening, at denne Streg over hans Navn, som ikke var bleven ham ubekjendt, i høi Grad havde forbitret ham, og givet Anledning til hans Opræden i det følgende Aar.

* Jeg tror den første var Levy, der senere blev Professor i Chemi i Venezuela og døde som Embedsmand ved Mynten i Paris. Jeg har aldrig kunnet forstaa, hvorledes han blev Professor.

gik jeg til Næstved, besaa derfra om Morgen den paa Naturskønhed rige Herlufsholm og tog til Præstø til min Onkel. Derfra gjorde jeg atter en Udflugt til Øster Egesborg, hvor Holsøe, gift med Feddersens Søster, var Præst, hvor dengang Fru Jessen med sine Sønnedøtre, Regine, Birgitte og Christiane (min første Kone) opholdt sig.

Allerede om Foraaret havde jeg forladt Regentsen, men havde i det Sted faaet Fribolig paa Valkendorphs Collegium*. Her paa Valkendorphs Collegium fik jeg til Contubernal Studiosus philologiae Carl Berg (senere Rector ved Frederiksborg Skole, Udgiver af det bekjendte græske Lexicon). Han bevægede sig paa Philosophiens Enemærker, jeg paa Livets; vi forstode ikke hinanden. Han foreslog mig, at vi skulde opgive at tale sammen; jeg gik ind derpaa, dog med det Amendement, at vi skulde sige Godmorgen og Godaften. Dette accepterede han, og paa dette [19a] Humanitets Stadium forbleve vi virkelig ogsaa i længere Tid.

I Efteraaret gjorde jeg en Reise til Randers, hvor min Moder imidlertid var indtraadt i Ægteskab med Branddirecteur Dinesen (senere Justitsraad). Dette Ægteskab var mig egentlig ikke ganske med dengang; men jeg har senere lært at skatte min nu afdøde (i 1865) Fader som en høist agtværdig Mand af en ridderlig Charakter, der kun levede og aandede for min Moder.

Det var ikke længe efter, at jeg var vendt tilbage til Kjøbenhavn, at jeg i Strandstræde traf Kammerraad Howitz, dengang anden Fuldmægtig i Cabinetssecretariatet, der henvendte det Spørgsmaal til mig, om jeg ikke kunde have Lyst til at blive ansat i dette Con-
toir. Jeg svarede Ja, og paa hans Anvisning gik jeg med det samme op til Feddersen, der modtog mig meget venlig og opfordrede mig til at indgive en Ansøgning. Jeg skrev den, leverede ham den næste Dag, jeg tror en Onsdag, og næste Søndag modtog jeg af

* Den gamle Bygning paa Valkendorphs Collegium med Valkendorphs Navnechiffer over Porten ud mod Gaarden, som findes afbildet i Folkekalender for Danmark for 1869, stod endnu; ogsaa stod den gamle Bibliotheks og Auditoriebygning i Gaarden. Bøgerne vare meget ødelagte af Fugtighed. Blandt disse fandtes en Mængde gamle Disputatser fra den Tid, da det var Pligt for Alumnerne at holde saadanne; saaledes har jeg fundet tvende Disputatser af Ewald. De paradiso et de amore.³

hans egen Haand paa Phasangaarden hos hans Moder Communicationen om, at jeg var udnævnt til Cancellist i Cabinetssecretariatet fra 1ste Januar 1835 af. Siden den Tid har jeg aldrig indgivet nogen Ansøgning om Befordring, idet jeg bestandig er bleven i det samme Contoir, som jeg heller ikke nogensinde agter at forlade (aldenstund jeg nu – 10/8 82 – snart [er] 72 Aar).⁴ Jeg tog min Afsked fra Valkendorphs Collegium og mine Venner der, blandt hvilke jeg især maa nævne den hæderlige og brave Gundorph, med hvem jeg senere har vedligeholdt en venskabelig Forbindelse. Ørsted bifaldt, at jeg havde modtaget den udrakte Haand, og gav mig det Vidnesbyrd, at jeg i Aarene 1833 og 34 ⁵/₄ Aar igjennem besøgte den polytekniske Lærestalt med megen Flid og Fremgang og kun ved Ansættelse i Forretninger bevægedes til at forlade Lærestalten.

Samtidig foreligger ogsaa Bevidnelse fra C. N. David, at jeg i 1833 og 1834 har stadig og opmærksom hørt hans Forelæsninger over Nationaloeconomien og indirecte Afgifter.

Nytaarsmorgen 1835 kastede sine Straaler paa en velbestaltet og velstuderet Embedsmand! . . .⁵

Min Embedstid under Frederik VI

[87] Jeg skrider nu uden Standsning frem i min Fortælling, idet jeg ikke igjen har at gaa tilbage for at belyse Situationerne i deres historiske Udvikling. Der vil altsaa i Fremtiden noget nær i chronologisk Orden følge Meddelelser saavel om de almindelige Forhold, der angaa Kongehuset baade i Henseende til dettes Medlemmer som i Henseende til de vigtigste Statsbegivenheder, der berøre dette, som om sociale og mig personligt angaaende Forhold – disse dog, det vil jeg love, temmelig sparsomt.

Jeg har foran skildret det Contoir, jeg indtraadte i, og jeg skal ikke trætte med at fortælle, hvilke Forretninger jeg som den Yngste havde.¹ Da der ingen Extraskriver blev holdt, vare de naturligvis ikke betydelige og gik sjelden ud over Afskrivning. De to Expeditionsaftener, Tirsdag og Løverdage, maatte jeg være tilstede i Forgemakket for der at forsegle Brevene; thi som foranført havde Cabinetsseget, efter at Sporon i 1784 havde afleveret det, ikke forladt dets Modtager den daværende Kronprinds, nu Kongen. Feddersen forseglede selv Kongens Breve til sine Slægtninge (med fransk Udskrift), saaledes til Søsteren Enkehertuginde Louise Augusta, Svigerfaderen Landgreve Carl af Hessen, Svogeren Prinds Frederik af Hessen, Svigerinderne Abbedissen i Itzehoe og Enkehertuginde af Glücksborg, Prinds Christian naar han var som Gouvernør i Fyn og senere til Hertuginde Wilhelmine og hendes Gemahl. 4–5 saadanne Breve afsendte Kongen hver Postdag. Jeg var ikke nogen særlig Kaligraph, men jeg skrev en stor og tydelig Haand, og det satte Kongen Pris paa, hvilket senere skaffede mig den Bestilling at give en Extract af Stænderforhandlingerne for Hans Majestæt, der ikke var nogen Elsker af at læse Trykt, formodentlig fordi hans Øine vare begyndte at blive svage; muligvis dog ogsaa af en dunkel Apathie. Underholdende Lecture gav han sig vist meget lidt af med; det er mig dog fortalt, at han undertiden læste i Riises „Archiv for Historie og Geographie“, som han nævnede som en særdeles god Bog.² De fleste Blade lod han sig referere i Extract. „Politivennen“ skal han have læst selv.³

I Juni Maaned gjorde Kongen sin sædvanlige Revuereise, denne

Gang til Flensborg, og jeg fik da Leilighed til at besøge mine Forældre i Randers. Efter Hjemkomsten tog Kongen og Dronningen til Frederiksberg Slot og forbleve der til September Maaned. Med dem fulgte Prindsesse Wilhelmine og ligeledes Prinds Ferdinand og Caroline, saa hele den Kongelige Familie var paa Slottet. Cabinetssecretariatet og de øvrige Hof-Contoirer flyttede ogsaa derud. Feddersen boede hos sin Moder, Conferentsraadinde Jessen paa Fasangaarden, som Kong Frederik havde tilstaaet hende til Enkesæde;⁴ Fru Jessen var en livlig og aandrig gammel Dame, der altid holdt en Conversation vedlige, hvori hendes Erindringer tilvisse spillede en dominerende Rolle. Hendes Sønnedatter tiltalte mig dog mere, og denne Sommer var ikke tilende, før jeg følte mit Hjerte fængslet ved det Baand, som først Døden løste.⁵ Frederiksberg Slot og Have var under Kongens Ophold i denne den bedste Sommertid fuld af Liv. Kongen, som ellers [88] til sit daglige Taffel kun saa sin Familie, havde her hver Dag Taffel med tilsagte Gæster. Vogne saas derfor jevnlige at kjøre frem og tilbage med dem og Andre, der skulde søge Audients hos Hans Majestæt. Dette var dog særdeles vanskelig at opnaa, da Kongen hver Mandag gav Parol og Audients paa Amalienborg og Onsdag og Fredag holdt Statsraad. Hans Majestæt red eller kjørte, for at kunne være tidlig paa færde næste Morgen hed det, Søndag, Tirsdag og Torsdag Aften ind til Byen. Han skulde vel nok kunne have naaet at komme tidsnok, om han havde taget bort om Morgenen, men det var Toldbodveien og de ømme Baand der, som lod ham være saa ivrig for at komme tidsnok.⁶ Om Søndag og Onsdag Eftermiddag var der Musik foran Slottet, og Publicum samledes da i stor Mængde paa Pladsen rundtom og ned ad Terrasserne. Man maa erindre, at der dengang endnu hverken var Tivoli eller Alhambra,⁷ og at paa Veien ud til Frederiksberg kun gaves en lille Pavillon hos Monigatti,⁸ i hvilken der af og til kunde være lidt Musik. Madam Lynge, der boede i det Hus, der nu hører til Etablissementet Alleenberg,⁹ havde en Restauration. Ratzenborg paa Hjørnet af Alleen og Allegaden var kun for jevnere Kredse.¹⁰ Lars Mathisen ligeoverfor var vel dengang udover sin Anseelses Toppunkt, da Oehenschläger boede i hans Havehus om Sommeren, og da Rahbek vexlede Vittigheder med ham, men han var dog en jovial gam-

mel Mand, der var meget afholdt af Studenterne, og til hvem ogsaa ældre Folk gjerne gik ind, og medens de nød nogle Forfriskninger slog en Passiar af med. Jeg tog i denne og de følgende Sommere, naar Kongen var paa Frederiksberg, ofte min Middag hos ham, og han behagede altid at tiltale mig med „Vakkre unge Mand“. Den frie Tone, der var ham tilstedet, gik saaledes ikke ud over mig, tvertimod. Søndag efter Taflet seilede Hans Majestæt med Prindsesserne Caroline og Wilhelmine og nogle af Følget om i Canalernes grønne Vand. Musiken var i en Baad foran, Kongen styrede selv, staaende i Admiraluniform, sin Baad. Publicum stod langs Bredden og nød Synet af Kongefamilien, medens Øret oplivedes af Musiken. Hurraer i Mængde lød langs Rækkerne. Naturligvis var det ikke nogen Fornøjelse for Hans Majestæt, og en god Smag vilde ogsaa have ladet ham vælge et mindre pompøst Costume; men – de Tilstedeværende glædede sig, og Hengivenheden for Kongen lod glemme Critiken. Naar vi unge Mennesker fra det Jessen-Feddersenske Hus saa Kongen passere forbi i Canalen, og et lille Nik af Kongen blev Nogen tildel, saa var det en Begivenhed, der vakte Henrykkelse eller næsten mere. Hengivenheden for Kongen var der i Huset, for at tale med Madame Staël-Holstein, „en Religion“.

Til min Contoirstillings Agreements hørte en Friplads 4 Gange om Ugen i 2den Friparquet (en ved en Jernstang fra det betalende Parquet til Venstre adskilt Del, hvortil den Tid de yngre i Hofcontoirerne samt de yngre Forfattere og Skuespillere havde Plads). Jeg beholdt denne Plads i 16 Aar, altsaa indtil 1840, hvorefter jeg i et Par Aar maatte savne denne Behagelighed, indtil jeg i 1850 atter opnaaede en Plads og denne Gang i Hoflogen i første Etage, hvorfra jeg senere avancerede som Cabinetssecretair over i den nuværende Hofdameloge, fra hvilken jeg dog atter under Kong Christian den Niende, da der skulde gives Plads for Damerne, kom tilbage til Hoflogen.

Som ansat i Cabinettet var min Stilling i Studenterforeningen, hvor jeg daglig færdedes, bleven noget exponeret for den Tids Angreb paa Regjeringsforanstaltningerne, der ikke ret kunde komme frem gennem Pressen. Orla Lehmann var mig en haard Hals i den Tid. Da der kort efter, at jeg var bleven ansat, var indgiven en

Petition, fremkaldt ved den mod Professor David anlagte Trykkefrihedssag, blev der givet følgende Resolution, der vistnok havde [89] Stemmann til Concipist*:

Det har været Os uventet at se, at flere af vore kjære og tro Undersaatter have kunnet ansøge om, at ingen Forandring i Trykkefrihedsanordningen maa foretages; thi ligesom Vor landsfaderlige Opmærksomhed stedse har været henvendt paa at bidrage Alt, hvad der stod i Vor Kongelige Magt til at virke for Statens og Folkets Vel, saaledes kan heller Ingen uden Vi alene være istand til at bedømme, hvad der er begges sande Gavn og Bedste, hvilket Vi ogsaa fremdeles med samme Iver og usvækket Kjærlighed til Vort Folk ville være betænkt paa at fremme.

Befalende Eder Gud!

Dette „Vi alene“ tydede ikke paa, at den gamle Konge vilde indrømme sit tro Folk nogen Medvirkning, udover hvad der alt var givet ved Stænderne; og dette Rescript vakte derhos yderligere Ængstelser for Trykkefriheden. Det var ogsaa efter [den] Tid, at Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug dannede sig i Kjøbenhavn for ved sin almindelige Tilslutning og ved at vise, hvorledes man burde afholde sig fra Udskeielser, at paavirke Regjeringen fra at gaa for vidt i den befrygtede Retning . . .¹² Det manglede forøvrigt ikke paa Udtalelser, som kunde vise Kongen, hvorledes Folket tænkte. Mod Stemmann skete der Demonstrationer paa flere Maader. Paa Høiesterets Aabningsdag blev der raabt Pereat for ham. En Sten blev ogsaa kastet ind i hans Vogn. Studenterne præparerede ogsaa en større Demonstration og sammenkaldte ved Opslag et Møde under Lindetræet. Mange mødte, men for lutter Taler kunde de ikke komme afsted. Da stod Viceprovsten Fabricius (gamle Brice som han alt dengang og lige til sin Død kaldtes) [frem] og opfordrede dem til enten at gaa hjem hver til Sit eller at gaa hen i Badstuestræde og faa Prygl. Det sidste valgtes, men Politiet standsede dem alt paa Veien, saa Sætningen stadfæstedes

* Saavidt jeg har kunnet skjønne, blev Resolutionen leveret skrevet til Feddersen for at expederes af ham; men jeg har aldrig set den oprindelige Concept. Wegener synes ogsaa at antage, at Stemmann har været Concipisten.¹¹

som saa ofte: Tertium datur. Under Haagens Procedure for David ved Hof- og Stadsretten blev der i et Indlæg yttret i Anledning af, at Generalfiskalen (Treschow) havde anført, at saavel Haagen som ogsaa David i et af ham indgivet særlig Forsvar havde smigret Dommeren:

„Det har høilig forundret mig, at Generalfiskalen har villet beskyldte Tiltalte og mig for at have villet smigre Domstolene, thi han maa vide, at det er ikke blot os, men hele Nationen, der taknemlig paaskjønner, at Undersaatternes personlige og borgerlige Rettigheder i Danmark ere beskyærmede af Loven og Dommerne; og han maa vide, at skulde en Danmarks Konge, hvad Nutiden maa anse for umuligt, heri gjøre nogensomhelst Forandring eller Indskrænkning, da vilde Nordens Genius omhylle hans Navn med et Sørgeflor, ligesom den Mand, der nogensinde kunde formaste sig til at raade sin Konge dertil, vilde evigt staa brændemærket i Historiens Aarbøger.“¹³

Dette sidste var vistnok rettet mod Stemann, der dengang ansaas for Regjeringens reactionaire Medlem. Hvor mærkeligt er det forøvrigt ikke at læse disse Sætninger af Haagen, der i vor Tid var anset for at høre til Høires alleryderste Side. Det er dog mere Tiden, der har forandret sig, end den der udtalte disse djærve Ord, som jeg formoder han gjerne endnu ved sin Død vedkjendte sig Rigtigheden af.

Det var i det tidlige Foraar 1835, at Kongen havde en Sorg, der gik ham nær til Hjerte. Den 4de Marts bortkaldte Døden hans yngste Søn med Fru Dannemand, Waldemar Dannemand. „Dette Dødsfald tillige med Catastrophen Aaret iforveien, skriver en Samtidig [general Ewald] vare Stød, som Frederik VI ikke mere kunde forvinde!“ En Glæde havde Kongen samme Foraar ved at se Dronningens Søster Enkehertuginde af Holsten-Glücksborg til Besøg. Da hun reiste, fulgte paa Foranledning af den gamle Landgreve Carl Oberstlieutenant Ewald med paa Dampskibet Kiel, da den gamle Herre ønskede at gjøre ham nogle Meddelelser om nye Opdagelser med Hensyn til Metallernes Sæmmensætning til nærmere Underretning for hans kongelige Svigersøn. Frederik VI gav ved Afreisen Ewald det Raad ikke at indlade sig i nogen viden-

skabelige Disput med den gamle Herre: „Thi Alt indgives ham directe af Vor Herre, og derimod kan De indse kan intet Argument staa sig“.* Paa dette Besøg var Ewald ogsaa samlet med de 4 ældste Sønner af den afdøde Hertug af Glücksborg: Hertug Carl ca. 22 Aar, Prinds Frederik 21 Aar, Vilhelm 19 Aar og Christian 17 Aar. Det er ret interessant at se hans Meddelelser om disse Brødre i Optegnelserne.¹⁵

Et godt og beroligende Indtryk gjorde det paa den Tid, at Kongen den 4de Mai 1835 designerede A.S.Ørsted til Commissarius ved Provinsialstænderne i Roskilde. Neppe har nogen Nyhed i saa stor Almindelighed som denne i lang Tid her i Hovedstaden vakt en glædeligere Sensation – næppe kan vel Kongens Villie og Folkets Ønske i noget lignende Tilfælde siges at være smeltet sammen paa en skønnere Maade. Det var Datidens liberaleste Dagblad Kjøbenhavnsposten, der talte saaledes om A. S. Ørsted. Det skal have moret Frederik den Sjette meget, at man jublede saaledes over Ørsted. Kongen, der kjendte hans Oppositionsaand, lo høit og sagde gjentagende Ho ho ho, De kjende ikke Ørsted.

Til den store Lystleir, som Keiseren af Rusland lod samle ved Kalisch, afgik i August de unge Prindser af Glücksborg, ledsagede af Oberstlieutenant v. Hansen (senere Krigsminister) „en Mand, hvis videnskabelige Dannelse og elskværdige Beskedenhed gjør ham velskikket til at repræsentere den danske Arme“ (Kjøbenhavnsposten).¹⁶

I mit Theaterliv gjorde den første Opførelse af Valdemar d. 28de

* E. har skildret en halvanden Times Seance hos den gamle Prophet og Guld-mager saaledes (man kommer uvilkaarlig til at tænke paa Grundtvig i hans sidste Dage):¹⁴ Landgreven begyndte med at gennemgaa for mig sit combinerede Planet- og Metalsystem, derpaa gik han over til hans Forklaring af Denderah Kredsen, fortalte mig, hvorledes Osiris og Odin vare een og samme Person. Dernæst talte han om den Cabale i Banken i Kjøbenhavn, som forhindrede, at man anvendte hans Ny-Platina til Skillemynt; dernæst yttrede han sig om Kjøbenhavns Befæstning med 10 Taarne af hans Opfindelse. Paa Ewalds Udtalelse om det mærkelige i, at Hans Durchlaughtighed i saa høi Alder kunde omfatte saa mange Ting, sagde han: „Ich bin Gottes erster Knecht, sein Priester hier auf Erden, ich erhalte alle Befehle und Alles directe von Gott, bisweilen gehen ganze Nächte damit; auch Alles, wass ich von den Metallen weiss, habe ich auf solche Weise, es ist kein Verdienst was ich dabei habe o.s.v.“

October 1835 Epoque. Hermed begynder egentlig vor nyere Ballet og en lang Række af Nydelser for mig som stadig Theaterbesøgende. Som bekendt gav Bournonville selv Valdemars Rolle og Jfr. Grahn, dengang endnu kun Elev, Astrids.

Den 4de December faldt omsider Dommen i Høisteret i Davids Sag. Den lød paa Frifindelse, og der yttrede sig nu en almindelig Glæde i hele Byen herover. Der bragtes af Studenterne og mange Andre en Hylding til Defensorerne Sporon og Guldberg (David var selv i Udlandet). Meget Ondt maatte jeg lide, fordi jeg ikke vilde deltage i Optoget; det kunde [jeg] naturligvis ikke, da jeg tjente i Kongens eget private Contoir . . .¹⁷

Stænderne vare nu sammentraadte i Roskilde og Itzehoe. A. S. Ørsted virkede vedvarende i hin Forsamling mellem Regjeringen og Fremskridtsmændene, og han bidrog dermed væsentlig til at tilbagebringe det gode Forhold mellem Konge og Folk, som i Begyndelsen af 1835 syntes i saa høi Grad truet. Nu kunde jeg den 21de December være med mine Venner i Studenterforeningen i et Optog. Om Aftenen samledes nemlig i Studiegaarden et betydeligt Antal Studenter og Borgere af alle Klasser, som med et Musikcorps foran derfra i Optog begav sig hen til den polytechniske Lærestalts Bygning i St. Pedersstræde, hvor Conferentsraad A. S. Ørsted fra Roskilde af tilbragte sin Fødselsdag hos Broderen H. C. Ørsted, hvor vi afsang Oehlenschlägers „Danske Borgersang“, som sluttede saaledes:

Dannemark, vor fælles Moder
Hilser Dig paa Axelstrand.
Kongens Mand og Folkets Broder!
Du forener Drot og Land.
Hænder knytter Du i Hænder,
For den ædle gode Sag!
Danske Mænd og danske Stænder
Signe høit din Fødselsdag!

Blandt Personelforandringer i dette Aar maa mærkes Abrahamsons Afgang fra samtlige sine Stillinger og Ansættelse som Generalkrigscommissair i Odense.¹⁸ Det er mig fortalt, og jeg har fundet det bekræftet ved Forholdene, at da Abrahamsons Formand

i Generalquartermesterstaben, Oberst Schou var til Audients for at takke Kongen for Ansættelse som Commandeur for Prinds Christians Regiment, tiltalte Frederik VI ham saaledes: „Det har glædet mig min gode Schou! at jeg kunde opfylde dette Ønske for Dem og vise Dem min Anerkjendelse for Deres gode Tjeneste“. Schou svarede, at det ikke var hans Ønske, han havde intet høiere Ønske end at blive i Kongens personlige Tjeneste, men at Abrahamson havde sagt ham, at Hans Majestæt ønskede denne Forandring, og derfor havde han søgt Posten. Kongen svarede: „Det gjør mig [ondt], det kan nu ikke forandres, De skal faa al den Satisfaction, jeg kan give Dem.“ Han lod strax Bülow kalde og befalede ham at udfærdige Ordre til Abrahamsons Ansættelse i Odense (Toxverd var meget gammel og svag, han gik af med fuld Gage og forøget Rang). Bülow tog til Gjenmæle og henpegede paa Abrahamsons Dygtighed. Da hørtes det i Forgemakket (refererte General Hansen), at Kongen med høj Røst sagde: „Vil han blot vogte sig for at gjøre Ophævelser, ellers kan han selv komme til at gaa samme Vei.“ Bülow var nemlig alt dennegang paa Retraite. Det var kommen for Kongens Øre paa mange Maader, hvorledes han indgik Væddemaal om Embeders Besættelse, hvilke han næsten altid vandt . . .¹⁹

[90] Aaret 1836 var ikke af særdeles Mærkelighed for mig hverken i min Embedsstilling eller i mit private Liv. Da Kongen om Sommeren besøgte Jylland, gjorde ogsaa jeg en Reise til mit Barnomshjem . . .²⁰

Den 4de August var det en stor Fest for Kjøbenhavnerne, da Dronningen, for hvem Fuglen i det kongelige kjøbenhavnske Skydeselskab forrige Aar var skudt ned, som Forstanderinde – Fugledronning kunde man jo ikke kalde hende – med Kongen overværende Fugleskydningen i Selskabet. . .²¹ Foruden Selskabets Medlemmer var der paa Fugleskydningspladsen samlet en uendelig Mængde af Hovedstadens Beboere, ogsaa for at se Dronningen, som kun ved sjeldne Leiligheder viste sig offentlig. Paa denne Dag blev Prinds Christian af Glücksborg, vor nuværende Konge, optaget til Medlem af Selskabet. Da Prinds Christian Frederik ved Festtaflet havde udbragt en Skaal for Danmark, indviede Kongen et til Selskabet af Instructeur [skuespiller N. P.] Nielsen (for Over-

skudet af den Indtægt der var indkommet ved en af ham forfattet Historie om Selskabet) foræret Drikkehorn, idet Hans Majestæt udbragte en Skaal for det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskab*. En anden Festgave bragte den høie Forstanderinde. Den forgyldte Sølvkjæde med sit vedhængte Portrait og derunder en Papegøie, som Christian den Tredie havde skjænket Selskabet, var nemlig bortkommet 1701. Nu skjænkede Dronningen en ny Kjæde, hvilken Hun paa den Dag Selv bar, og som efter Traditionen var udarbejdet som den ældre, fornyet med et Skilt af Guld, hvorpaa en historisk Forklaring . . .²²

Den 17de August bortkaldtes paa Louisenlund ved Døden Dronningens Fader Landgreve Carl af Hessen-Cassel, den danske Armes Feltmarskalk og Statholder i Slesvig og Holsten i en Alder af henved 92 Aar.

Til de interessante Bidrag til denne mærkelige Mands Biographie, som indeholdes i hans „Mémoires de mon temps“²³ og i „Schilderungen und Begebenheiten eines Vielgereisten, der ausruht“, I, [side] 121 flg.²⁴ skal jeg kun tilføje, hvad der er fortalt mig selv personlig af afdøde Conferentsraad Forchhammer, der havde i sin tidlige Ungdom været kaldet til ham som Medhjælper ved hans chemiske Forsøg, som han endnu fortsatte i den høie Alder. Forchhammer sagde mig saaledes, at den gamle Herre bestandig talte i en vis hemmelighedsfuld, eller man kunde kalde det inspireret Tone; naar han begyndte en Betragtning med de Ord: „Man hat mir gesagt“, da vilde han lade tro, at denne „Man“ var ikke noget dødeligt Væsen, og det var Forchhammers Mening, at den gamle Herre virkelig selv troede, at hans Meddelelser vare fra den anden Verden. Han var vel den sidste fyrstelige Person, som ikke havde opgivet Tanken om at kunne finde de Visers Sten. Jeg har ikke set hans Guld, men hans Platina Medaille i Anledning af Kongens Helbredelse har jeg set, det var et meget slet Product; et Bæger

* Dette Horn, som endnu ved festlige Leiligheder benyttes i Selskabet, er forfærdiget af Guldsmedemester Winther efter Tegning af Theophilus Hansen. Paa Sølvranden læses: Dr. Margaretha 1389 (det første Aar man med Vished kan sige, at Selskabet har været til) Chr. III 1542 (det Aar da denne Konge indtraadte i Skyttelaug) Fred. V 1753 (da den nuværende Skydeplads af denne Konge blev skjænket Selskabet) og Fred. VI 1836.

af saakaldet Rubin sendte han ogsaa sin Svigersøn, medens jeg var i Contoiret, men ogsaa dette fandt jeg ikke at staa over almindelig farvet Glas. Nogle Prøver af Jern fra hans Laboratorium sendte Kongen til polytechnisk Læreanstalt til Yttring, og H. C. Ørsted gav virkelig, vistnok af pure Godmodighed, en vel fordelagtig Dom over samme. Kongen var meget glad over at kunne sende den gamle Herre denne. Det er jo en Selvfølge, at Kong Frederik ikke kunde følge ham hverken i hans Studier i det Overnaturlige eller i hans Forventninger om gennem Chemien at kunne tilveiebringe forbausende Resultater, ogsaa opfattede jeg af Feddersens meget forsigtige Yttringer, at det var med Smil og Hovedrysten, at den kongelige Svigersøn modtog den gamle af ham forøvrigt baade elskede og agtede Svigerfaders Meddelelser i disse Retninger. General Bülow skal godt have kunnet tale med den gamle om saadanne Ting, og jeg erindrer en Fortælling af Bülow, hvorefter Landgreven havde vist ham en Flaske, hvori han efter overordentlig Anstrengelse havde i den foregaaende Nat faaet nedmanet en ond Aand.

Til Efterfølger i hans høie Poster udnævntes strax Sønnen, Landgreve Frederik, der ogsaa succederede ham i det hessensteinske Fideicommis.

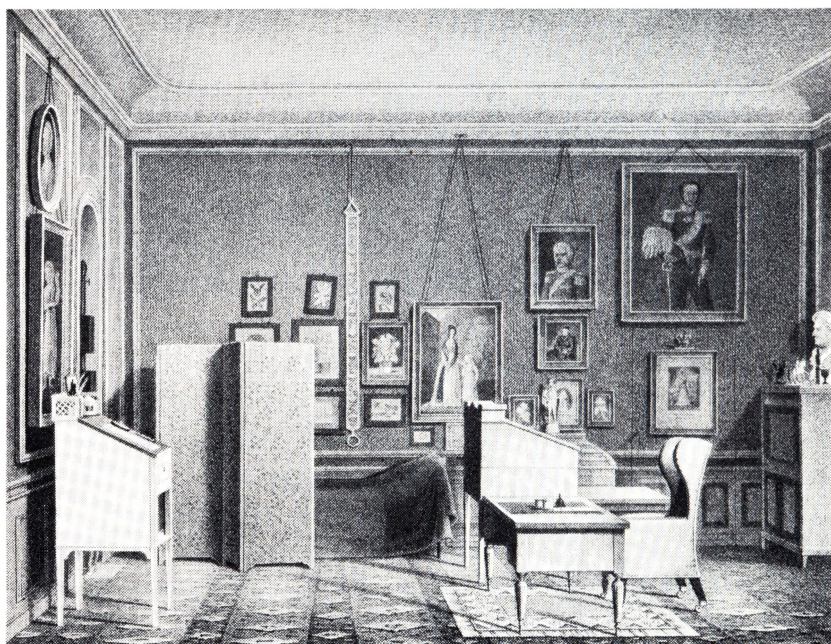
Om Efteraaret holdt Kongen Revue over Tropperne ved Kjøbenhavn. Den 17de September entledigede Kongen paa Ansøgning i Naade og med Pension Geheime Cabinetskasserer Conferentsraad Bugge fra 1ste October at regne. Han var dengang en Olding paa noget nær de 80 Aar, og der var vistnok en stor Uorden i hans Regnskabsvæsen; navnlig var der ved Gjennemsynet af Kasseextracterne i Cabinetssecretariatet fundet en Regningsfeil paa nogle Tusinde Rigsdaler i hans Faveur, skjønt dette jo vel ogsaa kunde være en Uagtsomhed, vilde den dog ganske eller tildels have bragt ham ud over det Minus, som ved Opgjørelsen fandtes at være i Kassen. Kongen tilgav dog den gamle Mand, der havde tjent ham i næsten 50 Aar, men jeg tror, at hans Arvinger maatte udrede Deficiten. I Bugges Sted udnævntes hidtilværende Kasserer ved Bureauet for udenlandske Betalinger Kammerraad Peter Ulrich Carl Andresen til at være Geheime-Cabinetskasserer, og han fik ligesom Bugge Referat af Gratificationssagerne for Kongen. For-

8. Frederik VI

9. Frederik VI.s palæ på Amalienborg

10. Frederik VI.s arbejdsværelse på Amalienborg

uden Chatolkassen, som Andresen havde under sig, var der 3 andre Kasser med særlige Kasserere ved Hof-Etaten, nemlig Hofkassen, Staldkassen og Particulairkassen, ikke at tale om Regaliefonden og Slotsbyggningscommissionens særlige Kasser . . .²⁵

Den 14de October indviedes i Kongens, Prindserne Christian og Ferdinands samt Prinds Wilhelm af Hessens Nærværelse den nye Universitetsbygning. Dette var ligesom en Introduction til de store Høitideligheder, som nu efterfulgte. Søndagen den 23de October proclameredes ved Herolder Høitideligholdelsen af den forestaaende Reformationfest den 30te og 31te October samt 1ste November i Anledning af, [at] det nu var 300 Aar, siden at Reformationen var indført i Danmark. Jeg har et Par Gange tidligere givet en Beskrivelse af Processionerne i Kong Frederik den Sjettes Tid, jeg skal derfor heller ikke her [91] gjentage den. Det var i en sielden høitidelig Procession, at Kongehuset og Rangspersoner af første Klasse den 30te October om Middagen toge til Frue Kirke, hvor forinden vare mødte alle Rangspersoner af 2den Klasse, Greverne, Friherreerne, fire-fem[?] Baroner, Kammerjunkerne samt Officererne af Generalstaben. Den anden Dag var Universitetets Fest i den nye Bygning, hvilken bivaanedes af Kongen og Prindserne. En hel Skare Udnævnelser gav sit Fyrværkeri til Festens Forherligelse. Først blandt disse vare de tre Statsministre Rantzau-Breitenburg, Moltke og Krabbe-Carisius, der bleve Riddere af Elefanten, Storkors bleve: Hertug Carl af Glücksborg, som vel alt dengang var tiltænkt Prindsesse Wilhelmine som anden Gemahl (han var dengang kun Captain og Compagnichef ved Oldenborgske Infanteriregiment), Hofmarskalk Greve Haxthausen, Generalmajor Rømer, Generalmajor Hegermann-Lindenchrone, Gouverneur Scholten, Rentekammerdirecteur Schönheyder, Biskop Mynster, A. S. Ørsted m. fl. Den Allersidste af alle Rangsudnævnelserne tilfaldt mig. Jeg blev virkelig Cancellisecretair Rang 9de Klasse No 7. (Hele Cabinetssecretariatet fik Udnævnelser: Feddersen blev Etatsraad, Howitz Ridder, Andersen Kammerraad, Hjalte-lin Kammerassessor). Alle disse Udnævnelser dateredes dog fra Dronningens Fødselsdag d. 28de October, paa hvilken Dag om Formiddagen Kl. 9 Hans Majestæt Selv overleverede de Decorerede Ordenstegnene.

I Slutningen af Aaret døde Prinds Emil af Augustenborgs Gemalinde. Ved Meddelelse om Hofsorgs Anlæggelse i 8 Dage nævner Overhofmarskallatet ikke, hvad hun var født. Grunden hertil var, at hun ikke var nogen født Prindsesse, men en Datter af den danske Statsminister Jørgen Erik v. Skeel. Formodentlig paa Grund af disse særlige Forhold var det vel ogsaa, at Prinds Emil trak sig tilbage fra den danske Statstjeneste og boede i sine sidste Aar i Leipzig, hvor hans 3 overlevende Døttre med Frøken Skeel senere havde Opholdssted. Han var en Broder til Kong Frederik den Sjettes Svoger Hertug Frederik Christian af Augustenborg, en Søn af ham Prinds Emil (1802–1841) var Chef for Hestgarden [92] . . .²⁶

Alt i Slutningen af 1836 havde der vist sig en voldsom Slimhoste hos Kong Frederik. Nytaarsdag 1837 kunde han ikke modtage Couren, og den 3die Januar var der i Forgemakket fremlagt følgende Bulletin, som noksom viser, at Tilstanden var betænkelig:

Hans Majestæt Kongen har Natten mellem den 2den og 3die Januar havt to Timers rolig Søvn, hvilken den øvrige Del af Natten var afbrudt af Hosten; Feberen er ikke ophørt. Appetiten er svag, men ikke ganske borte.

Fenger.

Bulletinerne fortfattes nu daglig til 20de April, da de paa Grund af en bedre Tilstand derefter kun udkom 2 Gange om Ugen. Den 20de Mai bragtes den sidste Bulletin saalydende:

Da Hans Majestæt Kongens Bedring er vedvarende, og Allerhøistsamme blot venter paa varmere Dage for at kunne nyde den frie Foraarsluft, saa er befaleet, at ingen Bulletin fremdeles udstædes.

Fenger.

Den 29de Januar (Kong Christian den Syvendes Fødselsdag) havde de af Holmens faste Stok, der skulde modtage Hædersmedaillen for lang og god Tjeneste som sædvanlig givet Møde i Forgemakket; Kongen lod de to Ældste komme ind til sig ved Sengen og overleverede dem selv Medaillerne, „som de to Gamle, hvem Taarerne strømmede ned af Kinderne, rørte bragte tilbage til deres Kammerater, med Hans Majestæts faderhulde Hilsen“ . . .²⁷

Den 15de Marts opførtes for første Gang Hertz's romantiske Tragoedie Svend Dyrings Huus og modtoges med sand Enthusiasme, Fru Heiberg [93] glimrede som Ragnhild og Mad. Nielsens Fremstilling af Fru Helvig var ophøiet. Rungs Musik fandt fuld Anerkjendelse.

Kongen begyndte først at nyde den frie Luft i Juni Maaned, og ved Hjemkomsten fra en af sine Kjøretoure blev han paa Amalienborg modtaget med en Sang og et Leve fra flere hundrede Mennesker. Sangen tolkede den hjertelige Deltagelse ved den gamle Konges Helbredelse, som da var den herskende her i Landet, og som havde afløst eller i hvert Fald mildnet under Kongens Sygdom den Misnøiens Aand, der var opstaaet efter 1830, og som var næret ved de ulykkelige Actioner for Overtrædelse af Trykkefrihedsanordningerne. Jeg vil gjengive Sangen her, da den er en af de sidste Strømninger fra den Tid, der med alle sine forældede Anskuelser havde en patriarchalsk Ro, som vi, der have kjendt den, med en vis Vemod tænker tilbage paa:

Vi hilse Dig, vor Konge god
Vor Fader kjær!
Da Dødens Engel nylig stod
Dit Leie nær, da sank vort Mod,
Vi skjælved for vor Konge god
Vor Fader kjær:
Da leired sig fra Kyst til Kyst
Et Sørgeflor om Danmarks Lyst
Dog Bønner fra beængstet Bryst
Steg fjern og nær.

O Gud, Du hørte Folkets Røst:
Thi Blomstens Duft,
Er ei saa sød i Vaar og Høst
For Dig som Bøn fra barnlig Røst!
Du sendte Lægedom og Trøst
Med Vaarens Luft
Den frelste os vor bedste Skat,

Da flygted Sorgens skumle Nat,
Og Hjertets Tak sig hæved brat
Med Blomstens Duft.

Velsign, o Gud, vor elskte Drot
Og Ham bevar!
Eet Ønske boer i Huus og Slot,
Og Ønsket klinger fromt og godt:
Velsign, o Gud! vor elskte Drot
Og Ham bevar!
Heel stormfuld var Din Herskertid
Men viis og ædel var Din Id,
Gud gjøre Dig Din Aften blid
Og Himlen klar!²⁸

Kongen modtog Sangen ved Dronningens Side fra Altanen.

Enhver, som sang med i denne Sang, holdt personlig af den gamle Konge og havde Agtelse for hans Character. (Det varede mange Aar, inden der atter blev siunget en Sang paa Amalienborg, hvor dette forenede sig. Kong Christian den Ottende besad ikke Folkets Kjærlighed, om endog hans nidkjære Stræben som Konge skaffede ham nogen Agtelse; Kong Frederik den Syvende reside-rede jo ikke paa Amalienborg, og selv for ham havde Hyldningen mere Characteren af en politisk Handling, hvori Agtelsen ingen Rolle spillede. Da den 26de Mai 1867 en talrig Skare bragte det nuregjerende Kongepar sin Hilsen i Anledning af Sølvbrylluppet, savnedes i hvert Fald hverken Agtelsen eller Kjærligheden.

Først den 2den Juli samlede Kongen igjen Statsraadet hos sig.

Den 13de August gav Kongen ved Rescript Bevilling til særlig Formuebesiddelse for sin anden Datter med Fru Dannemand, Frøken Caroline Augusta Dannemand, der nu skulde giftes med Premierlieutenant af Husarregimentet Adolph Frederik Schack v. Brockdorff. Man mente, at dette Parti var Kongen convenablere end det tidligere, formodentlig fordi Brockdorff var Adelsmand.²⁹ Kongen havde ved Siden af Fru Dannemands Gaard paa Toldbodveien kjøbt en Eiendom, som han lod ombygge og indrette for Døtrene. Jeg tror, at de fik 80,000 Rdl. hver i Medgift. Sønnen

fik senere 120,000, som blev satte i Aastrup; som bekendt giftede han sig med en Comtesse Schulin, men efterlod sig ingen Børn.³⁰ Det var oprindeligt hans Kones og hans Hensigt at oprette denne Herregaard til et Kloster for Officersdøtre, men de skulle nu have opgivet det igjen. Grevinde Dannemand, født Schulin var saadan en Fru Bülow i det Mindre, meget degageret, men af en behagelig Gemytlighed og ikke uden Begavelse*. Endnu paa denne [Tid] kom den Dannemandske Familie hver Aften, ligesom under Kongens hele Sygdom, til ham paa Amalienborg. Kammertjener Westergaard, hos hvem de toge ind, var inde i denne Sag.

I Eftersommeren samledes Tropperne ved Kjøbenhavn til Maneuvrerne, og Kong Frederik havde nu den Glæde Selv at kunne deltage i disse.

Paa Dronningens Fødselsdag d. 28de October overværede hun og Kongen Festforestillingen, og en Sang af Heiberg blev afsungen, og Jublen i Theatret og udenfor paa Torvet, da de passerede dette, var stormende.³¹

De privilegerede Blade af 9de December indeholdt følgende officielle Efterretning:

Efterat Deres Kongelige Høiheder Prinds Frederik Carl Christian og Prindsesse Wilhelmine Marie til Danmark ved fælles Samtykke ere skilte ad i April 1834 og aldeles skilte fra hinanden i September 1837, har Hendes Kongelige Høihed Prindsesse Wilhelmine Marie i December samme Aar forlovet sig med Hans Høifyrstelige Durchlauchtighed Hertug Carl af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg.

Det var bestemt, at Formælingen skulde ske til Foraaret, til hvilken Tid Slottet i Kiel skulde indrettes for det hertugelige Par.

* Dannemand og hun gjorde i 1865 en Reise til Stockholm, hvor han fik sig Commandeurkorset af den norske St. Olaf (til Erindring formodentlig om, at hans Fader havde været Konge af Norge), og hun slog mangen gemytlig Passiar med Kong Carl. Man skumlede en hel Del i Kjøbenhavn om dette Korstog. En Dag da Grevinden mødte den gamle Gehcimeraad Holsten-Carisius, tiltalte hun ham og opholdt sig over, at man gjorde saa meget Væsen af denne Reise. „Det var, som om Dannemand var en anden Corfitz Ulfeld“, udbød hun. Nei, naadigste Grevinde! Ulfeld er han ikke, om han er Corfitz (Cornificius) det maa De bedst kunne bedømme. Man fandt Repliquen træffende, det er vist nok.

Jeg tror, Prindsessen blev meget lykkelig med sin nye Gemal, der var af et godmodigt Temperament; dog smertede det hende dybt, at han sluttede sig til den slesvig-holstenske Retning . . . [94]⁹²

Den 28de Januar 1838 besang Grundtvig sin gamle Konge paa en eiendommelig Maade i Bladet Dagen:

Sytti Aar en hellig Skjald
 Løbebanen kalder
 Otti Aar er Gyldental
 Kæmpers Levealder!
 Frederik leved op paany,
 Derfor, Danmark, kvæd i Sky:
 Kongen er en Kæmpe.

Grundtvig vandt sig selv dette Kæmpenavn, men det bevaredes ikke for Kong Frederik; men en naadig [95] Skjæbne bød, at han ikke skulde overleve sig selv, hvilket faldt i den gamle Skjalds Lod. Det synes næsten, som om det af Forsynet var saaledes beskikket for at give hans storttalende Tilhængere, disse forfængelige Forkyndere af „det lille Gudsord“ og „den glade Christendom“, at de ikke ret vandrede i det Spor, som Christus med sin Ydmyghedslære har anvist.

Kongen gav denne Gang paa sin Fødselsdag ligesom i gamle Dage om Aftenen Kl. 7 Cour og Appartement for Damer og Cavalerer af de 3 første Klasser. I Skuespilhuset, hvor som Feststykke blev opført Heibergs Eventyrcomodie Fata Morgana, blev ved Kongens og Dronningens Komme (d. 29de Januar) afsungen en Sang af Heiberg. Publicum kunde ikke bringe denne til Ende, før det alt ved det andet Vers:

Da Festen os vinked den forrige Gang
 Blev Musernes Tempel dog øde,
 Thi Kongen ei kom ved den jublende Sang
 Med Folket til festlige Møde.
 Saa ton da, vor Jubel, idag fra vort Bryst!
 Frederik han lever, han hører vor Røst!

udbrød i stormende Jubel!

Den 1ste Marts aabnede Kongen selv Høiesteret paa Christiansborg og gav derefter det sædvanlige store Taffel.

Tre Dage forinden havde Kongen mistet sin første og ældste Tjener, den kundskabsrige, ædle og endnu i sine sidste Dage skjønt i en Alder af 83 Aar utrættelig virksomme embedsmand, Dr. philosophiæ Adam Vilhelm Hauch . . .³³

Jeg erindrer godt den gamle statelige Herre, endnu med Pidsk og Pudder i Haaret, med stive Støvler over Benklæderne. Fra hans sidste Aar har jeg bevaret Mindet om en lille Scene, som forefaldt imellem ham og en yngre Gartner ved Navn Reeh, der var bleven ansat ved Kongens egen lille Have paa Amalienborg. Kongen gik hver Morgen gennem Haven ned til Stalden, og Reeh havde troet, at det kunde være Hans Majestæt behageligt at have lidt Blomsterduft paa Veien og havde derfor – maaske ogsaa for at gjøre sig lidt bemærket af Hans Majestæt – spurgt Hans Majestæt, om han ikke maatte plante en Række Levkøier langs Palaismuren. Kongen havde svaret ganske kort: Jo det kan han saamænd gjerne. Reeh troede dog at maatte meddele Overkammerherren den kongelige Tilladelse; men denne svarede noget koldt: „Jeg vil raade Dem fra det min gode Reeh, havde Kongen villet have Blomster, havde han nok sagt mig det.“ . . .³⁴

Kong Frederik havde ret glædet sig til at lade det godt indrette til Prindsesse Wilhelmine og hendes Mand paa Kiels Slot, og den høitbetroede Bygningsdirecteur Etatsraad Koch havde det Hverv at lede Arbejderne. Smerteligt berørte det derfor Kongen at modtage den Efterretning, at den 16de Marts var det alt næsten til Beboelse færdige Slot fortæret af Luerne. Arbeidet blev dog strax taget fat igjen, og Løverdagen den 19de Mai (Dagen kaldes i Almanaken Potentiana, den kunde synes valgt af Hensyn til Fortiden) stod Prindsessens Bryllup med Hertug Carl paa Amalienborg; 2 Dage forinden havde Hertugen af Kongen modtaget Elephantordenen.

Heller ikke i dette Aar foretog Kongen nogen Reise til Provindserne, men holdt i Juni Maaned Revue over Tropperne fra Sjælland, som var indkaldte til Kjøbenhavn til denne Tid. Umiddelbart derefter modtog Kongehuset et Besøg af Storfyrst Tronfølgeren af Rusland, den nuværende Keiser Alexander, som ankom den 27de

Juni med Dampskibet Gylfe og blev modtaget paa Toldboden af Landgreve Wilhelm af Hessen. De kørte derpaa til Amalienborg til Kongen og Dronningen og dinede med dem; paa Christiansborg var indrettet Værelser for ham. Han forblev dog ikke i denne Bolig; en Sygdom, som han havde bragt med sig, jeg tror fra Berlin, og som krævede Ro og streng Diæt, nødte ham til at holde sig hjemme, og da de kolde Værelser paa det store Slot ikke con-
venerede ham, flyttede han ud til Prindsesse Wilhelmines Palais. Kongen besøgte ofte sin lidende Gjæst og syntes meget godt om den godmodige smukke unge Mand. Storfyrsten bragte Prinds Christian St. Andreas Ordenen og Udenrigsministeren Krabbe Alexander Newsky Ordenen. Den unge Prinds blev her restitueret saa vidt, at han den 12te Juli kunde afreise herfra. Han blev ledsaget ombord af Kongen og Prindserne.

Den 16de Juli tiltraadte Prinds Christian og Gemalinde en Reise til Udlandet, paa hvilken han havde Leilighed til at hilse paa Keiser Nicolaus af Rusland, Keiser Ferdinand af Østerrig i Teplitz den 30te Juli, Kongen af Bayern [Ludvig I], Storfyrst Thronfølgeren af Rusland, de i Frankfurt forsamlede tyske Diplomater m. fl. Til denne Reise og dens Fyrstebesøg sigter H. C. Ørsted vistnok særligt, naar han i Videnskabernes Selskabs Mindeskrift over Kong Christian den Ottende ytrer, at disse fyrstelige Reisebesøg og Reisebekjendtskaber „indeholdt flere Advarsler om Forsigtighed ved Indførelsen af Forbedringer end ønskeligt havde været“ . . .³⁵

Den 3die September led saavel Kongen som Dronningen et Tab i den af dem begge høit agtede og afholdte Grevinde Agnethe Marie Rosencrone, født Hjelmstjerne, som bortkaldtes ved Døden 86 Aar gammel paa sit smukke lille Landsted i Frederiksberg Allé, hvor Kongeparret hver Sommer havde aflagt hende et Besøg, naar de opholdt sig paa Frederiksberg.³⁶ Af hendes og hendes afdøde Mands Formue dannedes efter deres Dispositioner [96] (Grev Rosencrone døde 1811) det hjelmstjerne-rosencroneske Legat.

Nu maa jeg vende mig bort fra de Begivenheder, der berøre Kongehuset og Hoffet, for at omtale den store Nationalfest, som jeg selv deltog i, da Thorvaldsen vendte tilbage til sit Fædreland paa Fregatten Rota, der var ladet med hans Arbejder, som han

vilde skjænke sin Fødestad. Det var den 16de September 1838 Kl. 4, at Rota ført af Capitain Dahlerup kastede Anker mellem Trekroner og Toldboden, og omtrent paa samme Tid satte de forskjellige Tog af Baade sig i Bevægelse, fra hvilke hans Landsmænd vilde bringe ham deres Hyldest, og netop i samme Øieblik ophørte en øsende Regn, der syntes at ville forstyrre Festen, og en skjøn Regnbue kom tilsyne. Da Baadene, der alle vare prydede med karakteristiske Flag og Vimpler, havde naaet Skibet, blev afsungen følgende Sang af Heiberg:

[96] Paa Danskens Vei til Roes og Magt
Vi hilse Dig, hvis Hæder
Har Fædrelandets Hæder bragt
Til Verdens fjerne Stæder.
Da Hjertet under Nordens Pol
Dig sendte Længsels Sukke,
Da drog Du fra Din varme Sol
Hid til Din kolde Vugge.

Fregatten heiser Kongeflag,
Den stolt vor Stolthed bringer,
Den gynger sig med Velbehag,
Den slaar med sine Vinger;
Og Nereus Døttre titte frem
Af Søens dybe Vande,
For Ham at see, som, skjult for dem
Kan deres Billed danne.

Hiin gamle gyldne Morgenstund
De drage sig til Minde,
Da Skjønhed steeg fra Havets Bund
Og fødtes som Gudinde.
Og se! paa Havets hvide Skum
Idag med ham de mødes,
Hans Tanke har for Skjønhed Rum
Og lod den atter fødes.

Og Bølgen jubler anden Gang
 Og høit mod Skibet stormer,
 Da, om dets Concha toner Sang
 For Ham, den Gudeformer;
 De Danskes Vei til Roes og Magt
 Nu fører Danskes Vrimmel
 Mod ham, som Danmarks Navn har bragt
 Til Glands paa Konstens Himmel.

Thorvaldsen gik nu i Chefsluppen og seilede i denne til Toldboden, omgivet af de utallige Baade og under idelig Jubel, der forstyrkedes mangedobbelt, da han kom til Toldboden af den der forsamlede tætpakkede Menneskevrimmel. Da han var steget i Vognen, spændte man Hestene fra og drog ham forbi Kongens Slot paa Amalienborg til det for ham indrettede Locale paa Charlottenborg. Jubelen var stærkest paa Amalienborg. Man havde maaske ventet, at Kong Frederik fra sit Vindue skulde have hilset Kunstnerkongen. Men det skete ikke, og det var en almindelig Mening, at den gamle Frederik, der dog altid viste Thorvaldsen den største Venlighed og Forekommenhed, skal have ment, at Modtagelsen var vel kongelig, en Mening som la haute volée i Kjøbenhavn ogsaa dengang delte. Thorvaldsen maatte, enten han vilde eller ikke, efter Ankomsten frem paa Balconen, og en uendelig Jubel mødte ham nu fra de Titusinder, der fyldte det store Torv. Samme Aften bragte de unge Kunstnere fra botanisk Have, til hvilken Thorvaldsens Bolig paa Charlottenborg vendte ud, med Fakler og Sang „Kunstens Drot“ deres Hyldest. Sangen var af Chr. Winther og sluttede med Verset

„Du aabned vort Øie, Du vakte vor Sands
 For Skjønhed og Sandhed den rene:
 Du bærer med Rette den evige Krands
 Af Laurens guldviede Grene.
 Høit lyde vor Velkomst i jublende Chor:
 Hil være Vor Mester! vor Stolthed i Nord!“

Nu fulgte Fest paa Fest: de Danske, der havde besøgt Rom, gav „den Gamle“ et lystigt convivium more romano, hvor der efter

Bordet dansedes Salterella; til Roskilde maatte han ogsaa for at hilse paa sin gamle Ven Ørsted, og Stænderne gave ham der en Fest; „den intelligente Del af Kjøbenhavns Publicum“ gav ham en storartet Fest i Hotel d'Angleterre, hvori jeg havde den Ære at deltage, Clausen holdt Festtalen, Oehlenschläger reciterede derefter en versificeret Tale. H. P. Holst reciterede et Digt, der indeholdt en virkelig Begivenhed i Thorvaldsens Liv (da Lynilden slog ned paa Slottet Montenero og ødelagde Alt, men skaanede Thorvaldsens Amor og Psyche, for hvis majestætiske Skjønhed selv Zeus havde bøiet sig) en firstemmig Sang Amor triumphans med Musik af Frølich sluttede sig ogsaa til et af Thorvaldsens Værker og identificerede paa en Maade Værket med Kunsten:

Thi læg for hans Fod, o Maler
Pensel, Palet!
Og Du som fra Scenen taler
Krandsen ham flet!
O Digter! Din Pen Du vie ham
Hver bringe sit Offer uden Bram.
En gammel Gjæld betaler –
I skylde det Bedste ham.

Tilslidst besteg Grundtvig Talerstolen og fremsagde et Digt „Ving Thors Hammer“, der i hans originale og fuldttonige – men ikke naar de blot høres – let forstaaelige – Vers feirede Fredens Bedrift i den Hammer, som Thorvaldsen havde faaet i Arv af Vaulundur, og som han havde brugt til at aande Liv ind i det døde. Ved Bordet udbragtes Thorvaldsens Skaal, og den gamle Kunstner med de hvide Lokker [og] med det ædle Hoved, der som Heiberg sagde, men som en anden havde sagt før ham: Baron Rothschild, var saa skjønt, som om han selv havde hugget det – gik omkring til os hver især og gav os et hjærteligt Haandtryk og et venligt Ord. Vi fulgte Thorvaldsen over til Charlottenborg og skiltes ad i en Stemning, der tydelig vidnede om, at Enhver henregnede denne Aften til de nydelsesrigeste Timer, han havde oplevet. I Studenterforeningen, hvor vi havde optaget Thorvaldsen til Æresmedlem, havde vi ogsaa den Glæde den 13de October at have den store Kunstner til Gjæst. Det var ved denne Lejlighed, at vi afsang H. C.

Andersens vakkre Sang til Melodien „Jeg ønsker mig en yndig Viv“:

October bliver man Student
 At sige naar man staaer sin Prøve,
 Kan Græsk og Romersk excellent;
 Samt Archimedes Kunst udøve;
 Fortælle snildt hvad Klio skrev.
 Alt har vi skikkelig forklaret,
 Men Du fik stoltest Borgerbrev,
 Thi Du i Marmor svared’.

Du blev Student, og Du kan troe,
 Just i October maa det være.
 Du hugged’ Dig igjennem jo,
 Saa Talemaaden kom til Ære.
 „Hvad giver op Du af Homer“?
 Blev spurgt, og man jo vented’ Blade.
 Da formed’ Du til Liv i Leer
 Den hele Iliade.

Det Sprog, Praxiteles har talt,
 Det talte Du som ingen Anden,
 Hvad Flaccus har i Toner malt,
 Du plastisk gav, Du fatted’ Manden,
 Du dristig Skjønhedscirklen slog,
 Beregned’ alle Former nøie,
 Og i Historien Du tog
 Jo Klio selv den høie.

[97] Man spurgte Dig i Christendom,
 Og Du lod Steenen for Dig tale;
 See Christus i vort Tempel kom
 Med Kraft og Mildhed at husvale.
 Svar gav Du i Astronomi,
 Saa selv Copernicus gjenleved’;
 Dit Marmorord er Poesie,
 Slig Stiil har Du os skrevet.

Dansk og Latin med Marmor-Ord
Du talte, saa det døde leved'.
De bleve hørt i Syd og Nord,
Stolt Danmarks Moderhjærte bæved'.
Den yngste Kreds Du om Dig seer,
Hvert Øie er en Glædens Kjærte.
Hvo elsker og beundrer meer
End just det unge Hjærte.

Ligesom Slutningen af 1838 havde modtaget for det danske Folk, i hvert Fald for Hovedstadens Beboere, et Hovedindtryk ved Thorvaldsens Komme og hans store Gave af næsten alle sine Efterladenskaber af egne Arbeider og af Samlinger i andre Kunstarter til sin Fødeby, Landets Hovedstad, saaledes var en af Kong Frederiks første Tanker i det nye Aar rettet paa at bringe denne store Gave i Hus og derved glæde den ædle Giver. Alt den 4de Januar afgik et Rescript til Slotsbygningsscommissionen saalydende:

Vi ville herved allernaadigst have vor Slotsbygningsscommission tilkjendegivet til allerunderdanigst Efterretning og videre fornøden Foranstaltning samt til Bekjendtgjørelse for den sammentraadte Comité til Oprettelsen af det Thorvaldsenske Museum, at Vi allernaadigst skjænke til Indretningen af bemeldte Museum, den Del af Christiansborg Slots Bygninger, der paa den ene Side vender ud til Prinds Jørgens Ridebane [og] paa den anden Side til Canalen og med den ene Ende støder op til Slotskirken, hvilken Bygning hidtil har været afbenyttet dels til Vognremise dels til Theatermalersal; og skal dette Locale hverken nu eller i Fremtiden nogensinde anvendes til andet Brug end det, hvortil samme saaledes af Os er skjænket.

Thorvaldsen var vel tilfreds med Gaven, de stærke Mure sagde han var Hovedsagen. Hans Kunstsamlinger kunde alle opstilles der og det med ønskelig Belysning. Et senere Rescript fra Kongen lader dog formode, at der har reist sig forskellige Meninger om den kongelige Gaves Betydning, ja endog om dens Modtagelighed. Kongen skrev saaledes under 18de Januar til sin høitbetroede Mand Overpræsident og Politidirecteur Kjerulff: Vi have bragt i Erfaring, at Comiteen til Oprettelsen af det Thorvaldsenske Museum

nu til Kjøbenhavns Magistrat har indleveret sine ved Vor i den bedste Hensigt dertil ydede Kongelige Gave fremkaldte Forslag; men da afvigende Meninger om Forslaget skulde finde Sted blandt Comiteens Medlemmer, og Vi have ladet den tilkjendegive, at Vi ikke ville finde Os foranledigede til at entrere paa den af Nogle til samme Øiemed attraaede Overdragelse af en Del af Rosenborg Have eller af Marmorkirken og dens Omgivelse; saa ville Vi hermed have Dig paalagt paa bedste Maade at lede Sagen, der saaledes nu er overladt Magistraten til Afgjørelse. Kun en Minoritet (Collin, Prangen, Scavenius og Koch) vilde dog erklære sig for at modtage Bygningen, medens Majoriteten af Comiteen (H. N. Clausen, Thiele, Freund, Schouw, Hetsch, Bissen, Puggaard, C. I. Thomsen) var imod Modtagelsen. Communens Bestyrelse erklærede sig enig med Minoriteten, og Majoriteten frafaldt derefter at gjøre yderligere Skridt. Saavel Communalbestyrelsen som Comiteen aflagde derefter Tak til Kongen for den modtagne Gave.³⁷

Blandt de Begivenheder i Fædrelandet, der i dette Aar vakte Kongens særlige Interesse og Deltagelse, var den ulykkelige Vandflod paa Jyllands Vestkyst i Begyndelsen af Januar. Han lod det ikke mangle paa Gaver til de Ulykkelige, og den 24de April var den gamle Herre selv i Hotel d'Angleterre for at se en Udstilling, der var arrangeret til Fordel for de Ulykkelige.

Endnu engang skulde Kongen foretage en af sine aarlige Reiser. 1836 havde han været i Jylland, 1837 og 1838 havde han ikke reist; nu gik altsaa Touren til Holsten. Den 12te Juni tiltraadte han Reisen paa Dampskibet Kiel. Dronningen tog imidlertid Ophold paa Frederiksberg. Prinds Christian af Glücksborg var med Kongen paa denne Reise og kørte i Vogn med Hans Majestæt, hvilket Bülow før havde gjort. Kong Christian IX har fortalt mig, at Grunden til, at Kongen havde taget ham med, var fornemmelig den, at Bülow degouterede ham, og at den gamle Konge, hvergang Bülow under Ophold paa Veien nærmede sig til Vognen for paa sin gamle fortrolige Maade at spørge til Majestættens Befindende, dels svarede ham kort, dels stedse yttrede sig til Prindsen, om hvor væmmelig han forekom ham. Denne Omslag i Kongens Yndest for sin tidligere Yndling laa vel i de mange Oplysninger, Kongen, da Vognen først begyndte at helde for Bülow, fik om hans Misbrug af sin Stilling.

dels vel ogsaa i Bülow's stedse tiltagende Griseri, som naturligvis blev ubehageligere hos den gamle Mand.³⁸ Som bekendt maatte hans Læge, da han havde faaet et Anfald af Gigt, først begynde med at forordne et Bad, for at rense ham for en Skorpe af Smuds. Han levede jo ogsaa som en Ungkarl ved sit Contoir paa Amalienborg, medens hans djærve Hustru, der skulde have ført lidt Tilsyn med hans Arrangement, boede paa Prindsens Palais.³⁹ Den 19de Juni begyndte Specialrevuerne ved Rendsborg, og det bemærkes udtrykkelig, at Kongen har været tilhæst fra Kl. 6½ til 12, „men Allerhøistsamme befinder sig trods disse Anstrengelser i bedste Velgaaende“.⁴⁰ Veiret var slet under alle disse Vaabenøvelser, men Kongen vedblev at gennemgaa det Alt uden at vige tilbage fra en eneste Øvelse, som var ansat i hans Program. Den 3die Juli kom han tilbage til Kjøbenhavn og blev paa Toldboden modtaget med sædvanlig Jubel. Dronningen var forinden taget ind fra Frederiksberg, og den Kongelige Familie kom saaledes heller ikke i dette Aar til samlede at tilbringe Sommeren udenfor Byen. Kongen frygtede det fritbeliggende Slot, naar Efteraaret nærmede sig, han havde alt i 1836 lidt af Kulde derude*.

Medens Kongen var i Holsten, besøgte jeg min Moder i Randers, hvor jeg ikke havde været siden 1836. Fra Randers foretog jeg en Udflugt til Himmelbjerg[et], for første Gang saa jeg dette smukke Sted, hvorhen jeg saa ofte senere skulde komme i Kongefølge.

Jeg skal dog her omtale en Forening, af hvilken jeg var Medstifter, og i hvilken jeg tilbragte megen Tid i de 2–3 Aar, der gik forud for mit Giftermaal. Den bestod fornemlig af yngre Jurister og var stiftet til at danne et Spiseselskab, men den holdt sig ikke til Spisetid, og ofte traf vi hverandre om Aftenen. Da „Foreningen til Trykkefrihedens rette Brug“ var et Navn, der paa den Tid ikke kunde andet end fremkalde Smil, og vi vare livsglade og skjæmtende, kaldte vi os „Foreningen til Mundens rette Brug“, uagtet vi havde vore Overskridelser af den rette Brug ligesom hin Forening. Selskabet bestod i sin mest blomstrende Tid (omtrent da Christian

* Hans Kammertiener Palle Pedersen har fortalt mig, at Hans Majestæt i denne Sommer imellem, naar han fandt det for kjøligt, tog en Spiseskefuld Rom: „Han vilde ikke vænne sig til at drikke Snaps.“

den Ottende kom paa Thronen) af Følgende, hvilke jeg nævner efter deres nuværende Stillinger: Præsidenten Villemoes, Etatsraad, Herredsfoged, Secretairen Trap, disse Liniers Nedskriver, Birch, død i 40erne som Embedsmand i Justitsministeriet, Dahl, død som Stiftamtmand i Aarhus, T. Becker, Professor, død, Wedel-Heinen, Hofchef, Villemoes, Præsidentens Broder, Districtslæge i Hillerød, Holmblad, Politirets-Justitiarius, Berthelsen, død som Regimentslæge i Randers, Feddersen, i sin Tid Gouverneur i Vestindien, død, Liebe, Statssecretair, død, Bille-Brahe, Amtmand i Holbæk, senere Stiftamtmand i Kjøbenhavn, Clementsen, Cabinetssecretair, død, M. H. Rosenørn, Amtmand i Randers, Jessen, Borgmester i Horsens, E. Friis, forhen Conseilspræsident, Kønnemann-Petersen, Herredsfoged i Odense, død, Friis-Jespersen, Districtslæge, død, Schaffalitzsky, Amtsforvalter, død. Schiern, Professor, L. Rothe, død som entlediget vestindisk Embedsmand, Trampe, Hofschef, død, Alberg, Assessor, død, Saxtorph, Etatsraad, Læge, d'Acqueria, entlediget Birkedommer, død.

Thorvaldsens Apostle vare nu blevne opstillede i Frue Kirke, og de bleve d. 27de Juli tagne i Øiesyn af Kongen og Dronningen. Torsdagen den 2den August holdt Kongen Revue over det borgerlige Artilleri paa Amager Fælled og den 3die August over det borgerlige Infanteri paa Fælleden udenfor Nørreport. Den 18de September bragte det gamle Kongelige Ægtepar Tronfølgeren Prinds Christian deres Lykønskning til hans Fødselsdag paa Sorgenfri. For sidste Gang holdt Kongen Revue over Tropperne fra Sjælland og det i samme Orden som tidligere: den første Dag (1ste October) om Formiddagen Kl. 8 over Livgarden til Hest, Kl. 10 over Livgarden tilfods, Kl. 11 over Livjægercorpset, den anden Dag Kl. 7 over Kongens Regiment, Kl. 9 over andet Livregiment, Kl. 11 over Prinds Christians Regiment, den tredie Dag Kl. 7 over 1ste jydsk Infanteri Regiment, Kl. 9 over 1ste Livregiment, Kl. 11 over 2det jydsk Infanteri Regiment; den fjerde Dag Kl. 7 over Kronens Regiment, Kl. 8 over Sjællandske Jægercorps, Kl. 9 over Jydsk Jægercorps; den femte Dag Kl. 8 over Husarregimentet, Kl. 10^{1/2} over sjællandske Landsenerregiment; den sjette Dag over Artilleriet. Derefter var der i 4 Dage Maneuvrer for de samlede Tropper [98] . . .⁴⁰

Kongen og Dronningen havde tvende Gange i Aaret 1839 Besøg af Hertug Carl af Glücksborg og Gemalinde. Hen paa Efteraaret toge de Afsked for sidste Gang fra den gamle Konge for ikke mere at se ham . . .⁴¹

En anden Afsked tog Kongen ogsaa i dette Efteraar, som meget bevægede ham, og ved hvilken han selv havde Følelsen af, at det var uden Haab om Gjensyn. Det var den unge Prinds Christian af Glücksborg, Danmarks nuværende Konge. Jeg har alt foran omtalt, at den unge Prinds efter Faderens Død var kommet her til Kjøbenhavn og var blevet sat i Huset hos Oberst Linde, Commandant for Landcadetterne. Her fortsatte han sine Studier, i 1835 blev han Secondritmester à la suite i Livgarden til Hest, men vedblev dog at bo hos Linde indtil videre. Kongen og Dronningen betragtede sig dog stedse som at være ham i Forældres Sted, og han kom i Begyndelsen hver Løverdag Aften – oftere maatte det ikke være for ikke at forstyrre hans Flid – op til de Gamle for at drikke The. Kong Christian har selv fortalt mig, at Kong Frederik, der nu var svag og var en tidlig Morgenmand, som oftest fik en lille Lur efter Theen, medens Dronningen, der hørte slet, vedligeholdte under Samtaler Døves noget nær Monolog. Senere var Prindsen stadig Gjæst til Middag; Kong Christian mindes stedse med Taknemmelighed den gamle Konge og Dronning. I Aaret 1838 blev den unge Prinds sendt til Dronning Victorias Kroning, ledsaget af Resident ved Hansestæderne Kammerherre Bille (senere Udenrigsminister) og Ritmester af Husarerne Greve Gustav Blücher-Altona. Man havde vel den Tanke, at den unge Dronning kunde have valgt denne smukke og hæderlige unge Prinds af et gammel Hus til sin Gemal, men hun foretrak den Coburgske Prinds [Albert]. I For sommeren gjorde Prinds Christian en Badereise, formodentlig paa Grund af et Maveonde, som senere ikke ganske har forladt ham. Nu var det Kongens Hensigt at sende ham til Udlandet for at udvide sine Kundskaber og Dannelse. Landgreve Wilhelm af Hessens eneste Søn Prinds Frederik skulde ogsaa gjøre et Ophold i Udlandet, og det blev bestemt, at de tvende Prindser skulde følges ad. Til deres Ledsager blev udvalgt Capitain Valdemar Oxholm af Livgarden tilfods (nuværende Overkammerherre). Oxholm vilde have en Instrux, ligesom det var sket, da Prinds Frederik Carl

Christian reiste, men Kong Frederik svarede ham: Nei, nei, forrige Gang gav jeg Instrux, men da gik det skidt, nu kan De reise uden Instrux. Jeg skal nok skrive Dem noget op, [99] De kan rette Dem efter. Kongen skrev da med egen Haand – vistnok den sidste længere Udfærdigelse af ham – følgende Opsats, der giver paa mange Maader et Billede af hans jevne Tænkemaade, og som jeg derfor meddeler efter selve hans Haandskrift og ikke efter den Form, det modtog i Rescriptet til Oxholm:

„Da De er mig bekjendt som en sindig, klog (Mand) af rene Sæder, saa har jeg udset Dem til at ledsage og veilede Prinds Christian af Glücksborg, min Neveue, og Prinds Friedrich af Hessen, Landgreve Wilhelms Søn.

Hensigten er at lære de unge Mennesker i Almindelighed at kjende Verden samt at lære dem den sande Oeconomie og give Dem Lyst til at anvende deres Tid paa en for dem og deres Stand hensigtssvarende Maade.

Deres Forhold til Dem bliver, at De sætter Dem i Stilling af en ældre Officer til yngre, saaledes at hvor der er Spørgsmaal, om hvad der skal gjøres og lades, De altid beholder Afgjørelsen. Reisen gaar for Prinds Christian til Louisenlund, hvorfra han efter nogle Dages Ophold begiver sig til Hannover, hvor han lader sig præsentere for Kongen [Ernst August], og efter et kort Ophold afgaar til Rumpenheim for at afhente Prinds Friedrich af Hessen.

Derpaa gaar Reisen til Bonn, hvor man skulde opholde sig i Vinter og studere.

De Videnskaber, man maa mest holde sig til, ere Naturret, almindelig Folkeret, nyere Historie, Fransk og Engelsk. Arbeide maa de unge Folk vænne sig til, og man maa skaffe dem Anledning til god Lecture.

Begge Prindser have gode og rigtige Grundsætninger i Religionen; dette, som er den eneste og sidste Trøst, bør omhyggelig bevares, og ei tillades, at dette af Andre gjøres latterlig, ligesom at Kirken imellem derfor bør besøges.

Idetmindste hver Uge maa De rapportere Alt til mig.

Regnskabet indsender De til mig maanedlig.

Prindserne maa selv opskrive, hvad de modtage og udgive, for at vænne sig til en ordentlig Husholdning. Under ingen Betingel-

ser udbetales der Prindserne mere, end hvad bestemt er, hvoraf de unge Prindser selv betaler deres Klæder, Vask og Fornøielser og anskaffe de Bøger, de maatte have fornøden, samt betaler deres Laqueier. Husleie og Fortæring samt Kostpenge til Folkene betales halvt af Landgrevens 6000 Rdl. Courant og Halvdelen af det, der anvises af mig.“

I de første Dage af October tog Prinds Christian Afsked fra den gamle Konge. Tryk endnu engang min Haand ret trofast, Christian, sagde den kjære Kong Frederik til den unge Prinds og lod sit iegode Øie med Vemod hvile til Afsked paa den Bortgaaende. Det var i Audientssalen paa Amalienborg. Kong Christian fik Taarer i Øinene, da han igaar talte med mig om denne Afskeds-scene (24/3 68).

Oxholm fortalte mig senere (24/9 69), hvorledes Kong Frederik omtrent til samme Tid ogsaa tog Afsked fra ham. Han kom ud fra sit Værelse i Stueetagen paa Amalienborg og modtog Oxholm i det store Haveværelse ved Siden af. Han gik med Hænderne inden for sin store Buxeklap, som man dengang endnu brugte, han frøs dem vistnok den gamle Mand. Da han saa Oxholm, sagde han: Jeg vil nu sige Dem Farvel min gode Oxholm, vi ses jo ikke mere. Sørg nu for, at de unge Mennesker holde dem brav og gaa jevnlig i Kirke, thi Religionen er dog den bedste Trøst, naar man bliver gammel og ulykkelig. I det Samme drog han sin Haand frem og slog sig paa Brystet.

Den 28de October, Dronningens Fødselsdag, vare Kong Frederik endnu i Theatret med Dronningen, men det var sidste Gang, han viste sig udenfor sit Hus. Den almindelige Jubel ledsagede ham ogsaa denne sidste Gang. Han blev kort efter angreben af Hoste og Afmattelse, men recolligerede sig dog noget igjen. Blandt de Sager, der i hans sidste Dage især beskjæftigede ham, var Statens Finantsvæsen; Kongen vilde have Forslag til et nyt Normalreglement. Den 19de November underskrev han Rescripter til forskjellige Collegier om inden Aarets Udgang at indsende til Finansministeren de dem affordrede Oplysninger angaaende deres Penge og Regnskabsvæsen . . .⁴²

Søndagen den 1ste December havde Cabinetssecretairen Referat hos Kongen og fik Resolution paa en Mængde Sager, der derefter

skulde forelægges til Underskrift Tirsdagen den 3die. Den eneste Sag Kongen underskrev ved Referatet var et Rescript til Geheime- raad Stemann, hvorved Cancelliets Forestilling af 31te Mai 1839 om en ny Anordning angaaende Staden Kjøbenhavns Communalbestyrelse [godkjendtes]. Kongen synes at have nogen Betænkelighed ved denne Sag, men vilde dog formodentlig nu have havt den endelig afgjort.

Mandagen den 2den December uddelte Kongen endnu selv Parolen, men var dog saa svag, at da han tabte sin Hat, kunde han ikke selv tage den op. Ingen tænkte dog hans Endelig var saa nær forestaaende. Den 3die om Morgen lod han sig give Vand og et Haandklæde hen til Sengen; men netop som han [100] selv havde vædet sit Ansigt med Haandklædet, faldt han tilbage og udaandede nogle Øieblikke efter uden Dødskamp . . .⁴³

Tronskiftet 1839

[101] Da jeg en kold Frostmorgen Tirsdagen den 3die December 1839 gik fra min Hjemstaun paa Hjørnet af Frederiksberggade og Mikkalbryggersgaden for at ville gaa ud til Amalienborg, mødte jeg paa Gammeltorv en af mine Bekjendte, der fortalte mig, at Kongen var død. Jeg vilde ikke tro ham; thi endnu om Søndagen, da jeg spiste hos Etatsraad Cabinetssecretair Feddersen, havde denne fortalt om det lange Referat, han denne Dag havde havt hos Kongen, og hvorledes han i det Hele havde fundet ham ret vel. Men jeg saa jo alt, jo længere jeg kom op i Byen paa Folks urolige Miner, at der var hændt noget særdeles, og hvad kunde det saa jo være andet, end det som indeholdtes i hin sørgelige Meddelelse. Jeg ilede ad Amalienborg til, og der var det jo vitterligt for Alle, at den gode gamle Kong Frederik var død. Paa Contoiret var Feddersen ikke tilstede. Han havde begivet sig over paa det andet Palais, hvor den nye Konge boede, for at melde sig hos ham. Howitz, der troede at have ladet sig indskrive hos Adler blandt den nye Tids Mænd ved at tale om Forfatning og nedsætte det Bestaaende, saa freidig og forventningsfuld ud, ja var endogsaa naadig nedladende mod os andre 3 Stakler, der vare inderlig bedrøvede over den gode Konges Bortgang. Feddersen kom kort efter tilbage fra Kongen og bragte os den beroligende Efterretning, at han og hele Contoiret var gaaet over i Kongens Tjeneste. Howitz kunde dog ikke opgive sine Fremtidsforventninger, thi til Hjaltelin, der ikke var tilstede, da Feddersen kom, føiede han et „indtil videre“, som vi Tilstedeværende ikke havde hørt af Feddersens Mund. Nu fik vi travlt med Expeditioner: Kammersorg skulde anordnes, Theatret lukkes, Overpræsident Kierulff og Feddersen beskikkedes til at gjenemgaa Kongens Papirer m. m. Jeg blev sendt til Cancelliet for at undersøge Bredden af Sørgeranden paa Papiret, der skulde bruges. Jeg havde der en ret morsom lille Scene med Archivarius Justitsraad Hjorthøi, en gammel Pebersvend, med Sucstøvler og Pidsk i Haaret.¹ Han gjorde mange Omstændigheder og vilde ikke laane mig et Ark beskrevet Papir, jeg kunde vise Bogbinderen. Under disse lange Forhandlinger skyndte jeg mig at rive

et Hjørne af et ubeskrevet Blad og takkede derhos hastigt. Hans forbausede Mine lader sig ikke beskrive. Da jeg kom paa Contoirtet igjen fra denne Expedition, havde Folk alt begyndt at samle sig paa Pladsen og strax efter fremtraadte Statsminister Grev Otto Moltke, ledsaget af de øvrige Statsministre og Departementscheferne, paa den nye Konges Palais's Altan og udraabte tre Gange: Kong Frederik den Sjette er død, Længe leve Kong Christian den Ottende! Dette Udraab gjentoges af de nede paa Pladsen holdende tvende Herolder (i røde Fløiels Heroldkapper med det Kongelige Vaaben, trekantede Hatte med Guld Galoner, Heroldstave, snevre hvide Benklæder og høie blanke Støvler, omgivne af et Detachment af den gule Garde med Pauker og Trompeter), som derefter med Escorte droge om paa alle Torve og udraabte Kongen paa samme Maade. Kl. 11 var alt Stadens Porte lukkede og de i Hovedstaden garnisonerede Regimenter og de forskjellige borgerlige Corpser ved Allarmtrommerne kaldede til deres forskjellige Forsamlingspladser, hvor Stadens Gouverneur, Landgrev Vilhelm af Hessen, successive tog dem i Ed. Efter Udraabelsen paa Amalienborg traadte Kongen frem paa Altanen ledsaget af de ved hans Hof Ansatte (Hofchef Grev Moltke, Adjutant Grev Gustav Blücher-Altona, Cabinetssecretair Etatsraad Adler, Adjutant Major Bruhn, Bibliothekar Professor Thiele, Ordonnantsofficer Lieutenant F. Blücher), og den forsamlede Mængde bragte ham sin Lykønskning ved gjentagne Bifaldsraab.

Efterat Kongen havde modtaget Efterretningen om Kong Frederiks Død, samlede han Ministrene hos sig, og endnu samme Dag udkom det aabne Brev om Thronbestigelsen, der i saa høi Grad skulde skuffe Forventningerne til den, man kaldte den norske Constitutions Giver . . .

Om Forfatningen blev der ikke talt, kun om Forvaltningen.

Kongen beholdt ogsaa samtlige Kong Frederiks Ministre, saagar den gamle Møsting, der dog var saa svag, at han ikke havde kunnet proklamere Kongens Thronbestigelse, hvilket han dog efter sin Anciennitet skulde have gjort. Jeg tror, jeg har nævnet det et andet Sted, at Kong Christian yttrede, strax da Spørgsmaalet om Møsting blev reist: „Jo Møsting maa vi beholde, han ved, hvor Vognen skal smøres.“ Slige Klogskabsord kunde Kong Frederik

aldrig have sagt. Kongen beholdt endvidere som Ministre Grev Otto Moltke, Præsident i det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli (derfor kaldet tyske Moltke), en brav og velsindet dansk Mand, Søn af Adam Gottlob Moltkes næst yngste Søn med Sophie Hedevig v. Raben (1770–1853),² Herre til Espe og Bonderup, først Amtmand i Norge, siden Directeur for Rentekammeret, den myndige, dygtige og reactionaire Poul Christian Stemann, alt dengang høit oppe i Aarene, Justitsminister, Præsident i danske Cancelli, den ædle og kundskabsrige Grev Rantzau-Breitenburg, uden anden offentlig Stilling (han havde dog den mærkværdige Sinecure Hofstilling at være „Overskjænk“, mere Kong Frederiks Ven end den nye Konges) end at være særlig Repræsentant for Hertugdømmernes Interesser, den brave, kun lidet begavede Søn af Joachim Godske Moltke, Grev Adam Vilhelm Moltke til Bregentved, Finantsminister, Chef for Finantsdeputationen, første Medlem af Directionen for Statsgjælden og den synkende Fond, og endelig Udenrigsministeren, [102] Krabbe-Carisius, om hvem der egentlig ikke blev talt meget paa den Tid, men om hvem man paa den anden Side ikke ved andet end godt. Som bekjendt fratraadte Otto Moltke og han senere [^{30/3} 1842] i Anledning af Prinds Friedrichs af Augustenborgs Udnævnelse til Statholder i Hertugdømmerne, og det skal altid nævnes til høi Ære for dem begge. Om Aftenen og ud paa Natten holdt Studenterne deres forenede Møde i Hotel d'Angleterre, hvor Monrad vandt sine første Laurbær som Taler, og hvor Orla Lehmann, Carl Ploug, Hother Hage – alle Mænd som Fremtiden skulde føre nærmere frem for vort Øie – ogsaa talte.

Kl. 4 begyndte Ringningen med Klokkerne fra alle Byens Taarne og vedblev til Kl. 6, Kanonerne løstes ogsaa fra Voldene. Disse Vidnesbyrd om en Konges, og denne Gang en god og elsket Konges Bortgang, stemte alle til dyb Vemod.

Om Aftenen [^{9/12}] silde var der stor Folkestimlen paa Gaderne, og enkelte Excesser foregik vel ogsaa. „Fædrelandet“, som nu begyndte at udkomme som Dagblad, under Redaction af Balthazar Christensen, C. N. David (fratraadt nogle Maaneder senere. D. G. Monrad traadte i hans Sted), J. F. Giødwad, Orla Lehmann og A. Wessely, forsikkrede, at disse Excesser vare uden al politisk Charakter . . .³ Den paafølgende Dag og de nærmeste Dage der-

efter var der et stort Liv paa Amalienborg. Vognene krydsede ideligt hinanden, og talrigt bevægede Folket sig mellem Palaierne. Nu stedte Kongen de mange høie Embedsmænd, Diplomater og Andre til Audients, og fremfor Alt nu begyndte Deputationernes lange Række. Alle vidste, at den nye Konge var en Mand af Ordet og deri indeholdtes ogsaa en Opmuntring til at nærme sig ham med Taler. Det tør dog vel ikke siges, at Christian den Ottende var nogen glimrende Taler, Begeistringens Accent manglede altid i hans Taler, en vis overlegen Selvtillid svækkede deres Indtryk, Vid, denne Tankens hurtige Ilen fra Modsætning til Modsætning, var ham egentlig ikke givet, men Ordene vare vel valgte, de passede til Forholdene, han havde en god Stemme, og han var en smuk Mand, og fremfor Alt han var Fyrste, en Klasse i hvilken man ikke søgte Veltalenheden. Den gamle Kong Frederik besad den nu slet ikke; men han gjorde dog i Grunden mere Indtryk med sine simple Ord, der kom lige fra Hjertebunden, end hans elegante Fætter med sine zilrigt stillede Ordføininger. Kjøbenhavns Geistlighed var først og fremmest hos Kongen alt den 4de December om Formiddagen. Den ærværdige Biskop Mynster førte Ordet . . .⁴

Nu fulgte den ene Deputation efter den anden, alle holdt Taler, og Kongen svarede med Taler, Redacturen af „Berlingske Tidende“, Gamle Nathanson var utrættelig i at samle saavel Talerne som Svarene hos de rette Vedkommende. Universitetet fulgte efter Geistligheden, Rector magnificus Etatsraad O. Bang holdt Talen, saa kom Magistraten og de 32 Mænd, Overpræsident Kierulff var dens Ordfører. Kongen erindrede i Svaret om, at Kjøbenhavns Privilegier giver Overpræsidenten, en Borgermester og tvende Repræsentanter fri Adgang til Kongen for at forestille for ham, hvad der kan være til Byens Tarv; „denne Rettighed, om end længe ikke benyttet, skal bestaa uforandret, og det skal glæde mig, naar jeg kan komme Deres billige Andragender imøde.“ Jeg ved ikke, om Kong Christian vilde have henført [103] det til „billige Andragender“, da Kjøbenhavns Overpræsident og Borgerrepræsentanter 8 Aar efter bad hans Søn Kong Frederik om at fjerne Ministeriet Stemann og ikke lade det „komme til Fortvivlelsens Selvhjælp“. Borgerrepræsentationens Formand Agent Hammerich oplæste under Audientsen for Kongen en Adresse fra Repræsentationen, som

saa smaat slog paa Forfatningen, men det lod Hans Majestæt, som han ikke forstod, og talte blot om Communalforfatning. Nu kom Kunstacademiet, hvis Directeur Professor Freund var Ordfører. Derefter kom Deputationen fra „endel Studerende“ (ca. 250), som havde underskrevet en Adresse Aftenen i Forveien i Mødet i Hotel d'Angleterre. Deputationen bestod af Orla Lehmann, Carl Ploug, Ditlev Gotthard Monrad, Hother Hage og W. Andersen. Adressen var fuld af de venligste Ord til Kongen ligesom for at vinde ham og talte derefter om Fremskridt, at føre Danmark Tidens Oplysning imøde, om den berømte norske Forfatnings Skaber „paa hvem Danmark, paa hvem hele den civiliserede Verden henvender sit Øie med den forventningsfulde Tillid o. s. v.“ Hans Majestæt behagede allernaadigst at gaa i Fælden af disse deilige Ord, ved hvilke man kommer til at tænke paa Catharina den Anden og Panin. Hans Majestæt takkede paa det Allervenligste og talte om loial Aand, nyt Bevis paa Hengivenhed, men saa sagde han jo rigtignok ogsaa: „Men skulde en fremskridende Udvikling føre til det forønskede Maal, saa maatte den støtte sig til Erfaringens Lærdom. Hans Forgjænger i Regjeringen havde gjort et stort Skridt fremad ved Indførelsen af Provindsialstænder, der aabne Folket fuldstændig Adgang til at faa dets Ønsker nedlagte for Thronens Fod. Derved maatte man nu blive staaende.“ . . . Dernæst tilføiede Kongen nogle venlige Ord, og Audientsen var endt. Deputationen lod, som om det var altsammen herligt, og talte til deres Committenter om Kongens Naade og Mildhed, og de raabte ogsaa Hurra for Christian den Ottende. Saaledes endte denne mærkværdige Tankevexling mellem den 54aarige Kong Christian og Kjøbenhavns unge Studenter; – men fra nu af var Sylphidevingen berøvet den danske Student, hans ungdommelige Glæde var tabt, han saa kun maadelig ud med sin dybsindige Politikermine.

Saa kom et Par Dage efter de moderate Studenter med Deputationen af P. C. Kierkegaard, Rasmus Nielsen, Jacob Stilling, Vilh. Schøler og R. Th. Fenger (426 Underskrifter). De fik et meget naadigt Svar i temmelig almindelige Udtryk. Kong Christian havde nu nok følt, at „favre Ord daare mangt et Hjerte“. Hans Tale vendte sig til disse Sindigere som til vordende Embedsmænd, medens han i de 250 aabenbar mere har set Journalisternes frygte-

de Race. Nu havde H. C. Ørsted Audients som Ordfører for Videnskabernes Selskab, Selskabet for Naturlærens Udbredelse og Lærerne ved den polytechniske Læreanstalt, alle Medlemmer af disse Samfund vare tilstede. Den høist hæderlige Ordfører udtalte først sit hædrende Vidnesbyrd om den afdøde Fyrste og henvendte sig derpaa til Kong Christian og det navnlig som den, der „bringer med paa Thronen vor Tidsalders udvidede frisindede Ideer, forbundet med et stort i Erfaringens Skole modnet Overblik over Verden“ og udtaler det sikke Haab, „at de store indgribende Forbedringer, hvortil Tidsaldrenes raske Gang opfordrer, ville af Deres Majestæts fra al Ængstelighed fjerne Aand(!) paa eengang med Kraft vorde paaskyndede og med vis Forsigtighed ledede“. Kongen tog næsten ingen Hensyn til denne Del af Ørsteds Tale, efter at have temmelig vidtløftigt talt om sin Stilling til Videnskabernes Selskab, til Selskabet for Naturlærens Udbredelse og til polytechnisk Læreanstalt, sagde han disse tarvelige Ord, der vistnok gjorde en isnende Virkning paa den ædle Ørsted: „I Henseende til det, som De har sagt om Videnskabernes Indvirkning paa Statsforholdene, ville De i det aabne Brev, som idag udgaar, se de Grundsatninger, hvorefter jeg agter at regjere.“ Han sluttede med: „Det er med en egen Tilfredshed, at jeg ser mig omgivet af saa mange Videnskabsmænd, og deriblandt saa mange af Universitetets Lærere. Jeg ved, at de besjæles af sand Fædrelandskjærlighed og udbrede en Aand, som jeg vil ønske de unge Videnskabsdyrkere, der ere betroede deres Veiledning, maa tilegne sig, og derfra udbrede i Samfundet.“

Fredagen den 6te bleve Landcadetcorpsets Bestyrere og Lærere præsenterede for Kongen. Kongen indprægede dem at indpræge Eleverne den rette militaire Esprit, Lydighed og Orden, hvilket vistnok var lettere ved dem, der ligefra yngste Klasse af erholde deres Dannelse paa Akademiet, men dog ogsaa kunde og maatte opnaas (ikke var opnaaet) ved dem, der indtraadte i de senere Klasser. Nu fulgte Deputation paa Deputation i Løbet af flere Dage. Nu begyndte ogsaa Adresser at indkomme med Posten saavel fra Danmark som fra Hertugdømmerne, mange af disse talte om Forfatning, for Hertugdømmerne ogsaa om det uadskillelige Baand, der knytter Slesvig og Holsten sammen og om Stændernes For-

ening. Alle bleve ved Kongelige Rescripter henviste til det aabne Brev og erholdt efter Omstændighederne derhos enten opmuntrende eller tilrettevisende Ord. Etatsraad Adler, der vedblev at staa i Stilling som Cabinetssecretair hos Kongen, dog ikke som Chef for de egentlige Cabinetssecretairforretninger, conciperede disse Svarskrivelser, og det var mig overdraget at være ham attachet i saa Henseende. Jeg erindrer godt fra den Tid, naar jeg kom til denne charmante og altid til Skjemt beredte Mand paa hans lille Contoir i Mezzaninen ud til den ydre Amaliegade, hvorledes der var en behagelig Duft af gammel Madeira, hvormed han oplivede de vistnok alt dengang lidt svækkede Aandsevner.

Kongen blev omsider kjed af Adresser, og da en Deputation fra Korsør og Omegn henimod Julen havde Audients og foredrog en Adresse, hvori blandt Andet yttredes, at da man havde erfaret, at den norske Constitution ikke var af Kongen anset for passende, saa vilde Man blot udtale Ønsket om en lignende til Landets Tarv mere egnet Forfatning, saa blev Majestæten vred og yttrede Tvivl, om at Adressen var Udtrykket af Indsendernes egen Overbevisning og udtalte, at saadanne Forandringer, som de androge paa, ikke kunde ventes, og at Pressen og Stænderne vare de Veie, hvorigjennem man maatte henvende sig til Kongen . . .⁵

Christian VIII

Kong Christian den Ottende lod sig det strax efter Thronbestigelsen være magtpaaliggende at ordne sin Hofholdning. Istedetfor den Adgang til Spisning ved Hoffet (*bouche à la cour*), som var tilstaaet en Mængde Hoffolk og Adjutanter, satte han en Pengegodtgjørelse af 3 Rdl. daglig for saakaldet „fuld *bouche en cour*“, en Del underordnede Betjente bleve afskjedigede. Ved Staldetaten bleve Hestenes Antal nedsat fra 128 til 96, og i Forbindelse dermed bleve ogsaa Betjente her afskjedigede. Ved Haverne blev ogsaa foretaget en Reduction. Med Hensyn til Hofholdningen gav Hans Majestæt selv følgende foreløbige Bestemmelser nedskrevne manu regis: „Sædvanligvis kan der regnes paa, at eet Taffel vil blive ugentlig. Da min og Dronningens Fødselsdag indfalde i Sommermaanederne, ville landlige Fester afløse de egentlige Hoffester; paa de 3 Ordensdage skal som hidtil gives større Tafler. I Anledning af Højesterets Aabning bliver aarligen at give Tafler for det sædvanlige Antal Couverts. Exerцер- og Maneuvre-Tiden vil sædvanlig finde Sted om Efteraaret og følgelig i denne Tid Frokost blive at servere, ligesom ogsaa en stor militair Diner vil blive givet. Endvidere kan [104] der regnes paa een Concert eller The dansant hver Maaned med Souper paa Christiansborg i Løbet af Vinteren.“ Dette blev ogsaa saa temmelig overholdt; de tvende store balparées i Anledning af Sølvbryllupet og Kronprindsens Formæling gjorde jo en Afvigelse. Kongen stod tidlig op, arbeidede derefter i sit Cabinet, havde om Formiddagen Referater, Audientser eller Statsraad; før Middag red, kjørte eller spadserede han en Tour; den sædvanlige Middag var en familie, dog var Adjutant du jour stedse ved Bordet; efter Middagen var han atter i sit Cabinet, og da var det ofte en Hemmelighed, hvem der var hos ham – det kunde og skulde vel heller ikke vides. Derefter saa Kongen atter nogle til Referat, til Underskrift, dernæst gik han op til Dronningen, hvor en af Hofdamerne skjænkte Theen. Et L'hombreparti sluttede Aftenen. Landgreve Wilhelm, Prinds Bentheim, Kammerherre C. Benzon fra Christiansdal, Levetzau, Adler, Carl Plessen, C. og F. Tillisch ere blandt dem, jeg har hørt nævne som Med-

spillende. Beterne blev sammenlagte, og Kongen vilde gjerne selv være i Spillet altid, saa Christian Benzon, der var bekjendt som Danmarks første Kortspiller*, har vist havt en god Indtægt i sin Vintersaison i Kjøbenhavn. Spilleaftenerne lede vistnok senere nogen Indskrænkning ved den italienske Opera, som Kongen alt i 1841 kaldte til Kjøbenhavn, hvor de gave Forestillinger paa Hof-theatret. Om Søndagen var Kongen og Dronningen sædvanligvis i Kirke, i Kjøbenhavn almindeligvis Slotskirken, hvor Mynster, Münter og Paulli dengang prædikede. Sommermaanederne blev tilbragte paa Sorgenfri og i de senere Aar ogsaa en kort Tid i Forsommeren paa Bernstorff. Fra 1842 af var Før Opholdssted i Eftersommeren for Søbadenes Skyld. Det vil blive omtalt senere, at Kongen næsten hver Sommer ogsaa reiste i Provindserne; ofte var Donningen med.

Jagts Glæder satte Kong Christian ogsaa Pris paa, og alt som Prinds havde han om Efteraaret tilbragt 1 à 2 Uger paa det gamle Frederiksborg for at jage. Dette fortsatte han som Konge. Det var jo fornemlig Klappjagt, der blev drevet. Undertiden drog Kongen ogsaa saavel til Jægerspris som til Odsherred for at jage om Efteraaret. Om Sommeren kunde det ogsaa forefalde, at Kongen fiskede paa Lyngby og Fure Sø. Kong Christian lod ikke nogen Nydelse eller Adspredelse gaa tabt for sig; men han søgte ikke Nydelse og Adspredelse alene i sandselige Ting, Aandens Nydelser vare ham ikke mindre kjære. Derom vil der ofte blive Leilighed til at tale; hans interessante Samlinger, som han alt dengang han tiltraadte Regjeringen besad, bare alt et synligt Vidnesbyrd herom . . .¹

Med Hensyn til det Personelle ved Hofferne foretog Kongen efter sin Thronbestigelse følgende Udnævnelser: Grev Gustav Blücher-Altona, Hofcavaler hos Dronningen, blev Hofchef hos Hendes Majestæt, hendes Hofdame Frøken Walterstorff blev Kammerfrøken og Frøken Marie Krogh, Datter af Kammerherre Krogh, Cavaler hos Enkedronning Marie (senere Overkammerherreinde Oxholm) samt Frøken Louise Zytphen, Datter af Generalmajor Zytphen (senere Grevinde Christian Danneskjold-Samsø), blev

* Man viste ham en særlig Anerkjendelse deraf ved i Provindsialstænderne eenstemmig at sætte ham i Comiteen for Sagen om Kortenes Stempling.

noget senere Hofdamer hos Dronningen. Kammerherre Levetzau, forhen Landdrost i Lauenborg, men afgaaet fra denne Post paa Grund af hans ødelagte Finantser og derefter privatiserende i Pløn, blev strax efter Kong Frederiks Død kaldt til Kjøbenhavn og blev snart Ceremonimester og derhos Chef for Theatret og Capellet i Holsteins Sted. Vi ville ofte finde Leilighed til at omtale denne elegante, begavede og smidige Hofmand. Etatsraad Adler vedblev at staa i Cabinetssecretairs Nummer og Gage, men de egentlige Cabinetssecretair Forretninger forbleve hos Feddersen. Adler blev tillige fra Nytaar udnævnt til Statssecretair for Naadessager og fik Titel af Geheime Etatsraad. Grev Haxthausen vedblev at være Hofmarskal, Geheimeraad Roepfstorff afgik som Chef for Stald-etaten og Greve Christian Danneskjold-Samsø udnævntes til Overstaldmester* (han havde været designeret til at være Overjægermester), Grev Yoldi og General Holstein forbleve staaende i deres Sinecurer som Overkammerjunker og Overceremonimester, Grev Rantzau-Breitenburg, Statsministeren, opføres endnu som Over-skjænk. Hofchefen hos Kongen som Prinds Kammerherre Grev

* Christian Danneskjold var juridisk Candidat med Laud, havde været Auscultant i Høiesteret, blev senere ogsaa Stænderdeputeret, havde giftet sig i Engelland med en Dame af Huset Bruce, da hun døde, giftede han sig i Hensigt til en ældre Forbindelse med Hofdamen Frøken Louise Zytphen. Han var i sin Tid en af de første Dansere i Harmonien og en Mand af megen (multa sed non multum) Conversation og af et aristocratisk Ydre, rød-blondt Haar, endog i sin ældre Alder af en god Figur. Hans Udnævnelse til Overstaldmester vakte Kjøbenhavnspostens Harm og gav derved Anledning til en Beslaglæggelse. Man maatte vel indrømme, at det var meget at ansætte en Overstaldmester med Gage ved den Staldetat, man netop havde reduceret, og anvende 15–16000 Rdl. for at sætte Staldmestergaarden istand til Bolig for den nye „Overcharge“. Bladet „Dagen“ mente vel, at den Ny udvalgte „alt for længe ved sit udmærkede Udvalg af Heste har vist, hvor vel han forstaaer sig paa Hippologien, og hvad dertil hører“. (Det var nu en Bemærkning af Tyge Becker, Adjudanten Blüchers Halvbroder). Kjøbenhavnsposten troede dog „at kunne forsikre, at Grev Danneskjold som Hippolog hverken er kjendt eller erkjendt af nogen Mand af Faget“. ² Som bekjendt var han en Svoger af Hertugen af Augustenborg og denne igjen en Broder (og det en meget dominerende Broder) til den fromme Dronning Caroline Amalie. ³ Deri ligger den eneste og rette Forklaring af denne Ansættelse, der dog vel ogsaa fandt nogen Støtte i Kongens aristocratiske Retning.

Adam Gottlob Moltke (senere Gesandt i Paris) gik over i Marskalks Stilling til det Kongelige Hof, men synes dog ikke at have overtaget Forretninger, Roepfstorff og Haxthausen vedbleve at staa i Staldmester Stilling. General Frantz Christopher Bülow afgik snart fra Stillingen som Generaladjutant og remplaceredes af Oberst Carl Ewald en meget hæderlig Mand, af en fremtrædende Gravitet i hele sit Væsen. Bülow havde refereret Søetatens Sager for Kongen, men disse bleve nu afgivne til Foredrag af Generaladjutanten for Søetaten og Kongelig Jagtcaptain Contreadmiral Peter Wulff. Til Adjutanter hos Kongen blev udnævnt Major Bruhn, tidligere ved Prinds Christians Stab, Captain af Søetaten C. C. Zahrtmann, Major Greve G. Blücher-Altona, tillige Hofchef hos Dronningen, Captain i Artilleriet J. H. Fensmark, Captain af Infanteriet J. H. G. Irminger og Ritmester i Husarregimentet F. Blücher, begge Blücherne havde forinden været ansat hos Prindsen.

Under 9de December rescriberede Kongen Danske Cancelli saaledes:

Vi ville allernaadigst have Vor høistelskelige kjære Søn, Hans Kongelige Høihed Prins Frederik Carl Christian, udnævnt til Gouverneur over Fyen, i hvilken Henseende H. k. H. vil have at rette sig efter den Instruction, der i sin Tid i samme Stilling blev Os meddelt. Vi ville herved give H. k. H. Leilighed til at lære de administrative Forhold at kjende og glæde Os til at kunne give den til Vor særlige Omsorg hidtil anbetroede Provinds et nyt Bevis paa vor Kongelige Yndest og Naade.

Kong Christian vidste meget vel, at det kun var et Omsvøbsdepartement, han oprettede, og den Yndest og Naade han viste Provindsen ved at sætte sin Søn, der hverken havde Kjendskab til Forretninger eller den ringeste Interesse for alvorlige Ting, kunde kun eksistere i Flosklerne, som udtalte det. Det Curatel, som Kong Frederik den Sjette selv havde udøvet over den nuværende Konges første, fraskilte Gemalinde, Prindsesse Charlotte Frederikke, blev ved Rescript af 15de December overdraget til Prinds Frederik Ferdinand.⁴

Om Aftenen d. 17de December blev Kong Frederiks Lig efter at være balsameret ført over fra hans eget Palais til det saakaldte Christian den Syvendes Palais for der at ligge paa Lit de parade.

Kong Christian udnævnte ved denne Leilighed den Afdødes Kamertjener Jens Vestergaard, „i Betragtning af hans udmærket gode Tjeneste og den af ham i den Afdødes Sygdomstilfælde udviste utrættelige Omhyggelighed“ til Dannebrogsmænd.

Under 20de December udnævnte Kongen Auditeur Lunding til Cabinetssecretair hos Kronprindsen; Conferentsraad Holten afgik kort derefter som Gouvernementssecretair i Odense og blev udnævnt til Geheime-Archivarius i Cabinettet (egentlig en Sinecure), og hans Søn F. B. Holten blev Fuldmægtig ved Geheime Archivarius samt tillige Privatsecretair hos Kongen (extraherede i denne Egenskab Bladene og gav Referat af samme). Efter Holten blev Cancellisecretair Wegener, tidligere Secretair hos A. S. Ørsted som Generalprocureur og som Stændercommissarius, Gouvernementssecretair. Nogen større Modsætning end Kronprindsens tvende Secretairer kunde man ikke tænke sig. Lunding var vittig, overgiven lystig, kun i ringe Grad Forretningsmand, Wegener var alvorlig, holdt mere paa sin Værdighed og var i Forretningerne opdraget i den stemannske Cancelliskole. Min gamle Universitetsven Carl Schlegel blev ved denne Leilighed Copist ved Gouvernementet.

[105] Under 1ste Januar 1840 udstedte Kong Christian den Ottende den nye Communallov for Kjøbenhavn, som alt var forberedt og fremmet under Frederik den Sjette. Der var næsten i Alt taget Hensyn til Stændernes Andragende og den gjorde et godt Indtryk i Hovedstaden; men man vilde ikke blive staaende derved.

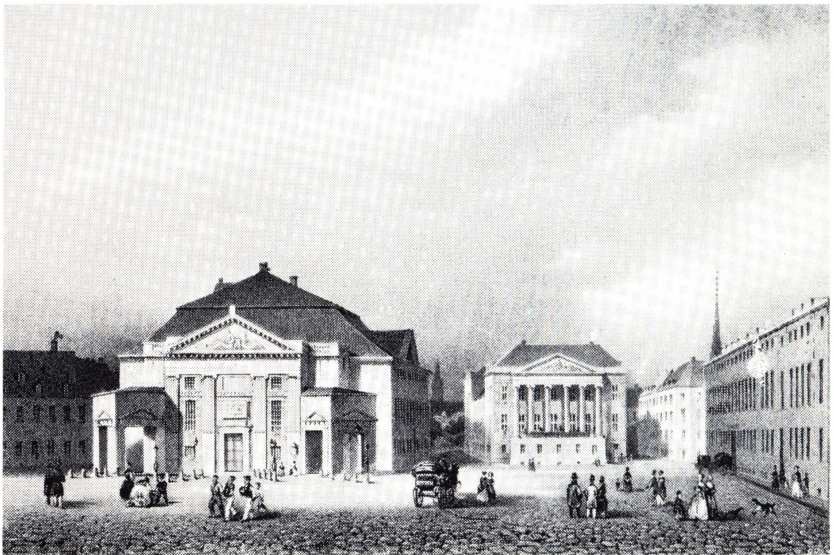
Kongen arbeidede meget i den første Vinter i sit Cabinet og nedskrev selv en Mængde Concepter til Resolutioner efter at have gennemlæst Forestillingerne, for han foretrak at læse selv for at lade sig referere. Hofholdningens Omordning, Finantsernes Offentlighed, Budgetterne, Collegiernes Omorganisation vare især de Brancher, paa hvilke Kongen anvendte særlig Opmærksomhed; ofte maatte man tilvisse undre sig over de smaa Bemærkninger, han havde indladt sig paa at nedskrive; men vistnok er det, at han arbeidede maaske mere end nogen anden dansk Konge har gjort det. Vi havde derfor ogsaa fuldt op at bestille i Cabinetssecretariatet i den Tid; vi gjorde os ogsaa den Betragtning, at Kongen

11. Svigerfader (Frederik VI) og svigersøn (den senere Frederik VII) på Amalienborg slotsplads

12. Frederik VI til revue

13. Det gamle kgl. theater

maaske arbeidede mere, end hans Sundhed kunde taale, og vi troede at se dette bekræftet i hans Udseende, da vi nogen Tid efter Thronbestigelsen bleve forestillede for ham . . .

Under 1ste Marts 1840 bestemte Kongen Enkedronningens Appanage til 120,000 Rdl. og overlod hende til Afbenyttelse saavel Frederik den Sjettes Palais paa Amalienborg som og Frederiksberg Slot med derværende Meubler uden nogen [udgift] for Hendes Majestæts Kasse med Hensyn til Bygningernes Vedligeholdelse, og „skal der, naar Hendes Majestæt udflytter til Frederiksberg, i Palaiet indrettes et passende Kjøkken (Kjøkkenet var i Frederik den Sjettes Tid paa Christian den Syvendes Palais) som og fornødent Staldrum for 2 Spand og 4 Rustvognsheste samt 1 Stafesthest tilligemed fornødne Vognremiser opføres.“ Disse Heste bleve afgivne til Enkedronningens Stald fra den kongelige Stald, hvorfra ogsaa udleveredes Vogne –fra Vinkjælderens blev afgivet et Kvantum Vin. Om Alt dette rescriberede Kongen selv Enkedronningen.

Af mere almindelige Foranstaltninger, som ogsaa kunde henføres til dem, som Kong Christian selv personlig skjænkede sin Interesse, var Bondekarle-Emancipations-Sagen. Allerede i Aaret 1835 var denne Sag bragt paa Bane i Østifternes Stænderforsamling. Proponenten var den ædle Grev Christian Ditlev Reventlow til Grevskabet Christianssæde, Søn af Christian Ditlev Frederik Reventlow, Danmarks sande Bondeven. Den vandt dog kun en Minoritet. Den jydsk Stænderforsamling havde derimod erklæret sig for den. Kong Frederik den Sjette fandt dog herefter Betænkelighed ved at give den i Forslag bragte Fritagelse for de ugifte Bondekarle til at tage fast Tjeneste, en Indskrænkning som forøvrigt var givet til Agerdyrknings Fremme, gode Sæders Overholdelse samt for at hæmme Løsgjængereri. Under 29de Februar rescriberede imidlertid Kong Christian den Ottende Danske Cancelli, at han havde fundet sig foranlediget til paany at tage under Overveielse, om den Forandring, hvorpaa de jydsk Provindsialstænder havde andraget, ei burde indrømmes Bondestanden som en naturlig Rettighed, saa meget mere som hin Lovbestemmelse udtlydedes meget forskjelligt og følgelig vilkaarligt, og det desuden ikke kunde indses, hvorledes det, der uden Skade var tilladt i Hertugdømmerne, skulde være

farligt for den gode Orden i Danmark. Kongen befalede derhos, at et Lovudkast angaaende denne Sag skulde forelægges de danske Provindsialstænder til Betænkning. Som bekjendt fremgik heraf Loven af 16te December 1840, der bestemte, at Forpligtelsen til fast Tjeneste bortfaldt med 28 Aars Alderen – videre havde Kong Christian heller ikke foreslaaet i Udkastet.

Havde Kong Christian end i denne Sag taget Initiativ til at komme tilbage paa et Ønske fra Stænderne, viste han sig dog ikke altid redbon til at imødekomme de fra Stænderne udgaade Ønsker, i hvert Fald ikke i disses fulde Udstrækning. Stænderne havde anholdt om, at Postforsendelse matte staa aaben for alle i Danmark ikke forbudne Journaler og Tidender. Placaten af 10de April 1840 gjorde det imidlertid ikke blot til en Naadessag, men den kgl. Bekjendtgjørelse viste ogsaa, „at den af Naade forundte Postforsendelse ophører, naar Justitsaction maatte blive anlagt i Anledning af nogen i vedkommende Blad eller Tidsskrift indført Artikel.“ . . .⁵

Det varede ikke længe, inden Kongen begyndte alt at tænke paa den forestaanede Kronings- og Salvings-Høitid. Man kunde vel forestille sig, at han efter sin religieuse Retning ikke vilde opgive denne Indvielse til Kongedømmet. Finantsministeren [A. V. Moltke] gjorde Forestilling om, at der anvistes 100,000 Rdl. til Kroningsudgifter. Kongen resolverede, at 80,000 Rdl. skulde være tilstrækkelig; men det viste sig ogsaa her, at Pengene ikke slog til, Kong Christian kom i saa Henseende aldrig bort fra sine sangvinske Forhaabninger, som dog nu i Decennier havde ladet ham være i stadige Pengeforlegenheder. Kongens alvorlige Bestræbelser med Beparelser i Statshusholdningen lod ham alt i Løbet af Vinteren anordne forskellige Commissioner, saaledes den saakaldte store Militaircommission med Kronprindsen som Præses, en Commission angaaende Pensionsvæsenet, tvende Commissioner angaaende Usserød Værk og det militaire Uldepot. Marinens Reduction blev nu ogsaa paalagt af Kongen; de store Krigsskibe skulde søges nedbragt (saaledes tilkjendegaves det Marinen) til 4 Linieskibe og 6 Fregatter, istedetfor rsp. 6 og 8, derimod skulde der anskaffes 2 eller flere armerede Dampskibe, Officerer og Mandskab skulde da ogsaa formindskes. Søetatens, fornemlig ved den utrættelige Admiral

Bille, opsparede Fond af ca. 1,200,000 Rdl. skulde tilligemed de øvrige specielle Fonds under andre Etater inddrages under den almindelige Finantskasse.

Med Generalgouverneuren over de dansk vestindiske Øer Generalmajor Scholten, som dengang opholdt sig i Kjøbenhavn, overveiede Kongen tit og ofte Spørgsmaalet om Negernes Kaar, og man maa vistnok henføre Anordningen af 1ste Mai 1840 til de Lovgivninger, som fremkom under Kong Christians mere personlige Medvirkning.⁶ Efter denne skulde enhver Ufri paa de dansk vestindiske Øer have Ret til at erhverve Friheden, imod at hans fulde Værdi enten af ham selv eller af nogen anden, som dertil vilde yde ham Hjælp, erlagdes til hans Herre. De mere barbariske Straffe bleve samtidig afskaffede.

Sølvbryllup og Kroningsfest

Forinden Kroningshøitideligheden, der var bestemt til at skulle holdes paa Dronningens Fødselsdag d. 28de Juni, forestod nu en anden stor Fest, nemlig Majestæternes Sølvbryllupsfest d. 22de Mai. Det blev tidlig bestemt, at denne Dag skulde høitideligholdes paa Christiansborg ved et bal paré, til hvilket ogsaa andre end de saakaldte Hoffähige skulde kunne tilstedes Adgang. Forventningen om, at der ved Sølvbrylluppet vilde samles flere af den Kongelige Familie til større Hoffester, foranledigede Kongen til at tage disses indbyrdes Rang under Overveielse, og han udfærdigede derfor under 15de Mai følgende Allerhøieste Rescript til Hofmarskallatet (se vedlagte Afskrift). Forinden Sølvbrylluppet havde Hans Majestæt ogsaa paatænkt at udvide Klassen af de dandsende Herrer ved Hoffet ved at gjenoptage „Hofjunkere“ blandt Junkernes lange Række. Til denne lavere Charge skulde ogsaa unge Mænd, som hverken vare adelige eller havde Fædre med Rang i de 3 første Rangklasser (hvilket dengang forlangtes for Kammerjunkere), blive optagne. Kong Christian, som paa en ham eiendommelig Maade kunde dvæle ved saadanne Hof- og Statscalender-Studier, havde overdraget den nye Kammerjunker Grev August Trampe at gjøre Forslag til nogle saadanne Subjecter* til den nye Hofjunkerstil-

* Dengang skrev han sig Trampe. Senere antog han Navnet Tramp. Han var den ældste i den ældste Linie af Greverne Tramp. Ved at efterse sit Patent havde han bemærket, at der virkelig stod Tramp, men han havde ogsaa fundet Udtrykkene reservato jure majoratus. Deri troede han at se lehnsgrevelige Rettigheder (det betyder dog kun Ret til at oprette Lehnsgevskab, naar det fornødne Hartkorn haves), og han erhvervede virkelig fra Lehnssecretair Lunn en Attest i saa Henseende, som han forelagde mig, hvorefter han i en af de følgende Statskalendere blev optaget blandt Lehnsgrever. Kong Christian blev meget allarmet herover (Trampes Kone vilde da ved Hoffet gaa over Grev Blücher-Altonas) og spurgte mig, da jeg forelagde ham Statskalenderen, hvorfra jeg havde denne Underretning. Jeg foreviste Lehnssecretaires Bevidnelse. Men Hans Majestæt slog sig med den venstre Haand utaalmodig paa Laaret, som han pleiede, naar han blev utaalmodig over Noget, og sagde: „Man skal dog ikke udbrede saadan Noget“. Allerhøistsamme havde dog egentlig Uret ligeoverfor mig. Han fik dog Ret. Der blev rescriberet Cancelliet at undersøge

ling, og han proponerede da cand. juris Clementsen, dengang Auditeur i Armeen og Volontair i Generaladjutantens Contoir, Cancellisecretair i Cabinetssecretariatet Trap, nærværende Liniers Nedskriver og Cand. juris F. Willemoes, Volontair i Danske Cancelli; men Feddersen ønskede ikke, at jeg avancerede mig i Hofstillinger, gamle Stemann, der interesserede sig for Clementsen, fik ham udnævnt til Cabinetssecretair hos Prinds Ferdinand, og Willemoes turde ikke modtage denne nye Titel af Frygt for sine Colleger i Cancelliet (han blev det dog siden, da han skulde reise til Udlandet med Grev Ahlefeldt-Laurvig, nuværende Besidder af Grevskabet Langeland). [106] Blandt dem, der maatte gjenngaa Hofjunkerskjærsilden, inden de kunde naa Kammerjunkernes berømmelige Klasse, var Sick og Quaade af Udenrigsministeriet, Johan Christian Jessen og Eugenius Sophus Ernst Heltzen, begge senere Ministre, Johannes Wolfgang Oehlenschläger og Carl Schlegel. Det skal dog bemærkes, at Kong Christian alt dengang havde bestemt, at Kroningen skulde høitideligholdes paa samme Maade, som da Frederik den Sjette og Dronning Marie bleve kronede i 1815, og at der dengang ogsaa var bleven udnævnt Hofjunkere for at have Opvartning for ikke kongelige Personer, medens de Kongelige havde Kammerjunkere.

Det var en smuk og værdig Familiehøitid, der feiredes d. 22de Mai 1840. Festen aabnedes tidlig om Morgenen paa Sorgenfri Slot med en Cantate af H. P. Holst, Musiken componeret af Hartmann.¹ Den gjorde et dybt og levende Indtryk paa alle de Tilstedeværende. Biskop Mynster, der ogsaa var Confessionarius for Kong Christian og Dronning Caroline Amalie, knyttede sit Foredrag til Indholdet af Digtet, og denne Samstemning frembragte en Harmoni, der ikke forfeilede sin Virkning. Af Cantaten skulde jeg anføre Slutningschoret

Sagen, og det befandtes da, at der paa Rigsgreve Tramps Ansøgning om at blive dansk Lehns greve stod skrevet med Kong Frederik den Femtes egen Haand „Accorderes dog ikke som Lehns greve“. Der faldt ingen Resolution paa Cancelliets Beretning, men jeg fik mundtlig Ordre til at udslette Tramp (Navnet beholdt han – Grev Blücher-Altona mente, at han havde gemt sit e til Maleren Rump) blandt Lehns grevernes Klasse i Statskalenderen og føre ham ned blandt de andre Grever, hvilket ogsaa skete.

Herren, som lyser Velsignelsens Lue
 Ned over Folk, over Land
 Naadigt til Eder, I Elskede! skue,
 Signe vor Mark og vor Strand,
 Til vore Bønner for Eder kan lytte
 Og naar, o Konge! tilsidst
 Kjærligt dit Sorgenfri her han vil bytte
 O! med et skjønnere hist:
 Gid du da maatte med Smiil omkring Læben
 Hvorhen til Afsked du saae
 Skue Dit Danmark – som Frugt af Din Stræben –
 Selv som et Sorgenfri staae.

Kl. 12 tog Kongeparret ind til Kjøbenhavn. Imellem 3 og 4 løb Linieskibet Christian den Ottende af Stabelen – det var dettes Skjæbne, der siden skulde saa haardt bedrøve Danmark – under Afsyngning af Choraler og tordnende Kanonskud.² Det synes, som om at Publicum alt ved denne Leilighed har begyndt at iagttage den Taushed ligeoverfor Kongen, hvormed man vilde betegne, hvor meget man fandt sine Forventninger til ham skuffede. Saa meget tror jeg i hvert Fald at erindre, at da, efter at Skibet var løbet af Stabelen, og Kongen og Dronningen bleve i Kongechaluppen førte over fra Holmen til Amalienborg Plads, hvorefter de tilfods gik fra Landgangsbroen over til Palaiet – et Arrangement som aabenbart var indrettet paa at give Folket Leilighed til at flokkes om Fyrsteparret og yttre sin Deltagelse i Anledning af Dagen – herskede der fuldstændig Taushed. Kongen alt dengang noget svær gik med en noget vraltende Gang, Dronningen, som jo ogsaa begyndte at naa en embonpoint, havde han budt Armen. Det var et anseligt og smukt Fyrstepar; men Tilfredsheden var fjernet fra Kongens Aasyn, den dybe Taushed af de tætsluttende Skarer virkede trykkende paa ham. Kort efter begav Kongeparret sig med Følge fra Amalienborg til Christiansborg Slot, hvor der var Midagstaffel for den Kongelige Familie.

En uendelig Række af Vogne, der førte Balgjæster til Christiansborg, fyldte allerede om Eftermiddagen Gaderne. Opgangen til Riddersalen var prydet med Blomster og duftende Potteplanter,

og Salen selv, en af de skønneste i hele Europa, straaledede i den rigeste Belysning. Mange skønne Damer viste sig, alle i omhyggelige Toiletter. Der var dog kun foreskrevet almindelig Baldragt. De skønneste vare Frøknene Falbe, Clara og Ida, i deres simple hvide Dragt. Herrerne vare i Galla, og vi ikke Uniformerede bare Knæbenklæder og Silkestrømper samt Chapeaubas. Der var først Cour i Riddersalen for de 3 første Classer. Derefter aabnedes Ballet Kl. 10 i Riddersalen med en Jagtquadrille, componeret af Bournonville; senere dandsedes der ogsaa i 1. Appartementssal; Kronprindsen opførte Cotillonene i Riddersalen og udbragte ved Slutningen et „Længe leve“ for Kongen og Dronningen, der af Kongen med megen Hjertelighed besvaredes, idet han forsikkrede, at han altid følte sig glad ved Andres Glæde, at det derfor havde været ham en glad Aften, og at han ønskede oftere at opleve en saadan. Kong Christian kom dog ikke til oftere at opleve et bal paré paa Christiansborg. Da det næste blev givet Aaret efter, laa Kongen paa Sygeleiet efter hans Fald fra Hesten. De senere Baller paa Christiansborg vare ikke af den Udstrækning til alle Klasser som disse tvende.

Selve Aftenen gik dog ikke hen, uden at den Stemning, som mere og mere begyndte at yttre sig i Kjøbenhavn, skulde give sig Luft endog lige uden for Slottet. Husarerne maatte rydde Pladsen for de hujende Skarer, dog uden at der blev anvendt Vaaben, eller at der tilføiedes Nogen Skade. Aftenen efter var der Opløb rundt omkring i Gaderne, og Politiets Hjælp maatte paakræves. Ogsaa d. 28de Mai var der Uordener paa Gaderne, og mærkeligt nok synes Ulfeldtstøtten, som dengang endnu stod, at have vakt deres Harme.³ De gode Kjøbenhavnere, der hørte saa meget tale om Skattebevillingsret og Udvikling af Stænderinstitutionen m. m., vare komne i et Slags urolig Bevægelse, men vidste i Grunden ikke, hvad de vilde. Kongen var senere svag nok til at lade Ulfeldts Støtten tage bort „for at fjerne Mindet om en mod Fædrelandet begaaet Udaad“. 10 Aar var ikke gaet, før man atter kunde have reist den. Det var Kongens Svoger, der over hele Landet da benævntes med Ulfeldts Tilnavn Forræderen.

I Anledning af Sølvbryllupsfesten var der en stor Række af Udnævnelser. Benaadede hørte næsten Alle til Kongens mere per-

sonlige Kreds. De øvrige, som Collegierne havde at indstille, forbeholdtes til Kroningen. Det ansaas derfor som en speciel Naade at udnævnes alt nu...⁴

[107] Alt Torsdagen d. 11te Juni publiceredes Ceremoniellet for „Deres Majestæters Kronings og Salvningsact, paa Frederiksborg Slot Søndagen d. 28de Juni 1840, Hendes Majestæt Dronningens Fødselsdag.“ Forinden den var udkommen, havde der været et stort Hofspørgsmaal om den mægtige Kammerfrøken Walterstorffs Plads i Processionen (det vil gunstigst mindes, at Hendes Majestæt Dronningens Kammerfrøkener have Rang med No 4 i første Klasse, saaledes at de rangere med Ministrenes Fruer efter Enhvers Anciennitet i dette Rangnummer). Alle vare bange for Walterstorff, og Hans Majestæt ikke mindst. Jeg ved ikke – der var dog dem, der mente det – at hendes Anseelse ogsaa hos ham havde noget af Erindringens Styrke. Det hedder i Ceremoniellet: „Slæbet paa Dronningens Kroningskappe bæres af Hendes Majestæts Kammerfrøken og Roben af den ældste Geheime-Statsministers Frue“. Men endnu var Spørgsmaalet om „Fortrædet“ derved ikke afgjort. Kammerfrøkenen paaberaabte sig Dogmet om „Nærhed“. Kongen var ikke tilbøielig til at indrømme hende Fortrinet, da den ældste Statsministers Frue havde Anciennitet for hende, og Hans Majestæt afgav da ogsaa en foreløbig Resolution til Ceremonimesteren Levetzau i Disfavør af Walterstorff. Hans Majestæt behagede derefter med et noget usikkert Blik og med den eiendommeligt accentuerede Stemme, som han havde ved det første Stadium af et Udbrud af Uvillie, at sige til Levetzau: Vil De saa Hr. Kammerherre! sige Hoffrøken Walterstorff, hvorledes det nu er bestemt. Ceremonimesteren, der heller ikke vilde bryde med denne Hoffets Stormagt, henvendte sig med dyb Forbøining til Hans Majestæt med den ironiske Mine, som ved slige Leiligheder var ham egen, og som her saa vel passede for Situationen, med de Ord: „Jeg vilde dog allerunderdanigst bede Deres Majestæt at ville i Allerhøieste Naade Selv sige Kammerfrøkenen det.“ Hans Majestæt behagede derefter at slaa sig gjentagende paa sit Laar med den venstre Haand (Uvilliens senere Stadium) og at udbryde: „Hvor vil hun da gaa, det Asen?“ Jeg ved ikke ganske nøie, om

Sagen dengang blev bragt videre. Men de Intimeste fra den Tid have sagt mig, at det Aftenen umiddelbart før Kroningen kom til en meget alvorlig Scene mellem Hoffets mægtigste af begge Kjøen, hvori Hans Majestæt dog skal have gaaet af med Seiren, men ikke uden Løfter om Erstatning.

Kongen gik forøvrigt ikke uden Ængstelighed til Kroningsfesten paa Frederiksborg, han vidste vel, at der forberedtes en ny Henvendelse til ham i constitutionel Retning, og Erindringen om Urolighederne i Kjøbenhavn samtidig med Frederik den Sjettes Kroning stode ham ogsaa for Tanke.⁵ Da han, forinden han reiste fra Sorgenfri, lod gamle Conferentsraad Holten kalde til sig for igjen at se denne sin ældste Embedsmand, der havde været tilstede ved Kroningen i Trondhjem, sagde Kongen ham det ogsaa, at Han med Længsel vilde imødesee Efterretninger fra Kjøbenhavn, om Alt var forblevet rolig.⁶

Alt d. 26de Juni toge Kongen og Dronningen fra Sorgenfri til Frederiksborg, omkring hvilket alt Livgarden, Livjægerne, en Del af Kongens Regiment (med de grønne Rabatter), et Husardetachment og et Artilleridetachment til Salluteringen fandtes leirede. Den 27de Juni communicerede Majestæterne i Slotskirken hos Biskop Mynster. Derefter holdtes Ordenscapitul, og mange Ud nævnelser foretoges.

Kroningsdagen var det smukt Solskinsveir og ikke altfor varmt. Alt tidlig var der travl Virksomhed omkring Slottet; de forskjellige Corpser forlode deres Leirpladser (Garden og Kongens Regiment paa Stutterimarken, Livjægerne i lille Dyrehave) og droge ind mod Slottet for at indtage Poster; utallige Vogne strømmede til Byen med budne og ubudne Gjæster. Kl. 10 ringedes der første Gang med Kirkens Klokker. 2den Gang Kl. 10¹/₂ og 3die Gang Kl. 11³/₄. Først da indlodes vi, der ikke havde naaet videre paa Rangstigen, end at vi havde faaet Billetter til Gaarden og Kirken. I Gaarden var der anbragt en Forhøining tværs over denne fra Dronningens Trappe til Kirken, ad hvilken Processionen, efter at have passeret den aabne Arkade, skulde skride paa. 4 Officianter holdt Baldaquinen, under hvilken Majestæterne skulde tage Plads, i Beredskab for de 4 Elefantriddere og de 4 Geheimeraadere, der skulde bære den henholdsvis for Kongen og Dronningen. Hest-

garden i den gule Uniform med høie stive Støvler, Skindbuxer og „Mansketter“, sorte Kasquer, samt Fodgarden i røde Uniformer med Sølv og hvide Lærreds Benklæder og Kamascher, Bjørneskindshuer paraderede. Musikkorpset var stillet over Porten, hvor der ogsaa fandtes Tilskuerpladser. Forinden Processionen begyndte, havde Hans Majestæt Kongen overensstemmende med Ceremoniellet i Salvingsdragt, med Kronen paa Hovedet, begivet sig ind til Dronningen, der ligedes i Salvingsdragt modtog ham. Kongen paasatte da selv Dronningen Kronen. Fra Gaarden saa vi først Processionen, da den viste sig paa Arkaden. Den viste følgende Orden: Begge de kongelige Fourerer som Herolder i tilsvarende Dragt, en Mængde Laquaier, Løbere og Jægere; derefter Pagerne (Landcadetter) i den røde Pagedragt, Generalstabens Officerer, de ny udnævnte Hofjunkere; Kongens Adjutanter; Kammerjunkerne; Etatsraaderne (forsaavidt de ikke havde Uniform i rundskaaret Kjole og Knæbenklæder, Chapeaubas, Staalkaarder); Obersterne af Landetaten og Commandeurerne af Søetaten; Lehnsbaronerne, Greverne uden Grevskab, Conferentsraaderne (tildels ligesom Grever og Baroner i rundskaarne Kjoler), Rectorerne ved begge Universiteter; Hofjægermesterne, Kammerherrerne, Generalmajorerne, Contreadmiralerne, Lehnsgreverne, Storkorsridderne i Ordensdragt (hvid spansk Ridderdragt, orange Kappe, Federhat), Geheimeconferentsraaderne, Generallieutenanterne, Viceadmiralerne, Generalerne, Admiralerne, Prindsen af Bentheim-Steinfurth, Elefantridderne i Ordensdragt (rød Kappe), Landgreve Vilhelm af Hessen og Hertugen af Augustenborg, Arveprinds Ferdinand, de tjentsgjørende Generaladjutanter samt Generalquartermesterne, Ceremonimesteren (Levetzau) med Ceremonimesterstaven, Hofmarskallen (Grev Moltke) med Hofmarskalstaven, Overhofmarskallen (Grev Haxthausen) med Overhofmarskalstaven, Hans Majestæt Kongen med Kronen, Sceptret og Rigsæblet, høj Federhat, Sværdet ved Siden, hvid Ridderdragt, Hermelinskappe, hans Slæb blev baaret af 3 Elefantriddere. Saa snart Herolderne viste sig paa Arkaden, lode Pauker og Trompeter sig høre fra Altanen over Porten, Sangværket i Taarnet spilledes, og der kimedes med Kirkens Klokker. Tilskuerne udbrød i Hurraraab. Da Kongen traadte ud paa Forhøiningen ved Dronningetrappen, hævdede 4 Storkors-

riddere Baldaquinen over ham og leverede den til 4 Elefantriddere, der bare den over Gaarden; paa begge Sider gik Drabantgarden (Secondlieutenanter af Land og Søetaten) i gammeldags Vaaben-drugt med Partisaner. Kongen med Kronen, Rigsæblet og Scepteret, Baldaquinen over ham, de mange gamle Mænd i de rige Dragter og de unge, smukke hellebardvæbnede Drabanter i deres lyseblaa Vaabenfrakke dannede en eiendommelig Gruppe af ikke ringe Virkning. Alle fandt, at Kongen saa angrebet ud. Da Hans Majestæt traadte ud i Gaarden, gav Livgarden Honneurs, og Kroningsmarschen istemtes. [108] I Kirken var Thronen med de tvende gamle kostbare Stole anbragte under Orgelet. Herfra og ned til Alteret var lagt et sribet Guldbrokades Tæppe. Foran Alteret stod Geistligheden: Sjællands Biskop Dr. theol. Mynster, Biskoppen over Viborg Stift Øllgaard, Generalsuperintendent Dr. theol. Callisen, Hof- og Slotspræst Paulli, Hofprædikant Dr. Münter, Stiftsprovst Tryde, Slotspræst paa Frederiksborg Neergaard, Slotspræst paa Fredensborg Bentzien og Slotspræst paa Kronborg Fischer. Paa venstre Side af Kirkens Indgang stod Geheime-Archivarius (Finn Magnussen) med Kongeloven og Salvingsbudiken. De tre Biskopper vare i Gyldenstykkes Gevandter. De gik Kongen imøde til Kirkedøren, og Sjællands Biskop udtalte en Lykønskning. Dernæst gik Kongen til Thronen. Følget fordelte sig i Kirken, hvor alt de øvrige Pladser vare optagne af Damer og hvilke Andre, der havde Adgangskort. Jeg fik Plads ved en Hofembedsmands Godhed og det saa silde, at jeg forinden saa Processionen i Gaarden. Imidlertid paabegyndtes et Oratorium af Boye med Musik af Weyse, udført af Capellet og de Kongelige Sangere og Sangerinder.⁷ Under dette lader Kongen Dronningen underrette om, at han venter hende i Kirken. Dronningen kom nu, ledsaget af Kronprindsen i Procession over Gaarden, hilses med de samme Hædersbevisninger som Kongen og blev modtaget af Geistligheden med Lykønskning, Kongen hilser hende med Scepteret; hun tager Plads paa Thronen. Efter at Dronningen havde taget Sæde, fulgte Biskop Mynsters Indgangstale. Dernæst oplæste Biskop Øllgaard den valgte Text af 1. Samuels Bog, som Mynster forklarede ved en Tale. Af Geheimearchivarien modtog Overkammerherren (Geheimeraad Møsting) Kongeloven og Salvingsbudiken, som han overleverede

til Sjællands Biskop. Denne holdt en Tale sigtende til Rigets Grundlov. Nu fulgte en lang og kjedelig latinsk Messe, saaledes som Skik var fra ældre Tid. Derpaa vendte Biskoppen sig mod Thronen og bukkede, hvorpaa fulgte Choralen „Du som tæller Kongens Dage“. Biskoppen over Sjællands Stift indviede derpaa under stille Bøn den hellige Olie i Salvingsbudiken og indbyder med en kort Tale Kongen til at modtage Salvingen. Kongen begiver sig kun prydet med Kronen og holdende saavel Sceptret som Rigsæblet fra Thronen til Alteret, de 3 Elefantriddere bære Slæbet. Ved Alteret nedlægger Kongen Sceptret og Rigsæblet tilligemed Kronen og afdrager Handsken af den høire Haand, hvorpaa Overkammerherren aabner Hans Majestæts Klædning for Brystet. Hans Majestæt knæler nu paa Bedeskamlen foran Alteret, og Biskoppen af Sjælland, efter at have dyppet det Yderste af sine tvende Fingre i Salvingsolien, salver Hans Majestæt med Korsets Tegn paa Panden, paa Brystet og paa høire Haands Haandlede. Kongen tager atter sine Værdighedstegn og begiver sig tilbage til Thronen. Derefter foregik [en] lignende Høitidelighed for Dronningen (ledsaget til Alteret af Kronprindsen), der modtager Salvingen paa Panden og ovenfor Brystet. Efter disse Høitideligheder holder Biskoppen over Sjællands Stift sin Slutningstale. Hvorefter Lovsangen „O store Gud vi love dig“ med Musik af Weyse blev afsungen. Sluttelig blev der sunget en Messe og et Amen. Processionen gik herefter tilbage. Dronningen med Kronprindsen fulgte i denne umiddelbart efter Kongen, og forsaavidt var denne Procession endogsaa noget mere pragtfuld end den foregaaende. Dronningens smukke og anselige Ydre lod hende bære sin Krone og kostbare Dragt med stor Ynde. Hendes Slæb blev baaret af „tvende dertil udkaarne Damer“. Man synes i Ceremoniellet at ville undgaa at nævne, hvilke disse to Damer vare, for ikke at bringe mere Lidenskab frem end høist nødvendig. Derefter stor Cour og efter nogen Ophold Taffel i Kroningsdragt. Der var arrangeret 16 Tafler, i Riddersalen et for Kongen, Dronningen samt de egentlige kongelige Personer (Kronprindsen, Prindsesse Caroline, Prinds Ferdinand, Prindsesse Juliane og Landgrevinde Charlotte), paa en Forhøining i Riddersalens fjerneste Del ud mod den ydre Slotsgaard, for de fyrstelige Personer (Hertugen af Augustenborg, Landgreven,

Prinds Bentheim) i et Naboværelse, for de øvrige Indbudne ved 14 Marskaltafler. Det Kongelige Taffel, hvilket Folket var tilstedet at se, var saaledes arrangeret, at Kongen og Dronningen i deres Kroningsdragt sad midt for Bordet ud mod Salen under en rød Fløiels Baldaquin, de øvrige Kongelige Personer ved to Sidefløie lidt fra; bag ved disse høie Personer stode Rækken af de Opvartende (dog kun ved den første Anretning, senere blev de bortsendt til de respective Tafler). Anretningen leveredes først til en Kammerjunker, successive derefter til en Kammerherre, en Storkors, en Geheimeconferentsraad, en Elefantridder. Foruden den lykkelige Elefantridder deltog Overkammerjunkerens Grev Yoldi i Serveringen for Kongen, medens Overskjænken Geheime-Statsminister Grev Rantzau Breitenburg første Gang skjænkede Vinen. De prinselige Personer havde nogle færre Personer til Opvartning; men som alt yttret, det var kun i Taflets Begyndelse, at denne Opvartning igjennem de mange Grader, der noksom erindrer om Christian den Femtes Hofreglementer, fandt Sted. De Allerfleste af disse høie Herrer bleve sendte bort for at tage Plads ved Taflerne, og de kunde i høi Grad ogsaa trænge dertil, for Kroningsceremonien, som disse for største Delen aldrende Mænd havde bivaanet, tildels staaende, havde angrebet dem i høi Grad. Selv af Vagtposterne var der vistnok Enkelte, der vare udmattede og maa-ske endog Besvimelse nær. Dertil sigter vistnok Kong Frederik den Syvendes Fortælling, at han, da han gik fra Taffelet, havde truffet en næsten daanende Garder, som man havde glemt at afløse fra Morgenstunden af. Kronprindsen tog dog ikke i Betænkning, skjønt i fuld Ridderdragt med Fløiels Kappe at tage hans Gevær og stille sig paa Post, medens den forkomne Soldat ilede hen for at nyde Noget. Under Taflet opførtes Cantate af Oehlenschläger med Musik af Weyse og Capellet og Operapersonalet.⁸ Paa denne Tid tilstededes det at passere Salen, hvor vi saa Taflet med de høie Spisende, Bordet omgivet af Functionairerne og Opvartende, udenom disse Drabanter med Helebarder. Musiken lød godt gennem Salen, og det Hele saa magnifict ud. Efter Taffelet var der Procession tilbage til Throngemakket.

Om Aftenen gav Artilleriet stor Fyrværkeri fra den modsatte Side af Søen.

Og saaledes sluttede Danmarks sidste Kongekroning i Enevældens Dage – maaske endogsaa for Fremtiden.

Kongen og Dronningen bleve endnu to Dage paa Frederiksborg; Kongen lod under dette Ophold de forsamlede Tropper passere Revue. Den 30te Juni vendte Majestæterne tilbage til Sorgenfri.

Dagen efter Kroningen bragte mig en behagelig Overraskelse. Min tilkommende Svigerfader Cabinetssecretair Feddersen boede under Kroningen hos Amtmand Grev Knuth. Generalinde Bülow født Selby opholdt sig ogsaa der. Ved Frokosten, i hvilken jeg tog Del, spurgte hun Feddersen, om Justitsraad Howitz, som sædvanligt i Frederik den Sjettes Dage, skulde følge med ham paa Kongens forestaaende Reise. – Feddersen svarede „Nei! Hans Majestæt har befaleet, at Cancellisecretair Trap skal følge med.“ Jeg vidste aldeles ikke af dette i Forveien. Feddersen var nemlig en meget ordknap og taus Mand selv mod sine Nærmeste. Man havde Alt hørt, at Reisen skulde gaa næsten hele Landet rundt og vare i 3 Maaneder, at Dronningen skulde med. Lysten til at kjende mit Fødeland var alt dengang stor hos mig, Reisens bevægede Liv og Hoffets Glands tiltalte mig ogsaa. Man kan da tænke sig min glædedrukne Bevægelse ved denne pludselige Udsigt til en saadan rig Nydelse.

Kongens Frygt for, at Roligheden skulde forstyrres i Kjøbenhavn, medens han opholdt sig i Frederiksborg [109], viste sig at være ugrundet. Han skulde dog paa selve Kroningsdagen blive mindet om, at man ogsaa vilde benytte denne høitidelige Leilighed til at bringe Forfatningsspørgsmaalet paa Bane. Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter havde vedtaget, at der skulde indgives en „Lykønskingsadresse“ i Anledning af Kroningen. I Comiteen for Udarbejdelsen havde man givet Hvidt og Lehmann Plads. Man kunde da tænke sig, at Lykønskningen kun blev Paaskud. En Deputation fra Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter havde Audients Kroningsdagen og udbad sig, at Hans Majestæt efter Ankomsten til Kjøbenhavn vilde forunde Repræsentanterne „at udtale de Troskabens, Taknemmelighedens og Haabets Følelser, hvoraf de paa denne Dag ere besjælede.“ Den 30te Juni modtog Overpræsident Kierulff følgende Rescript: „Det tilkjendegives Dig herved, at Vi ville modtage den Lykønskingsadresse i Anledning af Vor Kro-

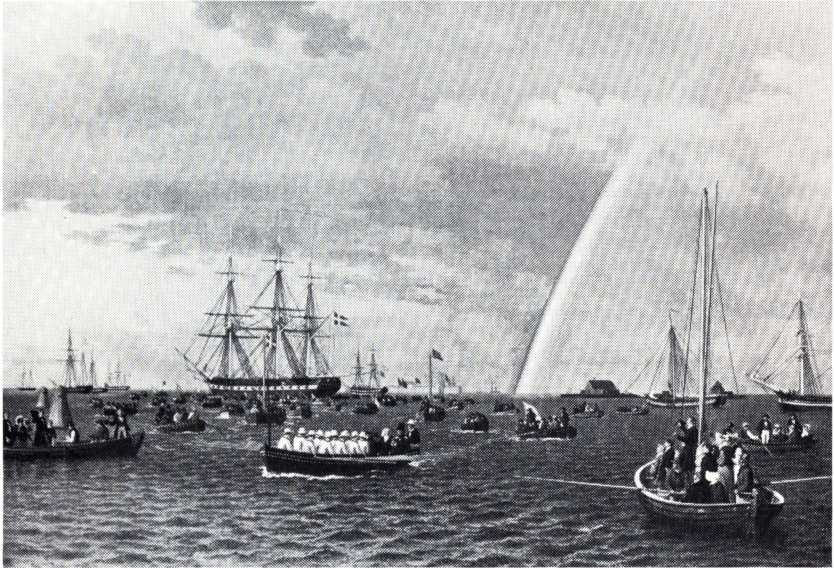
ning og Salvingsact, som Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter ønske at overlevere Os, Torsdagen d. 2den Juli Kl. 9 om Morgenen paa Vort Palais paa Amalienborg, og at den skal bringes ved den lovbefalede Deputation, der i samme Anledning har lykønsket Os her paa Frederiksborg Slot, ved hvilken Leilighed Formanden for bemeldte Borgerrepræsentation her bliver Ordfører paa disses Vegne.“ (Repræsentanterne havde henvendt sig til Geheime Etatsraad Adler om at maatte stedes in corpore til Audients). I Adressen takkedes næst en kort Lykønskning for den nye Communallov. „Alle Statsborgere“ hedder det derefter „have med ikke ringere Tilfredsstillelse imodtaget og tilegnet sig den. Thi i den Beredvillighed, hvormed Deres Majestæt har ilet strax efter Tiltrædelsen af Deres Regjering at fyldestgjøre Communens Krav paa, selv ved sine Udvalgte at ordne sine Anliggender og styre sine oeconomiske Forhold, have disse troet at maatte se Deres Majestæts Erkjendelse af Borgerfrihedens Betydning for Statslivet og Deres Forsæt ogsaa snart at forunde Nationens forenede Repræsentanter en besluttende Medvirkning, saavel ved Lovgivningen i Almindelighed som ved Bestemmelsen af Statens Indtægter og Udgifter i Særdeleshed. Tidligere Begivenheder i Deres Majestæts Liv har maattet bestyrke os Alle i denne Tillid til Dem.“ Senere udtales i Adressen: „En saadan af ren Kjærlighed til Folket udsprunget over alle andre Hensyn ophøiet Handling vil skjænke Deres Majestæts Regjering en forhøiet moralsk Kraft, der vil gjøre det let for Dem, understøttet af indsigtfulde og frisindede Mænd, at gennemføre de Reformer i Bestyrelsen, hvortil Nationen saa høit trænger, og som Deres Majestæt i Deres Visdom upaatvivlelig allerede har paatænkt. Den vil skabe et vigtigt Foreningspunct for Statens nu adsplittede Dele og derved sammenknytte den til et selvstændigt og kraftfuldt Helt“. Det var altsaa en Helstatsforfatning, man dengang tænkte paa.⁹

Kongen havde imidlertid, forinden han gav Deputationen Audients, modtaget en Loialitadsadresse fra et stort Antal kjøbenhavnske Embedsmænd og Borgere, og til den Adresse tog han i sit Svar til Borgerrepræsentanterne særlig Hensyn, idet han talte saaledes:

„Jeg har Aarsag at takke Kjøbenhavns Repræsentanter for de Lykønskninger, de bringe mig, og for den Taknemmelighed de yttre mig i Anledning af den Gave, jeg har skjænket Byen i den nye Communallov; men naar de benytte denne Leilighed til at indblande politiske Betragtninger og til at andrage paa Forandringer i Statsforfatningen, saa turde de vel gaa udenfor, hvad deres Committenter, Kjøbenhavns gode Borgere, kunde ønske af dem; jeg har i dette Øieblik modtaget en Adresse fra et stort Antal af Kjøbenhavns bedste Borgere og Indvaanere, affattet i en ganske anden Aand. Jeg har i mit aabne Brev af 3die December f. A. udtalt mig om de Forbedringer, som jeg først og fremmest vilde foretage i Forvaltningen, men disse kræve Tid og Overveielse. Jeg ved, at der i og udenfor Borgerrepræsentanternes Kreds ere Individer, der ideligen klage over, at Intet sker, at Statens Finantser ei ere ordnede; sligt tjener kun til at svække Tilliden mellem Kongen og Folket; Gud ske Lov, at det ei har havt megen Virkning; men jeg maa ønske, at Borgerrepræsentanterne ville gjennemtrænge sig af den Sandhed, at Tillid til Kongen er nødvendig, og at alle ønskelige Forbedringer kræve Tid; det glæder mig, at jeg har fundet den beleilige Stund til at give Kjøbenhavns Commune den friere Forfatning; og de ville personligen være forvissede om min Hyldest og Naade“.

Kong Christians Charakterer, „Bedste Borgere“ og „Gode Borgere“ ja vel endogsaa mindre gode Borgere 3: Borgerrepræsentanterne, fandt ikke alene Misnøie, men blev ogsaa stadig Gjenstand for spottende Skjemt, der lod glemme Kong Frederiks „Vi alene“ og varede lige indtil Bluhmes „Sandhed med Modification“; P. G. Bangs „Noget maa der gøres“ havde dog maaske alt traadt imellem disse til den kjøbenhavnske Munterhed overgivne Munduheld.¹⁰

[110] Da de roskildske Stænder 14 Dage efter sammentraadte, skulde Commissarius Anders Sandøe Ørsted langt bedre, end det var forundt Kong Christian, give Svar til dem, der utaalmodigt higede efter en friere Forfatning og det navnlig paa Basis af Helstaten, og langt bedre end Kong Christian selv havde kunnet give

14. Thorvaldsens ankomst til København

15. D. G. Monrad

16. H. N. Clausen

17. Overhofmarskal A. W. Hauch

et Forsvar for dennes Tøven. Jeg kan ikke andet end her nedskrive disse velvagne Ord, der indeholde fuld Sandhed og en varm Interesse for Kongen og Landet . . .¹¹

Ja tilvisse! Kong Christian havde ikke alene læst i Historiens Bog, men havde ogsaa talt paa sine forskjellige Reiser med Dattidens historiske Personer, og han havde modtaget Advarsler fra alle Steder – saaledes var Tidsaanden dengang – mod at give Noget bort af den Magt, som i Tiden maatte tilfalde ham. Fra hans Side var vel ogsaa sket Udtalelser, som nu maatte være forbindende for ham. Landsdelenes Forhold til hverandre afgav jo en stor Hindring. Tiden har siden vist det. Samfundsklassernes forskjellige Stilling, det slesvig-holstenske Ridderskabs navnlig dengang større Udvikling i social og intellectuel Henseende end vore Lehnsbesidderses og vor Hofadels, var heller ikke uden Betydning for en Konge, der i hvert Fald i den Forfatning, han vilde give, vilde forunde Adelen en betydelig Plads; snart kom hertil Nationaliteternes og Sprogenes Brydning med hverandre; noget senere blev Kongen endvidere holdt tilbage ved den Forbindelse, den eventuelle Tronarving Prinds Friedrich af Hessen indgik med Datteren af den russiske Autokrat.¹² Dog Døden skilte denne Forbindelse, i Nabolandet Preussen begyndte man at forberede en Forfatning, Slesvig-Holstenerne sluttede sig mere og mere til Augustenborgernes statsopløsende Tendenser, Mistvivlen hos Kongen om, at Enevoldskongens Pligter kunde betros Sønnen, og Frygten for, at Øieblikket, da han lukkede sine Øine, skulde paa eengang lade „det briste derovre“ og fremkalde en Reisning af de danske Demokrater, blev stedse stigende. Kongens Tanke lededes da successive hen mod Nødvendigheden af at give en Forfatning. Det vil i det Efterfølgende blive omtalt, hvilke Palliativer Kongen forinden havde paa-tænkt, nemlig Stændercomiteer og et udvidet Statsraad; det vil ogsaa blive vist, at Kongen omsider vilde have givet en Forfatning med Ligeberettigelse (saaledes kaldte Tydskerne det) for begge Nationaliteter. Han maatte overlade Sønnen Udførelsen, den store Tidsbølge, der skyllede ind over Danmark i 1848, førte denne Forfatning bort med sig. Tvivlsomt vilde det imidlertid have været, om det kunde have lykkedes for Kong Christian den Ottende, saa-

fremt Forsynet havde tilstedet ham at leve ind i en roligere Tid, at føre denne Forfatning igjennem ligeoverfor den danske nationale Reisning, der understøttedes af Skandinavismen, saa vel endog ligeoverfor det tyske Mindretal af Undersaatter, der frygtede Afhængighed af den danske Pluralitet fra Kongeriget og Nord-slesvig. Saameget er vist, at han ikke kunde have gennemført den efter Februardagene, og at Forsynet synes at have været Kongen god, da hans Øie lukkedes, forinden uundgaelige Krænkelser bleve hans Lod . . . [111] . . .¹³

Kongens store Eriksgata

Den 13de Juli tiltraadte Kongen og Dronningen deres store Eriks-gata. Efter de udstedte Rescripter befandtes i deres Følge:

Overstaldmester Grev Danneskjold-Samsø,
Ceremonimester Reisemarskal Kammerherre v. Levetzau,
Hofchef hos Hendes Majestæt Dronningen Kammerherre Grev
Blücher-Altona,
Generaladjutant Kammerherre Oberst v. Ewald,
Geheime-Etatsraad, Statssecretair Adler,
Cabinetssecretair, Etatsraad Feddersen,
Cancellideputeret Etatsraad Lange,
Committeret i Rentekammeret Etatsraad Lund,
Kammer- og Ridejunker v. Bardenfleth,
Kammerjunker F. v. Blücher, }
Captain Zahrtmann, } Hans Majestæt Kongens
Captain v. Fensmark, } Adjutanter,
Cancelliraad Hofgaard (Secretair hos Adler),
Kammerfourer, Kammerraad Hansen,
Reisechirurg, Bataillonschirurg Wiesener,
Cancellisecretair Trap,
Krigscancellisecretair Mühlenfleth (Secretair hos Ewald),
Cand. juris Sally, Secretair hos Kammerherre v. Levetzau.

— — —

Kammerfrøken von Walterstorff,
Hofdame Frøken v. Krogh,
Hofdame Frøken v. Zytphen.

Kongen og Dronningen kjørte i Almindelighed i samme Vogn, eller ogsaa kjørte Kammerfrøkenen med Dronningen, og en af Cavalernerne kjørte da med Kongen, sædvanlig enten Danneskjold eller Adjutant du jour.

Vogn No. 1 var Damevogn.

Vogn No. 2 Danneskjold og Blücher-Altona.

No. 3 Levetzau og Ewald.

No. 4 Adler og Feddersen.

No. 5 Lange og Lund.

No. 6 og No. 7 Adjutant Vogn.

No. 8 Bardenfleth og Wiesener.

No. 9 almindeligvis Blækhuset kaldet de 4 Secretairer.

Derefter fulgte Casadaban Kjøkkenmesteren, Kammertjener Hansen og en Mængde Kammerbetjente samt Kammerjomfruen for Dronningen, en Garderobepige, 3 Damejomfruer og til allersidst Jomfrupiger.

Det var en Skjæbnens Ironi, at de største Modsætninger paa denne Reise havde fundet Plads ved Siden af hinanden. Jeg vil ikke tale om Kongen og Dronningen, der i hvert Fald i Aandens Gaver vare meget forskellige. Denne Forskjel var ogsaa mellem Krogh og Zytphen, begge vare dengang smukke Piger, Krogh blond, Zytphen mørk, hin flegmatisk, denne livlig. Danneskjold var en meget talende Mand, Levetzau havde sin Styrke i korte Svar. Blücher-Altona var en vittig, men noget raa Mand og intet mindre end samvittighedsfuld, Ewald havde den Gravitet, som udelukker Vittigheden, og havde klassificeret blandt Pligterne Meget af, hvad der kunde henregnes til det Lige gyldige. Adler var ironisk og indolent, Feddersen en tør Forretningsmand; Lange var opskruet og myndig, Fører af det store Ord, [112] Lund en mere stille Mand, men af overmaade Evner og med et Smil, der noksom viste, hvor lidet han imponeredes af høi Tale; den myndige og begavede Zahrtmann, den raisonnerende og satiriske Graat i Graatmaler Fensmark og Processionsføreren* Blücher vare ogsaa hver paa sin Maade Modsætninger; ikke at tale om, at vi [i] Blækhuset havde vore Forskjelligheder, deri i hvert Fald, at de 3 af os adskilte os fra Hofgaard, der manglede endogsaa almindelig Dannelse og bestandig maatte holde Lyset for Bardenfleth og Sally, der ingen sinde vandt Navn for at høre til de Godmodige.

* „Naar jeg ser Blücher, forekommer det mig altid, som om der med ham begynder en Procession“ sagde en Dame mig engang. Han vilde altid forestille Ridderen sans peur et sans reproche, men det strakte sig dog ikke til Sager, hvor hans egen Interesse kom med i Spillet. Han var ikke uden sund naturlig Forstand, men meget uvidende, kunde end ikke skrive ordentlig Dansk.

Mandagen den 13de Juli begyndte Reisen; saavel i Roskilde som i Ringsted gjorde Majestæterne Ophold, toge Forfriskninger, hvilke ingen af dem nogensinde forsømte, og gave Cour. Kl. 7 skulde de paa deres Kongereises første Dag have været i Sorø, men de kom først Kl. 9^{1/2}, og Kongen indvandt ikke det Misry for Uaccuratesse, som hvilede over ham som Prinds. I Sorø var stor Diner med Sang og Taler paa Academiet, først Kl. 1 serveredes Kaffen; jeg erindrer det meget godt; Maanen skinnede deiligt over Søen, jeg gik langs den smukke Sø med min Ungdomsbekjendt J. Paludan-Müller, dengang constitueret Adjunct ved Academiet (vi bleve nu i 1879 Doctores sammen ved Universitetet) og naaede først Sengens Hvile, da Solen stod op*. Den anden Dag var ikke mindre bevæget, baade Slagelse og Korsør bleve forundte Æren af Cour. Paa Veien til Nyborg, hvor Søen gik urolig, hendtes der en lille Scene, som vakte min Opmærksomhed for visse Hofforhold. Der blev meldt til Lægen Wiesener, at en af Jomfruerne var syg forude i Skibet. Han ilede derhen for at være til Hjælp. Da han kom tilbage til Agterenden af Skibet, vilde Dronningen vide, hvem det var, og hun erfarede da, at det var Jomfrupigen Therese. Hendes Majestæt blev kjendelig forbauset. Det blev nu snart fortalt „mit Umstanden“, hvad der havde foranlediget denne Forbauselse[?] – det er vanskeligt at holde Hemmeligheder ved et Hof og allervanskeligst ved et reisende Hof, hvor baade Kongen og Dronningen have Følge og Tjenerskab med. Den dydige Dronning havde erfaret, at Grev Blücher yndede Therese, og at Therese troede det stridende mod Respecten at nægte ham Opfyldelsen af hans jevnlige Ønsker. Der var derfor gjort den Forandring i Listen over Reiserpersonalet, at Therese udgik. Blücher var imidlertid ikke vant til altid at lyde sin høie Herskerinde og havde givet Contraordre. Therese fulgte virkelig ogsaa med den største Del af Reisen, indtil enten Blücher blev kjed af hende, eller Forholdet blev altfor vitterligt; thi pludselig forlod hun os i Holsten og gik over Kiel hjem. I Nyborg besaa Kongen Fæstningen og skjænkede Friheden

* Der gik mange, mange Aar, inden Müller, der nu er Provst og Præst i Sydsjælland, og jeg igjen saas. Da vi den 5te Juni 1879 ved Universitetets 400-aarige Jubilæumsfest, hvor vi begge bleve Doctores, igjen taledes sammen, erindrede vi hin smukke Nat.

til en ung Student fra Kiel Schleiden, som var idømt Fæstnings-arrest paa Kongen Naade for at have nedlagt en Anden i Duel.¹ Vi saa ham om Aftenen paa Ballet, ellevild af Glæde over den gjenvundne Frihed. Kl. 7 skulde da Kongen efter Programmet have været i Odense, men Lysene i Vinduerne kappedes med Morgengryet til at give Lys til Gaderne, da Majestæterne droge ind i deres mangeaarige Hjemsted. De boede hos Kronprindsen paa Palaiset. Da jeg næste Morgen kom derhen for at assistere Feddersen med Expeditionerne, stod han ved Vinduet optaget af et Syn, som synes at indeholde noget Nyt for ham. Sligt var heller ikke kjendt i Frederik den Sjettes Dage. Hele Fyns Geistlighed, over 100 Præster, gik i høitidelig Procession over Gaarden for at stedes for Kong Christian. Denne Parade med Geistligheden og med det Geistlige var eiendommelig for Christian VIII. Om Middagen var der Taffel paa Slottet. Det var første Gang, jeg naaede at spise ved et fyrsteligt Taffel. Aftenen tilbragte Kongen i Frimurerlogen Maria til de Tre Hjærter. Geheime-Etatsraad Adler og Cancelliraad Hoffgaard ledsagede ham derhen. Næste Aften var der Bal paa Slottet. Uagtet Kongen skulde reise Dagen efter, lod han dog Feddersen kalde til Referat umiddelbart efter Ballet og vedblev at arbeide med ham til langt ud paa Morgenen. Feddersen og jeg fik derefter travlt med at expedere Sagerne og maatte tage vor Regres paa den 6 Miles Vej til Middelfart. Veien gik over Fredericia, og det var atter tidlig Morgen, da de høie Reisende kom til Veile. Fra Fredericia sluttede Kronprindsen med Suite sig til Følget. I Horsens overværedes Gudstjeneste Søndagen d. 19de Juli, den 20de kom Majestæterne til Aarhus, hvor der om Aftenen var Bal i Polyhymnia.² Kronprindsen var utrættelig som Dandser. Den 21de spiste Majestæterne og nogle af Følget hos Grev Frijs paa Frijsenborg. Efter Hjemkomsten havde Kongen atter et Natte-referat af Feddersen (Hans Majestæt havde sovet saa godt i Vognen, sagde han), den 22de Juli kom Kongen og Dronningen samt Kronprindsen til Randers. Jeg havde der den Glæde at bo hos mine Forældre. Det vakte stor Opsigt i min Fødeby, da baade Kongen og Dronningen, efter at have i St. Mortens Kirke set en rigt broderet Messehagel, som kort forinden var skjænket til den nyrestaurerede Kirke af den 90 aarige Kjøbmandsenke Madam

Knabe, begge gik over Gaden og besøgte den gamle Kone. Man vidste ogsaa at tale om, at Kongen paa Raadhuset havde sat sig ind i Spørgsmaalet om Byens Jorders Udskiftning og opmuntret til Anskaffelse af et Bugserdampskib paa Fjorden. Det fortæltes ogsaa, at Kongen havde udtalt en Ros til Bønderne, fordi de endnu gik med deres nedarvede Dragt (Mændene rund Filthat, rundskaaret Kofte med Sølvknapper, Knæbenklæder, hvide uldne Strømper, høie Støvler; Kvinderne rød ulden Bul, saakaldet Korsklæde og broderet Hue paa Hovedet). Den næste Dag bragte de høie Reisende til Viborg, hvor de dog først kom temmelig sent paa Dagen. Ved Taffelet i Stænderhuset holdt Stiftamtmanden, den dygtige og nidkjære Grev Ahlefeldt-Laurvig, en Tale til Kongen og Dronningen fuld af Værdighed og Anerkjendelse af Fyrsteparrets Egenskaber. Derefter talte han til Kronprindsen rigtignok i en formanende Tone. Denne svarede ganske kort dertil, at Greven kunde være overbevist, at han skulde tage det Sagte „ad notam“. Næste Morgen tiltraadtes den lange Dagsreise til Lemvig ad de dengang mindre gode Veie. Næsten hele Veilinien var dengang endnu omgivet af Hede. I Lemvig erindrer jeg, at Bønderpigerne endnu til deres Høitidsdragt bare Korsklæde og en rund Filthat paa Hovedet. Den næste Morgen tidlig kørte Kongen med et lidet Følge til Agger; Dronningen og det øvrige Følge maatte nøies med at se Udsigten over Vesterhavet fra det høie Bovbjerg. Man kørte derhen over det frugtbare for Bygavl særdeles vel egnede Land vest for Lemvig. Byerne ere her næsten helt udskiftede, og Bøndergaardene ligge spredte over Markerne. Paa Bovbjerg saa vi Støtten, der betegnede Afstanden fra Havet, da Kong Frederik den Sjette besøgte Bjerget, saavidt jeg erindrer stod den dengang 11 Alen nærmere ved Klinten; senere har man maattet flytte Støtten længere ind. Vi overbeviste os om, at Græs væxten stod yppigere nær ud mod Klinten end længere inde. Det skal komme deraf, at Saltvandet i Storm slaar over i en Bue, maaske ogsaa deraf at Vinden, naar den staar paa den bratte Klint, faar en opadgaaende Retning, der giver et Slags Læ. Først næste Morgen kom vi til Viborg. Det hendte sig paa denne Reise, at Hofdåmernes Vogn væltede om Natten, og det viste sig da, at Blücher-Altona og Bardenfleth, der fulgte Dronningen, havde fundet det

interessantere at indtage en knappere Plads hos Damerne end at kjøre alene. Naturligvis var Fortællingen om de 4, der vare væltede sammen, den næste Dags interessante Emne. Kongen kom paa Grund af sin forlængede Reise til Agger endnu senere til Viborg end Dronningen. Ved Hjemkomsten ventede ham Efterretningen om hans første Gemalinde Charlotte Frederikkes Død.³ Han havde elsket hende i den tidlige Ungdom, og han var ikke streng i Bedømmelsen af hendes Feiltrin, som han vel følte indeholdt noget af en Nemesis. En vemodig Følelse har vel ogsaa derfor grebet ham, da han modtog Dødsbudskabet. Forsaavidt indeholdt dette en Beroligelse, som den Kjærlighed, Kronprindsen bestandig behagede sig i at udtale for Moderen, hvem han dog end ikke kunde erindre sig at have set, lod befrygte, at han, hvis hun levede, naar han kom paa Thronen, vilde tilstaa hende en Indflydelse, som med hendes elendige Charakter og slette Vaner jo kun maatte være farlig. Da der var berammet Bal i Viborg om Aftenen, og Kongeparret havde modtaget Indbydelsen dertil, blev det bestemt, at den modtagne [113] Efterretning skulde holdes hemmelig, indtil man var kommet til Silkeborg. Kronprindsen gjorde naturligvis Alt, hvad han kunde, ud af Situationen, dandsede saa han var gandske opløst med et frygtelig trist Ansigt og gav senere, lige til sine sidste Dage, de forfærdeligste Skildringer af, hvad han havde lidt hin Nat, „men det var Ordre“ føiede han altid til med en indholdssvær Mine. Næste Dag gik Reisen til Silkeborg over Naaletræsplantagerne paa Alheden, der bleve besete. Silkeborg var dengang en almindelig Herregaard, man kan da begribe, hvilken Sammenstuvning der fandt Sted, da et tilsagt Hof samledes der. Kongen og Dronningen havde 3 Værelser i Stueetagen til egen Benyttelse, desforuden var der et Forgemak og et Spiseværelse i samme Etage; i Kvistetagen var et større Værelse med Brædder delt i 2, i det ene 1 Par Adjutanter, i det andet 2 Hofdamer, i Spisekammeret boede Adler, i Karlekammer de to Collegieherrer og Feddersen, i Møllen i Nærheden boede vi saakaldte Secretairer, Kronprindsen var indkvarteret paa en lille Gaard nær ved Silkeborg, Kammerfoureren boede i en Vogn o. s. v. Paa Grund af Sorgen blev Afreisen fra Silkeborg opsat paa nogle Dage, og i disse foretaget forskjellige mindre Kjøretoure til Himmelbjerget

og flere Steder i den skjønnne Egn. Kongen og Dronningen underholdt sig ofte paa disse Toure med de omstaaende Bønderfolk. Den første Dag sagde Dronningen saaledes paa sin vennehuldeste Maade til en gammel Hedekone „I boer i en skjønn Egn Mo'r!“ Konen tøvede lidt paa jydsk Vis, inden hun svarede; Begreberne „skjønn“ og „Egn“ laa hende vel endog ikke ganske nær; omsider svarede hun da: „Jaamen, hun kan minsæl trou den æ baar.“ Paa Himmelbjerget opholdt Kongen og Dronningen sig længe og var der omgivet af en talrig Menneskemængde fra en vid Omegn. Horsens Cuirasserregiments Musik fandtes ogsaa der. Kongen opfordrede Eieren af Himmelbjergs-Grunden Bonden Peder Nielsen om at indfinde sig paa Silkeborg, da Hans Majestæt ønskede at bringe det derhen, „at der paa Himmelbjerg til alle Tider kan være fri Adgang for Alle og Enhver“. Kongen sagde ogsaa i den oprømte Stemning, som det skjønnne Punct i Fædrelandets Midte og de glade og trofaste jydskke Aasyn og Miner havde fremkaldt: „Dronningen og jeg befinde os saa vel herovre, at vi haabe snart igjen at besøge de brave Jyder.“ Ideen hos Kongen om at gjøre noget mere ud af Silkeborg i den rige Skovegn med den store Capital af Vandkraft, var alt dengang opstaaet hos Kong Christian. Det kan ogsaa være af Interesse at bemærke ved denne Leilighed, at Kongen efter Hjemkomsten fra Reisen under 11te November rescriberede Rentekammeret saaledes: „Fra Communalbestyrelsen i Aarhus er efter vort Ophold sammesteds i afvigte Sommer til Os indleveret vedlagte allerunderdanigste Andragende, der gaar ud paa 1) Anlæg af en let Chaussé mellem Aarhus og Ringkjøbing, 2) Anlæg af en Canal fra Silkeborg til Aarhus. Da ethvert Middel til Lettelse af den indre Communication i Landet fortjener Opmærksomhed, og Vi desuden ved Vor Nærværelse paa Silkeborg, med Hensyn til mulige Fabrikanlæg sammesteds, saavel som i Anledning af det ligeledes hosfølgende gjentagne Andragende fra Sophiendals Gods's Eiere [Familien Rosenkrantz] om at et passende Flodmaal maatte sættes ved Silkeborg Mølle, have overtudet Os om Gavnligheden af, at der foretages et Nivellement af Vandløbet lige fra Gammelgaards Sø gjennem Venge-, Ravns-, Knuds-, Birks-, Juel-, Borre- og Bras-Søer til Silkeborg og i Forbindelse dermed Strækningen fra Gammelgaards Sø til Brabrandt

Sø og Aarhus. Vi ville derfor allernaadigst have vort Rentekammer paalagt, efterat have ang. Aarhus Communalbestyrelses Andragende, forsaavidt samme gaar ud paa Canalanlægget, corresponderet med Vort Generaltoldkammer- og Commerce-Collegium at nedlægge allerunderdanigst Betænkning over Sagen i det Hele, hvorved da tillige en paalidelig Beregning over den hele ved Silkeborg værende Vandkraft, saavel som Overslag over Niveleringsomkostningerne[?], maatte vedføies.“⁴

Kronprindsen tog Erstatning for, hvad han havde lidt i Viborg, ved at sætte sig i en permanent Beruselsestilstand, under hvilken han bestandig bragte sit store og uerstattelige Tab i Erindring. Efter 3 Dages Ophold gik Reisen nu rask gennem Byerne Veile, hvor atter overnattedes, gennem Kolding og Christiansfeld, hvor der overværedes en ret smuk Gudstjeneste med en fortrinlig indøvet Sang til den første slesvigske By Haderslev. Paa Grænsen af Nørre-Jylland skete den Forandring i Kongens Suite, at Collegieherrerne Lange og Lund afgik til Hovedstaden, og i deres Sted tilkom Deputeret i Slesvig-Holsten-Lauenborgske Cancelli Etatsraad Rathgen og Deputeret i Rentekammeret Grev Carl Moltke-Nütschau. Kronprindsen var omtrent samtidig gaaet til Fyn, og Kongen var glad derover, da Prindsens Overstadighed paa Silkeborg havde voldet ham ikke ringe Bekymring. Saa indlevet var man dengang i at antage, at der taltes Tydsk i Kjøbstæderne syd for Kongeaaen, at jeg blev meget forundret, at der hos min Vært i Haderslev, en skikkelig Bager, taltes Dansk ikke alene i hans Familie, men ogsaa af Kunderne, der kjøbte i Boutiken. Reutendieneren, der uddelte Kvartersedlerne, sagde rigtignok, at jeg skulde bo „auf dem Markt“. I Aabenraa traf jeg endnu dansk Tale hos min Vært, en derværende Borger, men da jeg den 5te August blev indquarteret i den lille Hofby ved Augustenborg, var det hos tysktalende Folk. Den fornemme Hertug vilde ikke vide af Blækkhusets Indvaanere at sige, og vi tilbragte derfor de 8 Dage, vi vare her, i vort eget Selskab, men frydede os forøvrigt ved den skønne Slotshave og den forøvrigt yndige Egn. Det fortaltes vidt og bredt, at Forstaaelsen mellem Kongen og Hertugen ikke var den bedste, og at begge de Augustenborgske Brødre behandlede deres kongelige Søster, „die Gans“, paa en ofte saarende Maade. Paa Augustenborg

havde der været god Ro til at expedere en Mængde indkomne Sager, og i saa stort Antal vare Ansøgningerne paa Reisen indkomne til den nye Konge, at jeg formelig maatte lade gjøre en stor Trækasse for herfra at sende den til Contoiret i Kjøbenhavn. Det var vistnok saaledes stedse Tilfældet under Souverainiteten, at en Mængde Mennesker, der havde erholdt Afslag paa deres Ansøgninger under den forrige Regjering, forsøgte deres Lykke igjen hos den nye. Kongen forlangte ogsaa selv Oplysninger om mange Sager ved Rescripter til Collegierne og gav disse vel endogsaa Paalæg om bedre Ordning af forskjellige Forhold; Fattigvæsenet, Skolevæsenet, Fængselsvæsenet vare saaledes Ting, han skjænkede sin særdeles Opmærksomhed. 14de August gik Reisen til den interessante Stad Flensborg, hvor jeg blev indquarteret i et Par mørke Sideværelser ud til Gaarden i en af de store Kjøbmandsgaarde „am Süden“ med Gavlfacade og Diel. Alle talte her Tydsk. Det var kun i Byens nordlige Del, at der endnu taltes Dansk. I den tidlige Morgenstund besaa jeg Duborgs Ruiner og derfra den henrivende Udsigt over Flensborg Fjord. Reisen fortsattes nu til Gottorp, hvor Kongen og Dronningen bleve 2 Dage hos Statholderen, Landgreve Fredrik af Hessen. Stemningen var dengang endnu fortræffelig i Byen Slesvig, og her som saa at sige overalt paa Reisen – men dog maaske intetsteds som i Hertugdømmet Lauenborg – bleve Kongen og Dronningen modtagen med Hjertelighed og under idelige Høitideligheder. Den 19de August fortsattes Reisen over Rendsborg til Itzehoe, paa hvis adelige Frøken Kloster Prindsesse Juliane af Hessen, Enkedronning Maries Søster, dengang boede som Abedisse. De holstenske Provindsialstænder vare ogsaa dengang forsamlede i Staden. Kongen saa Medlemmerne af Provindsialstænderne hos sig allerede om Morgenen Kl. 9, og da henvendte Præsidenten Dr. Balemann sig til Kongen i en Tale, hvori „Holstentreue“ og Deltagelse i Lovgivningen, Holstens Forening med Slesvig vare Hovedpartier. Kongen talte om høiere Regentpligter og yttrede særlig: „Jeg maa beklage, at Nogle føre det Sprog og foresige Folket, at raadgivende Stænder ikke kunne have nogen Betydning“. Fra Itzehoe blev Dagen efter Ankomsten efter Indbydelse aflagt Besøg hos Hertugdømmernes tvende dengang betydeligste Mænd Hans Excellence Geheime Statsminister, Overskjænk Grev Rant-

zau-Breitenburg og Hans Excellence General Grev Blome til Heiligenstedten, overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister ved det russiske Hof. Rantzau havde trukket sig tilbage fra Deltagelse i Statsraadets Møder, dog uden at tage Afsked som Minister, og henlevede nu sine gamle Dage paa sit skjønne Gods. Blome var i Congé og havde Besøg af tvende fornemme russiske Damer, saavidt jeg mindes en Prindsesse Dolgoroucky og en Soltikow. Hvor høist forskellige vare ikke disse tvende Mænd. Rantzau af ubetydeligt Ydre, men med et hjerteligt og vindende Blik, yderst forekommende og venlig i sit hele Væsen. Blome en anselig Mand, af militærisk-russisk Holdning, kold og formel. Rantzau havde indrettet en Løvsal af de gamle Orangetræer, dengang i Blomster, som prydede hans Borg. Der havde han ladet alle sine unge Bondpiger klæde i rødhvide Dragter; de unge Karle havde alt som Ringridercorps vist sig ved Godsets Grændser med Landser, hvis Flag vare røde og hvide. Nu blev der sjungen danske Sange til tyske Melodier og tyske Sange til danske Melodier, selv Kong Christian stod ved høien Mast var oversat paa Tydsk og blev afsjungen i dette Sprog. Da Majestæterne kom op i Hovedgaardens Beboelsesleilighed, der dengang forøvrigt kun var en slet og ret toetages Bygning, fandtes i den lange Corridor, der danner Indgangen til Værelserne, begges Buster opstillede, ovenover var stillet Thorvaldsens Amor, der holdt en Blomsterkrands, der slyngede sig ned om Kongens og Dronningens Byste med den derved anbragte Indskrift:

„Im Liebe vereint
Zum Heile des Volks.“

Derefter blev det gamle Chapel beset med de mange Monumenter for Rantzauer. Derefter en Ringridning og sluttelig hvad der kaldtes „ländliche Spiele“ blandt hvilke „Sacklauf“ for de unge Piger, der fik en Sæk om Benene, bundet om Livet, og saaledes aabnedes der et Væddeløb om ad en Skraaning i Haven, paa hvis Øverste Kongen og Dronningen havde Plads og selv uddelte Belønninger til de Besindige, der vandt Prisen – de Ivrigte, der vilde ile for stærkt, faldt upaatvivlelig og maatte blive liggende, indtil Maalet var naaet af de Lykkelige. Hans Majestæt var aabenbart behagelig

berørt af disse smukke ungdommelige Personers eiendommelige Stillinger og henvendte nogle huldrige Ord til de Seirende. Fra Breitenburg besøgte Heiligenstedten. Alt var her stivt og stramt, elegante Værelser, rige Drivhuse; i den smukke Skov Pavillon Juliania, hvorhen Kongen og Dronningen med nogle enkelte af Deres Følge samt de to russiske Prindsesser kjørte i en Charabanc, medens den gamle Greve fulgte tilhest i Generaladjutantuniform, var ogsaa „ländliche Spiele“, men her Russisk, Rutschbaner, Gynger og dsl. Saasart Majestæterne vare borte, bleve disse imidlertid afsluttede, og Alt blev slukt og lukt, medens Rantzaus Bønder dandsede hos ham hele Natten, og den gamle Herre var selv tilstede, fortalte Sally, der som Rantzaus tidligere danske Secretair var bleven tilbage for at arrangere.

Grev Blome, Heiligenstedten havde ikke været gift; hans ældste Brodersøn Grev Blome Salzau var derimod 3 Gange gift, først med en Prindsesse Witgenstein, som han blev skilt fra (hvorover en Duel med hendes Broder, der faldt for Blomes Skud), anden Gang med den russiske Prindsesse Bagration. 3. Gang med en Comtesse Platen Hallermund (Søster til Sehestedt Juuls Kone). En Søn af Blome Salzau gik i østrigsk Tjeneste og giftede sig med en Datter af Buol-Schauenstein. Blome Salzaus yngre Broder Adolph Blome arvede Heiligenstedten og den større Del af Formuen. Disse tvende Brødre ere nu de rigeste Mænd i Holsten (1869). Blome Salzau gik i Oprørernes Tjeneste, men fortrød det snart og har senere holdt til det Kongelige danske Parti i Holsten, ved sit Svogerskab med Platernerne er han nu ogsaa fjernet fra Preussen. Han har bestandig havt travl med sine Ambitioner og omtaler bestandig Løfter af Kongerne Frederik VII og Christian IX, hvormed han altid har plaget mig. Frederik VII skal have lovet ham at blive Dannebrogsmænd, Christian IX at blive Generalmajor. Grevinde Danner vilde ikke tillade Frederik VII at opfylde sit Løfte, de ansvarlige Ministre vare Christian IXs Løfte imod – om det nogensinde er givet. Nu har han i 1872 faaet en forhøiet Hofcharge.⁵

Fredagen den 21de August var Afreise fra Itzehoe til Altona, hvor vi forbleve til Torsdag den 27de August. Kongen og Dronningen boede i Hotel Reinville paa den høire Elbbred. Jeg boede hos Fru v. Rønne i Conferentsraad Hansens forrige selvbyggede og

særdeles skjønt indrettede Hus i Palmaillen. Kongen dinerede hos de rige Banquiers i Hamborg og Altona (Donner, Jenisch, Sieveking, Bauer) og overværede en Forestilling i Theatret sammesteds (Pesten i Florentz).⁶ Jubelen var umaadelig ved at se det smukke Fyrstepar baade i Altona og Hamborg. [114] I Altona gjorde Kongen sig nøie bekjendt med de communale Indretninger og med Skolevæsenet og udstedte derfra flere Rescripter desangaaende. Fredagen den 28de August afreiste Kongen til Hertugdømmet Lauenborg, det mærkeligste lille Land i administrativ Henseende man kunde tænke sig. Næppe af 40000 Indvaanere var det delt i 4 Amter hver med 2 Amtmænd, 3 selvstændige Kjøbstæder og vel en Snes Godser med selvstændige Administrationer, med en Gouverneur og Landdrost, en Regjering, en Hofret og et Consistorium, med sin egen Forst- og Jægermester, 2 Overførstere, med en ridende Førster, 14 gaaende Førstere, nogle Skovfogder, alle uniformerede. Den lille Stad Lauenborg (ca. 1000 Indvaanere) havde en Retsfoged og Politimester som øverste Statsautoritet, 2 Borgermestre, 3 Raadmænd, hvoraf den ene tillige var Stadssecretair samt Advocat. Desuden var der 3 Borgermestre i Forstaden. Den lille By ligger eiendommeligt nedkneben mellem et Høiland og Floden.⁷ I Kirken findes Begravelserne for et forlængst uddødt Fyrstehus, Hertugerne af Sachsen-Lauenburg. Klokkeren kunde ikke give mig nogen nærmere Forklaring om Kisterne, og hvem de indeholdt, han vidste kun, at der var 45 – den Tid er vel alt kommen, at de ikke engang tælles. Jeg boede hos en af Borgermestrene, der havde en lille Kræmmerhandel, men var stolt af sin communale Stilling og sagde mig med Selvfølelse, at Gouverneuren (Grev Rantzau) havde lovet ham at komme ind til ham for at prøve hans Frugtvin. Jeg vilde dog, hvis jeg havde faaet Leilighed dertil, advaret Gouverneuren mod denne Prøve, thi paa min Mave havde Vinen gjort en meget ubehagelig Virkning. Der blev dineret hos Amtmanden over Lauenborg Amt, Kammerherre Linstow paa Amtshuset, der ligger høit over Byen. Det var en skjøn Eftersommerdag, Udsigten over den Lüneborger Hede (saaledes kunde den vel endnu dengang kaldes) henimod Lüneborg, hvis Taarne saas i det Fjerne og op ad den gule Elbflod var høist interessant, et udmærket Musik Corps fra Regimentet i Lüneborg forøgede Dagens Skjønhed. Løverdagen

den 29de kom Kongen til Ratzeborg (3—4000 Indv.), Hertugdømmets administrative Hovedstad. Staden er meget smukt beliggende paa en Ø i den langstrakte Sø, der bærer Navn efter Byen; ved en Dæmning forenet med Land. Paa denne Tid var Byen delt i 2 Dele, af hvilken den større Del hørte til Lauenborg, den mindre Del med Domkirken og den lærde Skole til Fyrstendømmet Ratzeborg under Mecklenborg-Strelitz. Staden styredes af en Stadt-commissarius, som var Regjeringens Embedsmand, og en Borgermester, 4 Raadmænd og en Stadssecretair. Ridder- og Landskabspersonalet for Hertugdømmet Lauenborg bestaaende af Arvelandmarskal* Kammerherre A. G. Moltke til Gudow, Landraaderne Kammerherre F. F. v. Bülow til Müssen, A. L. D. v. Schrader til Kasdorf, Bliesdorf og Grinau, Hofretsassessor E. B. v. Schrader til Rondeshagen og Culpin, havde foranstaltet en storartet Fest, saavidt jeg ved paa det lauenborgske Ridderskabs Vegne, i Skoven paa den anden Side af Søen Søndag d. 30te August. Der var opreist et meget rummeligt Telt med en aaben Veranda foran ud mod Søen. Ridderskabet var mødt i deres nye Uniformer lig det slesvig-holstenske Ridderskabs, carmoisinrød med Kantillieepauletter, men med grønne Kraver og Opslag istedetfor det slesvig-holstenske Ridderskabs hvide. Majestæterne seilede til Festpladsen. Foruden det danske Flag vaiede ogsaa paa de mange Baade, der fyldte Søen, Mecklenborgs og Lübecks Flag, Lübeck staar nemlig gjennem Stecknitz Canalen i Forbindelse med Ratzeborg Sø. Den loialeste Stemning herskede ved Festen, og Kongen modtog Indtrykket af, at det lille Land med dets middelalderlige Forfatning og uden al Stræben efter større Frihed eller Nationalitetsberettigelse var det lykkeligste af hans Lande. Han saa maaske ikke, at den store Klasse af Husmænd, der udgjorde Massen af Folket, var under et stort Tryk af de utallige Afgifter til den talløse Embeds Classe, og Ingen forebragte ham det, thi Ingen havde Øie derfor, selv ikke

* Arvelandmarskalembedet var forenet med Besiddelsen af Godset Gudow. Da der for dette var den forunderlige Bestemmelse med Hensyn til Successionen, at efter en Besidders Død skulde Successionen først bestemmes, naar alle Sønerne var myndige, og da skulde de trække Lod indbyrdes, hændtes det efter Bülows Død, og han efterlod sig Sønner i ung Alder, at Landmarskalembedet stod ledigt i flere Aar.

de derunder Lidende. Mandagen d. 31te August var der Diner hos Gouverneuren Grev Rantzau; som Localret bemærkedes Muraner fra Schallsø. Dagen efter gik Reisen til Lübeck, hvor Kongen blev modtaget med største Gjæstfrihed, dinerede med Senatet (vi Herrer af Blækhuset maatte tage til takke med nogle unge Doctores juris, hvilket maaske var meget morsommere). Om Aftenen kom vi til Oldesloe, hvor der var Bal. Derfra næste Morgen til Segeberg, hvor Kongen lagde Grundstenen til det nye Seminarium. Jeg havde i Oldesloe havt den umiddelbare Paavirkning af Mineralriget ved at tage et Salinebad for at styrke mig efter de foregaaende Dages betydelige Anstrengelser; her i Segeberg havde jeg Skuet af det interessante Gibsbjerg. Ethvert Spor af det gothiske Slot, der havde givet Stedet Navn, var forlængst forsvunden. Den 3die September kom Kongen og Dronningen til Plön for at blive der Kongens Fødselsdag over. Kun en Del af Slottet var dengang beboeligt for Majestæterne, dels fordi nogle af Værelserne vare forfaldne, dels fordi de vare afgivne til Amtshus, tildels ogsaa til Friboliger. Næsten hele Følget maatte derfor bo i den lille By. Plön Slot har ingen arkitektonisk Skjønhed, men Udsigten over Søen er ret vakker fra Slotsbakken og fra Slottets Værelser. Efter dette Besøg erholdt det en stor Reparation, flere Værelser bleve gjort disponible, og vi skulle senere se, at Kong Christian ved Slutningen af sin Regjering atter besøgte Plön. Der var ophobet en Del Sager fra de foregaaende Dages forcerede Reise, og der var derfor nok at gjøre for Feddersen og mig under Opholdet. Paa Kongens Fødselsdag var der stor Fest paa Slottet med Taffel og Bal. Deputationer af Ridderskabet, fra Kiels Universitet, fra forskjellige Byer, fra de militaire Corpser m. fl., høie Besøg, saasom Kronprindsen, Prindsesse Juliane, Statholderen Landgreve Friedrich af Hessen, Hertugen og Prindsen af Augustenborg med Gemalinder, Fakkeltog af Landboere m. m. m. Fra Stænderne i Itzehoe indkom en loial Lykønskingsadresse. Man ser af Svaret, at Kongen var tilfreds med den som med hele sit Ophold i Hertugdømmerne. Det lyder i Oversættelse saaledes:

Vor tro Provindsialstænderforsamling for Hertugdømmet Holsten har i en allerunderdanigst Adresse bragt Os sine gode og loiale Ønsker i Anledning af Vor Fødselsfest, hvilken Vi have havt

den Glæde at høitideligholde her i Plön. Det Sindelag, som udtaler sig i denne Adresse, viser sig i Gjærningen hos Folket. Vi føle Os omgivne af Kjærlighed og Hengivenhed, og vi haabe med Tillid, at Naaden fra oven vil levne Os Tid og Kraft til at opfylde Vort høie Kald til det Os saa tro hengivne Folks Lykke. Vi tilkjendegiver Vore tro Provindsialstænder for Hertugdømmet Holsten Vor allernaadigste Tak og forsikkre dem om Vor Kongelige Bevaagenhed.

Den 21de gik Reisen til Nor, hvor Kongen og Dronningen vilde tilbringe et Par Dage i landlig Ro hos Dronningens Broder, Prindsen af Augustenborg. Der var kun ganske faa af Følget med dem. Da der var endel Forretninger at besørge, var jeg ogsaa beordret derhen; men blev ligesom paa Augustenborg ikke stedet til Taffels. Nor er smukt beliggende i Nærheden af Eckernførde Fjord, Haven var dengang godt holdt, og en stor Herregaardsbedrift i de adelige Districter, hvor man dengang stod over den danske Hovedgaardsdrift, var nok værd at se. Jeg havde derfor tilstrækkelig Anvendelse for min Fritid. Som Selskab resp. for Kongen og Dronningen vare som Gjæster inviterede Kammerherre Amtmand Scheel (senere Scheele) og Pastor Lorenzen fra Adelby, den senere saa bekjendte Schleswig-Holstener. Det synes, som om Kongen ikke kunde lide denne Præstemand. Han sagde ham idetmindste med en bitter Betoning, da han en af Nor Dagene kom forsilde til en Skole, som Dronningen ønskede at se: „De pleier dog Hr. Pastor at komme præcis til Taffelet.“ Den 24de om Aftenen kom Kongen og Dronningen til Kiel, hvor de bleve modtagne paa festlig Maade. De boede paa Slottet hos Hertugen og Hertuginde, der gave dem et Bal; i Düsternbrook Badeanstalts-Locale gaves ogsaa et Bal til deres Ære, hvor Kongen dandsede med Frue Professorinde Hegewisch. Det forekom mig, at der overalt viste sig en god Stemning for Kongen. Efter at Præsidenten for Overappellationsretten [J. P. Höpp] havde i Rettens Locale hilst Kongen med en Tale, svarede denne og udtalte sig derhos paa det Bestemteste for Indførelsen af mundtlig og offentlig Procedure i civile og criminelle Sager. For Jernbanesagen viste Kongen stor Interesse. Universitetet berigede Kongen ved under sit Ophold at skjænke det en Myntsamling af 2568 Nummere. Den 28de September gik

Reisen tilbage fra Kiel til Svendborg. Det var paa den Tid, at der jevnlig for Søetaten hendte Uheld ved Paaseilinger. Blücher-Altona, der altid udmærkede sig ved en vis raa Vittighed, forsømte sig heller ikke dennegang med, da vi vare vel komne under Damp, at sige til Generaladjutant og Jagtcaptain Wulff: Er der nu ogsaa, Hr. Commandeur! sendt Bud ud til alle Orlogsmændene, at Kongen og Dronningen gaa tilsøs idag, og hvorhen de seile? Jeg kunde ikke andet end beklage Wulff, da han intet Svar havde herpaa. Majestæterne kom i god Tid til Faaborg, hvor Byen blev beset. Fra Faaborg skulde Kongen og Dronningen samt det egentlige Følge gaa over Land til Svendborg; mine Colleger og jeg skulde gaa med Dampskibet. Min Ven og Samtidige Chr. Vogt, en Søn af Agent Vogt, dengang Faaborgs første Kjøbmand, opholdt mig imidlertid vel længe hos sig, saa jeg netop kom tids nok til at se Dampskibet seile ud ad Havnen. Jeg maatte nu op paa Torvet, hvor Kongen var paa Raadhuset for at foretage [115] det sædvanlige Protocoleftersyn. Den mandhaftige Fritz Blücher, der i myndigt Væsen, men uden Vittighed copierede Fætteren stod som Jourhavende udenfor. Jeg maatte henvende mig til ham med Hensyn til mit Uheld og mit Ønske om at komme med en af Vognene. Han greb Leiligheden til at maale mig med et overlegent Blik og sige med Høihed: „Altsaa skal der nu gaa en Vogn for Secretair Traps Skyld.“ Jeg trøstede ham jo med, at jeg da vilde selv betale den og antydede, at min tilkommende Svigerfader, der netop skulde kjøre alene, vel nok ogsaa tillod, at jeg kjørte med ham. Jeg har aldrig ret kunnet glemme Blücher denne aldedes unødvendige Hauteur mod en yngre og lavere stillet Mand, der i en lille Forlegenhed henvendte sig til ham. Jeg kommer maaske engang senere til at fortælle, hvorledes jeg mange Aar efter tog en lille Hevn i en Replik til ham. Til Svendborg kom jeg da og blev tilligemed Feddersen inquarteret hos Toldinspecteuren Captain af Søetaten Dichmann, der i Krigen 1807–14 havde mistet sin Arm (død 1872). Der var smukke Døttre i Huset (en af dem er senere bleven gift med Kammerherre Jessen i Horsens), og Kronprindsen kjendte godt Dichmann. Han var der derfor flere Gange og medbragte sin daværende Adjutant (nuværende Admiral Irminger), en net Mand med et klædeligt støt Væsen. Det var første Gang, jeg var samlet

med min senere høie Herre. Jeg var alt den første Dag noget forundret over nogle Meddelelser, han gjorde om den Finger eller det Led, han havde mistet. Dichmann talte om sin tabte Arm og om Fornemmelser, man kan beholde, som om man endnu havde det tabte Lem. Ja, udrød Kronprindsen. Det kunne vi tale om Dichmann! og han saa da tilsvarende skjæbnsvanger ud. Den Aften var der Bal paa Raadstuen. Kronprindsen, en ivrig Dandser, havde naturligvis dandsset med vor Værts smukke Døtre. Disse vare Dagen efter ogsaa ikke lidt stolte i Anledning af disse kronprindselige Naadesbevisninger. Da Hans Kongelige Høihed nu kom til Frokosten, bragte de Dandsen paa Bane og udtalte, at Kronprindsen vel dandsede meget gjerne. „Det er raadet mig for mit Helbred“ svarede han. Det var dog de smaa Provindspiger vel provindsielt.

Afreisen fra Svendborg blev forsinket en Dag ved en stærk Storm. Dampskibet Mercurius, der gik mellem Nyborg og Korsør, blev beordret til Svendborg, og med dette afgik Kongen og Dronningen næste Dag til Karrebæk. Derfra gik Reisen over Næstved til Gisselfeld. Skjønt Grev Danneskjolds Fader havde erholdt Samtykke til, at denne Peder Oxes Herregaard formedelst dens Bygnings Ælde ikke, saaledes som Chr. Gyldenløves Testamente bestemte, skulle afgive Bolig for Klosterfrøkner, saa var den dog nu anset god nok til at huse Kongen og Dronningen. Men Christian den Ottende forsømte heller ikke nogen Leilighed til at vise Ære af fyrsteligt Blod, selv om det skulde være uægte. Hofgaard og jeg bleve indkvarterede i Rønnede Kro. Jeg kom derved til at forny Bekjendtskabet med Hall, senere Conseilspræsident. Førstegang jeg mødtes med ham var hos Carl Fog, min gamle Skolekammerat fra Randers. Han var da alt en Notabilitet blandt Studenterne; han havde det aabne Ansigt og det venlige Væsen, som han altid har beholdt. Nu var han Auditeur, gift med Brøndsteds Datter og kom fra et Besøg hos gamle Aagaard paa Iselingen; men hans Kone var bleven syg paa Veien, og de maatte bestemme dem til at ligge over i Rønnede Kro, som alt dengang var stor og anselig. Jeg havde Kl. 7 om Aftenen nok af Hofgaards Selskab og havde sagt denne, at jeg var søvniig og vilde gaa til Ro, da jeg ved at gaa til mit Værelse paa den lange Gang tog fejl af Dørene og traadte ind i et Værelse, hvor min senere Ven og Velynder sad ved

sin Hustrus Seng. Jeg bad om Tilgivelse, men han havde Lyst til lidt Passiar, og vi maatte nu ind til Hofgaard igjen i Salen; men da vi nu var to om det og derhos tog den kjære Gud Bachus lidt til Hjælp, kom vi ogsaa ud over denne Hindring, som vi siden skulde komme ud over saa mange, hvor vi endog havde Bachus imod os. Fra Rønnede besaa jeg de interessante Kalkbrud ved Faxe og vendte den 5te October tilbage med Kongeparret til Kjøbenhavn.

Kongen og Dronningen besøgte paa Hjemveien fra Kjøge Enkedronning Marie paa Frederiksberg Slot. Her var der af Militair-etaten og de bedste Borgere beredet en Modtagelse, som fulgte dem til Amalienborg.

Berlingske Tidende beretter: „Allerede paa Vesterbro yttrede Folkemassen det Ønske at turde fraspænde Hestene fra den kongelige Vogn, men da Kongen frabad sig saadant, forhindredes dette indtil uden for Vesterport, hvor den forsamlede Mængde antog, at Kongen havde givet efter for dens Ønsker. Hestene bleve som en Følge heraf fraspændte og den kongelige Vogn trukket igjennem de illuminerede Gader, under idelig gjentagen Hurraraab, til Amalienborg, hvor fornyede stærke Jubelraab lød atter og vedvarende, medens Kongen traadte ud paa Altanen og med nogle hjertelige Ord yttrede sin Glæde over atter at se sig blandt Kjøbenhavns Indvaanere“.⁸

Var der nu end meget arrangeret i den hele Modtagelse, bliver det dog af Betydning, at Fædrelandet begynder sin Artikel af 7de October 1840, betitlet Kongens Hjemkomst, saaledes: „Hans Majestæt er vendt tilbage til Hovedstaden efter i 12 Uger at have bereist Landets forskjellige Dele, og overalt har han modtaget Beviser paa Borgernes Kjærlighed og trofaste Hengivenhed.“ Bladet kommer forøvrigt i Artiklen tilbage paa Forfatningssagen og udtaler et forventningsfuldt Haab, at Tiden nu maatte være kommen for Kongen til at gjøre Indrømmelser til Folket.

[116] Dette syntes imidlertid langtfra endnu at være saa nær, thi under 31te October 1840 rescriberede Kongen Danske Cancelli saaledes:

„Vedlagt tilstille Vi Vort Danske Cancelli et til Os gennem Vor Commissarius Conferentsraad Ørsted allerunderdanigst fremsendt Andragende fra Provindsialstænderforsamlingen for Østifterne, om Modificationer i Provindsialstændernes Institution samt i Anledning af de til Stænderforsamlingen indkomne Petitioner om Skattebevillingsret m. m., og have Vi bragt i Erfaring, at enkelte Lehnsbesiddere og flere af vore Embedsmænd have underskrevet disse Petitioner, som, hvis de toges til Følge, vilde fremkalde Forandringer i Statsforfatningen. Vi ville antage, at disse med Lehnspligt eller Ed til Os, som deres souveraine Konge bundne Mænd ikke have over tænkt, hvad de havde foretaget sig; men Vi finde Os foranlediget til at paalægge Vort Cancelli at minde dem hver især om deres Stands- eller Embedspligt og at advare dem om ei at tilsidesætte deres Ed og Pligt, saafremt de attraa længere at tjene Os eller ville undgaa at anses for et saadant Forhold“ . . .⁹

Embedsstanden, der indesluttede største Delen af Landets Intelligents, kunde man ikke saaledes udelukke fra Meningsyttringer, og Lehnsforholdet havde jo forlængst ophørt at have nogensomhelst Betydning og var saa at sige reduceret til at give en højere Rang til den, der førte Navnet af Lehns greve og Lehnsbaron. Kong Christian havde dog vistnok set noget mere i Lehnsvæsenet, og det kan vel ikke frakjendes denne saa oplyste Mand, at han med Hensyn til Byrd saavel fyrstelig som højere og lavere Adels havde formelig en Prestige.

Kort efter Rescriptet om Embedsmændenes og Lehnsbesiddernes Underskrift paa Adresser kom Rescriptet af 4de November, der indeholdt en autentisk Fortolkning over Stænderanordningernes Bestemmelser om Minoritetsvota. Disse vare tilstedede Optagelse i Betænkninger over Regjeringsforslag, men nu havde i Roskilde Stænderforsamling Kammerherre Greven Cop-Castenschiold andraget paa, at hans Votum i et Privatforslag, der gik til Petition, ogsaa maatte optages deri, og dette blev givet Medhold ved Rescriptet.

Med fuld Ret skrev Fædrelandet herom: „I dette Skridt fremtræder Absolutismen med en Renhed og en Klarhed, hvori længe hos os Ingen har tænkt sig den. Dette bliver navnlig indlysende, naar dette Rescript sammenholdes med det andet“ (om Embeds-

mændenes og Lehnbesiddernes Underskrift paa Adresser) „der ikke blot i Tiden, men ogsaa i sit Væsen er saa nøie forbundet med det. Lehnbesidderne ere ikke rige og netop derved dobbelt uafhængige Godseiere, men deres Lehnsherres Vasaller med en særegen „Standspligt“ til en ganske eiendommelig Troskab; Embedsmændene ere ikke udenfor de Embedsforhold, hvori de med fri Contract ere traadte, frie og selvstændige Statsborgere, men de ere Kongens Tjenere og staa som saadanne i et gjennemgribende, deres hele Personlighed oplugende Afhængighedsforhold til dennes Villie; Stænderne ere ikke en Folkerepræsentation, det legale Udtryk for Folkevillien med al dennes moralske Vægt, men de ere en Samling af Individuer, som skulle fremsætte deres individuelle Formening om endel offentlige Anliggender uden anden Betydning end den, de ved deres Argumenter kan skaffe sig paa Kongens Anskuelse. Kongens Anskuelse det er det ene Gyldige, Kongens Villie det er det ene Gjældende, dette er den Lære, disse Rescripter forkynde. Derfor ere vi vel berettigede til at sige, at Absolutismen i dem er fremtraadt i en Renhed og Skarphed, hvori den hos os i lang Tid næppe engang er bleven tænkt“.¹⁰

Det var ikke alene den absolutistiske Stringens, der kom frem i disse Rescripter fra Kong Christian, men det var ogsaa, ja maaske end mere, de aristocratiske. Havde Spørgsmaalet om Minoritetsvota ikke været reist af Grev Reventlow, af Kammerherre Greven Cop-Castenschiold, i den slesvigske Stænderforsamling af Prindsen af Augustenborg?¹¹

Paa den Tid at Oppositionsbladene gave deres Commentarer over de tvende fornævnte Rescripter, var Kong Christian paa Jagt paa Frederiksborg. Der modtog han Afskedsbesøg af Kronprindsen den 13de og 14de November før dennes Afreise til en Vildsvinejagt i Mecklenborg, hvorhen han var indbudet af Storhertugen af Mecklenborg-Strelitz. Dagen efter tiltraadte Hans Kongelige Høi-hed virkelig Reisen ledsaget af Grev Fr. Reventlow*, Grev G.

* Forhen Minister i Brasilien og Portugal, senere Minister i England, en ret begavet Mand, men tillige en høist flygtig Cavaler, der var rig paa Paafund, men uden grundig Tænkning – „höllischer Fritz“ [?] var i hans Ungdom hans Navn blandt de andre Diplomater.

Blücher*, Major Hedemann Chef for Kronprindsens Adjutantstab, Kammerjunker Irminger, Premierlieutenant i Søetaten og Cabinetssecretair Justitsraad Lunding . . .

Alt d. 7de December annonceredes officielt, at Kronprindsen var bleven forlovet med Prindsesse Mariane, yngste Datter af Friedrich Georg Carl Joseph, Storhertug til Mecklenborg-Strelitz og af Marie Wilhelmine Frederikke, Prindsesse af Hessen-Cassel, Søster til Landgreve Wilhelm af Hessen. Irminger havde overbragt Efterretningen. Det blev ikke uden Betydning, at den unge Prindsesse var beslægtet med det hessiske Hus. Landgrevinde Charlotte udøvede en Indflydelse paa sin Niece efter Nogles Mening [der] (som dog ogsaa blev modsagt) skal have bidraget til, at Ægteskabet senere blev hævet.¹² Om det har været Landgrevindens Ønske, at Kronprindsen skulde derefter formæles med hendes fyldige og blonde Datter Augusta, (de andre Børn havde Landgrevens mørke Haar og tildels hans spinkle Legemsbygning), tør jeg ikke paa-staa, men det er almindeligt bleven udsagt. Var dette sket, havde det forøvrigt ikke været til Skade; thi Prindsessen var god, og Børn vilde hun vel ogsaa have faaet i dette Ægteskab . . . [117] . . .¹³

I Slutningen af Aaret 1840 anvendte Kongen især sin Tid paa Omorganisationen af flere af de Kongelige Collegier og Departementer, og i de sidste Dage af Aaret emanerede de kongelige Resolutioner i saa Henseende . . . [118] . . .¹⁴

Nogen egentlig gjennemgribende Omordning var det derfor ikke, som indførtes; og en større Sammenlægning af Forretningerne kunde jo naturligvis have fundet Sted, men i Finantsvæsenet, Rentekammeret og Generaltoldkammeret blev der dog vundet meget med Hensyn til Forretningsgangen ved den bestemte Sectionsinddeling, og ved at der bragtes yngre Mænd til Bestyrelse af Sectionerne. I de øvrige Collegier, hvor Brancherne alt tidligere vare skilte fra hverandre, blev Adskillelsen dog ogsaa efter de finansielle Collegiers Reorganisation ogsaa mere bestemt,

* Var F. Reventlow med som den snilde Mand, der skulde jevne, hvis den høie Herre i bevidst eller ubevidst Tilstand skulde forløbe sig, saa var G. Blücher særlig medgivet som Paradeur. Han var sin Tids smukkeste Mand i Danmark. Husaruniformen fremhævede dette endnu mere, han var som sagt ret vittig, men raa.

og Forretningsgangen vandt saaledes betydeligt. Foruden at den høiere Styrelse af de nævnte Collegier saaledes modtog sin Ordning, blev ogsaa i Contoirerne flere mindre Reductioner foretagne, og Gagerne bleve regulerede for en stor Del til Forbedring for Embedsmændene, for hvilke det blev fremhævet som Regel, at et Embede skulde lønne sin Mand og derfor ogsaa kunne fordre hans hele Tid. Fremtiden har dog paavist, at Kong Christian ikke naaede alt Muligt i Reductionen af Contoirpersonalet. Vi have vel nu omtrent 20 % færre Ansatte, om endog det constitutionelle Liv har medført et ikke ringe forøget Arbeide i Bureauerne.

Jeg skulde her til Slutning nævne nogle af de vigtigste Lovgivninger, som skyldtes Kong Christian den Ottendes første Regjeringsaar. De fleste af disse vare tilvisse forlængst forberedede; men det kunde dog ikke undgaa deres Opmærksomhed, som havde Leilighed til at se Sporene af Kongens Arbeide, at han ogsaa med Hensyn til Lovgivningsarbeidernes Fremme viste en utrættelig Nidkjerhed. Saaledes udkom i Juni Maaned flere Love angaaende Indførelse af en ny Skyldsætning af Jordeiendomme, ifølge hvilken den, efter Loven af 1802, udarbeidede Matrikel skulde træde i Kraft den 1ste Januar 1844.

Den 8de Juli udkom Anordningerne om Kasse- og Regnskabsvæsenets bedre Ordning. Der udkom nu ogsaa en Tyendeanordning for Slesvig og Holsten og for disse tillige en Forordning ang. Helligholdelse af Søn- og Festdagene. Mærkes maa ogsaa Forordningen af 11te April 1840 om Straffen for Tyveri, af 1ste Mai 1840 om de ufrie Negeres Kaar paa de vestindiske Øer, Forordning af 20de Mai om Jagtrettens Indskrænkning m. fl. Det første Sprogrescript, som lovede Slesvigerne Modersmaalets Brug i Retten i de rent danske Egne af 14de Mai 1840, hvilket støttede sig til en Stemme flerhed i den slesvigske Stænderforsamling 1838 (men hvorimod kom en Contrapetition 1842) og den alt berørte Bondekarleemancipationssag høre ogsaa til Kong Christians første Regjeringsaar . . .¹⁵

Da Kong Christian den Ottende paa Nytaarsdag modtog de talrige Lykønskende, skal han have yttret i en af sine Taler, „at han haabede i det kommende Aar at tilfredsstille alle Nationens billige Ønsker.“ Det kan nu være mindre nøiagtigt refereret, som saa meget af den Slags Meddelelser; maaske har Kongen kun sagt, at det vilde glæde Ham, om han kunde etc. Dette er endog sandsynligere; men hvad kaldte Han „billige Ønsker“? Han tog vistnok Hensyn til, at det, der paa een Side kan forekomme at være et billigt Ønskes Opfyldelse, det vil paa den anden Side blive udraabt som en skrigende Uretfærdighed, og saaledes var det jo navnlig i dette Danmark, hvis Grændse endnu dengang efter Alles Mening laa ved Elben. Maaske har Kongen ved billige Ønsker forstaaet lovlige Ønsker, det vil sige Ønsker, som ikke gik ud paa Formindskelsen af hans souveraine Magt og Myndighed, men holdt sig til det, som det tilstededes at petitionene om. Jeg tror paa ingen Maade, at Hans Majestæt gik videre. Forbindelsen med Rusland gennem Neveuen [Landgreve Frederik af Hessen] stod vel ikke dengang endnu for den kongelige Tanke, men den forudseende Konge vidste, at Successionens Ordning i det Tilfælde, at Kronprindsens paatænkte Giftermaal ikke bragte Børn – og Haabet herom var jo yderst svagt – [119] vilde kræve et Samtykke, ja endog en Indrømmelse fra den nævnte Stormagt, og den var vanskeligere at opnaa, naar han gik Indrømmelsernes Vei ligeoverfor det danske Folk. Havde Kongen virkelig udtalt, at han „haabede“ at kunne etc.; da var det vistnok et Haab paa anden Haand og navnlig betinget af det meget usikre Haab om Dynastiets directe Fortsættelse, og det blev derfor et Haab om at kunne opfylde billige Ønsker, det vil sige saadanne, der erkjendtes for billige af hele Nationen saavel af Danske som af Slesvigere og af Holstenere. Fremtiden viste, hvor vanskeligt det kunde naas, og om end Kong Christian ikke endnu saa hele Vanskeligheden, saa har han dog set en større Del deraf end de allerfleste af hans Undersaatter.

Under 7de Januar besluttede Hans Majestæt i Betragtning af det Gavnlige i, at Hans Kongelige Høihed Kronprindsen ikke blot

i en særskilt Embedsstilling, men ved at tage Del i de Forhandlinger, som omfattede Statens Tarv i Almindelighed, gives Leilighed til endmere at virke med Hans Majestæt til Fædrelandets Hæder og Vel, som det eneste Formaal for Hans Majestæts Bestræbelser at beordre Hans Kongelige Høihed fra nu af at tage Del i det Geheime Statsraad. Det kan ikke vække Forundring, at Kjøbenhavnsposten opholdt sig over Formen i denne Kongelige Ordre, som den beskyldte Berlingske Tidendes Redacteur for at have refereret efter egen Opfattelse, men som denne paaviste at have udtaget ordret af det kongelige Rescript.¹ Denne saftige Skrivemaade, som endnu var gjældende i Frederik den Sjettes idylliske Dage, vilde man alt ikke mere goutere, og disse høie Toner saasom „det eneste Formaal for Vore Bestræbelser“ og „endmere at virke med Os til Fædrelandets Hæder og Vel“ kunde ogsaa derfor ikke ret finde Indgang, fordi man meget godt vidste, at Kong Christian, ved Siden af, at han virkelig havde Danmarks Tarv for Øie, dog ogsaa særligt tog sin egen Personlighed og det Omdømme, der fra fyrstelige og andre høitstillede Personer vilde falde paa ham, i Betragtning og Overveielse; man vidste meget vel, at den Virksomhed, den kjære Søn vilde udvikle med Kongen til „Fædrelandets Hæder og Vel“, hverken var understøttet ved Kundskaber, ved alvorlig Villie eller ved den Styrke, som rene og uplettede Sæder giver . . .²

Omtrent paa denne Tid bortkaldtes ved en temmelig pludselig Død min tilkommende Svigerfader Etatsraad Cabinetssecretair Feddersen. Skjøndt jeg ikke var bunden til ham ved noget særligt intimt Baand, voldte dog min Forlovedes og hele Familiens Sorg min varmeste Deltagelse i dette Dødsfald. Omtrent samtidigt bortkaldtes min Contubernal Cancellist i danske Cancelli Ludvig Reiersen, en ung Mand, om hvem man nærede de bedste Forventninger, indtil han i sine sidste Levedage blev Offer for en mørk Melancholi. Ogsaa hans Død gjorde et dybt Indtryk paa mig. Kort forinden var det hændt mig, at min Ven Cabinetssecretair hos Prinds Frederik Ferdinand Clementsen paa et Bal i Hotel d'Angleterre, som blev givet af Kongens Klub, meddelte mig, at Redacturen af Hof og Statscalenderen* Justitsraad Smith var afgaaet ved Døden,

* Hof og Statscalenderen udkom først alene paa Tydsk i Altona og blev udgivet af Redactionen for Altonaer Mercur. Jeg tror, at den første Calender er

hvorfor Clementsen raadede mig til at søge denne Stilling. Jeg gik strax ind paa dette Forslag og talte næste Dag med Feddersen derom. Han vandt ogsaa Kongen derfor, men Sagen stod endnu uafgjort, da Feddersen døde; men Hans Majestæt bestemte sig dog til at give mig Privilegiet paa 10 Aar. Den første Gang jeg udgav Calenderen var for 1842. Forberedelserne til denne gav mig den øvrige Del af 1841 en ret interessant Beskjæftigelse. Jeg skal ikke her omtale nærmere de forandrede Forhold, som opstod i Cabinetssecretariatet ved Feddersens Død, da jeg alt har havt Leilighed til herom at yttre mig derom.³ Ved Andersens Overgang til Enkedronningens udelukkende Tjeneste gjorde jeg et Avancement fra 2den til 1ste Cancellist.⁴ Dette tilligemed Statscalenderens Privilegium satte mig istand til at gifte mig, og Christiane Feddersen og Cancellisecretair Traps Bryllup stod i Frederiksberg Kirke d. 14de October 1841. Min første Bolig var i en lille Gaard i Borgergade, hvor jeg havde 5 nette, men ganske smaa Værelser, med Entreen, paa 2den Sal for den billige Leie af 160 Rdl. om Aaret. Mit Budget var affattet til 900 Rdl. om Aaret (hvilket jeg aldrig fik gennemført). Jeg fortæller det til en Sammenligning. To Dage før mit Bryllup gav Selskabet for Mundens rette Brug mig en Afskedsfest – Bille-Brahes og Bircks Taler og Sange fra denne Dag vedlægges her for at de kunne faa en Plads. Chr. Tillisch blev Feddersens Efterfølger og dermed begyndte Adelsperioden i Cabinetssecretariatet.

[120] Den 14de Marts foregik der en særegen Begivenhed paa det Kongelige Theater, i hvilken Hans Majestæt Kong Christian Selv paa en Maade kom til at spille en Rolle. Da Balletmester

fra 1734 eller i hvert Fald fra Trediverne i forrige Aarhundrede. De første Aar-gange indeholde ganske pudsige astrologiske Forudsigelser. Samtidig med den tyske Calender udkom af og til mindre Statshaandbøger paa Dansk, saaledes „Danmarks Speil eller Efterretninger om den verdslige Stand“ 1767; „Kongelig Dansk Hofportefeuille til almindelig Adresse og almeennyttig Kjendskab“ trykt i Odense hos Iversen 1784, „Stats-Fortegnelse over samtlige Collegier, Embedsmænd og Betjente“, Kjøbenhavn 1796. Først fra 1804 udkom „Kongelig Dansk Hof- og Statskalender“ stadigt i Kjøbenhavn (for 1814 kun en Rettelsesliste), først redigeret af Justitsraad Frost, Archivarius i Cancelliet, efter hans Død af Kammerfourer Ipsen og efter dennes Død igjen af Justitsraad Smith, i sin Tid i Bülows Contoir.

Bournonville som Toredoren i Balletten af samme Navn blev baaren i Triumph ind paa Scenen lod en enkelt Pibe sig høre*. Forbittret herover sprang Toredoren ned af Skjoldet og henvendte sig øieblikkelig med Landse i Haanden til Hans Majestæt, der befandt sig i den Kongelige Loge, med det Spørgsmaal: „Hvad skal jeg gjøre“. Hans Majestæt gav derpaa det ene rigtige Svar: „Dandse“.⁵ Bournonville fik Husarrest for denne Selvforglemmelse og blev derefter sendt paa en Reise til Italien. Det er denne Reise, vi skyldte den herlige Ballet Napoli.

I Foraaret 1841 blev Kronprindsen betaget af en hæftig Brystforkjølelse (vistnok en Gren af Bronchitis, som ofte senere gjentog sig). Bulletinerne begyndte den 13de April. Den 15de April meddeler Kjøbenhavnsposten: Hans Kongelige Høihed Kronprindsen blev iaftes atter aareladt, og hans Helbredstilstand vedblev endnu i Nat at være betænkelig. Imorges hidkaldtes Conferentsraad, Archiater Brandis.⁶ Opad Dagen har Kronprindsens Befindende været i tiltagende Bedring. Denne Beretning finder jeg ikke at være bleven modsagt. Den høie Patient har ogsaa senere for mig skildret sin Sygdom som meget farlig og har nævnt Brandis, som den der ved en dristigere Cour, hvorunder han endog fik Tilladelse til at ryge Tobak, har frelst hans Liv. Det gik ogsaa virkelig fremad med Kronprindsens Befindende fra den Dag af. Den 26de April ophørte Bulletinerne. Omtrent paa den Tid blev Kronprindsens hidtilværende Hofchef Kammerherre E. F. v. Holstein, Ritmester a la suite i Armeen beskikket til Amtsforvalter i Nyborg og Stiftamtmand paa Island Kammerherre C. E. Bardenfleth udnævnt til Hofchef i hans Sted. Grunden til denne Forandring forinden Formælingen laa vel for endel deri, at Holsteins Kone var en forhenværende Skuespillerinde Jfr. Ida Wulff (Bardenfleths Kone var en Comtesse Schmettau) vel ogsaa deri, at Bardenfleth var en nøie Bekjendt af Kronprindsen fra Barndommen af. Bardenfleth, der kun havde været 3 Aar paa Island, succederedes af Kammerjunker T. Hoppe, Committeret i Rentekammeret, der flere Gange forinden i Forretningsanliggender havde været paa Island.

* Det er bleven sagt, at denne Pibe blæstes af Grev Schulenburg, som var Solodanserinden Jfr. Grahns Elsker, og som vilde udøve en Hevn for hende.

Som en Mærkelighed skulde her meddeles, at den Guldsmed Heydenreich, der i Begyndelsen af Aarhundredet stjal Guldhornene (og derved fremkaldte Oehlenschlägers Digt af dette Navn), og som derefter havde hensiddet 38 Aar i Fængsel og der naaet en Alder af 82 Aar, blev paa denne Tid frigivet ved kongelig Resolution.⁷ Da han formedelst sin høie Alder ikke var skikket til nogetsomhelst Erhverv, erholdt han en Plads i Almindelig Hospital.

Den 1ste Juni udkom Budget for Aaret 1841 samt Normalreglement for samtlige Statsindtægter og Udgifter vedkommende Kongeriget Danmark og Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg med tilhørende Bilande, publiceret fra Finantsministeriet ifølge Allerhøieste Rescript af 11te April 1841. Det maatte for en væsentlig Del tilskrives Kongens Vedholdenhed og Iver for Sagen, at man havde opnaaet et saa vigtigt Actstykke til at bedømme Statens Finantsvæsen. Det indeholdt en Mængde interessante Notitser og Forklaringer om Forhold, der stode i Forbindelse med Landets Indtægts- og Udgiftsvæsen. Som bekjendt fortsattes her efter aarlige Budgetters Udgivelse . . .

Den 23de Mai afgik Kronprindsen som Viceadmiral med en Escadre til Warnemünde. Denne bestod foruden af det kongelige Dampskib Kiel af Lineskibet Christian den Ottende under Commandeur C. Lütken, Briggen Allart under Captainlieutenant Langemarck og Cadetskibet Corvetten Flora under Capitain Flindt. Paa Veien anløb han Christiansø og udførte der sin Kongelige Faders Hverv at forkynde Dr. Dampe, som havde hensiddet ca. 20 Aar i Statsfængsel paa denne Ø, at han herefter var løsladt af Fængslet og maatte have Tilladelse til at tage Ophold i Rønne paa Bornholm . . .⁸

Den 10de Juni høitideligholdtes i Strelitz Kronprindsens Formæling med Hertuginde Mariane af Mecklenborg-Strelitz. Dagen bragte 300 Decorationer og Rangforhøielser. Decorationerne udliveredes af Kongen selv paa denne Dag til de Vedkommende, der vare tilstede i Kjøbenhavn. Kronprindsen selv modtog paa Formælingsdagen Storcommandeurkorset af Dannebrogen, der foruden af Kongen og (som det foran er anført) af Enkedronningen kun blev baaret af Landgreve Friedrich af Hessen, hvem det statut-

mæssig var tildelt for det vundne Slag ved Sehested.⁹ Det var tilvisse sikkert at give Kronprindsen Decorationen før Slaget, man vidste af tidligere Erfaring, at det var høist usikkert, om han vilde vinde det, og han vandt det saa lidt denne som forrige Gang. Ogsaa denne Gemalinde skiltes senere fra ham af Grunde, der laa hos Manden. Selv var hun om end ikke begavet, saa dog ret inderlig god og forstandig, om end ikke skjøn, saa dog tækkelig og af en vis Ynde. Fritz Blücher, der havde været i Kronprindsens Følge til Mecklenborg, kom alt den 12te Juni tilbage med Dampskibet fra Kiel og bragte Kongen Efterretningen om den fuldbyrdede Formæling.

Mandagen d. 21de Juni om Eftermiddagen Kl. 5–6 kastede omsider Linieskibet „Christian den Ottende“, som fra Warnemünde havde hidført Kronprindsen og hans Brud, Anker paa Rheden. Den 22de Juni var det festlige Indtog. De Nyformælede forlod ved Middagstid Linieskibet og naaede paa det Kongelige Dampskib ført af den kongelige Jagtcaptain og Generaladjutant P. Wulff kort efter den prægtige Landingsbro prydet med tvende Gibstaarne ligeoverfor Christiansborg Slot. Paa begge Sider af denne var der indrettet Tilskuerplads for „Honoratiores“. Foran paa Landingsbroen stode Kjøbenhavns Magistrat og Borgerrepræsentanter og modtog de Kommende. Overpræsident Kjerulff holdt en Velkomsttale. Den unge Brud var klædt i en let Dragt af Hvidt og Rødt og tiltalte ved sin Personlighed og sit hele venlige Udtryk og beskedne Fremtræden (jeg var selv tilstede paa Tilskuerpladsen og refererer efter, hvad jeg selv saa). Kronprindsen var i Admiralsuniform og var vel noget korpulent for en Brudgom, men saa dog godt ud. Fra Landingsbroen gik Brudeparret og Følge paa en dertil opstillet forhøiet festlig smykket Estrade ved Slotspladsen til Christiansborg Slot, hvor de bleve modtagne af Kongen og Dronningen. Derefter var der Gallataffel i Riddersalen paa Christiansborg. Dagen efter Gudstjeneste i Slotskirken. Om Aftenen efter Ankomsten var Byen illumineret paa en Maade, der, som det hed, „kunde siges at svare til Alles billige [121] Forventninger“. Man sporede dog ved denne Leilighed og paa mange andre Maader hvilken himmelvid Forskjel, der var mellem Stemningen ved Formælingen 1828 og denne. Kong Christian havde ladet trække for

stor en Popularitets Vexel paa den norske Constitution til, at dei ikke nu skulde komme en Protest de non solvento, han var altfor formel, altfor aristocratisk, altfor meget beskyttende de høiere Stænder til, at der, uagtet hans utrættelige Bestræbelser, uagtet „la sagesse de ses vues“ ikke skulde være opstaaet en ugunstig Stemning for ham, der var saa forskjellig fra den senere Kong Frederik. De begavede Fyrster ere jo i det Hele taget ikke saa heldig stillede til Folkegunsten som de mindre begavede, Mængden ønsker ikke at overses, den holder af det jevne Udtryk, som det kan fatte, og som det ikke altid er den aandeligt Udviklede givet netop at finde. Kronprindsen kunde jo paa sin Side heller ikke nu vinde den Medfølelse, han tidligere, da man ikke kjendte ham, eller i hvert Fald tilgav hans store Ungdom de Udskeielser, der kunde være kommen for Folkeøre; hans raa Opførsel mod Frederik den Sjettes Datter, hvilken alt havde været en skjellig Skilsmissegrund i det første barnløse Ægteskab, lod ikke haabe noget Godt af det nuværende; man modtog derfor den unge Prindsesse mere med Medlidenhed og Deltagelse end med Begeistring. Det var under disse Forhold smukt af Studenterne, at de Aftenen efter Indtogsdagen bragte Brudeparret eller vel nærmest Bruden et Fakkeltog til Christiansborg Slot. Sangen var af P. L. Møller og var, som det vil ses, fornemlig kun en Velkomsthilsen til den unge Prindsesse. Den lød saaledes:

Den danske Lund, som nys Du saae
 For første Gang, Fyrstinde!
 Som snart skal Armen om Dig slaae
 I lune Sommervinde;
 Den drømmer sødt, dens Skygge spaaer
 Om glæderige Dage
 Og lover fuld Erstatning for
 Hvad hist Du lod tilbage.

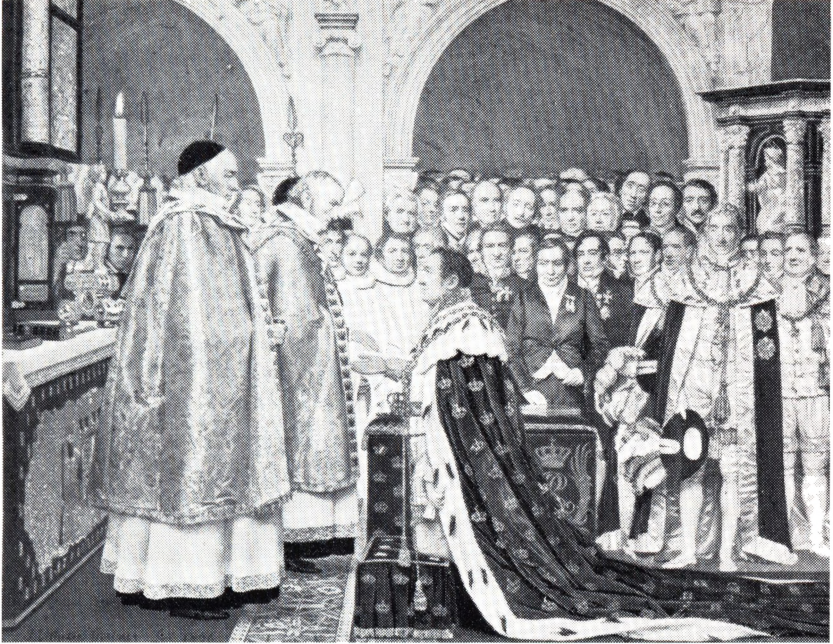
O Du har selv et Smil ved Mund
 Et Blik, som Glæde bringer
 Saa yndigt som vor Bøgelund
 Naar Løvet lyst udspringer.

Som siger os Du vorde vil
 En Trøst for Folkets Broder
 Vort Land en Herskerinde mild
 Og Musens Søn en Moder.

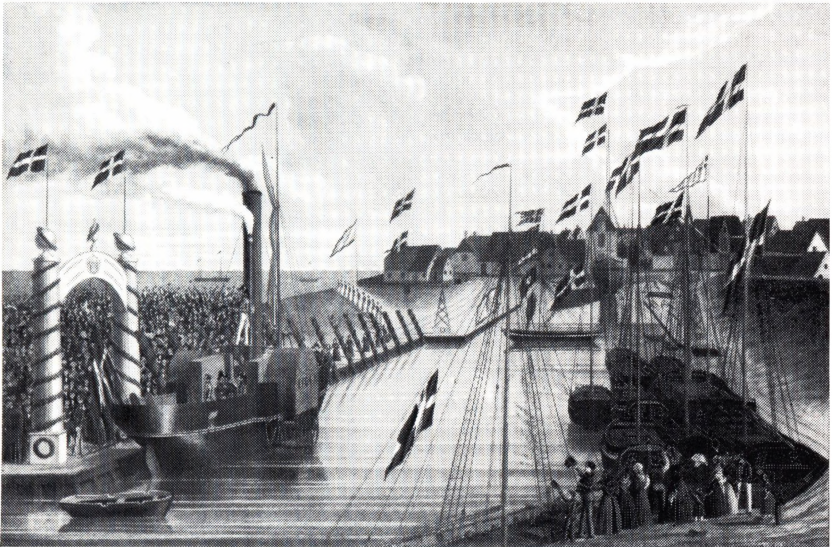
Som Vaarens ranke Bøgetræ
 Der hvælver nu sin Throne
 Saa bære Du i Lundens Læ
 Engang den gyldne Krone
 Og brede over Danmark ud
 En venlig Sommerskygge!
 Velkommen unge Fyrstebrud,
 Velkommen og til Lykke.

Efter at Sangen var afsungen, udbragtes af Ordføreren Cand. juris [Fred.] Boye et Længe Leve for det høie Brudepar, hvorpaa han ansaa det for passende at udbringe et Leve for Brudgommens høie Forældre (Deputationens Medlem H. Brøchners Referat i Fædrelandet);¹⁰ mod Ordførerens Leve for Kongen og Dronningen blev der senere nedlagt Protest. Man skulde dog i det kongefjendske Kjøbenhavn i selve disse Dage modtage et Memento mori, som dog vel gjorde de Besindigere betænkelige.

Kong Christian havde Dagen før Kronprindsens og Kronprindsessens Ankomst, medens han længselsfuldt ventede, at Linieskibet, der bragte dem, skulde vise sig paa Øresundet, paa en Ridetour langs Stranden, villet stige af Hesten for at gaa et Stykke Vei; Adjutanten Capitain af Sætaten Zahrtmann vilde assistere ham ved Afstigningen; men Kongens Spore fik ved den Leilighed fat i Snoren paa Capitainens Uniform, og Hans Majestæt kom derved til at gjøre et voldsomt Fald og stødte sin Spore dybt ind i det høire Skinneben; han maatte bringes til et nærliggende Hus (Stedet Christiansgave, hvortil Kongen til Erindring om den Opmærksomhed, Huseieren viste ham, har givet Grunden, bærer i sit Navn Mindet om Kongens ufrivillige Besøg) for at Lægen kunde undersøge Skaden; de følgende Dages Festiviteter forværrede Ondet, der krævede Ro. Dette tiltog derfor i den Grad, at Hans Majestæt

18. Christian VIII krones i Frederiksborg slotskirke

19. Kongebesøg på Før

20. Christian VIII

ikke kunde overvære det Bal paré, som den 28de Juni blev givet paa Christiansborg, og den 29de Juni læste man følgende Bulletin i Bladene: Hans Majestæt har igaar 8te Dage, ved at stige af Hesten, faaet en Contusion paa det høire Ben, forbundet med Saar, hvorved i de følgende Dage ikke ubetydelig rosenagtig Hævelse i det hele Ben har forværret sig; i de sidste Dage begynder Hævelsen at falde og Tilstanden i det Hele at forbedres. Hans Majestæt er uden Feber, men maa endnu holde sig rolig.¹¹ Stemningen paa Balpareet var trykket paa Grund af Kongens Sygdom. Man vidste ogsaa i snevre Kredse, at Lægerne Fenger, Jacobsen og Withusen havde bedet Stemmann at gjøre Dronningen bekjendt med, at Kongens Sygdom var meget farlig. Ogsaa blev Festen forstyrret ved nogle Rivninger, som ved Souperen opstod i Anledning af, at nogle, der ikke hørte til „Selskabet“, (saaledes kaldte man dengang Kredsen af de høiere, næsten udelukkende adelige og diplomatiske Familier) havde taget Pladser ved Bordet foran de Selskabelige. Hvorover disse skulde have reclameret paa en lydelig Maade. „Fædrelandet“ havde faaet nys om det Passerede og greb Leiligheden til at commentere derover og henlede sine Læseseres Opmærksomhed paa, „at denne Isolants meget passende slutter sig til en Mængde andre Smaatræk, der tyder hen paa, at i de sidste 1½ Aar mange Adelige have faaet en ubændig Courage i det mindste af den Sort, som kan bruges i Fredstider, og at en Del af dem synes at mene, at netop nu Øieblikket burde være kommet til at antage en saadan Holdning, som den der paa mange Steder i Tydskland har betegnet en aristocratisk Reaction“.¹²

Det kan ikke nægtes, at man til den Tid, med den Opmærksomhed som vistes Adelen af Kong Christian, og ved flere unge Adelsmænds Fremdragen til Embeder, havde Følelsen af, at nu var der kommet en Adelsperiode, der vilde blive trykkende for de Borgerlige paa deres Vei til juridiske og dsl. Embeder og ofte blive besværlig i den selskabelige Omgang. Man saa jo ogsaa, at der næppe 2 Aar derefter blev dannet en Adelsklub af Prinds Christian af Holstein-Glücksborg, Overstaldmester Grev Danneskjold-Samsø, Ceremonimester Grev Ahlefeldt-Laurvigen, Hofchef hos Dronningen Grev Gustav Blücher-Altona og Adjutant hos Kongen

Kammerherre F. Blücher. Foreningens Formaal angaves at være „at bringe Gentlemen sammen, som ifølge Fødsel, Opdragelse og Stilling eller fremtidig Bestemmelse høre sammen“.

Forinden Balpareet var der alt i Anledning af Formælingen den 24de Juni givet en Festforestilling paa Det Kongelige Theater bestaaende af „Svanehammen“, romantisk Skuespil i 3 Acter af H. Hertz, Musiken af Rung og „Schweizerpigen“ Ballet i 2 Acter af Ph. Taglioni, der tilligemed Kone var engageret ved det Kongelige Theater. „Svanehammen“ stod i Interesse ligesaa langt fra Elverhøi, som Jubelen i Anledning af Kronprindsens 2den Formæling stod fra den 1ste, „Schweizerpigen“ var „et smagløst og gehaltløs Makværk“.¹³ Da det blev givet Dagen efter for 2den Gang, hyssedes der af Kunstnerparret Taglioni, der tog den Beslutning uden at oppebie Ballettens Slutning at forlade Scenen og det utaknemmelige Danmark. Den 26de Juni holdt Universitetet sin Fest i Anledning af Formælingen. Indbydelsesskriftet var af Werlauff og omhandlede Dronning Sophie af Mecklenborg, Christian den Fjerdes Moder, Cantaten var af Oehlschläger, Musiken af Weyse. Kongen var alt den Dag saa angrebet, at han ikke kunde overvære Festen. Hans Majestæt maatte ogsaa, efter at der var indtraadt nogen Bedring – Bulletinerne ophørte først den 16de August – forblive paa Christiansborg indtil henimod Slutningen af Sommeren. Under Festlighederne modtog Hoffet et Besøg af den unge russiske Storfyrst Constantin (Dronningen [Olga] af Grækenlands Fader), som med en russisk Escadre var kommen her paa Rheden.

En sørgelig Begivenhed henhørte ogsaa til Festdagene. Overhofmarskallen Grev Haxthausen skulde modtage Prindsesse Caroline, der ventedes at komme ind ad den store Slotsport, men ved et Sammenstød eller maaskee blot ved et Tilfælde snublede han paa den store Trappes øverste Trin og fik ved Faldet en Contusion eller „et Hul“ i Hovedet, der endte hans Dage. Levetzau blev hans Eftermand.

Kronprindsen og Kronprindsessen blev i Kjøbenhavn og paa Sorgenfri indtil langt hen i Juli Maaned, da de gik til Odense.

[122] Det var ikke glade Dage, Kong Christian tilbragte som Patient paa Christiansborg. Det gik langsomt med Helingen af

Benet, og der kom ham kun misfornøiede og onde Ord fra den kjøbenhavnske Presse for Øie. Det kunde jo vel heller ikke være anderledes, saa skuffet som Forventningen var, og under de utallige Trykkefrihedssager som verserede, og som jo for største Delen førtes Kongen til Regning, skjønt gamle Stemann vel havde Broderparten paa sin Samvittighed. Et venligt Ord skulde han dog læse i selve „Fædrelandet“. ¹⁴ Det berettede i en Artikel af 9de August ved at beskrive den første Himmelbjergfest, som paa Foranledning og under Ledelse af Steen Steensen Blicher var afholdt d. 2den og 3die August, „For Hans Majestæt Kongen, der ved at købe Bjerget og overlade det til Folkesamlinger, har opfyldt et almindeligt Ønske, udbragtes et taknemmeligt Hurra.“ Ved denne Fest blev det ogsaa afgjort, hvor det Monument, som Jyderne agtede at oprette til et Minde om Frederik VI skulde opreises, nemlig paa Skanderborg Slotsbanke. Steen Blicher viste sig ikke som nogen smagfuld Festarrangeur, og jeg tvivler ogsaa meget, om at man vil finde god Smag i de efterstaaende Strofer af hans Festsang:

„Din Skaal og min Skaal
Og alle gode Venners Skaal.
Broder og Søster
Ved Dannemoders Bryster.“

Mere høit begyndte F. Hammerich og anslog den skandinaviske Tone, saasom:

„Hil Dig, Nord! som bar os under Hjerter!
Hil Dig Moder, hun os synge lærte!
Ton igjennem Dalen
Ton fra Klippesalen:
Hil Dig trefold, hil Dig Tvillingnorden.“

Han blev dog næppe forstaaet dengang af de gode Jyder.

Sin Fødselsdag høitideligholdt Kong Christian paa Sorgenfri. Kronprindsen og Kronprindsessen vare i den Anledning komne fra Odense. Det havde været Kongens Hensigt i denne Sommer at gjøre en Reise til Holsten, dette havde nu hans Sygdom forhindret, han nøiedes med med Dronningen at gjøre en Reise paa nogle Dage til Odense, hvorfra Hans Majestæt vendte tilbage den

12te October. Dronningen besøgte fra Odense af sin Broder paa Augustenborg og forblev der en 14 Dage. Kronprindsen og Kronprindsessen kom d. 26de October til Kjøbenhavn og toge Bolig paa Christiansborg. Kronprindsens Ankomst tydede paa, at den store Militaircommission i Odense, for hvilken han havde været Præses, nu var færdig med sine Forhandlinger. Det forlød alt nu, at der vilde følge en stor Reduction i Officersklassen. Det havde vel alt nu vist sig, at Kronprindsessen ikke kunne udholde det mere ensomme Liv i Odense. Hun længtes efter sine Slægtninge i Kjøbenhavn, Tante Charlotte og Cousinerne Louise og Augusta, efter mere dannet Omgang, i det Hele efter selskabeligere Forlystelser. At hendes Gemals uendelige Historier, hans Frokost-, Middags- og Aftengilder, der først endte længe efter, at hun var gaaet til Ro, kunde jo ikke give hende nogen Opmuntring, ja maatte vel endog stemme den unge Kones Sind til alvorlige Betragtninger, medens det heller ikke var hende levnet at kaste et Blik med Forventning ind i Fremtiden, da den gyngende Vugge og et smukt Folks Deltagelse og Glæde kunde paa engang lade hende glemme og skaffe Trøst i Øieblikket.

Den 14de October 1841 stod mit Bryllup paa Phasangaarden med Christiana Maria Feddersen. Vi bleve viede i Frederiksberg Kirke af Brudens Onkel Pastor Holsø. Kirken var festlig smykket med Blomsterguirlander fra Frederiksberg Have . . .

Den 8de November bragte ved Circulaire en Kongelig Resolution til de i Kjøbenhavn garnisonerende Officerers Kundskab, hvorefter det bekendtgøres for Officerskorpset, „at Vi have tilladt enhver Officer eller Officiant, som ved den forestaaende Reform maatte ønske at aftræde med Behold af sin nuhavende Gage og af Cantonnementstillægget, derom at yttre sig, uden at Udtalelsen af dette Ønske skal have nogen skadelig Indflydelse for den Paagjældende, om ogsaa Vi maatte foretrække nu at beholde ham i Vor Krigstjeneste.“ Der taltes ikke om Kvarterpenge og Oppasserpenge m. m. Da nu baade Civiletatens og Søetatens Reduction var blevet foretaget paa langt gunstigere Vilkaar, og da Landetaten stedse havde været den daarligst stillede af alle de forskjellige Etater, hvad Indtægter angik, opstod der jo naturligvis et forfærdeligt Røre blandt Officererne. Fædrelandet, der altid havde

Medarbejdere blandt Høiskoleofficererne (Læssøe var ofte nævnt blandt disse), slog den store Tromme, og andre lode ogsaa Hvirvler lyde. Da læste man alt d. 10de November i Aftenbladene:

I Nat Kl. 3 havde samtlige Militair-Autoriteter fra Hans Majestæts Generaladjutant modtaget følgende Skrivelse:

At det er Hans Majestæt Kongens Allerhøieste Villie, at foruden Gagen og Cantonnementstillæget ogsaa Kvarterpengene skulle regnes med ved Bestemmelsen af den Pension, som kunde forventes forundt Officerer og Mellemstabsbetjente, der ifølge det Allerhøieste Rescript af 6te d. M. matte ansøge om Afsked, som ogsaa, at denne Allerhøieste Bestemmelse ved en Misforstaaelse ved Afskrivningen er bleven udeladt af forhen anførte Allerhøieste Rescript, har jeg paa Hans Majestæts Allerhøieste Befaling herved den Ære tjenstligen at communicere.

Bureauet for Armeens Commandosager d. 9de Novbr. 1841.

Rømeling

„Fædrelandet“ kunde med Rette beklage Hans Majestæts Generaladjutant, der ved et saa vigtigt Aktstykke som Rescriptet af 6te Novbr., der uden for al Tvivl i Forvejen havde været Gjenstand for megen Overvejelse, havde kunnet begaa en Feil af saa stor Betydning, og det kunde med Rette vente, at der vilde blive statueret et Exempel, for at Hans Majestæts højt betroede Embedsmænd i Fremtiden vel vilde vogte sig for „ved en Misforstaaelse ved Afskrivningen“ at begaa en Feil, „der i høi Grad kunne ned sætte Regjeringens Anseelse navnlig Meningen om dens Fasthed, foranledige høist ufordelagtige Fortolkninger af dens Skridt og i det Hele have de farligste Følger for Stemningen“.¹⁵ Exemplet blev ikke statueret, den almindelige Mening var, at Kongens Retfærdighedsfølelse havde ikke været stærkere, end at han jo vilde have fraskrevet den mindre populaire Landetat Noget, at hans Sandhedskjærlighed ikke var stærkere, end at han havde kunnet gaa ind paa at lade den fungerende Generaladjutant bære Skylden for en Feilskrivning, at hans Mod og Fasthed ikke var større, end at han havde givet efter for en Meningsyttring gennem Pressen.

Det var under eller umiddelbart før denne for Kongen høist ubehagelige Sag, at Prinds Christian af Glücksborg, vor nuværende allernaadigste Konge, blev forlovet med Prindsesse Louise af Hessen-Cassel, Kongens Niece. Man tør ikke antage, at der med denne Forbindelse havdes fra Kongens Side noget Successionsspørgsmaal for Øie. Kongens Tanke, forsaavidt som den nu endeligen havde gjort sig fortrolig med, at Kronprindsen ikke vilde efterlade sig Afkom, var vistnok rettet i saa Henseende paa Prinds Frederik af Hessen; men det har dog inderlig glædet Kongen at se sin smukke Niece, for hvem han nærrede særlig Godhed, forlovet med en ung Prinds, der, med et fordelagtigt Ydre forenede en Karakterens og Sædernes Renhed, som kun er altfor sjelden blandt de fyrstelige Familiers unge Mænd.

I November Maaned holdt Kongen Jagt paa Frederiksborg. Jeg var beordret derud for at assistere Kammerherre Tillisch, den nye Cabinetssecretair. Ved Kongens særdeles Naade blev jeg inviteret til Jagttaflerne. Det morede mig meget at bivaane disse Jagtdeliberationer, som lededes af Kammerherre Krogh (senere Seirherre ved Isted) som Jagtfiskal. Kronprindsen var ogsaa Deltager i Jagten og havde ved Bordet Plads ved Siden af Kongen. Et mindre Bord gav Plads for enkelte Gæster, som det større ikke kunde rumme. Der sad naturligvis ogsaa jeg. Jeg kunde derfra se, hvorledes Kong Christian, naar Kronprindsen begyndte ret at fortælle, fik meget travlt med at bortvifte Brødkrummerne fra Dugen, men hans Haand slog da altid saa vidt ud, at den naaede Sønnens Ben til en Paamindelse om, at „Allzuviel ist ungesund“. Dengang havde Kongen en Jagtsanger, en fattig Forstcandidat ved Navn Hennings, som var givet Titel af Jagtjunker for at gjøre ham „hoffähig“. Han sang ogsaa mere moderne Sange, som den

„Sie sollen ihn nicht haben
Den freien deutschen Rhein“,

hvilken Prinds Friedrich af Hessen istemte med sand tydsk Begeistring. Kongen glædede sig over Neveuens glødende Ungdomsliv og tænkte ikke paa, at igjennem denne Sang dirrede denne Nationalitetstanke, som skulde gjøre den samme Friedrich umulig paa

Danmarks Throne, ligesom den ogsaa gjorde det muligt for Preussen at skille hans Hus ved Churpfaltz, som i Tidens Løb vilde have prydet hans Hoved.¹⁶ Hennings sang ogsaa Viser af ren social Natur, som den om „der Graf von Eberstein“, der friede til „des Kaisers Töchterlein“. Det lille Nor syntes godt om ham, og da hun vidste, at Papa vilde overrumple hans Slot om Natten, hviskede hun i Dandsen til ham:

Hrr. Graf von Eberstein
Hüt Dich fein
Heute Nacht wird Dein Schlösschen gefährdet sein.

Han tog sig iagt, passede sit Snit og fik des Töchterleins Haand. Paa Bryllupsaftenen sang han ganske sagte, da han dandsede med sin Brud „des Kaisers Töchterlein“

Hüte Dich fein
Heute Nacht wird Dein Schlösschen gefährdet sein.

Hans Majestæt saa overordentlig polisk ud ved Sangens Slutning. „Gamle Heste høre gjerne Pidsken knalde“ var det Ordsprog, der laa mig nærmest dengang.

En særlig Adspredelse for Kongen og Dronningen fulgte endnu i dette Efteraar, da det italienske Operaselskab aabnede sine Forestillinger paa Vesterbros nye Theater, hvorfra de senere gik over til Hofteatret.¹⁷ Kongen og Dronningen kjendte jo forinden den italienske Syngemaade; men for det store Publicum var dette næsten aldeles ukjendt. Der var en Liv og en Varme, en Kraft og en Farve i denne Sang, som lod forglemme de forfærdelige Sujetter, som den var underlagt. Primadonnaen var den lille, men nydelige Madame Forconi, der henrev Publicum ved sin Stemmes Klarhed og ved sit Foredrag, Tenorist var Rossi, der, uagtet han formelig detonerede, dog vidste at henrive ved sin Sang, ogsaa de tvende betydeligere Medlemmer af Selskabet Baritonisten Paltrinieri og Bassisten Torre tiltalte i høi Grad. Chorene vare derimod slette og Orchesteret ikke meget bedre; men Henrykkelse, som var paa-kommet Publicum, lod ganske glemme dette . . . [123] . . .

Slutningen af Aaret bragte Kronprindsens Udnævnelse til 2den Deputeret i Admiralitets- og Commissariats-Collegiet. Gamle Baron Holsten vedblev som Admiral at have Sæde som første Deputeret. Kronprindsen havde kun Viceadmirals Charakter. Det har formodentlig været Kronprindsens eget Ønske, der havde givet Anledning til denne Udnævnelse. Nu var jo Hans Kongelige Høi-hed heller ikke længere bundet ved Militaircommissionen, hvis Forhandlinger vare sluttede (det erindres, at Commissionen holdt sine Samlinger i Odense). Det kan ikke nægtes, at der fra Kongens Side gjordes Alt for at sætte Thronfølgeren ind i Forretningerne; men Fremtiden viste noksom, at det ikke var af noget synderligt Resultat. En Hovedhindring var jo den totale Mangel paa For-kundskaber; men en endnu større var hans Flygtighed, hans Aands-ladhed. Naar Præmisserne laa ham for, kunde han gjøre en ganske rigtig Slutning og udtale den tydeligt og bestemt, men han kunde ikke holde fast paa Tanken, og han havde til en vis Grad Ret, da han sagde til Monrad, saaledes som det vistnok andetsteds i disse Erindringer er omtalt, „det første der falder mig noget ind er det sku' rigtigt, men begynder jeg at tænke derover, bliver det til Sludder.“ Selv at søge Præmisserne til en Slutning, det turde man ikke vente af ham, og givne vare, som sagt, saare faa; men man kan sige om Frederik den Syvende – ikke om Kronprinds Frederik, thi det var først som Konge, at denne Potents af en vis bonsens, der altid blev ham egen, med den høie Stilling ret kom frem – hvad Reverdil har sagt om Christian den Syvende „Les occasions d'éclat l'élevaient au dessus de lui même et le rendaient mecon-naissable“. Hans Faders Yttringer om den Lyst Prins Fritz alt som Barn havde til i sine Fortællinger at overdrive og bestandig at ville gjøre sig selv til handlende Person – nylig meddelte i Danske Samlinger – henleder Tanken paa en anden Egenskab, der i enhver Stilling, end netop den Fødslen havde givet ham, vilde have gjort ham utilstedelig – hans totale Mangel paa Respect for Sand-heden.¹⁸ Jeg vil ikke sige, at han var nogen Tendentsløgner, thi dertil manglede han i hvert Fald Tendentser – men han var den største Dispositionsløgner jeg næst Captain Christen Hee Møller nogensinde har truffet paa, og Situationsløgne, mindre tilgivelige end Nødløgne, benyttede han uden mindste Sky. Denne Mangel paa

Agtelse for Sandheden var og kun et Criterium paa hans totale Mangel paa moralsk Holdning, der ogsaa gjorde sig gjældende deri, at han manglede i en Grad, som man ikke gjør sig Begreb om, en Konges og en Krigers første Egenskab: personligt Mod. Tilsøs – jeg ledes jo netop til disse Skildringer ved hans Ansættelse i Admiralitetet – gik han altid fra Dækket, naar Blæsten hævede sig over en Laber Kuling, han fik derfor aldrig nogen Øvelse, der kunde ret gjøre sig gjældende, hvor det gjaldt, og det vilde derfor ogsaa have været ham umuligt at føre Commandoen endog ved den simpleste Maneuvre paa et Skib endsige paa en Flaade; men han var søstærk og havde den Lyst til intet at bestille, som kan komme saa meget tilgode paa Søen, hvad enten der seiles eller der lægges for Anker. Han havde ubetydelige Menneskers gemytlige Omgangstone, og han vandt derved en god Stilling til Officererne, naar de vare paa Togt med ham; men den Prestige, som man i andre Klasser af Samfundet fandt for Frederik den Syvende, den deltes dog i Almindelighed ikke af Ordonnansofficerer, dertil havde altfor mange set ham for nær . . .¹⁹

Vi gaa nu over til det Aar, som vistnok var det mest bevægede i Kong Christians Regjeringstid. Fra alle Sider var der Gjæring, de modsatte Partier i Landet traadte mere og mere skarpt op imod hinanden, nye Partistillinger dannede sig, og fremfor Alt en ny Grund til Misfornøielse fremkaldte Kongen selv fra Kongens danske Undersaatter, medens det paa den anden Side ikke derved lykkedes ham at vinde en bedre Stilling til det modsatte Parti.

Kongens første Handling i det nye Aar bar Vidnesbyrd om hans humane Aand. Han hævede d. 5te Januar den forhadte Inquisitioncommission i Kjøbenhavn, i hvilken der endnu anvendtes tvingende Midler saasom Tamp og dsl. til at frembringe Tilstaaelse.

Den 17de Januar begyndte den Lehmannske Sags Procedure for Høiesteret.¹ Et særdeles talrigt Publicum havde indfundet sig. Generalfiskalen sluttede ikke sin Procedure den 1ste Dag, men nedlagde først sin Paastand 2den Dagen efter Kl. 9¹/₂. Den gik ud paa, at Lehmann maatte blive anset med en alvorlig corporlig Straf. Derpaa begyndte Lehmann sin Defension, der varede til Kl. 1³/₄ og endte med Paastand om fuldkommen Frifindelse. Generalfiskalen [F. Treschow] replicerede kun med et Par enkelte Puncter. Lehmanns Duplicat var endnu kortere. Hans Hovedforedrag var fuld af Liv og henrev de Tilstedeværende i høi Grad. Da han tog bort fra Rettens Locale for at begive sig til sit Hjem, ledsagedes hans Vogn (han havde faaet en Contusion, der [124] hindrede ham i at gaa) lige til hans Bolig paa Lille Kjøbmagergade med gjentagne Bifaldsytringer af en tætsluttet Mængde.

Næste Dag d. 20de Januar afsagde Høiesteret Dommen: Candidatus juris Orla Lehmann bør straffes med Fængsel i tre Maaneder. Størstedelen af den Menneskemasse, der med urokelig Taalmodighed lige fra den tidlige Morgenstund havde oppebiet Rettens Kjendelse i Forsalen, drog efter Dommens Afsigelse hen til Lehmanns Bolig og bragte ham der et begeistret Hurraraab. Herfra begav vel 5–600 Mennesker sig til Amalienborg og udbragte der ligenedenfor Kongens Vinduer et gjentagent Leve for Lehmann. Ogsaa for

Constitutionen blev der udbragt et Leve. Livvagten stod i Gevær, men gjorde ingen Modstand mod Demonstrationen, efter hvilken Mængden roligt drog bort. Om Aftenen forefaldt der tumultuariske Scener paa Gaderne og navnlig omkring Amalienborg, hvor Kongen og Dronningen deltog i et Bal, som Landgreve Wilhelm gav. Adgangen til Amalienborg Plads var spærret af Husarer. Flere Arrestationer foretoges, og Stokkeprygl faldt i Mængde; men Kongen havde ingen Glæde af Ballet. Kongen havde en fuldkommen rolig Holdning under saadanne bevægede Øieblikke – naar han stod for Mængdens Øine; men i sit Lønkammer, lige overfor den Enkelte, var han heftig og slog sig med den venstre Haand paa Laaret og talte med skarp Accentuation*, og det er vel et Spørgsmaal, om Lehmann, der laa paa sin Sofa med et sygt Ben, og Dagen efter skulde gaa i Fængsel, ikke var roligere end Kongen. Han blev nu Gjenstand for en Hyldest, som man ikke nu kan gjøre sig et Begreb om. Damerne broderede Puder til ham, omslyngede Jernstængerne i hans Fængsel med Blomster, Digterne kvad til hans Ære; Alt der var nyt blev kaldt efter ham; Detailhandlerne mærkede deres Varer med hans Navn (man havde baade Lehmann

* Hvad enten han var ene eller i større Samkvem, virkede Sindsbevægelsen, man kan vel ogsaa undertiden kalde det Frygten, paa den Maade, som jeg hørte hans Manér mange Aar efter betegne under saa eiendommelige Forhold. Jeg var i Juni Maaned 1867 i Paris for at se den store Verdensudstilling. Jeg traf Baron Blixen-Finecke paa Veien derhen og var ofte med ham under Udstillingen. Han proponerede mig at gjøre en Visit hos Prinds Frederik af Hessen, Kong Christians Neveu, som netop Aftenen forinden havde bivaanet Ballet i Hotel de Ville i Kongen af Preussens Følge i preussisk Uniform. Det var jo ikke gaaet af uden en vis Sindsbevægelse for en Fyrste af det gamle Hus Brabant. Hans Høihed var ogsaa, da vi om Morgenens kom til ham, i høieste Grad nerveus, meget talende, med den for hans Hus eiendommelige Accent. Han talte dansk med os og fortalte om sin Reise til Berlin Aaret forinden, netop i det kritiske Øieblik da der forhandlede, om det Parti Hessen skulde tage og dermed om dets Existents. Blixen spurgte ham om, hvorledes han fandt Bismarck? „Han var gal, han var ganske gal, man kunde ikke faa samtalt med ham, han for frem og tilbage, raabte og skreg og gav Ordre“. Hvorledes fandt De Kongen? „Han svedte ligesom Christian den Ottende“. Han fortsatte sin Skildring, hvorledes han fandt Churfyrsten, da han om Natten kom tilbage til Cassel – han var ogsaa gal, Ministrene maatte han selv vække; han tog til Hertugen af Nassau „han var ikke gal, men han var sku' grov“.

Chokolade, Lehmanns Brystsukker m. m. m.) – Alt medens Kongens Popularitet var næsten nedbragt til den modsatte Følelse, medens Politibetjente maatte ledsage hans Vogn, og Hattene trykkes fastere, naar han passerede forbi. Dette være dog sagt kun som en Antydning af den store Mængdes, fornemlig Ungdommens Stemning. Blandt den besindigere Del af Hovedstadens Befolkning var Opinionsen for største Delen for Kongen. Man indsaar vel, at Kongen ikke kunde lade sig en Forfatning rive ud af Hænderne, man vidste vel, at han maatte ogsaa tage Hensyn til sine tyske Undersaatter, og man vidste fremfor Alt vel, at Kongen vilde give en Forfatning, naar han fandt alle Forhold tilstrækkelig forberedte og turde antage, at den vilde blive modtaget uden Lidenskabelighed fra begge Sider; men man saa, at denne Lidenskabelighed tiltog istedetfor at aftage, at den i høieste Grad nærredes og inciteredes ved den kjøbenhavnske Presse, og man tilgav, om end ei i alle Henseender billigede Regjeringens repressive Foranstaltninger mod Pressen. Det tør ikke antages, at der egentlig var noget Parti i Kjøbenhavn – Provindserne kunde der dengang endnu ikke ret være Tale om med Hensyn til politisk Opinion – for Bibeholdelse af Souverainiteten; alle vare deri enige, at det turde ikke komme dertil, at den daværende Thronfølger skulde kunne overtage Udøvelsen af en uindskrænket Magt – og Kongen var tilvisse heller ikke af den Mening. Han vilde først ordne Successionen og dernæst Forfatningen, han indsaar vel, at Forfatningen maaske, efter de Cauteler, som maatte blive tagne ved Successionens Ordning, kunde blive mindre fri; men dels saa han ikke noget absolut Onde deri, dels satte han Monarchiets Conservation i sin Helhed absolut øverst. Kong Christian havde endnu ikke faaet Øie paa, og hvo havde vel paa den Tid det, at Nationalitetsspørgsmaalet snart vilde blive reist over hele Europa, og at, hvorledes man end bar sig ad, vilde den tyske Del af Monarchiet følge Bevægelsen i det store Naboland, og vort lille Kongerige blive indskrænket til den dansk-nationale Del af Landet, der igjen maatte søge sin Styrke i en Tilslutning, dynastisk eller blot social, til de Lande, der laa den nærmest i Nationalitet; hvis ikke maatte Danmark forene sig med

Tydskland og blive dens Admiralitetsstat*, saalænge der endnu var Tale om Stater i Tydskland, og – naar dette ophørte under en stor Bevægelse – blive en Del af Tydskland.

Den 22de Januar bivaanede Kongen Figaro's (Carstensens) Nyt-aarsfest i Det Kongelige Ridehus.³ En Mængde civilklædte Politiofficerter deriblandt Politiajutanten Hr. Leerbech** vare tilstede. Kongen havde iforveien bivaanet Forestillingen af „Festen i Albano“ i Det Kongelige Theater;⁴ ved Ankomsten dertil, som ogsaa ved Bortkørslen derfra saas i nogen Afstand fra den Kongelige Vogn vel circa 100 stokkebevæbnede Politibetjente. Ved de Carstensenske Fester i Ridehuset og Kongens Have skete Overgangen til Tivoli's Stiftelse. Kong Christian lagde stor Vægt paa, at der dannede sig saadanne offentlige Forlystelser i Hovedstaden og saaledes vistnok ved panem et circenses at kunne bringe sine Kjøbenhavnere til Ro.⁵ Som en særdeles populair Foranstaltning fra den Tid, der paa en Maade staar i Forbindelse hermed, var det, at Kongen lod Søndermarken aabne for Publicum. Hidindtil havde det kun været en Have for Hoffet under dets Ophold paa Frederiksberg og for de enkelte Begunstigede, som havde Nøgle til Indgangslaagerne . . .⁶

Kronprindsessen reiste i dette Foraar ledsaget af Kronprindsen til Neu Strelitz. Han vendte snart tilbage. Dermed begyndte den ulykkelige Prindsesses Hjemreiser paa længere Tid, som omsider endte med, at hun blev ganske borte. Reisen til Mecklenborg skete

* I det ansete tydske Tidsskrift Deutsche Vierteljahrsschrift (Nr. 17) stod netop paa den Tid en Artikel om Nødvendigheden for Danmark til at indtræde i det tydske Forbund som Admiralstat, da det bliver stedse mere indlysende, „at i Fremtiden kun større Statssystemer kunne give politisk Tilværelse og politisk Magt“, og det derfor er nødvendigt, at Danmark „slutter sig til et Statsforbund, hos hvilket det kan finde Beskyttelse“.²

** Leerbech var en lille kraftig bygget Mand med et ubetvingeligt Mod og med et Haandelag for Stokkens Anvendelse, der havde gjort ham til en Skræk for de kjøbenhavnske Gader. Sit Ry for personligt Mod havde han især erhvervet ved at forfølge en for sin Styrke bekjendt Maleficant ud paa Hotel d'Angleterres Tag og bringe ham med sig tilbage derfra. Han blev som bekjendt senere Leder af Spionvæsenet i Krigen 1848–50 og derefter Gendarmeri-Chef i Hertugdømmet Slesvig.

paa Dampskibet Ægir, der nu herefter i lang Tid blev benyttet til de kongelige Reiser.

I Begyndelsen af Februar udkom den kongelige Danske Hof- og Statscalender for første Gang under min Redaction. Justitsraad Frost havde fra først af ordnet den meget hensigtsmæssig, under de tvende efterfølgende temmelig uvidende Redactører var der indtraadt stor Forvirring i Anordningen. Jeg havde forbedret denne, havde givet en Udsigt over Forretningsfordelingen under Collegierne med en historisk Indledning, som min Ven M. H. Rosenørn (siden Referandar i Cabinetssecretariatet, Committeret i General-toldkammeret, Stiftamtmand paa Island, Indenrigsminister, Amtmand i Randers Amt) havde affattet med ikke ringe Lærdom, og jeg havde, hvilket især interesserede, givet en Udsigt over Landets større Eiendomme af Lehn, Stamhuse, Sædegaarde og andre Gaarde, der hørte til Sædegaardenes Klasse ved Amtsraadsrepræsentationen, med disses Eiere, tilligemed Angivelse af Hartkornet, af Lehenes særlige Rettigheder saasom Nævnelser af Amtmandsrettigheder, jus proponendi til Birkedommer-Embeder og Præste-Embeder. Denne Liste interesserede ogsaa Kongen særdeles meget, da han deri troede at kunne finde Stof til Sættelse af et Overhus eller deslige eller i hvert Fald Noget, der for Danmarks Vedkommende kunde hamle op med den holstenske Adel, saafremt en Fællesrepræsentation skulde indføres. Den danske Adel stod imidlertid dengang paa ingen Maader i Dannelses i Lighed med den holstenske; senere hævdede hin sig noget, medens denne gik tilbage . . .

Omtrent ved den Tid kom Prindsen af Augustenborg til Kjøbenhavn. Det vakte nogen Opmærksomhed, at Oppositionsbladene gjorde deres Bemærkninger derover. Kjøbenhavnsposten mente, det var i Anledning af Successionsspørgsmaalet.⁷ Kronprindsessens Bortreise med en meget stor Bagage, der tydede paa [125] en længere – maaske bestandig – Fraværelse havde vel givet nogen Anledning til denne Supposition.⁸ Prindsen reiste tilbage efter et kort Ophold. Slutningen af Maanedens bragte en sørgelig Klarhed i Sagen. Den 25de Marts entledigede Kongen paa Ansøgning og i Naade Landgreve Friedrich til Hessen som Commanderende General i Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, og Dagen

efter entledigedes Landgreven ogsaa paa samme Maade som Statholder i Slesvig og Holsten og Overpræsident for den slesvig-holstenske Regjering. Til samtlige disse Poster udnævntes samtidig Prinds Friedrich af Augustenborg, Dronningens Broder. I Statsraadet havde denne Udnævnelse vakt den største Uenighed. Stemann synes at have understøttet Kongen, Kronprindsen havde været imod Udnævnelse af Prindsen. Tvende Medlemmer af Geheime-Statsraadet, hvilke stode nærmest til Spørgsmaalet, nemlig Udenrigsministeren Krabbe-Carisius og Præsidenten for det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli Grev Otto Moltke havde i den Grad yttret sig imod Kongens Forsæt, at de troede at maatte for deres egen Værdigheds Skyld søge deres Entledigelse, da Hans Majestæt ikke tog Hensyn til deres Grunde. Udnævnelserne vakte en almindelig Indignation i hele Landet. Prindsen var en raa Mand og noksom bekjendt for sine antidanske Anskuelser. Naar Fædrelandet i sin Artikel af 29de Marts 1842 tillagde ham „Hoved, Kundskaber og kraftig Villie“, da var det vel for en Del for at skildre ham som saa meget desto mere farlig. Hoved havde han vistnok. Kundskaberne vare vel temmelig overfladiske, den kraftige Villies Berømmelse tabte han i hvert Fald ved Bov;⁹ men det store Ord, det beholdt han, til sin sidste Dag, da han som en foragtet Flygtning døde fjernt fra sit Fødeland.¹⁰ „Fædrelandet“ trøstede sig med, at det ikke var til Hertugen, at disse betydelige Poster vare betroede; „thi Overgangen fra den hertugelige Statholder til den souveraine Hertug er vistnok langt ringere end den fra Gods-eieren til regerende Fyrste“.¹¹ Det har senere og maaske ogsaa alt dengang gjort sig den Mening gjældende, at det kun var en daarlig Halvhed at tage Prindsen. Enten skulde der ganske have været brudt med det augustenborgske Hus, eller ogsaa skulde det have været vundet helt ved at stille det Successionen i hele Monarchiet i Udsigt; men ligesom Kongen nu af Hensyn til sin Gemalindes Ønsker og Familieinteresser tog hendes yngre Broder og derved fjernede den ældre fra sig, saaledes fulgte han ogsaa med Hensyn til Successionsspørgsmaalet i Monarchiet sin Familieinteresse. Alt nu havde han vistnok indset, at der ingen Successor var at forvente af Kronprindsens 2det Giftermaal, og alt nu havde han vistnok stillet sig for Tanke, at Prinds Friederich af Hessen-Cassel

skulde være Tronfølger i Danmark. Virkede Dronningen for Prindsen af Augustenborg, saa virkede Søster Charlotte for Prinds Friederich, hendes eneste Søn. Kongen saa alt tidlig noget Særdeles i denne sin Søstersøn, dengang knap 22 Aar gammel, og han var virkelig ogsaa en vakker Yngling med et særdeles net Ydre; men han udviklede sig senere ikke heldigt, blev en egenkærlig og forfængelig Prinds, der vel opfattede Adskilligt ret livligt og vendte og dreiede det i sit Hoved og snakkede uendelig meget derom, men aldrig kunde han endelig klare det Opfattede ud til en Beslutning, end ikke til et Resultat.

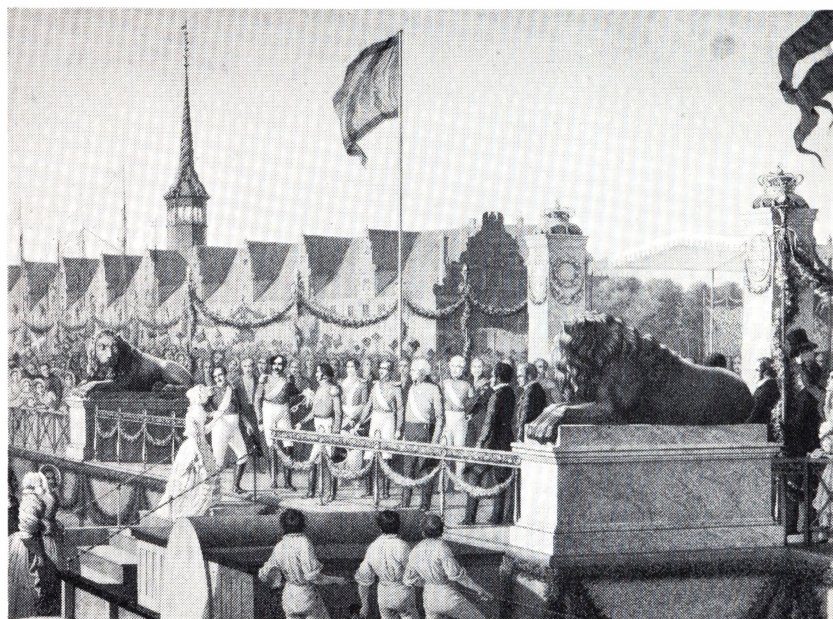
I Slesvig og Holsten oplivedes Haabet om en Stat Slesvig-Holsten ved Prindsens Udnævnelse; Nyholstenerne, et Parti der havde dannet sig for at sikre Holstens særlige Rettigheder som tysk Forbundsland, da de mistvivlede om at kunne conservere Forbindelsen mellem de to Hertugdømmer disse Rettigheder ubeskaaren, gik tildels igjen over i den slesvig-holstenske Leir, og udenfor Gottorp Slot kunde Slesvigs Borgere allerede ved Slutningen af Aaret 1842 syngte til Ære for Prinds-Statholderen denne „Sonne der Hoffnung“ paa en tysk Folkemelodi:

Auf Gottorffs altem Fürstensitze blühe
 Der neue Stamme voll Kraft empor!
 Und wieder über seiner Krone ziehe
 Ein schöner Tag für uns hervor!
 Jubelt ein dreifaches Hoch durch die Nacht!
 Neu ist die goldene Zeit uns erwacht.

Den gyldne Tid kom dog ikke, i hvert Fald ikke for Slesvig-Holstenerne, disse ulykkelige Partimænd, disse Tydsklands forvante Børn, der troede, at hele Tydskland hjalp dem, medens de dog i de Styrendes Haand kun var et Middel til at bringe Flammerne til at blusse, naar den beleilige Tid dertil var kommen. Nu er denne Puster kastet tilside, nu da der ikke længere er Brug for den, og den har end ikke Udsigt til atter at blive taget i Anvendelse. Den Vind, der opfyldte den, er udpresset og de interessante von Weltschmerz og de ewig ungetrennte, meerumschlungende Schleswig-Holstein opfyldte Yndlinge fra den Tid ere nu enten skattebetyngede Bor-

21. Dronning Caroline Amalie

22. Kronprins Frederik og kronprinsesse Mariane stiger i land i København

23. Kronprins Frederik

24. Kronprinsesse Mariane

gere eller knaptlønnede og stærkt disciplinerede Embedsmænd af en Stat, der under et slavisk Navn behersker det halve Tydskland.

Samtidig med, at Grev Otto Moltke og Krabbe-Carisius entledigedes ^[30/3], blev Geheimeconferentsraad Anders Sandøe Ørsted Generalprocureur for Danmark og Deputeret i det danske Cancelli samt Grev Heinrich Reventlow-Criminil, hidtilværende første Deputeret i slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli* Geheime-Statsministre, Ørsted med Bibehold af sin Stilling som Generalprocureur, Reventlow-Criminil tillige som Chef for Departementet for de udenlandske Sager. I Departementet blev samtidig Depechesecretairen, den hæderlige kundskabsrige lidt pedantisk artige Conferentsraad Dankwart udnævnt til Directeur.

Til Præsident i det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli i Grev Otto Moltkes Sted blev udnævnt Amtmand i Rendsborg Amt Kammerherre Grev Joseph Reventlow-Criminil, Broder til Grev Heinrich.

Antallet og Vægten af Talsmændene for Hertugdømmernes Rettigheder ligeoverfor Krav, der gjordes gjældende fra dansk Side, var jo i høi Grad voxet i Kongens Omgivelser ved denne Personalforandring. Selv A. S. Ørsted med sin dialectiske Styrke og sin høibaarne Charakter kunde ikke berolige de Dansksindede i den Retning. Han havde jo yttret i Provindsialstænderne: „Holsten har Grunde at anføre, ifølge hvilken den tror at have en historisk Ret saavel til en større Grad af Medvirkning i de offentlige Anliggender, som til at være forenet med Slesvig.“¹² Havde Kongen kunnet vige for en Indflydelse fra sin Gemalindes og hendes Families Side, hvorefter han havde sat sin Svoger til Statholder, hvormeget mere maatte denne Familieindflydelse ikke stige, efter

* Marquis François Valentin le Mercier de Criminil (1753–1823) var en fransk Emigrant, der giftede sig med en Niece af den danske Minister Grev Ernst Heinrich Schimmelmann og havde med hende de to Sønner Joseph og Heinrich, der blev adopterede af Frederik Grev Reventlow til Emkendorf, der var gift med deres Moders Fæster og selv ingen Børn havde. De antog herefter Navnet Reventlow-Criminil. Den franske Oprindelse sporedes tydeligt hos Grev Heinrich Reventlow-Criminil, der var en fin Mand med et behageligt, velvilligt og vindende Udtryk; men han var ogsaa en begavet Mand og af sand Hengivenhed for det danske Kongehus og det danske Monarchi . . .

at denne „voldsomme Skryder“ havde faaet en officiel Plads ligeoverfor sin ingenlunde energiske Konge . . . [126]¹³

Kort efter skete den Forandring i Overbestyrelsen af Postvæsenet, at Conferentsraad Monrad entledigedes paa Ansøgning som Generalpostdirecteur. Han succederedes af den 2den Postdirecteur Grev Sophus Danneskjold-Samsø med Forbigaaelse af 1ste Directeur, den Afgaaedes Søn, Kammerjunker Monrad (der fik som Plaster paa Saaret en Kammerherrenøgle). Den Forlehning med Postvæsenet, der i sin Tid var givet Jfr. Moths Afkom af hendes Forbindelse med Kong Christian den 5te blev fremdraget af Kongen som Grund til denne Afvigelse fra Ancienniteten, ved hvilken dog Forretningerne vistnok have vundet.¹⁴

28de Mai-Festen var ikke bleven høitideligholdt i Kjøbenhavn i 1841 „paa Grund af Stænderinstitutionernes lidet tilfredsstillende synlige Virkninger“. Nu afholdt 28de Mai-Selskabet under L. N. Hvidts Præsidium atter et Møde for at tage under Overveielse, om Høitideligholdelsen ikke skulde gjenoptages. Hvidt, Clausen og Schouw erklærede sig derimod af samme Grund som forrige Aar. Det blev dog besluttet med 28 Stemmer mod 24 at celebrere Dagen.¹⁵ Til præsidenten for Festen valgtes Magister Monrad (alt da bekjendt i den politiske Verden fra Talerne ved Studenternes Møde d. 20de Januar 1840 og som Forfatter af „Flyvende politiske Blade“), Overlærer Olsen og Grosserer Owen. Suppleanter bleve Dr. medicinæ Ballin og Cand. juris Orla Lehmann, der nu havde tilendebragt sit politiske Tremaaneders Martyrium. Festen blev da holdt, og den blev mærkelig ved Orla Lehmanns Tale „For Danmark“.¹⁶ Da han reiste sig til denne Tale, modtoges han med en ustandselig Jubel, men han gjorde sig kun lidet fortjent til denne; thi af de mange kaade Ord, der ere udgaaede fra denne høit begavede Mands Mund, have ingen været af saa ulykkelige Følger, som de han beruset af Hyldest her gjorde sig skyldig i, og som snart gik ud over hele Europa og vakte vort Nabofolks Raseri og en almindelig Stemning mod den liberale Retning i Danmark. Han havde begyndt Talen med at undersøge, hvad Danmark er, om Grændsen er ved Kongeaaen, om ved Flensborg Fjord, hvor Tydsk og Dansk skilles, om ved Slien, det ældgamle Grændseskel

mellem skandinavisk og germanisk Nationalitet, eller ved Eideren „terminus Romani imperii“ eller maaske ved Elben. Holsten mente han var rent tydsk og maatte slutte sig til Tydsklands Udvikling; det maatte have sin egen Forfatning („at sønderrive Slesvig efter Sprogets eller Herkomstens usikre eller sammenblandede Grændser er naturligvis umuligt“). „Derfor forstaa vi ved Danmark alt Landet mellem Øresund og Eideren og ere rede til at forsvare vort gamle Dannevirke baade mod Nordalbingiernes højforræderiske Skraal og mod alle tydske Fuglefængeres søsyge Erobringslyst. Og skulde det gjøres fornødent, da ville vi med Sværdet skrive paa deres Ryg det blodige Bevis for den Sandhed: Danmark vil ikke.“

Der blev meget offret ved disse udfordrende Ord, altfor meget for at skaffe Taleren nogle henrykte Hurraer; thi Andet naaedes ikke dermed. „Kieler Correspondenzblatt“ kaldte det en „latterlig Bravade“, heldigt havde det været, om man havde ladet det bero derved, men det blev i Almindelighed betragtet som en Udfordring, og det fremkaldte Lidenskab baade udenfor Danmark og, hvad værre var, inden for Danmarks Grændse, om man nu end vilde sætte denne ved Elben eller ved Eideren . . .¹⁷

Som en Mærkelighed fra den Tid (Juni 1842) skal her bringes i Erindring, at de første Daguerrotypportraiter bleve da tagne i Kjøbenhavn af en Portraitmaler Weninger fra Wien. Et Portrait betaltes dengang med 8 Rdl.

Hendes Majestæt Dronningens Fødselsdag var blevet høitideligholdt paa Sorgenfri d. 28de Juni. Skjønt Sølvbryllupsfesten, Kroningen og Kronprindsens Formæling havde bragt lange Rækker af Udnævnelser, blev denne Dag dog atter benyttet til at lade end Flere blive lykkelige. Det var fortrinsvis Aristocratiet, som nød godt af de høiere Udnævnelser. Til Storkors udnævntes saaledes: Cancellipræsident Grev J. Reventlow-Criminil, Overstaldmester Danneskjold og hans ældre Broder den næsten imbecile Lehns greve paa Gisselfeldt, Marskal Bauditz hos Prinds Ferdinand, Generalmajor Berger og Grev Carl Moltke, Deputeret i Rentekammeret og for Finantserne; til Commandeurer: Generalpostdirecteur Grev Danneskjold, Lehns greve Ahlefeldt-Langeland; Hofchef hos Enkedronningen v. d. Maase, Hofchef hos Kronprindsen Bardenfleth,

Kammerherre Stamhusbesidder Juel til Hverringe, Kammerherre Generalkrigscommissair Baron Lilliencron, Kammerherre Administrator for Grevskabet Ranzau Stemann, Kammerherre Amtmand i Sorø Stemann, Provsten i Preetz Grev Reventlow, Grev Reventlow til Brahetrolleborg, Gesandten i Petersborg Grev Rantzau. Etatsraad Ole Bang og Oberst M. Glahn vare de eneste, som kunde henregnes til den ikke udelukkende aristocratiske Clique, som kom med. 12 Kammerherrer hørte naturligvis ogsaa til Aristocratiet. Ceremonimester Levetzau, der efter at Overhofmarskal Grev Haxthausen under Høitidelighederne i Anledning af Kronprindsens Formæling var bortkaldt ved en pludselig Død, havde bestyret Hoffets Anliggender, blev udnævnt til Hofmarskal paa samme Dag, paa hvilken ogsaa Regimentschirurg Jacobsen blev forundt Prædicat af Kongens Livlæge. Jeg blev „virkelig Cancelliraad“ ved denne Leilighed . . .

Den 7de Juli sammentraadte efter nye Valg Provindsialstænderne i Roskilde og Itzehoe. Der vare gode Kræfter samlede i Roskilde; blandt de Kongevalgte Høiesteretsassessor Grev Henrik Moltke (Duxen paa Aristocraternes Bænk, som et Blad fra den Tid kalder ham), Biskop Mynster, Professor J. E. Larsen; blandt Sædegaardseierne Etatsraad Neergaard til Gunderslevholm, Etatsraad Estrup til Kongsdal, Kammerherre Scavenius til Gjorslev, Kammerherre Sehested-Juel til Ravnholt, Kammerherre Rosenørn-Lehn til Guldborgland, Kammerherre Amtmand Neergaard til Fuglsang; blandt de Deputerede for Kjøbenhavn: Professor Algreen-Ussing, Etatsraad L. N. Hvidt, Raadmand H. P. Hansen, Professor C. N. David, Grosserer A. Hansen; blandt kjøbstaddeputerede Kammerherre Abrahamsen, Cand. juris Orla Lehmann; blandt de Deputerede for de mindre Landeiendomsbesiddere: Professor H. N. Clausen, Etatsraad Bankdirecteur Bang og Kammerraad Drewsen til Strandmøllen . . .

Dagen efter at Stænderne traadte sammen, begyndte Kongen sin Sommerreise. Dronningen var ikke med paa denne. I Hans Majestæts Følge var Grev Chr. Danneskjold-Samsø, Hofmarskal Levetzau, Cabinetssecretair Kammerherre C. Tillisch, Adjutanterne F. Blücher og Fensmark, Reisestaldmester Bardenfleth, Dr. med. Dahlerup som Reisechirurg (anbefalet af Svogeren O. Bang),

Cancelliraad Hofgaard som Reisekasserer, Cancelliraad Trap og Hofjunker Wedel-Heinen fra Cabinetssecretariatet, Kammersecretair Sally som Secretair for Hofmarskallen.

[127] Dampskibet Ægir førte for første Gang Kongen. Generaladjutanten for Søetaten Chr. Wulff, der nylig var bleven Admiral paa Aarsdagen af Erobringen af den engelske Brig the Thickler 34 Aar tilbage i Tiden, ledsagede Kongen som Jagtcapitain, under ham commanderede Premierlieutenant Otto Lütken.¹⁸ Kl. 4^{1/2} afgik Skibet fra Kjøbenhavns Rhed. Ved Helsingør laa en stor russisk Flaade; fra alle Skibe gaves Salut, ogsaa Kronborg hilste Kongen. Helsingørs roende[?] Indvaanere vare i talrige Baade for at bringe Kongen en Hilsen. Det Hele var meget storartet; jeg for mit Vedkommende var ganske bevæget ved, at Kongen dog atter engang modtog nogen Hyldest efter al den Modgang, efter al den Tværhed han i det daglige Liv maatte døie. En gammel Matros, hos hvem jeg stod forude i Skibet, mødte min Stemning ved at udbrude, idet han bortviskede en Taare: „Det er sku' rørende“. En yngre Sømand, der hørte dette, gav sin forandrede Opfatning ved at sige rettende: „Det er Commers“. Saaledes begyndte alt nu de gamle Stemninger fra Frederik den Sjettes Tid at forsvinde. Seiladsen gik heldig over Kattegat; og det var til stor Overraskelse, da det ved Indløbet til Aalborg Fjord i den meget tidlige Morgenstund meldtes, at et stort med Flag smykket Dampskib ilede Ægir imøde. Det var Aalborgenserne, der netop i disse Dage havde kjøbt Dampskibet Iris, der seilede Kongen imøde. Hans Majestæt maatte nu vækkes, og snart hørte man skjændende Ord fra Kahytten, som besvaredes just paa den ikke ærbødige Maade. Det var Majestæten og hans Kammertjener Hansen, som gav deres sædvanlige Morgenduo. Et Øjeblik efter saas Garderobebetjenten komme tililende med et Fyrfad til Krøllejærnenes Opvarmning. Jeg tror dog, at den sidste Lok havde modtaget sit rette Fald, da Deputationen fra Passagererne fra Iris kom ombord. Nu gik Kongen ombord i det smukke nye Dampskib og kom paa dette til „det lille Kjøbenhavn“, som det endnu dengang kaldtes for Skjemt – nu er denne pretentieuse Titel opgivet og vilde vel ogsaa blive bestridt af Aarhus, der med stærke Skridt gaar fremad til at blive Jyllands overveiende betydeligste Handelsby.

I Aalborg tog Kongen sit Kvarter paa det gamle Slot, Aalborg-
hus, hvor Stiftamtmand Bluhme dengang havde sin Embedsbolig.
Jeg tror, at der alt under dette Ophold blev indledet Underhand-
linger med Bluhme om at overtage Posten som Directeur for Gene-
raltoldkammeret. Jeg boede under mit korte Ophold i Aalborg
hos min Svoger Capitain Holm (dengang Toldcontrolleur, senere
Toldinspecteur i Kjøbenhavn, nu Overtoldinspecteur for Nørre-
jylland og Fyn), som nogle Maaneder forinden var blevet gift med
en ældre Søster af min Hustru. Dagen efter Ankomsten anvendte
Kongen til at sætte sig ind i Aalborg Communes specielle Forhold
og modtog et saadant Indtryk af Uenighed, at Han fandt sig for-
anlediget til at anbefale Enighed og Samdrægtighed. Søndagen
d. 10de Juli bivaanede Kongen Gudstjenesten i Budolphi Kirke og
hørte der Stiftsprovst Dr. theol. P. T. Hald. Dagen efter gik Kongen
med Ægir til Nibe og Løgstør og retournerede om Aftenen. Næste
Dag gik han med Færgen til Sundby over det høie Bakkeland med
Allerup Bakker gennem Vaarsaas smukke Dal til den lille By
Sæby, med sin Klosterkirke og sin herlige lille Fiskerby ud mod
Stranden. Derfra atter over høit Bakkeland til det ret maleriske
beliggende Frederikshavn med den brede nye Gade, med sit Kastel
og sin stensatte Havn, hvorfra man ser over til Hirschholmene
og ned mod det høitliggende Land syd for Byen, fra Frederikshavn
langs Stranden i dybt Sand til Skagen, hvor der ogsaa var Strid at
bilægge i Anledning af den nyopbyggede Kirke. Skagen interesse-
rede Kongen og os alle ved sin Eiendommelighed – Husene spredte
mellem Sandbanker, lave Plankeværk foran Vinduerne for at holde
Sandflugten borte fra disse, den gamle Kirkes Ruiner i det øde
Sandhav syd for Byen, det høie Fyrtaarn ude paa Grenen, med
Ruderne knækkede af de store Søfugle, som i Stormen flyve ind
mod det stærke Lys, Brydningen af Kattegattets Bølger med Nord-
søens, den smukke ved Gjerder dækkede Plantage omkring By-
fogedboligen (her boede Kongen) med høie Træer og med skønne
modne Jordbær, Sandflugtssøerne mod Vest ved gamle Skagen
med faste Lag af Markerne fremstikkende af det hvidgule Sand,
Vragene paa Stranden, frodigt Byg paa de med Fiskegjæller gjø-
dede Jorder. Der var endnu meget mere, der vilde have tildraget
sig vor Opmærksomhed, hvis ikke den møisommelige Gang i det

bløde Sand havde medført en uovervindelig Træthed. Fra Skagen gik Reisen til den lille Landstad Hjørring med sine 3 Kirker, sit Miniaturspringvand paa Torvet og sit Anlæg, derfra langs Stranden i en forrygende Storm til den noget betydeligere By Thisted paa den høie Limfjordsbred, derfra til Nykjøbing paa det smilende Morsø med de mange Kirker, hvor jeg traf flere Slægtninge, over Sallingsund gennem det frugtbare Salling til Skive, derfra over Holstebro med sin livligt strømmende Aa, over den mørke Hede til den i Modsætning hertil livlige Egn ved Ringkjøbing, hvor Byen ligger omgivet af Enge og dyrkede Marker, med det end frugtbare Holmsland og den omgivende Fjord, der begrænses mod Vest af den flere Mile lange Række af Klitter. Fra Ringkjøbing over Skjernaens forskellige Løb, omgivet af Marskenge over en Hede med Flyvesand og Hungermos til Varde med de mange Storke, som søge deres Næring i de vidtstrakte Enge langs Aaen, til Ribe, hvis gamle Port endnu dengang stod mod Nord. Her var et lidt længere Ophold hos Stiftamtmanden Grev Sponneck. Kongen besaa med stor Interesse den gamle rundbuede Domkirke af Granit og Fraadsten fra Rhinen med dens fem Rader Hvælvinger. Fra Ribe gik Kongen over Lygumkloster, hvis interessante gamle rundbuede Klosterkirke og Levninger af selve Klostret bleve besøgt, til Tønder. Her besaa Kongen Seminariet og dinede hos Grev Schack paa Schackenborg. Grev Rantzau-Breitenburg sluttede sig nu til Kongens Følge og gik med til Før, hvor Kongen ankom den 5te August og forblev der til Maanedens Slutning, brugte Badene, besøgte de omliggende Øer, glædede sig over de smukke Piger, særlig over en enkelt af dem og havde det rigtig godt, ogsaa oplivet ved Erindringen om den gode Modtagelse overalt i Jylland og ikke særlig foruroliget ved de skandinaviske Taler under de nordiske Naturforskeres Møde i Stockholm eller under Steen Blichers 2det Folkemøde paa Himmelbjerg. Forinden Kongen gik til Før, forlod jeg efter Bestemmelse Reiseselskabet og blev substitueret af den tydske Cancellist Kammerjunker Johannsen. Reiserouten gik herefter saaledes: den 27de August fra Før over Bredsted til Husum, den 29de fra Husum over Frederiksstad til Tønning, den 31te fra Tønning over Lunden til Heide, den 1ste Septbr. fra Heide til Meldorf, den 2den fra Meldorf over Hanerau og

Hohenwestedt til Neumünster, den 3die fra Neumünster til Plön. Til Plön begav nu ogsaa Dronningen sig, og her høitideligholdtes Kongens Fødselsdag. Den 23de September tog Kongeparret over Bordesholm og Emkendorf (Cancellipræsident Grev Reventlow-Criminils Eiendom) til Rendsborg, hvor de forbleve et Par Dage. Her modtoges Besøg af Ruslands mægtige Udenrigsminister Grev Nesselrode, der paa den Tid gjæstede sin Ven Grev Blome paa Heiligenstedten. Veien gik derefter over Noer og Augustenborg hjem. Søndagen den 3die October om Morgenen kom Kongen paa Dampskibet Ægir tilbage fra sin Reise. Folket modtog ham med Taushed paa Toldboden; „Berlingske Tidende“ talte vel om Jubel, men selv salig „Dagen“ vovede ikke at udsige dette, og „Fædrelandet“ erklærede det for usandt.¹⁹

[128] De, der havde spaaet, at Kronprindsessens Fraværelse vilde blive for bestandig, havde taget feil. Den 22de September vendte hun med sin Gemal tilbage til Odense.

Samme Dag, som Hans Majestæt kom til Kjøbenhavn, fandt en stor Militairceremoni Sted ved Christiansborg Slot. Først overleverede Kongen Fanerne med Dannebrogskorset til de nyorganiserede Batailloner m. fl.; derefter defilerede Tropperne over Slotspladsen. Et Militairtaffel sluttede Høitideligheden . . .

Skjønt Danmark dengang havde 27 Slotte og Palaier: Amalienborg 4 Palaier (1 beboet af Kongen og Dronningen, 1, det forrige Christian den Syvendes, indeholdende et Festlocale, Contoirer, Bolig for Hofmarskallen m. a., 1 beboet af Enkedronning Marie, 1 af Landgrev Vilhelm og Gemalinde), det saakaldte gule Palais i Amaliegade (beboet af Prinds Christian af Glücksborg), Christiansborg (Beboelse for Kongen og Kronprindsen ved særlige Leiligheder, Festlocale, Høiesteret, Malerisamling), Palaiet i Kalleboerne, Charlottenborg (Kunstacademi), Rosenborg (chronologisk Samling, Mynt og Medaillecabinet), Frederiksberg (Sommerresidents for Enkedronning Marie og Prinds Ferdinand), Frederiksberg (Jagtslot, i Sidebygningerne mange Friboliger), Fredensborg (Jagtslot, Sommerresidents for Prindsesse Juliane, i Sidebygningerne Friboliger), Kronborg (Aftrædelsesværelser for Kongen, Commandant, Garnison), Marienlyst (Fribolig), Charlottenlund (Landgreve Vilhelms og Prindsesse Charlottes Sommerbolig), Eremitage (Jagt-

slot), Roskilde Palais (benyttedes ved Kgl. Begravelser), Odense Slot (Residents for Gouverneuren Fyn), Aalborg Slot (Amtmandsbolig), Palaet i Fredericia (til Disposition for Kronprindsen), Palaet i Horsens (forhen Prindsesse Charlotte Frederikes Bolig, nu ubeboet), Gottorp (Residents for Statholderen, Regjeringslocale), Glücksborg (Vinterresidents for Enkehertuginde af Glücksborg), Husum Slot (Amtmandsbolig), Kiel Slot (Residents for Prindsesse Vilhelmine og Gemal), Plön Slot (Sommerresidents for Kongen, Amtmandsbolig, Friboliger), Reinbeck Slot (Amtmandsbolig), hvis Vedligeholdelse var opført paa Budgettet med 120,000 Rdl. aarlig, og til hvilke kunde føies de 4 ikke paa Budgetterne opførte Sorgenfri, Kongens Sommerresidents som Prinds, og de 3 Herregaardsbygninger, men dog benyttedes som Slotte, Jægerspris (som Jagt-slot), Frederiksgave (for Kronprindsen) og Silkeborg, købte Kongen dog i Efteraaret 1842 det smukke Bernstorff Palais. Man vidste ikke bedre dengang, end at det skulde være til Prinds Ferdinand; men vistnok havde alt under Sammenkomsten med Nesselrode i Rendsborg Giftermaalet mellem Prinds Frederik af Hessen og Keiser Nicolaus Datter Storfyrstinde Alexandra [været] bragt paa Bane; og det var for dette unge Par, at Kongen tænkte sig Anvendelsen af Bernstorff som Sommeropholdssted. Man saa ogsaa kort derefter, at det blev indrettet til denne Hensigt; ja selv et Capel til græsk Gudstjeneste blev der givet Plads til, nu anvendt til Billardsal. Et Meublement blev ogsaa anskaffet for Particulairkassens Regning. Dette Inventarium blev taget i Besiddelse af Kong Frederik VII som Privateiendom, idet man gik ud fra, at Particulairkassen var Kongens private Kasse. Det, der anskaffedes for dennes Regning, [var det] selvfølgelig ogsaa. Det skal dog her bemærkes, at Particulairkassen i dens senere Fremtræden var dannet af Kong Frederik den Sjette af de Prisepenge, der var tilfaldet ham som øverstcommanderende General; han havde bestemt den til Udredelse af mere private Udgifter saasom til Demoiselle Seyffarths Pension.²⁰ Christian den Ottende tog den dog i Besiddelse som Souverain, Frederik den Syvende derefter som Privatmand. De oprindelige Pensioner vedbleve at hvile paa den. Altsaa kan der jo nok være nogle Betragtninger om Retmæssigheden af Besiddelsestagselsen af Bernstorffs Mobilier. Mobilierne paa Ama-

lienborg og Sorgenfri Slot tilfaldt ifølge Arv Frederik VII, dog med Forbehold af Brugen for Enkedronning Caroline Amalie, Inventarium paa Odense Slot, Frederiksgave og Fredericia vare efter min Anskuelse som Revisor ikke Privateiendom, men Kong Frederik VII gav den Erklæring, at hans Fader havde mundtlig givet ham dem. De bleve førte til det nyerhvervede Jægerspris. En Tvivl om, at det gik rigtigt til ved Inventariævæsenet, blev dog i Slutningen af Frederik den Syvendes Regjering fra mange Sider reist; Grevinde Danner fik den Frygt, at der kunde opstaa Prætentioner, som kunde gjøre hende den udelte Besiddelse af Kongens Bo usikker. Hun lod derfor Kongen monere om bestemtere Regler for Inventariævæsenet. Hun opnaaede at faa det Passerede stiltiende anerkjendt, idet der blev taget Inventarium over det Tiloversblevne, og en Inventaricommission nedsat til at vogte dette. Det hele meublerede Hus skulde være en personlig Offerte fra Kong Christian til det unge Par, som han havde tænkt sig ved Keiser Nicolaus Bistand engang skulde tage Plads paa den udelte Danmarks Kongetrone – men Mennesket spaar – Gud alene raader [129] . . .²¹

[130] Den 14de Januar begav Dronning Caroline Amalie sig pludselig paa Reise til Augustenborg. Der var nemlig indtruffet Efterretning om, at hendes Moder, Enkehertuginde var bleven angrebet af et betænkeligt Sygdomsanfald. Da Dronningen kom til Korsør, modtog hun der Efterretningen om Moderens Død, standsede da sin Reise videre og vente tilbage til Kjøbenhavn.¹ Det er vanskeligt at sige, hvor stort Indtryk Moderens Død gjorde paa den ædle Dronning; det har vist ikke kunnet undgaa hende, at den Afdøde ikke nød nogen Agtelse, at hendes legitime Fader i Tiden, der gik forud for hendes Fødsel, havde havt Grunde, efter hvad man sagde og almindeligt troede, til at være skinsyg paa Lægen Suadiciani, har hun vel næppe vidst, ei heller, at den høisalige Herre ogsaa blandt sine Medbeilere havde kunnet tælle sin egen Broder Prinds Emil, Grev Blücher-Altona den ældre, Oberst Bretteville m. fl. Det havde dog vel ikke været hende ubekjendt, at en vis Major Hansen (fra ham det curieuse Brev hos Wegener no. 104)² havde nydt i en senere Tid Enkehertuginde's særlige Fortrolighed, ei heller at Moderens Levemaade ogsaa i andre Henseender var Gjenstand for begrundet Dadel.

Endnu inden Maaneden var udløben, bortkaldtes ved Døden et andet Medlem af det augustenborgske Hus, nemlig Prinds Frederik August Emil, Søskendebarn af Hertugen af Augustenborg og Dronning Caroline Amalie (Søn af Prinds Frederik Carl Emil af Augustenborg, dansk General, i Ægteskab med Frøken Skeel, den danske Statsminister Jørgen Erik Skeels Datter). Prindsen var ved sin Død Commandeur for Livgarden til Hest og Chef for den militaire Manege. Hans Lig blev den 9de Februar bisat i Petri Kirke for senere at bringes til den hertugelige Begravelse paa Sønderborg Slot.

I den høiere Administration foregik d. 20de Februar en længe forberedt Forandring. Den gamle Bornemann, Justitiarius i Højesteret (en Broder til Admiralinde Bille) havde længe ønsket at trække sig tilbage. Han entledigedes nu. I hans Sted blev Directeuren for Generaltoldkammer og Commerce-Collegiet Kammerherre Lowzow udnævnt til Justitiarius og Stiftamtmanden over

Aalborg Stift samt Amtmand over Aalborg Amt Bluhme blev Directeur for Generaltoldkammer og Commerce-Collegiet. Som alt anført var Underhandlingen om denne Forandring i hans Stilling alt indledet af Tillisch under Kongens Ophold i Aalborg forrige Sommer³ . . .

Søndagen den 2den April aabnedes det Kongelige Kunstmuseum i den til samme købte Gaard i Dronningens Tværgade. Som bekendt havde det tidligere været i Bibliotheksbygningen ved Christiansborg. Kong Christian interesserede [sig] i høi Grad for den bedre Ordning og Classification, som Thomsen havde opnaaet i det nye Locale.

I det tidlige Foraar foretog Kronprindsen sin berygtede Ridetour gennem Nørre-Jylland fra Frederikshavn, hvortil han kom den 4de Mai med Neptun, og til Fredericia. Det var især de forskjellige Species af Drikkevarer, han gjorde Bekjendtskab med i denne „wilde verwagene Jagd“. Saavidt jeg ved, ledsagedes han af sine 2 Adjutanter P. M. Bülow og Bibow samt af Rideknægten Anders Petersen, maaske ogsaa [af] Berider Hoff. Fredericia saakaldte gule Garde til Hest sammensat af Stedets Indfødte modtog ham ved Hjemkomsten; men han red saaledes op gennem Byen, at han lod Alle bag sig undtagen Rideknægten Anders Petersen, der kunde forsikre, da de kom til Palaiet, at den Eneste, han kunde se ved Enden af Gaden, var Slagterens Mikkell paa den Blakkede.

Det var mærkeligt nok, at Anders kunde bevare det Lune lige til Riddets sidste Stadium, thi hans høie Herre havde kort forinden ikke behandlet ham godt. Det var kun „en lille Biet“ [?] fra Fredericia, at den høie Ridende endnu engang vilde opfriske sine stærkt angrebne Kræfter ved et Drag af Brændevinsflasken, for hvilken Anders var Forvalter, men den skikkelige Anders fandt det dog rigtigst, at hans Herre kom nogenlunde ædru hjem, og han sagde derfor „Der er ikke mere i Flasken Deres Kongelige Høihed“. „Saa har Din Slyngel drukket det“ svarede Høiheden og slog sin tro Svend lige i Ansigtet, saa han blødt.

Jeg ved ikke, om jeg igjen kommer til at omtale denne eendommelige Skikkelse, der var uadskillelig i næsten 4 Decennier (ansat 1820) fra Prinds Fritz, Kronprinsen og Kongen.⁴ Jeg vil derfor dvæle lidt ved ham. Hvorledes han saa ud i Ungdommens

Dage, ser man af Professor Kloss's Billede af Grindfangsten paa Færøerne og paa Billedet af Geiser (jeg ved ikke, om det ogsaa er af Kloss).⁵ Noget kortbenet var Anders, hvilket jo egentlig ikke antages for gunstigt for en Rytter, men han blev dog Liv-, Ride- og Sadelknægt; noget rød i Ansigtet var han ogsaa, og det var vel ikke uden Grund og deri kan vel ogsaa ligge en Undskyldning for hans Herre i at have anerkjendt hans ædle Tendentser. Tro var han, men han tog ikke Stillingen en serieux og vidste stedse at „give Sagen en Vending“, eller naar han blev kaldet til Vidne paa en af hans Herres og Velynders „bedre Historier“ at tilføje en lille udjevrende Bemærkning. Hans Kongelige Høihed gav engang Beskrivelse af en meget lang Alle, som han havde gennemredet i næsten minus Tid (Historien har jeg af Arnesen, og den skriver sig fra hine Dage, da Kronprindsen var assidu hos Drewsens paa Strandmøllen). „Den var en Mil lang, ikke sandt Anders?“ „Jo Deres Kongelige Høihed! frem og tilbage.“ Det var fra Strandmøllen, at Prindsen en kold Vinteraften red. Maanen lyste smukt over Sundet. Han holdt ved Emiliekilde for at se ud over Vandet. De medfølgende Herrer fandt det koldt og henvendte sig til Anders. Denne kjendte vel sin Herres Ømhed for Dyr, men hans Lyst til selv at være rask Fyr og at gjøre sig tilgode over dem, som ikke kunde følge ham deri. Anders red hen ved Siden af Prindsen, holdt lidt stille, saa saa opmærksom ned paa sin Hest. Prindsen spurgte ham: „Hvad kikker Du saadan efter Anders?“ „Jeg tror, den ryster“. I samme Moment førte en susende Galop hele Skaren ned ad Veien mod Kjøbenhavn.

Det var Anders, der ledsagede Kongen og Mamsellen (saaledes kaldtes Louise Rasmussen i 1848 paa Frederiksborg) paa deres Ridetoure uden Følge af Cavalerer gennem Gribsskov. Det var paa en af disse, at Kongen og han vilde jevne Overgangen over et Gjerde, som Mamsellen tilfods skulde passere. „Tror Du nu, hun kan komme over Anders?“ „Jo Deres Majestæt! Skrævet er godt.“ Anders fik ved denne Leilighed Ordre til stedse at føre med sig paa Ridetourene et Sapeurapparat, som han efter Ordre havde anskaffet. „Hvad skulle vi saa have, naar vi drage i Felten Deres Majestæt?“ „Det har Du ogsaa Ret i, Anders“ var Kongens Svar og dermed faldt det bort. Anders vidste godt, at i Kongens Tanke var

Feltlivet ligesom blevet til en fix Ide. Det var i denne Ide, at han laa i Telt om Sommeren paa Skodsborg, omgivet af Skildvagter. Det var i denne han laa i Leir ved Udgravningen af Borgpladsen mellem Frederiksborg og Fredensborg i Sommeren 1850. Udenfor Teltet veiede et Flag, som Anders efter bestemt Reglement skulde heise op og ned. Anders havde glemt en Aften at stryge Flaget foran Generalstellet, og Kongen havde tilfældigvis bemærket det om Morgenen tidligt. Anders blev kaldet, og Hans Majestæt tog Sagen med største Alvor og hausserede sig endog til en stor Forbittrelse. Da han omsider var færdig, udbrød Anders ganske roligt. „Herregud, Deres Majestæt! er det nu værd at gjøre saadant et Væsen, fordi en gammel Karl har faaet sig en Donnert en Aftenstund? Det har Deres Majestæt jo saa tit faaet.“ Dette argumentum ad hominem formildede den vrede Herre. Kongen var forøvrigt god mod Anders, og Overrøvelserne bleve altid afsonede med rigelige Gaver – derfor lever Anders nu paa sine gamle Dage i Velstand og eier sit eget Hus. Alt forinden hans Afgang ved Kongens Død var han aflagt med en særlig Pension for god Tjeneste. Hver Søndag leveredes der ham en Flaske Rom fra Kongens egen Kjælder. Hvor mangen en Gang har jeg ikke set Anders om Aftenen gaa over Gaarden paa Jægerspris med en Thepotte til varmt Vand for at lave den kongelige Toddy.

Ikke tilfreds med denne fatigante Tour [Frederikshavn-Fredericia] gik han [Kronprindsen] kort efter med Neptun til Lolland, Falster og Møn. Den 10de Juni saa han igjen i Odense sin Gemalinde, som vel ikke havde havt stor Forlængsel efter ham; men heller ikke kunde glæde sig ved de Fortællinger og de Reminiscentser, han bragte med hjem fra Reisen.

Den 10de Juni tiltraadte Kongen en Reise paa Ægir, eskorteret af Hekla til Rygen til Besøg hos Kongen af Preussen [Frederik Vilhelm IV]. Kongen ledsagedes af Overstaldmester Grev Danne-skjold-Samsø, Hofmarskal Levetzau, Generaladjutanterne Ewald og C. Lütken, Adjutanterne Grev Blücher-Altona, F. Blücher og Zahrtmann. Ægir ankrede ved Slottet Putbus, Kongen af Preussen gik ombord til ham, begge Kongerne besøgte derefter den høie Klint Stubbenkammer, hvor Rygens Landstænder havde foranstaltet en Diner. Den 18de Juni gik begge Konger til Stralsund, den

19de bivaanedes en Revu. Kongen af Preussen fulgte derefter Kong Christian ombord i Ægir og sagde ham der Farvel med Løfte om at gjengælde hans Besøg. Den 20de var Kongen igjen i Kjøbenhavn.

Blandt Kongen af Preussens Omgivelser paa Rygen ligesom ogsaa paa denne Konges Besøg i Kjøbenhavn var den berømte Lærde Alexander von Humboldt, der indtog en Kammerherres Stilling ved Hoffet. General Ewald fortæller i sin Selvbiographi, at han, da han i Kongernes Følge spadserede i Parken ved Putbus, hørte han Kong Friedrich Wilhelm nogle Gange raabe skingrende høit: „Wo ist denn der Humboldt“. „Ved Frokosten“ tilføjes der, „havde denne bragt Liv i Conversationen ved sin Vittighed.“⁶ Iøvrigt tilstaar jeg, at den gamle Herres Udvortes og hele Væsen ikke svarede til den Forestilling, jeg havde gjort mig om denne med Rette verdensberømte Lærde, thi han havde ganske Præget af en fuldendt og fornem Hofmand.

Medens Kong Christian næsten alene tænkte paa at sikkre Danmarks Fremtid ved udenlandske Forbindelser, blussede Flammen i national Retning høiere og høiere i Landet selv, og Forbindelsen med de skandinaviske Nabofolk bleve inderligere og inderligere. I sidstnævnte Henseende var det af stor Betydning, at de kjøbenhavnske og lundensiske Studenter, omtrent paa samme Tid som Kongen var i Tydskland, besøgte Upsalenserne. Efter Hjemkomsten vilde de kjøbenhavnske Upsalafarere stifte det skandinaviske Samfund; dette formentes dem vel, men saa stiftedes under H. N. Clausens Ægide den 1ste September 1843 det skandinaviske Selskab.⁷ Den 18de Mai holdtes det første Møde paa Skamlingsbakken. 6000 slesvigske Bønder vare her mødte paa Bakkens Spids, det saakaldte Høiskamling. Det var her, at den unge Bonde Laurids Skau bragte Kongen sin og Forsamlingens Tak for Sprogrescriptet af 14de Mai 1840, der forpligter „dem, som have at byde og befale, og som lønnes af Staten, altsaa med vore egne Afgifter, at tiltale os i Landets Sprog“, der giver os „Retten til at bruge vort Modersmaal, naar Staten forlanger vor Tale, hvor det saa er enten for Retten eller i Stændersalen“, der viser dem, der hidtil have sat en Ære i at følge i Hælen paa deres Overmænd, at det er hæderligere at gaa i Spidsen for deres Ligemænd og at mindes, at Slesvigernes

Vaaben ikke er en Abekat, men en Løve.⁸ Orla Lehmann havde fra denne Dag af i denne unge Bonde en Medbeiler til Palmen for folkelig Veltalenhed, og Lehmann naaede aldrig, hvad L. Skau kunde rose sig af, at Kong Christian gjerne hørte hans Tale og ikke sjelden blev bevæget, ja selv til Taarer, ved hans Ord. Det Efterfølgende vil vise, at Kongen ofte saa denne mærkelige nordslesvigske Bonde hos sig baade paa Amalienborg, paa Sorgenfri og fremfor Alt paa Før.⁹ Det første Møde paa Skamlingsbakken havde til Følge, at den 12te Juni traadte 25 Bønder sammen i Hammelev og stiftede den i den nationale Ides Tjeneste saa vigtige Slesvigske Forening for at værne om Folkets danske Sprog og Nationalitet og hævde det til det Standpunkt i Samfundet, som de naturlige Forhold udkræve.

Den 3die Juni fødtes Danmarks tilkommende Kronprinds paa det lille gule Palais i Amaliegade.¹⁰ Ingen tænkte dengang paa Betydningen af denne Fødsel. Den 22de Juni døbttes han. Som Faddere vare tilstede Kongen, Dronningen, Kronprindsessen (der endnu samme Aften reiste til Frederiksgave), Prins Ferdinand og Gemalinde, Landgrev Wilhelm og Gemalinde, Hertug Carl af Glücksborg. Kongen gav Prinds Christian af Glücksborg Elefantordenen paa denne Dag.

Løverdagen den 15de Juli tiltraadte Kongen og Dronningen deres Sommerreise. Den gik denne Gang over Bregentved, Møn, Falster, Lolland, fra Nakskov med Ægir til Flensborg. Den 29de kom Kongen og Dronningen til Før, hvor de tilbragte flere Uger under de heldigste Forhold. Blandt de mange Besøgende var Kronprindsen, Statholderen, Overpræsident i Altona Grev Blücher-Altona, Gesandten i London Grev Reventlow, Ministerresident i Hamborg Kammerherre Bille m. fl. Endelig kom ogsaa Prinds Friedrich af Hessen directe fra Petersborg og meddelte officielt sin Forlovelse med Keiser Nicolaus Datter Storfyrstinde Alexandra. Denne blev declareret den 31te August. Det var til denne Forbindelse, Kong Christian knyttede saa store Forventninger. Denne skulde lette ham Ordningen af Tronfølgen. Støttet til den nærmere Forbindelse med Rusland vilde han bedre kunne modstaa de paatrængende Fordringer fra Frihedsvenerne, som han ansaa for farlig[e] for Ordningen af Statsenheden. Mærkelig ere Statholde-

rens Ord til sin Broder i en Skrivelse af 27de August, formodentlig efter at han havde aflagt sit Besøg paa Før. „Die Russische Verbindung giebt Muth und Halstarrigkeit, wo sonst nur Furcht war . . . Ich sage Dir dafür, sey auf Deiner Hut.“¹¹ Paa Før saa Kongen ogsaa første Gang Laurids Skau, som herefter skulde blive den aarlige Gjæst paa Stedet . . .¹²

Den 4de September reiste Kongen og Dronningen fra Før over Bredsted og Husum, Frederiksstad, Heide, Marne, Eddelack, St. Margrethen og Wilster til Grev Blome paa Heiligenstedten, der havde havt saa store Fortjenester af den russiske Forbindelses Afslutning. Fra Heiligenstedten gik de den 9de til Glückstadt, den 10de over Breitenburg, hvor der aflagdes Besøg hos Statsminister Grev Rantzau, til Rendsborg, den 12te til Plön, den 14de til Kiel, den 15de med Ægir til Kjøbenhavn. Berlingske Tidende havde alt den 15de angivet Tiden for Kongens Ankomst til Toldboden Dagen efter (Dronningen var alt kommen hjem, sandsynligvis var hun fra Husum gaaet over Augustenborg); men Hensigten synes ikke at være naaet ved denne Mindelse; thi Dagen efter meddeles uden anden Tilføining: Hans Majestæt Kongen ankom i Eftermiddags Kl. 3½ her til Byen i bedste Velgaaende. Den kolde Modtagelse havde vistnok ikke alene sin Grund i den russiske Forbindelse, der paa mange Maader var skildret som farlig for Friheden, men ogsaa i Resolution af 12te August om det skandinaviske Samfunds Op-løsning . . .¹³

Samme Dag Kongen kom tilbage, døde Geheimeraad Møsting i den høie Alder af 84 paa sit Landsted paa Frederiksberg. Han var en elskværdig gammel Mand; jeg havde selv ofte Leilighed til at modtage Indtrykket deraf. Gamle Geheimeraad Treschow har i sine Yttringer til mig om ham stedse nævnet ham som en Mand, han satte meget høit baade fra Forstandens og Hjertets Side. Gamle Nathansen gav ham ogsaa dette Vidnesbyrd i Berlingske Tidende.¹⁴ Der var ingen af Ministrene, der i Kong Frederik den Sjettes sidste Dage besad den Tillid hos ham som Møsting. Derom giver A. S. Ørsted Vidnesbyrd i „Af mit Livs og min Tids Historie“.¹⁵ Det man har dadlet ham for er fornemlig hans svage Finantsbestyrelse og hans Understøttelse af Prindsen af Nors Ansættelse som Statholder. Det kan vel være, at han har delt Christian den

Ottendes Tillid til denne, men han burde dog aldrig have tilraadet Kongen et Skridt, der absolut maatte paadrage ham yderligere Dadel for Svaghed og Eftergivenhed – det han allermindst af Alt kunde taale.

Kongens Fødselsdag høitideligholdtes paa Sorgenfri. En Mængde Udnævnelser tjente til at forhøie den . . . Den 20de September gaves som Festforestilling Operaen Moses.¹⁶ Kongen blev modtaget med stor Acclamation, siger Berlingske; men Stemningen i Kjøbenhavn var dog kun slet. Heibergs Sang ved Modtagelsen var særlig alvorsfuld og ligesom trykket af den almindelige Mening:

Et Aar er gaaet til Hvile	Og end har Kongen ikke
Et Aar af Kongens Liv	Fuldendt sit Kongeværk
Og Tidens Draaber ile	Men Himlen vil beskikke
Til Trods for Ønsket Bliv.	Den Tid, som gjør ham stærk.
Men Kongens Fremtids Dage	Derfor vor Drot og Fader
I Himlen talte staa	Vort Haab til Himlen spaaer
Ethvert, som er tilbage,	At end til Perlerader
Et Forsyn vogter paa.	Dig spindes Livets Aar.

Din Vugge mellem Stjerner	De vende tidt tilbage
Staaer under Vægtens Tegn	Til Kongen og hans Folk,
Til Pant at Sceptret værner	Og fri for hver en Klage
Om Lov og Retfærds Hegn.	Kun Haabs og Minders Tolk.
Den Sol, som Jævdøgn bringer	I Danmarks Aarbog stande
Seer Din Septemberdag	Dens Mindestøtte hvid,
Af Ligevægtens Vinger	Som Tegn for vore Lande
Omsust i Vingeslag.	Paa en forynget Tid.

[131] Efter Hjemkomsten til Odense efter en Inspectionsreise gav Kronprindsen den 8de November Audients til en Deputation for den slesvigske Forening, der kom fra Kjøbenhavn. Paa den Tid begyndte man at stille Kronprindsen frem som Fremtids Mand, og Lauritz Skau, der var med i Deputationen, var vel skikket til at sætte Sligt i Scene.¹⁷ Vinteren 1843–44 var den sidste, Kronprindsen tilbragte med sin Gemalinde. „Hun længtes“ skriver Wegener, „altid efter sit Fødeland, hvormegen Umage han end gjorde sig for at imødekomme hendes Ønsker“.¹⁸

Den 12te Decbr. blev Kronborg Kirke indviet i Overværelse af Kongen og Dronningen. Derefter var der Taffel paa Slottet. Kongen erindrede i en Tale om Frederik den Anden, Slottets Byg-herre.¹⁹

Den sidste Dag i Aaret holdt Studenterforeningen og den derfra 3-4 Aar tidligere udskilte academiske Læseforening en Fest for Unionen af disse tvende til een Forening „den ny Studenterfor-ening“.²⁰

... Til de mærkeligste Begivenheder i 1844 hører Thorvaldsens Død. Alle i Kjøbenhavn eller i hvert Fald alle af den dannede Klasse stod i et saa nært – man kunne næsten sige ligesom et Familieforhold til ham, at det maatte gjøre et almindelig dybt Indtryk at erfare hans Død. Thorvaldsen havde i Løbet af Vinteren lidt af en Svaghed i Benene, som ældre Mænd ofte hjem søges af. Hans Læge var Etatsraad O. Bang, der tillige var knyttet til ham ved et nøie Venskabsforhold, og han havde givet ham en Fontanelle paa Benet for at aflede Ondet.¹ Denne generede den gamle Mand meget; hvorfor Regimentschirurg Jacobsen, som Dronning Caroline Amalie havde sendt til ham, paatog sig at lukke den. Skjønt Benet derefter var brudt op igjen, bevarede han dog den Rørlighed, Livlighed og Friskhed, der stedse havde udmærket ham; han bivaanede saaledes Fredagen den 22de Marts den Concert, som Studenterne gav for at samle Midler til at lade Bissens Gibs Statuer i Universitetets Forhal udføre i Marmor.² Om Løverdagen var han i et privat Selskab, og bevarede der sin sædvanlige Munterhed. Ogsaa havde han i den senere Tid fremmet flere Arbejder; i Juleugen havde han modelleret det skønne Basrelief Juleglæde i Himlen, senere udførte han Modellen til Hercules Statuen til Christiansborg Facade, paa Æsculap havde han ogsaa begyndt. Hele Onsdag Formiddag arbejdede han paa en Buste af Luther; Middagen tilbragte han i en Vennekreds.³ Architecten Bindsbøll ledsagede ham derfra hen til Theatret. „Han traadte ind, kjæk og skøn, som sædvanligt, hilste nogle Omkringstaaende og indtog sin Plads. Faa Øieblikke efter, endnu forinden Tæppet gik op, sank han tilbage uden at udstøde nogen Lyd, uden at noget Smertenstræk forstyrrede den milde høie Ro, der altid thronede paa hans herlige Aasyn, og da han faa Minutter efter blev baaren ind i sin nærliggende Bolig, havde Dødens Bleghed og Fred for evig lukket hans Læber.“

Til disse Meddelelser om Thorvaldsens sidste Øieblikke skal jeg her dog føie, hvad jeg i min Autographsamling finder nedskrevet under 24de August 1872 som mig meddelt paa given Foranledning

fra min Side af Thorvaldsens tro Wilckens.⁴ Denne fortalte mig om Thorvaldsen, hvorledes han ved forskellige Leiligheder havde yttret sig om de to afdøde Konger Christian den Ottende og Frederik den Syvende. Om denne sidste sagde han altid: „Det er et godt Menneske, han giver sig ikke ud for mere end han er“; derimod mente Wilckens, at han ikke godt kunde lide Chr. 8. Han fortalte, at Kongen en Dag kom i Atelieret for at se Udkastet til Christian den Fjerdes Statue. Thorvaldsen lod Wilckens dreie Skiven for at have ham nærværende, saafremt han ikke skulde mindes en eller anden Ting. Udkastet havde nedfaldende Støvler. Kongen sagde „Det er dog ikke saaledes, som jeg havde tænkt mig det Thorvaldsen, jeg mente, han skulde have større Støvler.“ Det kunde Thorvaldsen ikke lide og svarede: „Saa fik vi ikke Andet end et Par Støvler og en Buste. Det kan jeg ikke udføre.“ Dette Svar syntes naturligvis Kongen ikke om, men gav dog ingen Replik. Dronningen spurgte nu Thorvaldsen, om han ikke kunde spise paa Amalienborg nogle Dage efter. Thorvaldsen sagde: „Kan jeg det Wilckens?“ Denne svarede med et langtrukket „Jo“. „Du trækker saadan paa det?“ „Ja De ved nok Hr. Conferentsraad, at det er Conferentsraad A. S. Ørstedes Fødselsdag, og Etatsraad Schouw bad Dem deltage i et Middagsmaaltid.“ „Ja saa kan jeg ikke“, sagde Thorvaldsen ganske bestemt. Kongen sagde: „Det er jo meget slemt“ og slog sig paa Benet. Ved et senere Besøg hos mig af Wilckens talte denne atter om Thorvaldsen: „En Dag var han kommen hjem fra Kong Christian den Ottende og var vred. „Han tiltalte mig som en Skoledreng, fordi han sagde, at jeg havde talt ondt om hans afdøde fraskilte Kone, og paalagde mig at love ham, at jeg ikke vilde gjøre det mere.“ „Hvad svarede De da?“ „Ja hvis jeg kunde huske det.“ „Men det blev Kongen da vred over.“ „Ja det ved jeg ikke, men jeg kunde jo da ikke love noget, som jeg ikke vidste, om jeg kunde holde.“

Løverdagen den 30te Marts fandt Thorvaldsens Bisættelse Sted.⁵ Kjøbenhavns hele Udseende frembød fra den tidlige Morgen den Blanding af Alvor og Travlhed, som stedse bebuder, at der er noget Overordentlig i Vente. Alle Haandværkere holdt Hviledag, Børsen var lukket, Skolerne ferierede – kort Alt antydede, at denne Dag

var af sær Betydning for Byen, ja for hele Landet. Charlottenborg var mere end i een Forstand Sørgehuset. Derfra drog Kl. 11^{1/2} alle Haandværkerne ordnede efter Laug med florbehængte Faner, 4–5000 i Tallet. Kl. 12^{1/4} drog 800 Studenter med deres Fane ogsaa derfra. Imidlertid samlede sig det egentlige Følge, tildels ordnet corporationsvis. Kl. 12^{1/2} tog den egentlige Ceremoni sin Begyndelse. Sørgemarskallen, Professor Ursin, førte Kunstacademiets Medlemmer, Kjøbenhavns Magistrat og Borgerrepræsentanter, som Repræsentanter for den Commune, der af Thorvaldsen var indsat til Universalarving, Testamentets Curatorer, det diplomatiske Corps, Geistligheden, de kongelige Collegier, Rektorerne, Universitetets Professorer og Kongehusets Medlemmer og de der repræsenterede for de Fraværende blandt disse ind i den store Antiksal, der var oplyst med matslebne Lamper og Blus. „Omringet af mange af Oldtidens Mindesmærker og flere af hans egne Arbejder, som saa værdigen slutte sig til disse, laa her den store Meesters afsjælede Legeme med en frisk Laurbærkrands om det skjønne Hoveds Sølvhaar, og Ingen har kunnet være Vidne til denne rørende Afskedsscene uden dybt at være greben af den himmelske Fred og vidunderlige Klarhed, der lyste frem af disse ædle Former, over hvis høie Skjønhed selv Døden ikke syntes at have nogen Magt.“ Nu blev der af Kunstnerne sunget en Choral. Kisten lukkedes, Professor Clausen talte nogle Afskedsord, Kisten blev baaret ned og modtoges i Gaarden af de paa den Tid i Kjøbenhavn værende italienske Sangere, der i nogle Linier af H. P. Holst i det italienske Sprog tolkede deres Fædrelands Smerte over Tabet af den Afdøde.

Nu gik det lange, lange Tog til Frue Kirke i følgende Orden: Marschaller, Deputationer fra Søetatens Compagnier (Thorvaldsens Fader var Billedskjærer ved Holmen); Studenterne; Islænderne; de Deputerede fra Haandværkslaugene; Kunstnerne og Lærerne ved Academiets Skoler; to Marschaller; Kisten baaren af 40 Kunstnere ved Siden af Thorvaldsens tro Tjener Wilckens; Kronprindsen som Kongens Repræsentant og Professor Eckersberg; Enkedronning Maries Repræsentant og Professor Lund; Prinds Ferdinand og Professor Hetsch; Prindsesse Julianes Repræsentant og Etatsraad Koch, Landgreve Wilhelm og Prof. Høyen; Prinds

Christian af Glücksborg og Prof. Stein; Academiets øvrige Medlemmer, deriblandt Finantsminister Grev Moltke som Æresmedlem; Executores testamenti (Collin, Thiele, Clausen, Schouw, Bissen og for Communen Kierulff); Communalbestyrelsen; Corps diplomatique; Universitetet; Geistligheden; Høisteret; Collegierne; Sø- og Landetat, Borgervæbning; mange Civile. Kl. 2¹/₂ kom Toget til Frue Kirke. Denne var oplyst med Lysekroner og Candelabrer og behængt med sort Klæde, fra hvilken Baggrund de hvide Statuer udtraadte med imponant Klarhed; og denne høitidelige alvorsfulde Decoration i Forening med den gribende Sørgemarsch, hvormed Hartmanns Orgel understøttet af Basuner modtog Processionen, gjorde et Indtryk i saa stor Stil, at Ingen af de Tilstedeværende nogensinde vil glemme det. Ved Kirkens Indgang sluttede Kongen sig til Toget og indtog derpaa Plads i Menighedens Midte ved Siden af Dronningen, Kronprindsessen m. fl. Kisten sattes ved Foden af Choret. Oehlenschlägers Cantate til Glæasers Musik udførtes af Sangere og Sangerinder. Stiftsprovst Tryde holdt derefter Talen. Til Slutning sang Studenternes Sangforening til en overordentlig karakteristisk og effectfuld Melodi følgende Sang af H. C. Andersen:

Træd hen til Kisten her! kom fattig Mand,
 I *Din* Kreds fødtes han, og Du tør sige:
 Han blev en Stolthed for vort Folk og Land
 En Glands han kasted over Danmarks Rige!
 Ja her var Rigdom, Adel, Alt fra Gud
 I Snillet hos ham Gud sig for os viste;
 Hans Død vil lyde vidt i Verden ud.
 Man priser den, der dog faaer see hans Kiste!
 Sin Sendelse paa Jorden har han endt –
 Vi har ham seet og kjendt!

Hans Liv var lykkeligt, hans Død var smuk
 Han virked' stort og herligt uden Lige!
 I Folkets Kreds og uden Smertens Suk
 Saa sjælesund han svang sig til Guds Rige.
 Vi rysted staae, et Blink fra Gud det var.

Fra fattigt Huus det gik ud over Jorden
 Et Glimt, der glemmes ej! see Steenen har
 Et Præg deraf, et Storheds Præg for Norden!
 Opløs dig Sorg i Sang ved Kistens Fjel!
 I Jesu Navn, sov vel!

Torsdag Aften den 9de April aabnedes det kongelige Theater efter den stille Uge med en Sørgefest for Thorvaldsen bestaaende af Oehlenschlägers Hakon Jarl med en Ouverture af Hartmann og en Prolog af Heiberg.

[132] Den russiske Forbindelse var ikke velset hos en stor Del af Befolkningen; men en end større Del modtog med Misnøie, ja med Forbauselse Patentet af 29de Marts angaaende Brugen af det danske Sprog i den slesvigske Stænderforsamling. Dette blev mærkelig nok først publiceret i Collegialtidende for 11te Mai. Derefter havde de Medlemmer af den slesvigske Stænderforsamling, som ikke tiltroede sig at være det tydske Sprog tilstrækkelig mægtige, for at kunne betjene sig deraf ved deres Foredrag i Forsamlingen og paa Grund deraf ved disse vilde bruge det danske Sprog, strax efter Forsamlingens Aabning at erklære, at de vilde betjene sig af det danske Sprog. Denne Bestemmelse skulde dog kun træde provisorisk i Kraft, og Forsamlingen skulde nærmere yttre sig derover.

Samtidig hermed emanerede et Rescript af 8de Mai til Danske Cancelli, hvorved det paalagdes dette at underkaste de bestaaende Trykkefrihedslove en nøiagtig Revision og derefter udarbejde et Udkast til en ny Lov, der kunde forelægges de næste Provindsialstænder til Betænkning og ved hvilket Bestemmelserne i Frd. 27. Sept. 1799 lægges til Grund, men derhos nærmere bestemmes, hvorledes paa den ene Side alle ikke nødvendige Indskrænkninger med Hensyn til Trykkefriheden kunne hæves, medens der paa den anden Side med bestemte og alvorlige Lovbestemmelser sættes Skranker for dens Misbrug. Det var i Anledning af dette Rescript, at Fædrelandets Redaction greb Anledning til at skrive Artiklen: „Vi ligge nær ved den tydske Censur“.⁶

I Begyndelsen af Mai ledsagede Kronprindsen sin Gemalinde fra Christiansborg, hvor de havde boet i 5–6 Uger til Rostock og derfra til Strelitz. Man vilde vide, at hendes Helbred krævede

saavel Sindsro som ogsaa ydre styrkende Midler, nemlig Brugen af varme Bade. Det kan jo ikke nægtes, at den unge Prindsesse maatte kunne trættes ved et Liv, hvor hun hver Dag maatte ængstes for den Tilstand, hvori hendes Mand ved Aftentid, ja vel endog til anden Tid af Døgnet kunde vende tilbage, og hvor hun, som jeg formoder i Vinteren 1843, havde oplevet, at Gemalen pludselig havde fremstillet for hende Jomfru Louise Rasmussen og benævnt hende sin Skytsaand eller „gode Engel“ (jeg ved ikke hvilket, begge Dele har jeg hørt, men om Factum, at han havde trukket hende ind i Prindsessens Værelse, forhaabenlig dog under en Rus, derom har jeg ingensomhelst Tvivl). Vi vide, at Prindsessen ikke igjen vendte tilbage til Danmark som Prindsens Gemalinde. Naar hun har bebreidet sig, at hun ikke havde gjort det, da er det vistnok i Følelsen af at have ved at opoffre sig personlig kunde have afværget den Skjændsel, som Kong Frederiks 3die Ægteskab bragte over ham og Landet . . .⁷

[133] I Begyndelsen af August gik Kongen over Korsør til Nord-slesvig, paa Graasten traf han Dronningen, der alt tidligere havde tiltraadt Reisen . . .⁸ De begav sig derefter begge til Før. Kronprindsessen var gaaet til Tydskland for at ledsage Kronprindsessen med hendes Moder til Pymont og vendte derefter tilbage til Danmark. Paa Kongens Reise lod han den 2den August i Haderslev Provstiets Sognefogder komme for sig.⁹ Da en af disse takkede for Sprogrescriptet af 29de Marts, udbød flere: „Heri ere vi ikke enige“. „Hvordan da?“ spurgte Kongen. Der yttredes da af dem, at de vare Danske, og de ønskede, at deres Sprog maatte nyde den Ret, det kunde tilkomme. Kongen forsikkrede, at det var hans Hensigt, at det skulde det, hans Hensigter og Bestræbelser havde altid, saavidt en lige Retfærdighed mod Landets tydske Indvaanere ikke forbød det, gaaet ud paa at bevare dansk Sprog og Nationalitet i Hertugdømmet; hertil sigtede navnlig Sprogrescript af 14de Mai 1840, Patentet af 29de Marts 1844, den kongelige Tilladelse til en Folkeskoles Oprettelse i Rødding. „Hvo som med Hensyn til de slesvigske Anliggender tillægger mig andre Hensigter end lige Retfærdighed mod de Danske og de Tydske, Ophjælpning og Bevaring af det betrængte Danske, farer med Usandhed.“ „Ved Eftersynet af Embedsmændenes Protocoller har jeg forvissat mig

om, at disse føres paa Dansk, og at alle Retskjendelser og Domme afgives paa Dansk. Herefter skulde ogsaa de høiere Autoriteters Resolutioner i Skole- og Fattigsager, som hidtil udfærdigedes i det tyske Sprog, blive Vedkommende meddelte paa Dansk gennem Amtet“. (Herved sigtes til en indgivet Besværing og en derefter følgende Kgl. Resolution af 11te Juli 1844). Kongen besøgte derefter Omegnen af Haderslev, talte flere Steder med Bønderne. Kongen var tilfreds med denne Udflugt, og man var igjen tilfreds med ham. Christian Tillisch, hans Cabinetssecretair, der fra sin Embedstid som Amtmand i Aabenraa og efter hans nøie Bekjendtskab og Venskab med Amtmand Johannsen i Haderslev kjendte Forholdene ganske godt, havde sat det Hele i Scene. Kongens Sind var dog nedtrykt. Efterretningerne fra Rusland om den unge Storfyrstinde Alexandra, hans Neveus den eventuelle Tronfølgers Gemalinde, vare sørgelige; en Lungesvindsot havde angrebet hende, man sendte Professor O. Bang; han fandt ogsaa Sagen alvorlig. I det Keiserlige Meieri lod Bang til Lettelse for de besværede Lunger indrette et Værelse med en gjennembrudt Væg ud mod Kostalden, hvor Storfyrstinden kunde tage Ophold nogle Timer om Dagen, men Ondet kunde ikke standses. 11te August nedkom hun med en Søn, der var levende født, modtog Daab efter luthersk Ritus, men døde nogle Timer efter og fulgtes kort efter af Moderen. Kongen modtog denne sørgelige Efterretning paa Før, hvorhen Prindsen af Hessen ogsaa senere selv kom. Kongen havde ventet igjennem dette Parti og med Ruslands Hjælp at se den danske Thronfølge ordnet, saaledes at der ikke skulde ske nogen Adsplittelse af Landet efter Mandsstammens Uddøen. Det var ham nu mere end nogensinde om at gjøre, at der af Kronprindsens Ægteskab skulde fremgaa en Thronarving. Kongen havde vel alt tidligere antydet for den unge Kronprindsesse, hvor vigtigt det var og havde vel ogsaa hentydet paa, hvorledes det maatte opnaas. Han havde i hvert Fald sagt, at Ægteskabet ikke udelukkede Inclinationer; men den skikkelige, vistnok noget indskrænkede unge Pige havde kun ved disse Henvendelser vundet – hvad der jo maa siges til hendes Hæder – en yderligere Degout for hendes ægteskabelige Forbindelse, der ikke gav hende nogen fysisk Tilfredsstillelse og nu tillige skulde indeholde noget moralsk nedværdigende. I Foraaret

havde hun i nogen Tid boet med Kronprindsen paa Christiansborg, i de første Maidage havde han fulgt hende til Strelitz. Nu begyndte de aarlige Badereiser for hendes Helbreds Skyld, fornemlig til Pymont. Ganske vist tydede hendes blege Hudfarve paa en Disposition til Blegspot, som det resultatløse Ægteskab kun kunde forøge. Mange mente alt dengang, at hun aldrig mere vilde vende tilbage til Danmark. Saavel Kongen som Kronprindsen haabede det dog. Kronprindsen vedblev at vise sin Gemalinde en ydre Opmærksomhed, som ikke var uden Støtte i den Tilbøielighed, som hun var istand til at nære. I Efteraaret 1844 var hun atter i Strelitz, atter vendte han ene tilbage, ved Nytaarstid igjen i Strelitz, igjen hjem uden hende i 1845. Om Sommeren var han 4de Gang i Schwerin og kom 4de Gang hjem uden Gemalinde. Dengang ventede han dog paa, at hun senere skulde komme – men i det Sted kom ved Enden af August den Efterretning, at hans Gemalinde havde yttret Ønske om endelig Skilsmisse. Det var dog endnu kun en Yttring, men dog det første Skridt. „Kronprindsen“ siger Wegener, „kunde nu ikke længere tage feil af sin Gemalindes Hensigter, og da han i Slutningen af Januar 1846 kom til Kjøbenhavn, hvor han den tyvende Februar stod Fadder til den unge Prinds, som han sytten Aar efter skulde give Hellenerne til Konge, tænkte han ikke mere paa at gjøre sine ydmygende Valfarter til Strelitz. Der maatte være en Grændse for Alt. Æren selv synes at fordre det. Han forblev Resten af Vinteren paa Christiansborg, hvor han indrettede sit Hus efter sin egen Villie“. ¹⁰ Alt 15de Februar 1846 havde han givet sin Maitresse Louise Christine Rasmussen et Løfte om at ægte hende, dog vel kun betingelsesvis, hvis Kronprindsessen ikke kom tilbage. Altfor langt har vi for denne Gang fulgt denne sørgelige Historie om Kronprindsens andet Ægteskab, hvilken vi dog maa vende tilbage til senere. Vi forlade den for at gaa over til Meddelelse af Begivenhederne i deres Tidsfølge.

Fra Før, hvor Kongen modtog Statholderen, Statsminister Grev Rantzau-Breitenburg, Grev Reventlow Gesandt i Berlin, den russiske General Rønne, født i Holsten, m. fl. begav Hans Majestæt sig til Gram. Statholderen, der troede at kjende Kongens Ængstelighed og vilde benytte den til hans Skade, havde tilskrevet ham den 30te August: Paa adskillige Veie er jeg bleven underrettet om,

at der igjennem P. H. Lorentzen og Consorter forberedes en Bevægelse imod Dig under Dit Ophold paa Gram.¹¹ Anonyme Vink antyde endog værre Hensigter. Efter hvad jeg igaar Aftes har hørt af en Mand fra den Egn, skal der have dannet sig en Garde af velsindede Mænd, som med Kammerherre Kroghs Indvilligelse ville holde Vagt om Din Person, ligesom og det saakaldte tyske Parti har imidlertid forbundet sig til at holde Vagt om Din Person og saaledes afværge enhver Voldsomhed. Det er nu langt overdreven; men man kan dog ikke vide, hvad der kan ske fra Jylland, som er saa nær ved Gram, især da Befolkningen i Ribe ikke er af det bedste Slags.“ Statholderen bad ham derfor om at maatte sende en Escadron Dragoner fra Slesvig til hans Beskyttelse og raadede ham i modsat Fald til at gaa til Aabenraa og derfra med Dampskib til Horsens; ja han bad ham endog ikke at være længere end nødvendig i Jylland. Hvilken plump List! Kongen gennemskuede den, og Kongen havde i og omkring Haderslev dannet sig en Mening om den nordslesvigske Almue forskjellig fra den, hans kjære Svooger saa gjerne vilde indgive ham. Kongen skriver saaledes under 27de August 1844: – – Min Reise i det nordlige Slesvig har ikke været uden Frugt og har overbevist mig om den gode Stemning sammesteds. Den dansktalende Almue er sin Konge tro, forlanger dansktalende Embedsmænd og danske Præster for at bevare deres danske Nationalitet, men frabeder sig de kjøbenhavnske Radicales Indblanding, da de kun ønske at vedblive at være Slesvigere. Han svarede derfor ogsaa paa denne Henvendelse: „Jeg stoler trygt paa det dansktalende nordslesvigske Folks Sindelag, og, naar dette danner en Vagt om min Person, er jeg ligesaa sikker, som jeg var overvaaget af min Garde. Derfor vil jeg aldeles ikke have nogen militair Commando.“

Den 9de September gik Kongen og Dronningen fra Før over Høier til Tønder, hvor de forbleve den 10de, den 11te gik [de] til Gram, den 12te til Ribe og tilbage til Gram, den 13de fra Gram, den 14de til Veile, den 15de i Veile, den 16de til Boller ved Horsens – altsaa slet ikke efter den prindselige Svogers Raad og Advarsel. Prinds Statholderen var med paa Gram og saagar i Ribe, men her var det, at man raabte efter ham: „Ned med Grev Gert“. Ved Tilbagereisen fra Ribe til Gram i den sildige Aften kom der en

Bonde ridende forbi Kongens Vogn og raabte ind i den „Kammerherre Tillisch er død“. ¹² Det afficerede Hans Majestæt noget; men han vidste ikke, om det muligvis var en Misforstaaelse og beroligede sig atter let. Men det var virkelig saa. Jeg har vistnok omtalt denne [134] Begivenhed i mine Meddelelser om Cabinetssecretaarnerne.

Kongen tilbragte sin Fødselsdag paa Boller. Samme Dag aabnedes Christian den Ottendes Østersøe Jernbane mellem Kiel og Altona, Prinds Statholderen repræsenterede Kongen. Om Formiddagen overværede Majestæterne en Præsentation af de ved Hedensted forsamlede Tropper; Kronprindsen, der var kommen tilbage fra Tydskland – uden Gemalinde – var ogsaa der tilstede. Af Gjæsterne paa Boller spiste de fleste ved et Taffel, der var indrettet under den bekjendte store Lind, som dog alt dengang havde mistet sin Krone. Geheimeraad Ørsted var ogsaa kommen derhen efter de jyske Stænders Slutning. Kammerherre F. Tillisch dengang Stiftamtmand i Aalborg var ogsaa mødt der. Man vidste ikke, at Kongen havde kaldet ham for at overtage Broderens Post. Den 19de traf jeg Tillisch ved Broderens Begravelse i Gram Kirke. Jeg var reist fra Kjøbenhavn den 17de for at begive mig til min Chefs Gravfæstelse. Det tydske Parti var aabenbar beroliget ved, at Broderen blev Efterfølger i Cabinetssecretaarposten, hvis Ledighed nu var bleven bekjendt. De antog vel nok, at den afdøde Tillisch hørte nærmere til det tydske end til det danske Parti. F. Tillisch var dog altid dansk, og de feilede aldeles ved at glæde dem ved hans Udnævnelse. Vi ville i hvert Fald senere ofte faa Leilighed til at omtale, at hans Bestyrelse som overordentlig Regjeringscommissar blev saa at sige af hele Europa anset for at være altfor dansk. ¹³ Egentlig kan man ikke sige, at C. Tillisch var Slesvigholstener; han havde levet sig ind med Krogherne i Nordslesvig og havde antaget deres noget tydske Manerer, han vilde være saadan en lille Allerhelvedeskarl à la mode d'Allemagne; men han havde dog egentlig et dansk Hjertelag, en ganske sund Forstand, lidt snild, meget uvidende og ude af Stand til at skrive et ordentlig Brev. Naar man ser den Ros, Droysen og Samwer, altsaa ogsaa Hertugen, idelig tillægger ham, maa man jo rigtignok paa den anden Side blive tvivlsom; enkelte Meddelelser hos Wegener ere

ham heller ikke gunstige; de vise i hvert Fald en Fortrolighed til Hertugen, som giver Anledning til Mistydning.¹⁴

Paa Boller bleve Kongen og Dronningen i flere Dage . . .

Jeg fulgte med Tillisch derfra og nød kongelig Gjæstfrihed. Det behagede Hans Majestæt, at jeg havde taget over til Tillischs Begravelse. Kongen tog over Odense hjem. De modtog her et Fakkeltog, forbleve den 6te October over, og Kongen bivaanede Indvielsen af Frederiksbroen, den første Jernbro i Danmark.¹⁵ Kronprindsens Fødselsdag blev ogsaa høitideligholdt ved en Folkefest paa Fjellumhøi i Nustrup Sogn. Det var egentlig en Demonstration imod Kongen fra det danske Parti i Nordslesvig. Den 15de October aabnedes Stænderforsamlingerne i Roskilde og Itzehoe . . .¹⁶

... [135] ...¹ Sommeren 1845 bragte Kjøbenhavn tvende interessante Besøg: Kongen af Preussens og de svensk-norske Studenters. Det var den 18de Juni, at Kong Friedrich Wilhelm ankom paa sit Dampskib „Königin Elisabeth“, ledsaget af 2 danske Dampskibe. I hans Følge var Alexander Humboldt og Minister Bodelschwing m. fl. Han var en stærk bygget Mand med et rødt Ansigt; man vidste at fortælle paa Amalienborg, hvor han havde Bolig paa Christian den Syvendes Palais, at han havde stor Kjærlighed til Portvin, og at han smøgte megen Tobak. At vor Konge forenedes med ham i visse aristokratiske Tilbøjeligheder, i en vis Leflen med Fremskridts Ideer vidste man ogsaa; at han var villigere end Christian den Ottende, men mindre hensynsfuld hørte man Tale om; han var nær ved at være en syg Mand, medens Kong Christian fremhævede sig forud for ham ved en smuk Holdning og et elegant Ydre. Kloge, dannede og kundskabrige Mænd vare de begge, en vis religious Retning var fælles for dem og vistnok i Grunden lige unaturlig – modige Mænd vare ingen af dem, om Christian den Ottende havde Mening alt dannet sig – 1848 skulde give Overtydningen med Hensyn til Kong Friedrich Wilhelm.² Man erindrer sig Verset paa Frederik den Andens Rytterstatue:

Grosser Friedrich, steige nieder
 Und ergreif die Zügel wieder
 Lass in diesen bösen Zeiten
 Deiner Enkel für Dich reiten.³

Kong Friedrich Wilhelm aflagde et langt Besøg hos Dronning Marie og gik ind paa hendes næsten sværmeriske Erindringer om hendes afdøde „Konge og Herre“. Et Brev fra Kongen til denne ædle Dame og hendes noget tilbageholdne saa smukt skrevne Svar høre til de Meddelelser, som jeg her kan give og glæder mig navnlig med Hensyn til Svaret.⁴

General Ewald har i sin Selvbiographi givet en nøiagtig Beretning om Kongen af Preussens Besøg. Jeg vil tillade mig, da jeg har

havt denne i mange Henseender interessante Biographi til Gjennemlæsning, deraf at meddele Beretningen om Kongen af Preussens Besøg, der noksom viser, med hvilken Skjønksomhed Kong Christian og hans talentfulde Hofmarskal havde arrangeret Alt for at yde den høie Gjæst en saadan Underholdning under hans Ophold her, at han kunde beholde en interessant Erindring af Danmark og vort lille Lands Hovedstad, og dets Hof kunde blive set i den bedste Belysning.⁵ Efter Ankomsten, som skete om Middagen, var der Præsentation. Hoffets, Diplomaternes og vore fornemste Damer præsenteredes af Kammerherreinde Rosenørn (født Wormskjold), der nyligen havde tiltraadt sin Post som Dronningens Overhofmesterinde og ved denne Leilighed, ligesom stedse, viste hvor ganske hun var skikket til denne Stilling. Førend Taflet paa Amalienborg kjørte vor Konge med sin Gjæst til Frue Kirke og Universitetet. Efter Taflet begav begge Konger sig med Suite over Eremitagen til Skodsborg og derfra til Bernstorff, hvor der blev drukken The. Friedrich Wilhelm saavel som hans Følge bleve overraskede og kunde ei noksom beundre vor skjønne Dyrehave med dets frodige Bøgeskov (Alexander Humboldt fandt et af Hvidtjørnstræerne, hvilke dengang netop stod i Blomst, saa overordentlig skjönt, og Kong Christian befalede, at det herefter skulde kaldes efter den store Lærde, hvilket ogsaa er sket: den Naturkyndige Carl Vogt, der i 1870 var her med Archæologerne, omtaler det.⁶ Den næste Dag besøgte Kongen det oldnordiske Musæum (paa Christiansborg), Kunstacademiet og det dengang i Dronningens Tværgade værende Musæum og kjørte derfra til Exerccerpladsen, hvor der fandt stor Vagtparade Sted og dernæst samtlige i Kjøbenhavn værende Officerer corpsvis præsenteredes for den preussiske Majestæt Kongerne begave sig dernæst ind i Exerccerhuset, hvor det militaire gymnastiske Instituts Apparater saavidt gjørligt vare opstillede. Herfra gik Majestæterne gennem Kongens Have til Rosenborg Slot, med hvis Beskuelse denne Formiddag sluttedes. Om Middagen stort Gallataffel i Riddersalen paa Christiansborg og derefter til Det kgl. Theater for at se Balletten Napoli. Den 20de gik Kongerne med Suite paa Ægir til Kronborg og kjørte derfra over Fredensborg til Frederiksborg, hvor der holdtes Taffel og overnattedes. Den 21de over Sorgenfri til Kjøbenhavn, underveis

25. Pløn slot i Holsten

26. Gehejmestatsminister
Conrad Rantzau

27. Kabinetssekretær
Chr. Ludvig Tillisch

28. Kancellipræsident
Poul Chr. Stemann

29. Christian VIII.s arbejdsværelse
på Amalienborg

paa Nørrefælled præsenteredes vore to smukke Husaresquadroner. Dernæst besøgte paa denne Formiddag ikke mindre end Holmen, Tøihuset, det Store Kongelige Bibliothek, det som dengang kunde forevises af Thorvaldsens Mesterværker. Ewald fortæller: „Da jeg paa Holmen tilbød Kong Friedrich Wilhelm min Hjælp, da han skulde stige ud af en Baad, sprang han sin Førlighed uagtet med saadan Lethed i Land, at jeg uvilkaarlig kom til at sige: „Euer Majestät sind sehr leste“. „Ja“ svarede han leende, „wie ein podolischer Ochse“. Imedens Friedrich Wilhelm stod og saa nogle af det Store Bibliotheks Mærkværdigheder, hørte jeg ham sige til en af hans Følge: „Nun heute kann ich wahrhaftig meine Beine fühlen“. Jeg meddelte vor Konge denne Yttring [for] at vække hans Medfølelse med den, og helt begribeligt, trætte kongelige Broder. Men Kong Christian VIII svarede ganske laconisk: „Ja, det tror jeg nok“. Han Selv lod sig aldrig gaa paa af nogensomhelst Træthed. Om Middagen Taffel paa Amalienborg [derefter det kgl. theater], hvor der gaves den politiske Kandestøber og Treadoren. Sluttelig The hos Dronningen, hvorfra Chr. VIII ledsagede Friedrich Wilhelm til Dampskibet, hvorved denne paany efter Kl. 2 om Morgenen den 22de Juni tiltraadte sin Hjemreise.“

Oehlenschläger digtede følgende Linier til Preusserkongen:

Des Geistes wie der Krone Besitz
 Hast Du geerbt von dem grossen Fritz,
 Liebst aber die heimischen Töne!
 Suchst nicht das Schön' an der Seine Strand
 In dem germanischen eignen Land
 Du liebst das eigene Schöne.
 Doch der German und der Skandinav
 Sind beide bieder und beide brav,
 Aus einer Wurzel entsprossen.
 „Ihr sollt euch lieben und zanken nicht!“
 So die Natur und im Herzen spricht.
 „Als ehrliche Bundesgenossen“.⁷

Preusserkongen kunde dog ikke glemme sin Slægts Erobrings-traditioner, thi det fortælles, og det blev fortalt af et Ørevidne

– Overhofmesterinde Rosenørn, født Wormskjold* – at han paa Kronborg, da han saa ud over Sundet, henvendte ligesom til sig selv disse Ord: „Das müssen wir Alles haben“.

I den sildige Aften den 22de Juni afreiste Kongen af Preussen tilsøs fra Kjøbenhavn, og alt næste Dag kom Studenterne fra Naborigernes trende Universiteter. Almindelig Begeistring greb Kjøbenhavn ved dette Besøg.⁸ Kongen deltog ikke deri, han havde forlagt sin Residents til Sorgenfri strax efter Preusserkongens Afreise; han laante dog Ridehuset til Afholdelse af en Fest. Man gik vel vidt der i sine Taler for Nordens Enhed og mod Tysklands Overgreb. Det Kongelige Danske Cancelli fandt sig derfor ogsaa forpligtet til under 3die Juli at beordre Generalfiskalen til at tiltale Candidat H. F. Poulsen, Capellan F. Helweg og Høisteretsadvocat O. Lehmann for de af dem i Ridehuset den 24de Juni 1845 holdte Taler, hvorhos Lehman suspenderedes fra hans Embede⁹ . . . Processen mod de Anklagede førte dog ikke til nogen Dom over dem. Dertil var den skandinaviske Ide til den Tid altfor dominerende gennem Pressen, der stedse blev mere og mere mægtig. Den 28de Juni afreiste Studenterne fra de nordiske Universiteter . . .

Kongen var om Aftenen den 8de Juli i Theatret, hvor der blev givet en Aftenunderholdning med Musik og Dands. Varmen var meget stærk, og efter Hjemkomsten fik Kongen et af de Tilfælde, som han selv benævnte „Oppression“, hvorfor der maatte anvendes Aareladning og Iglar, og for hvilket han maatte tilbringe flere Dage paa Amalienborg. Der udgik egentlig ikke Bulletiner, men „Berlingske Tidende“ havde dog i flere Dage officieuse Beretninger om Kongens Befindende.

[136] Medens Studenterne fra de svensk-norske Universiteter besøgte Kjøbenhavn, og Alt var Jubel og Glæde, indtraf et høist sørgeligt Dødsfald. Conferentsraad Lund, Deputeret og Departementschef for Skatte- og Landvæsenssager i Rentekammeret bortkaldtes ved en tidlig Død. Jeg har omtalt ham tidligere i disse Meddelelser og gjentager igjen, at han var en ualmindelig dygtig

* Hendes Neveu har hørt det af hendes egen Mund, og han har fortalt mig det igjen. Ingen tvivler hverken om hendes eller om hans Troværdighed, men hun kan jo have hørt feil, hendes Neveu den nuværende Udenrigsminister Rosenørn Lehn har i Sommeren 1870 fortalt mig det.

Mand og et sjelden elskværdigt Menneske. Til Lunds Efterfølger valgte Kongen P. G. Bang, dengang Bankdirecteur . . .¹⁰

Kongen var nu atter restitueret fra det Sygdomsanfald, som i hans ældre Aar oftere og oftere vendte tilbage. Ligesom Kongen efter den russiske Storfyrstindes Død havde mere rettet sit Blik paa at maatte se sit Lands Anliggender ordnede for Fremtiden hovedsagelig ved det danske Folk, saaledes havde hans sidste Sygdom ogsaa vakt Opmærksomheden for, hvad man besad i ham, og hvormeget der maatte bygges paa ham. Alle vidste dog, hvorledes Kronprindsen var, og havde man endog begyndt at stille ham frem som Forventningens Mand, saa frygtede den besindige Del af Folket dog det Øieblik, da han skulde afløse Faderen paa Danmarks Throne. Stemningen begyndte derfor ogsaa paa den Tid at vende sig noget til det Bedre for Kongen her i Danmark, og den vedblev at tiltage lige indtil hans Død, medens den jo blandt Slesvig-Holstenerne tog den aldeles modsatte Retning.

Den 29de Juli reiste Kongen til Aarhus med Ægir og overværede tilligemed Kronprindsen og Prinds Ferdinand den 31te Juli Afløringen af Frederik den Sjettes Buste paa Slotsbakken ved Skanderborg.¹¹ Studentersangforeningen afsang ved denne Leilighed en Sang af Andersen og Hartmann.

I Jylland modtog Kongen Efterretningen om tvende Dødsfald af den Kreds, som i Hertugdømmerne stod ham nærmest, nemlig Overpræsident Grev Blücher-Altona og Geheime-Statsminister Grev Rantzau-Breitenburg. Man har antaget, at den Sidstnævnte ikke besad nogen særlig Hengivenhed for Kong Christian den Ottende, hvorimod Frederik den Sjette besad hans udelte Agtelse og Kjærlighed. Jeg har vistnok alt omtalt en Yttring af ham, som bekræfter dette.

Kongen fortsatte sin Reise over Silkeborg og Ringkjøbing til Ribe. Her havde man ventet Hans Majestæt den 4de August om Aftenen Kl. 10, men han kom først den 5te August om Morgenens Kl. 3, en Mangel paa Politesse hos denne fine Mand, der nok kjendte Sætningen: „l'exactitude est la politesse des princes“. Desuagtet var Modtagelsen af den i 5 Timer ventende Mængde god, ja endog varm: „en almindelig Glæde og Tilfredshed havde udbredt sig ved den Dagen før indtrufne Offentliggjørelse af Rescrip-

tet om Forbudet mod de slesvig-holstenske Faner“. ¹² Kongen besaa i Ribe den ved Architect Nebelong restaurerede Domkirke; ved at forlade Byen gaves ham endnu jublende Hurra „for Kongen og Faneresciptet“. Kort efter, ved Hømlund, modtoges Hans Majestæt af Prinds Statholderen, der her steg i Kongens Vogn og fortsatte med sin Kongelige Svoger Reisen over Tønder til Før.

Under Opholdet her aflagde Hertugen af Augustenborg sin Kongelige Svoger et Besøg tildels i Anledning af dennes Løfte om at overvære Hertugens Sølvbryllup. Her fandt den Samtale Sted mellem Svogrene, som efter Hertugens Fortælling er gjengivet hos Droysen og Samwer. ¹³ Med stigende Heftighed – fortæller Hertugen – og gaaende op og ned af Gulvet med den ham egne Gestikulation, kastede Kongen hele Skylden for alle Forviklinger paa det slesvig-holstenske Parti, paa dets Umtriebe, paa deres velbekjendte Ledere, talte om Landsforræderi og om Landsforrædere. Derefter afbrød Hertugen ham med den Yttring, at han ikke var kommen for at modtage Skjænd eller lade sig udskjælde – sich hier auszanken zu lassen – han havde ved sit Besøg villet vise Kongen en Opmærksomhed; dersom Kongen vilde tale med ham i en rolig Tone, da var han villig og beredt dertil, hvis ikke, saa vilde han strax reise sin Vei. Kongen gjorde derefter Undskyldning for sin Heftighed, med Bemærkning, at han vilde gjerne og roligen høre paa Hertugens Modgrunde. Denne erklærede derefter, at han maatte beklage, at det var hans Arverettigheder, som bragte Sorg i Kongens Sind; men den samme Pligt, ifølge hvilken Kongen troede at maatte handle for Danmark, paalagde ham for Hertugdømmernes og for hans Huses vedkommende at opretholde, hvad Ret var; han vilde intet Andet og intet Mere; men dette ogsaa fuldstændigen, saaledes bød hans Ære og hans Kald; Han søgte derefter at give en Fremstilling af Tingenes Tilstand med Tilføiende, at naar han dog nu engang skulde tale oprigtigt, da forekom den Politik, man nu drev, ham hverken at være sund eller at kunne naa til Maalet; om Kongen vel kunde forsvare saaledes at prisgive de tyske Lande for dansk Interesse? om han da mente, at Spindelinen nogensinde vilde slaa Rødder i Hertugdømmerne? om det vel kunde antages at være til Bedste for noget Folk, naar man berøvede samme Troen paa Ret og paa sammes Urokkelighed?

Kongen skal have endt Samtalen med Beklagelse over sin Stillings Vanskelighed. Den var tilvisse vanskelig – end mere vanskelig ved det Formaal, Kongen havde sat sig: at bringe det hele Monarchi ind under sin Søstersøn Prinds Friedrich af Hessens Scepter. Hvor meget bedre havde han dog ikke handlet i at lade denne vende tilbage til Hessen, at udsone sig med Augustenborgerne og at lade dem arve det Hele. Havde han ikke været forblindet af Familieskabets Interesser, vilde han dog have kunnet bemærke, at den hessiske Friedrich manglede alle de Egenskaber, som kunde knytte det danske Folk til ham, hans Huses Traditioner, dets Navn, hans egen Personligheds Tomhed og Egoisme var ham altfor meget imod. Et Brud var indtraadt. Ogsaa Hertugen handlede uklogt og urigtigt mod de Lande, hvori hans Forfædre havde regjeret, ved ikke at søge Forsoning med Kongen. Da det Raad blev givet ham efter Kong Christians Død at begive sig til Kjøbenhavn og overvære Bisættelsen, svarede han: Dette Raad er godt og velment – det kom fra Amtmand Johannsen senere slesvigsk Minister – men jeg er dertil gaet for vidt.

Kongen forblev paa Før til den 3die September, da han gik over Husum, Frederiksstad, Heide, Meldorff, Heiligenstedten, Glückstadt til Altona, hvor han forblev 3 Dage (9–11te Sept.); derfra [til] Kiel, ad Jernbanen til Plön, 13de, 14de paa Plöns Slot, 15de fra Plön til Grev Scheel-Plessen paa Sierhagen, 16de fra Neustadt til Kjøbenhavn. I Kiel havde Universitetets Rector og Decani en Audients hos Kongen, ved hvilken Leilighed denne fandt sig foranlediget til at udtale: „Jeg har aldrig erkjendt og agter heller ikke at erkjende nogen Stat under Benævnelsen „Slesvig-Holsten“ uafhængig af eller uden Forbindelse med det danske Monarchi. Ligesaa lidet vil jeg incorporere Hertugdømmerne i det egentlige Kongerige. Om et saadant Forslag ogsaa er gjort i en dansk Stænderforsamling, saa maa jeg dog undre mig over, at man har tiltroet mig en saadan Dumhed. Blandt de Lærdomme, der ere blevne foredragne af det juridiske Facultet ved Kieler Universitetet, er ogsaa den, at under visse Eventualiteter det nuværende danske Monarchi vilde blive opløst. Det vil ikke ske og maa derfor heller ikke læres som afgjort.“¹⁴

Den 17de September meddeler Berlingske Tidende: Hans Maje-

stæt Kongen ankom hertil imorges Kl. 8 $\frac{1}{2}$ fra Neustadt i bedste Velgaaende og begav sig i Formiddag til Sorgenfri. End ikke det svageste Hurra synes altsaa at have lydt for den hjemvendende Konge.

Storfyrst Constantin af Rusland anløb den 3die Novbr. med en Escadre Kjøbenhavn og var iland for at hilse paa Kongefamilien.

Kort efter sin Hjemkomst modtog Kongen den ubehagelige Efterretning, at der paa Exercerpladsen i Rendsborg den 30te September var forefaldet Uordener. En stor Del Medlemmer af Rendsborgs borgerlige Artillericorps, som paa denne Dag var forsamlet til Revue paa Exercerpladsen, havde med dragne Sabler og i Forening med nogle civile Personer overfaldet en Officer af 2det Artilleriregiment (Lieutenant Schau, senere falden), der med Mandskab var commanderet til at opretholde Orden, uden at der var givet mindste Anledning fra dennes Side. En combineret Commission blev nedsat den 31te October. Da denne havde afgivet sin Kjendelse, gav Kongen den 20de April 1846 den Parolbefaling: Da det ligger for Dagen, at der i Rendsborgs borgerlige Artillericorps savnes den rette Erkjendelse af dets Bestemmelse og Pligter og den for et saadant Corps nødvendige Disciplin, saa kunne Vi ikke længere betro et Corps, hvori en saadan Aand viser sig, at bære Vaaben, som alene bør føres til at værne om Fædrelandet og og for at bidrage til den borgerlige Ordens Opretholdelse, og have derfor besluttet at ophæve det borgerlige Artillericorps i Rendsborg, samt desangaaende Dags Dato rescriberet Vort slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli det Fornødne.¹⁵

Den 9de October bortkaldte Døden en Mand, der havde vist at indtage en Stilling ved Hoffet i en lang Række af Aar: Hofinspecteur Etatsraad Schönberg. Han havde været Skuespiller ved det Kongelige Theater, havde derpaa, da han giftede sig ind i et formuende Huus, kjøbt sig, hvad man dengang kunde, en Regimentskvartermesterspost; blev derefter formodentlig gennem Hauch ansat ved Hoffet. Han var indsmigrende, vel begavet og havde Lethed i at udtrykke sig i flere Sprog. Fru Schönbergs store Madkurv, bekjendt nok fra hin Tid, da der var bouche en cour in natura, blev af Phister bragt paa Scenen i „den sorte Domino“, og Schönberg kunde ikke fjerne den comiske Reflex, der fra den faldt

paa hans Person.¹⁶ Da Christian den Ottende ikke yndede ham, og de Gange, han var med paa Reiser, ikke vilde recipere ham blandt Cavalererne, skønt han var Etatsraad, var hans Hof-Existents forspildt, og hans sidste Dage ikke saa lykkelige som tidligere under Frederik VI.

I Slutningen af October havde Kongen atter paa Fredensborg et med stærke Blodcongestioner forbundet asthmatiske Anfald, hvorfra han dog snart recolligerede sig . . . [137] . . .¹⁷

Det var ogsaa i Aaret 1845, at Kong Christian lod med Instruxer, som han i stort Omfang havde selv egenhændigt nedskrevet, udgaa Corvetten Galathea under Capitain Steen Andersen Bille paa en Jordomseiling og lod med Expeditionen følge saavel Naturkyndige (Botanikeren Kamphøvener, Zoologen Reinhardt, Mineralog og Geolog Dr. philosophiæ Rink, Entomolog Kjellerup) som Tegnere. Som Skibspræst medfulgte Pastor Aleth Hansen senere Cultusminister. Man har sagt, at denne skulde have havt en væsentlig Del i den interessante Beskrivelse af Reisen, som Bille efter Hjemkomsten udgav.¹⁸ Dette er næppe sandsynligt. Bille var selv en meget dannet Mand og skrev en let og flydende Stil. Hansen har derimod i sine senere Stillinger vist sig, saa hæderlig han endog er, som en særlig naiv og kantet Mand. Derfor har man ogsaa nu (1869) troet, hvad der er fortalt fra hin Tid. Da Bille sagde ham, at han gjerne vilde gjøre Alt for at gjøre ham hans lange Ophold paa Skibet hyggeligt, skal Hansen have hentydet paa, at hans Helbred ikke var godt og derfor bedet om, at han maatte faa et Lukaf paa Solsiden.

I Sommeren 1847 vendte Skibet tilbage efter lykkelig tilendebragt Reise.

[138] ...¹ Den 13de Marts døde en Mand, som havde i over en Menneskealder spillet en Rolle ved Hoffet, skjønt ikke nogen hæderlig. Alle vare enige om, at han var en maadelig Person. Den ellers saa hofvillige „Berlingske“ vidste heller ikke Andet at sige, end at „en af de ældste Officerer af Landetaten, General Friboe er død i Fredags“; han var fød i Aaret 1767.² Tidligere er det nævnet, at han i sin Tid var Adjutant hos Kongen, og at han var nævnet tilligemed Oppen og Rømeling blandt de uheldigste Omgivelser (Oppen dog vistnok med Uret). Man vilde vide – jeg tror ogsaa at have omtalt det –, at han indledede Forbindelsen med Fru Dannemand. Man fortalte, at Anledningen til hans Død, var hans Mistro til sine Omgivelser. Skjønt syg af en Forkjølelse vilde han ikke overlade nogen Nøglerne til sine Gjemmer. Han stod selv op af sin Seng for at udlevere Linned og fik et Tilbagefald, der endte hans Dage. Forinden sin Død glædede han sig ved at være Vidne til den Skuffelse, han havde tilberedt sin ældste Neveu, Ritmester Funch af Husarerne, der havde henlevet i Haabet om at skulle være hans Arving. Han gav denne et Uhr, men Arven fik Funchs yngre Broder, der Intet havde ventet. Med stor Alvor og Formalitet havde han længe forinden udbedet sig af Kong Christian, at han maatte nævne Denne i sit Testamente. Hans Majestæt havde allernaadigst tilladt det og viste herefter den gamle Husar en ud-søgt Opmærksomhed i Forventning af, hvad der vilde komme. Testamentet nævnte ogsaa Kongen, men kun som den det Sted i Lyngby, der havde tilhørt General Friboe, skulde tilbydes tilkjøbs under visse Eventualiteter. Deltagelsen for den skuffede Arving var ikke stor, da han var slet renommeret, men Dommen faldt dog ud mod den hjærteløse Gamle. Det Sted, der skulde tilbydes Kongen, er endnu i den yngre Funchs Besiddelse, og han skal efter Testamentet vedligeholde det i samme Stand, som det var, da Generalen beboede det. Det ligger nær ved Jernbanen og ses derfra.³

Det havde ganske vist været Kongens Hensigt at søge at formaa A. S. Ørsted til atter at fungere som Commissarius ved de i Aarets

Løb sammentrædende Stænder; men da blev i Slutningen af Marts Ørsted, efter at han en Dag havde tilendebragt sin sædvanlige Morgentour, angrebet af en stærk Hovedsvimmel ledsaget med Ildebefindende, saa at Aareladning endog flere Gange maatte anvendes. Derved opstod Frygt for, at den vanskelige og besværlige Post som Kongelig Commissair nu vilde overstige Ørsteds Kræfter.

Den 16de April tilskrev Kongen ham derfor saaledes (egenhændig Concept)

Hr. Geheime-Statsminister Ørsted!

Med Bekymring erfare Vi, at det uidentvilt vilde have skadelige Følger for Dit Helbred, hvis Du paany skulde overtage det anstrængende Arbeide som Vor Commissarius ved Forsamlingen af Vore tro raadgivende Provindsialstænder for Danmark, hvortil Vor Tillid ellers vilde have kaldet Dig. Det er Os altfor magtpaaliggende at kunne haabe længe at kunne nyde godt af Din udmærkede Dygtighed i den høiere Embedsstilling, Du beklæder, til at Vi skulde forlange en Tjeneste af Dig, som kunde kræve en Anstrængelse, skadelig for Dit Liv og Helbred.

Vi forsikkre Dig om, hvormeget Vi paaskjønne de udmærkede Tjenester, Du har udvist mod Os og Staten i Egenskab af Kongelig Commissarius ved de hidtil afholdte Forsamlinger af de raadgivende Provindsialstænder og forblive Dig med Kongelig Naade og Huld bevaagen.

Befalende Dig Gud!

Som bekjendt blev P. G. Bang Ørsteds Efterfølger saavel i Roskilde som i Viborg.

Blandt de med Dampskibet Geiser fra Stettin den 11te April Ankomne nævnes Kammerherre V. Oxholm, Kronprindsens Hofchef. Han kom fra Strelitz, og han var sendt derhen for at formaa Kronprindsessen til at komme tilbage; man har vistnok ment, at han var den, der havde størst Chance for at kunne gjøre Indtryk paa hende. Det lykkedes ham ogsaa at faa et Svar, der lod haabe, at hun vilde vende tilbage; hun vilde dog først med sin Moder gaa til Pymont for at styrke sit Helbred. Fra Pymont gik hun

til Rumpenheim, men endnu ventede man hendes Tilbagekomst hertil i Løbet af Eftersommeren, og det er formodentlig fra den Tid, at Irminger har skildret mig, hvorledes Kronprinds Frederik fra en Høide ved Frederiksgave med lange Kikkerter længselsfuld saa ud over Søen, om Dampskibet ikke skulde vise sig, der bragte den nu i 3 Aar imødesete Hustru. Jeg vil tro, at det dog mere var Skammen over anden Gang at være forskudt, [der] bevægede ham mere end Længslen.

Den 12te Mai rescriberede Kongen det danske Cancelli angaaende Ophævelse af Cancelli-Circulairret af 8de November 1845⁴ . . . Rescriptet blev communiceret samtlige Amtmænd og Lehnsbesiddere, der havde Amtmands-Forretninger, ved Cancelli-circulaire af 14de Mai, optaget [i] Collegialtidenden for 16de Mai. Naar det i Circulairret yttres, at det nu kunde antages, at „Formaalet for de interimistiske Bestemmelser nu er opnaaet, og at Bondestanden navnlig derved er kommen til Erkjendelse af de agitatoriske Bestræbelser, som øvedes af visse omreisende Personer for at udbrede Misnøie med Fæstebondens og Husmandens Kaar, hvilke de ville se forandrede uden Hensyn til Andres Rettigheder, ligesaa lidet sigte til Bondestandens som til Statens Bedste i Almindelighed, hvilket lader haabe, at en slig Foranstaltning er overflødig“ – saa er det lutter Talemaader og kun en slet Dækning for et ussel Tilbagetog af Frygt. De liberale Blade hoverede ogsaa over al Maade over, at Kongen havde kasseret en betydningsfuld Foranstaltning, truffet af hans høieste Collegium, uden at der i dette foretoges nogen Personalforandring. Kongen havde jo vel ogsaa selv sluttet sig, som saa ofte, til Stemanns Forslag.⁵

Den 21de Juni deltog jeg i den storartede Fest paa Hven til at hædre Tycho Brahes trehundredaarige Fødselsdag. Jeg fulgte derover med Baron Christian Bille Brahe, dengang Cancellist i Cabinetssecretariatet og tillige Auscultant i Rentekammeret, som til at repræsentere Brahe-Navnet havde villet give Møde, leiet et Skib i Vedbæk og omgivet sig med nogle af sine Venner. Jeg erindrer gamle Unsgaard, dengang Deputeret i Rentekammeret, og Søn, Grothusen og Larsen, Committerede i Rentekammeret, Baron Schaffalitzky, Bille Brahes Frænde, C. B. Dahl, hans specielle

Ven og uadskillelige Ledsager, derfor af os Samtidige i Skjemt Lovtrækkeren kaldet, Clementsen, Kønnemann-Petersen, Bauditz m. fl.

Jeg blev afhentet paa Kildevæld ved Strandveien, hvor jeg den Sommer boede. Paa Udveien til Vedbæk erindrer jeg, at vi (ved Emiliekilde, hvor de boede i Bagergaarden) saa de tvende ungdomsskønne Døttre af Mægler F. Hoskiær, Malvine og Elisa, hvoraf førstnævnte skulde nogle Aar efter blive min Hustru.⁶ Dagen gik efter disse heldige Auspicier i alle Henseender herligt for det Bille Braheske Selskab. En lille Episode gav det dog, at Bille Brahe fandt sig saa henrykt over at se sig spændt for Fru Heibergs Triumphvogn, at jeg maatte formelig spænde ham ud af det skønne Aag.⁷

Dronningens Fødselsdag høitideligholdtes den 28de Juni paa Sorgenfri. Hertugen af Augustenborg, Dronningens Broder, havde søgt at glemme sit Nag fra Mødet paa Før og havde indfundet sig til Festen og medbragte sine tvende Sønner, som kort forinden vare blevne confirmerede, hvilke Kongen ved denne Leilighed udnævnte til Oberstlieutenanter à la suite i Armeen. Paa denne Dag saas ogsaa paa Sorgenfri Christian den Ottendes mangeaarige Ven, Hertug Decazes de Glücksbjerg, Storreferendar i det franske Pairskammer, der var sendt i overordentlig Mission til Kongen af Danmark, formodentlig for at takke for det Gesandtskab Kong Christian havde sendt til Tuillierierne for at lykønske Kong Ludvig Philip i Anledning af Lecomtes mislykkede Attentat (Overstaldmester Grev Danneskjold-Samsø, der havde dette Hverv, blev ved denne Leilighed Storkors af Æreslegionen).⁸ Dagen forinden var han og den franske Udenrigsminister Guizot udnævnt til Riddere af Elefanten. Det er bemærket, at Guizot var den første Borgerlige, der havde erholdt Elefanten. Det er dog ikke sandt. Som alt foran anført havde Malling alt modtaget den. Kong Christian hængte end yderligere til Afsked Danebrogs-Sølvkorset paa Decazes Bryst (som Dansk Hertug) „en m'embrassant avec une grande emotion“ skriver Decazes og forærede ham en Samling af de Mynter og Medailler, som vare udprægede i Aarene 1840–46. Decazes sendte, formodentlig efter Opfordring, Kongen sit Portrait i Legemsstør-

relse, malet af Court. Det fik senere Plads paa Frederiksborg og var et af de Portraiter, som bleve reddede ved Branden.

Kort efter besøgte den svenske Prinds Gustav for nogle Dage det danske Hof, og den russiske Storfyrst Constantin aflagde et kort Besøg fra den forbigående russiske Flaade af.

[139] Om Aftenen silde den 8de Juli, da jeg alt var i Begreb med at gaa i Seng, holdt en Vogn udenfor min Bopæl paa Kildevæld. Det var min Chef Kammerherre F. Tillisch, der vilde have mig med til Kjøbenhavn. Det aabne Brev angaaende Arvefølgen var denne Dag vedtaget i Statsraadet. Det var Kongens Villie, at det uopholdelig skulde trykkes. Vi holdt for i Kjøbenhavn ved Schultz's Bogtrykkeri, fik Factoren vækket, og han lovede, i den tidlige Morgenstund, at have Sætterne samlede og færdige til at sætte det vigtige Document. Det var kun Correcturlæsningen, som jeg kan smigre mig ved at have bidraget til samme.

Den næste Dag emanerede det og læstes Løverdagen den 11te Juni i alle Hovedstadens Blade. Under denne Dato blev Bernhard Ernst v. Bülow, Legationsraad og Kammerjunker af Hans Majestæt udnævnt til Kammerherre. Det var dengang antaget, og vel ogsaa med Rette, at denne Udmærkelse til denne dengang endnu unge Mand, var Anerkjendelse fra Kongens Side for hans Virksomhed som Secretair ved Comiteen angaaende det aabne Brev. Concipisten til Brevet var uden Tvivl Adler, om endog Dankwart har foretaget ikke ubetydelige Rettelser i dennes Concept. . .⁹

Forinden det aabne Brev endnu ret var kommet til Kundskab rundt om i Landet, og forinden Reactionen mod samme fra Slesvig-Holstenernes Side var indtraadt, modtog Kongen det alt længe bebudede Besøg af Nabolandenes Fyrstefamilie. Mandagen den 13de Juli Kl. 1¹/₄ bragte Dampskibet Thor Kong Oscar, Dronningen af Sverrig og Norge, Kronprinds Carl og Prinds Gustav med et stort Følge . . . 4 Dampskibe vare gaaende de Forventede imøde, propfulde af Mennesker, og havde hilset paa de Ankommende i rum Sø dels med Musik dels med Afsyngning af „Kong Carl den unge hjelte“; i nogen Afstand fulgte det danske Orlogsdampskib Hekla, saa det var en hel Dampskibsflaade, der paa engang løb ind ad Rheden. Kongen og Kronprindsen modtog de høie Gjæster i den kongelige Chaluppe; ved Nytoildbod stege de iland imellem

en tætsluttet jublende Menneskemasse og kørte derfra til Amalienborg. Slesvig-Holstenernes Tilbagevisning ved det aabne Brev og Tilnærmelsen til det andet skandinaviske Fyrstehus begyndte at lade Folkegunstens Solskin dæmre over Kong Christians Hoved. Alt samme Aften gaves Festforestilling i Theatret. Ved Fyrsteparrenes Indtrædelse i Kongelogen blev de modtagen med lange vedholdende Bifaldsraab. Der opførtes en Ouverture, nogle Dandse og Kong Rene's Datter.¹⁰ Bifaldsraabene gjentoges ved Skuespillets Slutning.

Den næste Dag var der Cour hos den svensk-norske Kongefamilies Medlemmer, derefter toge de til Christiansborg til det der anrettede Taffel. I den prægtigt oplyste Riddersal var der tvende Tafler. Ved det ene af dem sad Hans Majestæt Kongen med den svenske Dronning paa sin venstre Side, den svenske Konge med Hendes Majestæt Dronningen paa sin høire Side, saaledes at Majestæterne indtog Midten af Taflet; paa høire Side fra dem sad Kronprinds Carl med Prindsesse Caroline, Prinds Gustav med Prindsesse Charlotte, Prinds Vilhelm af Hessen med Prindsesse Augusta af Hessen og Prinds Christian af Glücksborg; til venstre Kronprindsen med Prindsesse Juliane, Prins Ferdinand med Prindsesse Louise af Hessen og Prinds Frederik af Hessen. Theatrets Sangpersonale og Capellet samt Fodgardens Musikcorps vexlede med at give Musiknummere under dette Taffel, til hvilket Publicum havde Adgang paa Galleriet. Fra Christiansborg begav Majestæterne, Prindserne og Prindsesserne sig til Bernstorff. Her var det, at der bragtes det store Fakkeltog til Nordens Konger, for hvilket Hans Christian Ørsted var Ordfører . . . [140] . . .¹¹

3 Hurraer løde derefter for hver af Kongerne.

Nu fremtraadte Kong Christian og talte („med høi og klangfuld Stemme“ bemærker „Fædrelandet“ udtrykkelig) saaledes:

„Nabofolkenes gode Forstaaelse og Fred grundfæste Folkenes Lykke, Kongernes Venskab sikkrer den.

Derfor juble alle retsindede Danske ved det kjære Besøg, som vi idag festligholde.

De Følelser, som deres hædrede Ordfører og den skønne Sang have tolket binde skønne Blomster i den Krands af Kjærminder, som Folkets Kjærlighed oftere har rakt mig.

Idag række vi den med nabovenligt Sindelag til den ophøiede Konge og Ven, vi med Glæde se iblandt os.

I eget og mine Gjæsters Navn takker jeg Dem alle for Deres yttrede Følelser og for den skjønne Sang!“

Derpaa talte Kong Oscar saaledes:

„Jag tackar Eder för de velvilliga tänkesätt, som här för mig og min Famili blifvit yttrade.

Jag känner mig lycklig att gästa dette sköna, dette härliga Land och jag glädjer mig, att under dessa för mit hjerta så oförgätliga dagar hafva ytterligare befastat den uppriktiga och innerliga vänskap, som förenar mig med Danmarks ädle Konung.“

Kong Oscar havde ikke nogen stærk Stemme, tværtimod! Kong Christians Tale og hans Personlighed gave ham Fortrinet. Den Maade, hvorpaa han rakte Kong Oscar Haanden, da han udtalte Ordene „den ophøiede Konge og Ven“ bevægede den tilstedeværende Mængde i høi Grad. De Danske vare i dette Øieblik tilfredse med, ja vel endog stolte af deres Konge. Jeg var tilstede ved denne Fest og delte denne Følelse, saameget mere som det altid havde smertet mig at se Kong Christians gode Hensigter saa lidet paa-skjønnede.

Efter Fakkeltøget blev der dandset et Par Timer i den temmelig lille Sal paa Bernstorff. General Ewald lagde ved denne Leilighed særlig Mærke til Prinds Gustavs Ynde og Kronprinds Carls Fyrighed, men ogsaa til hans „over det Skjønnes Grændser streifende kraftfulde Bevægelser“. ¹² Ewald fortæller ogsaa fra den Aften, hvorledes han befandt sig i Naboværelset med „den mandhaftige gamle Enke-Admiralinde Bille, da Dronningen af Sverige traadte ind, hvorledes den gamle Dame satte sig i Positur for at modtage Couren, men – Dronningen henvendte sig ikke til hende, men til Ewald. „Hun taledede meget godt Dansk (Norsk). Jeg kan ikke sige, hvor behageligt et Indtryk hendes yndige og derhos saa ligefremme Væsen gjorde paa mig; det var mig, som om jeg havde kjendt hende længe, og Samtalen blev saa interessant, at jeg blandt Andet kunde komme til at sige hende: at det dog maatte være en usigelig Glæde for hende at have saadanne Sønner, der jo skyldte hende saa meget, af det de vare blevne til – og heri sagde jeg kun den rene Sandhed. Da ogsaa Studenter-Optøget kom paa Tale, og jeg

berørte Kong Oscars smukke Tak, sagde Dronningen O ja, men han er ei en saadan Taler som Deres Konge“.

Den næste Dag toge begge Kongeparrene over Sorgenfri og Dyrehaven til Frederiksborg, hvor der om Aftenen blev givet en lille dramatisk Forestilling. Den næste Dag gik Reisen over Fredensborg til Kronborg, hvor der blev holdt Taffel. Fra Helsingør indskibede den svenske Kongefamilie sig henimod Aften under en tæt Folkeskares Jubel.

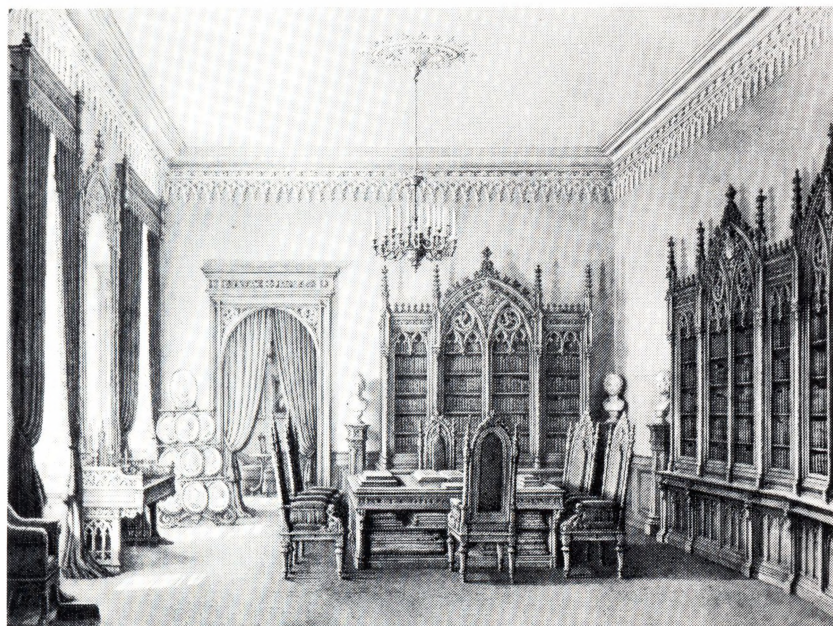
Imidlertid var saavel den Roskildske som den Itzehoer Stænderforsamling sammentraadt den 15de Juli. Ved hin var P. G. Bang, ved denne Cancellipræsident J. Reventlow-Criminil Commissarius. Det er bekjendt nok, hvorledes der fra de holstenske Stænders Side og fra forskjellige Agnater nedlagdes Protester mod det aabne Brev. Saavel Statholderen i Slesvig og Holsten og Overpræsident i den slesvig-holstenske Regjering samt commanderende General i begge Hertugdømmer Prinds Friedrich af Augustenborg* som Commandeuren for 5te Jægercorps Hertug Carl af Glücksborg blev i den Anledning afskedigede af Krigstjenesten. Prindsen satte dog à la suite i Armeen. Den hele lange Forhandling om denne Sag vil jeg ikke her meddele, men kun nogle Aktstykker, som for største Delen ikke andetsteds have været meddelte.¹³

Kongen, der den 3die August var tiltraadt sin sædvanlige Reise til Wyk paa Før, tilskrev derfra under 24de August sin Ven Hertug Decazes og de Glücksbjerg saaledes: „Jeg vil anvende nogle faa Sider endnu til Dagens Politik, navnlig forsaavidt Hertugdømmerne Slesvig og Holsten angaar. De ved, at jeg har fundet det nødvendigt at afvise de holstenske Provindsialstænders Adresse, da den indeholdt en Protest imod mit aabne Brev og imod Arvefølgen efter Kongeloven i Hertugdømmet Slesvig, at Stænderne have appelleret til Forbundsagen i Frankfurt, eller for at udtrykke mig rigtigere, have meddelt det tyske Forbund Aktstykkerne, og at Majoriteten derpaa forlod Mødet. Jeg sammenkaldte Suppleanterne og sendte en anden Deputeret for Universitetet; men da Forsamlingen ikke var talrig nok til at stemme, opløste jeg Stænderne

* Kammerherre, Amtmand v. Scheel blev Overpræsident, Generalmajor Lützow overtog indtil videre Generalcommandoen.

d. 12te d. M. og erklærede, at de Medlemmer, som utilladeligen havde forladt Forsamlingen, vare ansvarlige for enhver Forhaling af de Provindsialstænderne forelagte Lovudkast – denne Fremgangsmaade kan ikke, derom er jeg overbevist, blive billiget af Folket, og jeg maa ønske mig selv til Lykke med den Hengivenhed, som Befolkningen i Hertugdømmerne, i Særdeleshed i Slesvig*, har lagt for Dagen for mig.“ . . . „Det aabne Brev indeholder [141] kun den paa Upartiskhed grundede Paastand, at der baade i Slesvig og Lauenborg gjælder den samme Arvefølge som i Kongeriget Danmark, og den tilkjendegiver, at det er min Hensigt at opnaa den samme Vished for samtlige Dele af Hertugdømmet Holsten, paa det at det danske Monarchis Integritet ikke skal blive forandret. Ved det samme aabne Brev har jeg desuden lovet Hertugdømmet Slesvig, at dette Hertugdømme skal forblive uafhængigt i det samme Forhold, som nu i Gjærningen bestaar imellem det og Hertugdømmet Holsten, saa at det aldrig har været mit Ønske at indlemme Slesvig i Kongeriget Danmark. Hvilke Grunde skulde bevæge mig til at ønske at indlemme Holsten og Lauenborg, og har jeg nogensinde yttret et saadant Ønske? Nei visselig ikke! Det danske Monarchis Integritet betyder netop det Selvsamme, som det, der f. Ex. forstaas ved det preussiske Monarchis Integritet. Dette bestaar af Kongeriget Preussen, som giver Monarchiet dets Navn, og af de forskjellige tyske Forbundsstater, som henhøre under Kongen af Preussens Scepter. Jeg kan ingen Forskjel se, og desuagtet lade Tydskerne Galden løbe over paa sig og søge at indbilde Folk, at jeg ønsker at træde Tydsklands Rettigheder under Fødder og berøve dem Provindser ved et Pennestrøg. De have i Sandhed altfor store Tanker om min Magt. Jeg tvivler ikke paa, at Forbunds fyrsterne og Forbunds dagen i Frankfurt ville behandle disse falske Beskyldninger efter Fortjeneste, men de kunne imidlertid lægge Hindringer iveien for de store Magters Beslutning, som upaatvivlelig ville blive til Fordel for det danske Monarchis Integritet. Jeg har skrevet til Kongen af Preussen; min Udenrigsminister

* Modtagelsen i Flensborg var meget varm; Kongen siger selv i et Privatbrev, at „den var jublende og hjertelig, hvilket ret gjorde mig godt – Stemningen blandt *Folket* i det Slesvigske er overalt saaledes“. Adresse med 300 Underskrifter, der indeholdt Tak for det aabne Brev, var bleven overleveret.

30. Caroline Amalies biblioteksværelse på Amalienborg

31. Prinsen af Nør.
Caroline Amalies broder

32. Hertug Christian August.
Caroline Amalies broder

33. Salon på grev Otto Blomes slot i Heiligenstedten

34. Lensgreve
Otto Blome-Heiligenstedten

skal henvende sig til Fyrst Metternich og til Hofferne i Tuilliererne og St. James og paa samme Tid selv reise til Petersborg som Overbringer af en egenhændig Skrivelse til Keiseren, hvem disse Anliggender paa Grund af Tractaterne vedkomme mere umiddelbart. Hidtil har Keiser Nicolaus svaret paa Hertugen [August] af Oldenborgs Protest, at han ikke ønske at blande sig i Sagen, og at han er vel stemt for os.¹⁴

Paa Før modtog Kongen ogsaa i dette Aar ligesom i de foregaaende Laurits Skau, der var bleven ligesom de nordslesvigske Bønders beskikkede Tillidsmand hos Kongen og derfor et Slags beskikket Mellemand mellem dem og det nationale Partis Førere i Kongeriget. Denegang gik dog ikke alt for L. Skau, som han ønskede – dertil var Carl Moltke denne Gang for nær. Da han med Professor Flor og Thingmand Schmidt havde Audients, var Kongen vel meget naadig og laante villig Øre til deres Ord, saalænge Talen var om ved Reformer i Skolevæsenet og ved et Seminariums Oprettelse at hævde den danske Nationalitet i Nordslesvig, men da senere, efter at Kongen havde yttret sin Glæde over den slesvigske Forenings Takadresse for det aabne Brev af 8de Juli, Skau heraf tog Anledning til at udtale, hvad der alt var antydet i Adressen, at den dansk-nationale Selvstændighed i Slesvig ikke kunde sikkres, uden at den nøie administrative Forbindelse med Holsten blev løst, afviste Kongen denne Sag, idet han svarede, at da han i det aabne Brev havde lovet, at Forbindelsen med Holsten skulde vedblive, kunde deri ingen Forandring indtræde.¹⁵

[142] Kongen tilskrev (egenhændig) under 22de August 1846 fra Wyck paa Før Cancellipræsident Grev Reventlow-Criminil saaledes:

Herr Kanzelei-Präsident Graf Reventlow-Criminil.

Ihren Bericht wegen den Schluss der Ständeversammlung habe ich vorgestern entgegengenommen. Es war dieses nicht anders zu erwarten und diejenigen, die durch ihr ungesetzliches Austreten aus der Versammlung dieselbe unfähig gemacht hat zur Beschlussnahme über die vorliegenden wichtigen Gegenstände, möge es verantworten. Graf Reventlow-Farve scheint sich wieder durch

voreiliges Verfahren ausgezeichnet zu haben. Ich werde ihm seine Virilstimme nehmen*. Die Erklärung des Professor Wiese habe ich nicht verstanden, die Zeitungen nach hätte er Christiansens Stimmeführung inamovibel erklärt, welches doch wahrlich zu weit geht. Ich hoffe, dass Sie mein Schreiben nach Gottorp adressirt empfangen haben; in demselben äusserte ich meine Anerkennung Ihrer Ausdauer und Aufopferung in der Ausübung Ihres schwierigen Berufes als Königlicher Comissarius bei der holsteinischen Ständeversammlung. Dass Sie bei Beendigung derselben nicht wünschen können in einer gleichen peinlichen Lage in der schleswigschen Ständeversammlung versetzt zu werden, kann ich wohl begreifen, allein es gilt eine passende Wahl zu treffen, wenn Sie durchaus nicht hingehen wollen. Dass Sie aber auch als Präsident der S.H.L. Kanzelei resignieren wollen, scheint mir nicht wohl bedacht. Sie haben sich immer so loyal benommen, und haben noch bis zuletzt nicht ahnen lassen, dass Sie von den Ansichten der Regierung abweichen; wohl haben Sie sich dadurch die Lästerungen der Widersacher der Regierung zugezogen, aber dieses gereicht Ihnen zur Ehre und es wäre sehr zu beklagen, wenn Sie Sich durch denselben bewegen liessen, mir Ihre fernere Dienste zu versagen. Auch wurde der Augenblick der Aufregung, da der Statthalter nun eben resigniert hat, durch eine gewisse Zusammenstellung beider Anträge kaum günstiger sein. Sie müssen mir es also nicht verargen, dass ich es Ihnen recht an Herze lege, nicht Ihren Abschied aus der Kanzelei zu verlangen, wenigstens jetzt nicht und nicht ohne einen anderen hohen Posten anzunehmen. Ich rede nicht von den Nützen, den Sie als Kanzeleipräsident für die Herzogthümer stiften können, noch von der Wichtigkeit ein vermittelndes Element in den höheren Staatsämtern zu besitzen, welches Keiner besser wie Sie ausüben können, nein ich appellire an Ihrem

* Samtlige kongevalgte Medlemmer af Ridderskabet bleve entledigede, nemlig Verbitter for det adelige Kloster i Itzehoe Geheimeraad v. Bülow til Bothkamp, Kammerherre, Klosterprovst i Preetz, Grev F. Reventlow til Wittenberg, Kammerherre, Grev Reventlow til Jersbeck og Kammerherre, Grev Reventlow til Farve.¹⁶

Biedersinne im Allgemeinen und verlange, dass Sie alles hier Angeführte wohl erwägen, ehe Sie mir Ihre Antwort geben.

Ich verbleibe mit besonderer Hochachtung Herr Kanzeleipräsident Graf Reventlow-Criminil Ihr freundwilliger

Wyck d. 22de August 1846.

Christian R.

Kongens Paamindelser, man kunde næsten kalde det Bønner, til Grev Reventlow bleve dog uden Virkning undtagen forsaauidt, at han modtog Overpræsidiet i Altona. I hans Sted udnævntes Deputeret i Rentekammeret Grev Carl Moltke til Præsident i Cancelliet, Regjeringspræsident Scheel overtog senere Posten som Commissarius ved de slesvigske Stænder. Den slesvig-holstenske Regjering blev nu aldeles omordnet, foruden at Scheel som for anført blev Præsident, afgik de gamle Regjeringsraader Rist, P. Lüders, J. A. G. I. Engel, I. I. C. Lüders og Thielsen. Heinzelmann og Harbou bleve; som nye Raader – disses Antal indskrænkedes fra 8 til 4 – Kammerjunker W. H. v. Rumohr og J. Höpfner (sidstnævnte havde skrevet et Forsvar for det aabne Brev). Den 9de September indsatte Cancellipræsident Grev C. Moltke den nye Regjering paa Gottorp og yttrede i sin Tale, at han især maatte lægge tvende Ting paa Hjerte: at Holsten og Slesvig kun vare Dele af det samlede danske Monarchi, og at den i Slesvig tilstedeværende dobbelte Nationalitet vel burde paaagtes.

Det Brev fra Kong Christian, som herefter skal anføres, gaar tilbage til en Begivenhed, som er noget ældre. Den 20de Juli afholdtes der et Landmandsmøde i Neumünster, hvis egentlige Formaal var at raadslaa om og underskrive nogle til Bondestandens Tarv sigtende Petitioner til den holstenske Stænderforsamling. Denne Forsamling benyttede Lederne af det slesvig-holstenske Parti til at holde politiske Taler og at forelægge en politisk Adresse til de holstenske Stænder, som ogsaa fik mange Underskrifter. „Schleswig-Holstein meerumschlungen“ blev afsunget, de Danske haanet m. m. m. Det er Amtmanden Grev Brockdorffs slette Holdning ved denne Leilighed, Brevet omhandler.

Under 25de August tilskrev Kongen Statsraadet saaledes (egen Concept):

Der Bericht Unserer S. H. L. Kanzelei vom 15ten d.M. betreffend die am 20sten v.M. in Neumünster abgehaltene Versammlung haben wir mit den Bedenken der Geheimen-Staatsminister Steemann, Moltke und Reventlow-Criminil am 24sten d.M. erhalten und wollen in dieser Veranlassung Unserem Geheimen-Staatsrathe Folgendes allergnädigst eröffnet haben:

Der Amtmann in Neumünster Graf Brockdorff hat einen solchen Mangel an Conduite gezeigt, indem er der Vorlesung und der Annahme der Adresse ohne Widerrede beigewohnt hat, dass Wir ihn ferner nicht als Oberbeamten in Unserem Dienste behalten können. Da er aber nicht aus Mangel an Pflichttreue gefehlt hat, so haben Wir Unserer Rentekammer rescribiert, dass Wir ihm im Gnade und mit Wartegeld entlassen.

Wir finden es aber unrichtig den Amtmann in Neumünster Alles und allein entgelten zu lassen, was er schwerlich hatte verhindern können, aber freilich niemals durch seine Gegenwart hätte gutheissen sollen. Wir sehen nicht ein, weswegen nicht ohne eine allgemeine Untersuchung der Neumünster Vorfälle anzuordnen, der Verfasser der Adresse und der Vorsitzende einer Versammlung, in welcher eine solche Adresse vorgelesen und unterzeichnet worden ist, zur Verantwortung wegen Majestätsbeleidigung gezogen werden sollten. Ohne Uns auf die von der Kanzelei aufgestellte Rechtsvertheidigung der incriminierten Stellen jener Adresse einzulassen und ohne zu behaupten, dass Sie als Hochverrat, wozu die Kanzelei eine thätliche Kundgebung der bösslichen Absicht verlangt, bestraft werden kann, ist die Majestätsbeleidigung so unverkennbar, dass sie nicht ohne Anklage von Seiten des Staats geduldet werden darf, und haben Wir deswegen Unserer S. H. L. Kanzelei wie beigefügt rescribiert. Die Erklärung der Kanzelei in Hinsicht der Stellung der Advocaten kann ich durchaus nicht meinen Beifall geben, mit Bestallung versehen stehen sie im demselben Verhältnisse zum Staate wie andere Beamte; so wie diesen ihre Bestallung sowohl auf administrativen als auf rechtlichen Wege entzogen werden kann, so auch den Advocaten, welche durch keine Verfügung für inamovibel erkannt sind. Dieses haben Wir der Kanzelei in einem speciellen Rescript zur Nachricht eröffnet.

Wir befehlen Ew. Liebden und Euch in Gottes Obhut!

Under 31te August udstedte Kongen følgende Rescript til Prindsene Friedrich og Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg:

Nachdem der Chef Ihrer Bereiche, der Herzog Carl zu S. H. S. Glücksburg, eine Verwahrung der Rechte seines Hauses gegen die in meinem offenen Briefe vom 8. Juli d.J. enthaltene auf Recht und Wahrheit begründete Erklärung, dass die Erbfolge im Herzogthum Schleswig mit der Erbfolge des dänischen Königsgesetzes übereinstimmt, so wie gegen den sonstigen Inhalt jenes offenen Briefes, niedergelegt hat, und seine Rechtsverwahrung, wenn Sie sich derselben anschliesen im vorkommenden möglichen Fällen einen Conflict mit Ihren Pflichten herbeiführen kann, so sehe ich mich veranlasst Euer Durchlaut die Frage vorzulegen, ob Sie unter diesen Umständen es vereinbar erachten, Ihren König und Herren treu Ihrem Diensteid zufolge dienen zu können. Im Falle dass Sie dieses erneuerte Gelübde der Treue ohne allen Vorbehalt ablegen, werde ich solches auf Trauen und Glauben annehmen, wonicht werden Sie aus meinem Dienste scheiden müssen.

De forlangte Erklæringer bleve afgivne, thi under 26de October rescriberede Kongen Geheimestatsminister Stemann saaledes:

Efter at Hertug Carl til Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg havde nedlagt Protest mod Indholdet af Vort aabne Brev af 8de Juli d.A., fandt Vi Os ved Skrivelse af 31te August d.A., hvoraf Gjenpart vedlægges, foranledigede til at opfordre hans Brødre, Prindsene Frederik og Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, til at erklære, hvorvidt de tiltraadte denne Protest, eller om de formente fremdeles i alle forekommende Forhold at kunne tjene Os med Troskab overensstemmende med deres Pligt og saaledes vilde forny den Troskabsed, i hvilket Tilfælde Vi vilde tillade Dem fremdeles at forblive i Vor Tjeneste, hvoraf de ellers maatte udtræde. Da Vi nu finde Os fyldestgjorte ved de af dem derefter afgivne og herhos følgende Erklæringer, ville Vi allernaadigst have Dig paalagt at foranstalte samtlige hoslagte Documenter p.p. bevarede i det Geheime-Archiv.

Prinds Christian motiverede i en særlig Memorial sin Erklæring saaledes: „De Fordringer, som den Augustenborgske Linie saavel som vor Linie har gjort paa eventuel Succesionsret i Hertugdøm-

merne i Tilfælde af den Kongelige Mandsstammes Afgang, ere for mig støttede paa aldeles uklare Retsgrunde, og da Kongen, henvisende til det aabne Brev, udtrykkelig tilføier, at dette er grundet paa Ret og Sandhed, saa kan jeg ikke længere nære nogen Tvivl, og jeg fornyr Hans Majestæt med fast Overbevisning min Tjenested, idet jeg urokkelig ærer Hans Majestæts i det aabne Brev udtalte Anskuelser.“

[143] Alt forinden Kongen forlod Før, hvor han havde modtaget og for sidste Gang set Prindsen af Nør*, havde han modtaget Efterretning om, at man paatænkte et Folkemøde i Nortorf i Holsten den 14de September for at vedtage en Adresse til den slesvigske Stænderforsamling og forøvrigt demonstrere mod det aabne Brev. Et Rescript af 10de September forbød denne. Som vi skulle af det Efterfølgende se, gjordes der dog et Forsøg paa at afholde den. Vi ville følge Kong Christians egen Fremstilling i et Brev fra ham til Capitain From-Møller, der tidligere var Regnskabsfører ved Prinds Christians Regiment og havde bevaret fra den Tid en Vens Stilling til Kongen, for hvem han havde flere intime Hverv at udføre.¹⁷ Kongen skrev under 15de September 1846 fra Plön, hvor han netop da var kommen:

„Hr. Capitain From Møller! At De vil glæde Dem ved at modtage gode Tidender fra mig selv, ved jeg forud. Saare velgjørende

* Endnu denne Gang forsøgte han at indvirke til Kongens Skade paa hans, som han antog, frygtsomme Gemyt. Han havde en eiendommelig fidel Maner, hvorved det ofte lykkedes ham at vinde yngre Mænd, der ikke vare væbnede derimod. Iblandt dem, han saaledes skjænkede en vis Fortrolighed, var Kammerjunker Johannsen (senere Amtmand i Husum, slesvigsk Minister) dengang Cancellist i Cabinetssecretariatet. Til ham sagde han en Dag, medens han var paa Før, idet han drog Johannsen hen i en Vinduesforydning: Min gode Johannsen, De ved nok, hvorledes jeg er stillet. Ingen hører paa mig; men jeg skylder dog mig selv at sige det. Kongen skulde ikke tage til Lockstedt – man ved ikke, hvad der kan ske (ved Lockstedt i Holsten skulde det danske Forbundscontingent præsenteres for de inspicerende Forbundsgeneraler, endnu medens Kongen var i Hertugdømmerne). Johannsen svarede ganske rigtigt. „Hvad der vil ske, naar Kongen kommer der, kan Ingen vide, men hvad der vil ske, naar Kongen ikke kommer der, det kan Enhver vide; man vil sige, at Kongen er bleven borte af Frygt.“ Johannsen sagde ogsaa Prindsen, at han vilde meddele sin Chef Tillisch denne Samtale.

have Badene paa Før og den herlige Luft sammesteds været for mig, ugjerne forlod jeg dette roligere Opholdssted for at begive mig ind i det af Partiaand bearbejdede Fastland. Bondestanden er ufordærvet, og overalt møde de deres Konge med Glæde; men i Byerne er den onde Sæd udstrøet. I Schleswig var Modtagelsen kold, og om Aftenen forefaldt Gadeuordener, idet Pøbelen, ledet af Enkelte, lod lyde Hurraraab og Piben udenfor de afgaaende eller ansatte Regjeringsmedlemmers Huse*. Ved Hjælp af Militairpatrouiller bragtes Orden tilveie. Ingen Borger deltog i disse Uordener, og næste Aften, da bedre Forholdsregler vare tagne, forblev Alt roligt, og jeg var, som Aviserne have meldt, paa Bal hos Regjeringspræsidenten. I Rendsborg, hvor jeg havde frabedt mig al Paradering af Brandcorpset**, var Modtagelsen ligeledes ganske passiv. Der saa jeg kun Tropperne, som have en meget skøn Holdning, lod dem defilere forbi og talte nogle opmuntrende Ord til dem. Paa Jernbanen for jeg i 1 Time til Neumünster og kjørte i 4 til Plön. Overalt paa den sidste Del af Veien fulgte Bondefogderne til Hest, og Landfolket viste sig venligt og glad ved at se mig overalt, hvor jeg kom frem. Igaar var Prøven paa, hvad der kan udrettes ved fast Bestemthed og paa, hvorvidt man kan stole paa Tropperne. Den bebudede store Folkeforsamling ved Nortorf var forbudt og for at haandhæve Forbudet var 1 Bataillon fra Rendsborg og 1 Escadron fra Itzehoe beordret derhen. Forsamlingen forøgedes ved Jernbanetogter fra begge Sider, og fra den talrige Forsamling lød Hurraraab für die braven Schleswig-Holsteinischen-Truppen, ihre Brüder, ja somme vare endog saa dumme at vise Dragonerne Penge som for at bestikke dem; men Troppernes Holdning lod Intet at ønske, og Dragonerne red med Bestemthed ind paa nogle Masser, der vilde trænge frem ad en Vei. Dette imponerede især, og efterat Amtmand Cossel havde gjen-tagende forbudt Forsamlingens Afholdelse, og forrige Landinspcteur Tiedemand havde spurgt, om Amtmanden havde Befaling at bruge Magt mod Forsamlingen, hvilket denne bejaede, ud-

* Jeg ved ikke, hvad her er udeladt, (Brevet er taget efter Gjessing), men det ved jeg af en Mand, der dengang ledsagede Kongen, at en stor Folkeskare drog op til Gottorp og udbragte et mangestemmigt Fløitechor.

** Saavidt jeg erindrer havde det gjort nogle Excesser.

bad Tiedemand sig Tilladelse til blot at sige til den forsamlede Mængde, at Forsamlingen ei kunde afholdes, da de maatte vige for Magten, og dette fulgtes ogsaa strax af Hoben. Nogle Forsøg gjordes endnu for at forhandle ved Neumünster, men Amtmand Heintze forebyggede dette. Saaledes haaber jeg, at disse Scener ville være forebyggede, da Vished for Troppernes gode Forhold er vunden, og det er i Sandhed meget vundet!“

Det er ret interessant at se, hvorledes dette navnkundige Folke-møde, om hvilket der her saaledes foreligger et kongeligt Referat (hvilket i Alt stemmer med, hvad General Ewald i sin haandskrevne Selvbioграфи har meddelt) blev ommeldt i de holstenske Blade t. Ex. Kieler Correspondenz Blatt:

Kiel d. 14de September. – Den til idag berammede Forsamling i Nortorf var besøgt af en overordentlig Mængde Mennesker fra alle Egne af Landet. Allerede om Morgenen Kl. 8, da det rendsborgske Banetog ankom i Nortorf, vare mange Folk forsamlede der. Men en Militairmagt af omtrent 800 Mand var ogsaa allerede opstillet i Nærheden af Banegaarden. En hel Bataillon Infanteri fra Rendsborg og en Escadron Dragoner fra Itzehoe vare opbudte af Politiovrigheden. De fra Rendsborg Ankomne begav sig nu med en Del af de alt i Nortorf Tiilstedeværende videre med Banetoget til Neumünster, hvor de da traf sammen med Tusinder, som vare komne med Togene fra Altona og Kiel og ad andre Veie. Comitteen traadte her sammen og erklærede: man maatte afgjort holde sig inden Lovens Grændser, men dog begive sig derfra til Nortorf; man havde tilsigtet at forelægge Folket en Adresse til den slesvigske Stænderforsamling til Underskrift, som man her foreløbig vilde meddele. Derpaa blev Adressen forelæst og optoges med vældige Bifaldsraab. Med Toget Kl. 10 begav sig derpaa den hele Forsamling, vel 3000 Mennesker til Nortorf. Den Forsamling, der her dannede sig paa Banegaarden, bestod vel af 5–6000 Mennesker. Comitteen udtalte sig nu derhen, at man for at undgaa Collisioner, holdt det for raadeligst ikke at fortsætte Forsamlingen videre; Comitteen vilde ikke overtage Ansvaret for de farlige Følger, dets

Fortsættelse mulig kunde medføre. De Tilstedeværendes Masse lod sig bevæge til rolig at gaa fra hinanden. Der fandtes ingen Anledning til Militairmagtens Indskriden. Kun een Gang lod Ritmesteren for den tilstedeværende Escadron 20 Dragoner sprænge ind paa en lille Menneskehob, uden at dog nogen Beskadigelse af Betydenhed derved forekom. Om Eftermiddagen mellem 2 og 3 adspredte de Forsamlede sig da igjen.

[144] Fædrelandet for 17de September refererede denne Correspondenzblatts Beretning og gjør sig lystig over samme og meddeler, at de Hamborgske Blade ligesom havde maattet tilstaa, at den pompeuse Folkedemonstration i Nortorf er totalt mislykket og faldet ud til en Farce, som Slesvigholstenerne ikke uden Grund befrygte ved sin Latterlighed vil virke kjølede paa Enthusiasmen i Tydskland. Som Suplement tilføies efter Hamborgske Blade, „at Tiedemand i Nortorf underhandlede med Amtmand Cossel som Stedets Politivrighed, og da Underhandlingen ikke førte til Andet end den bestemte Erklæring, at, hvis man forsøgte paa at holde Forsamling, vilde den væbnede Magt blive brugt, saa maatte [han], noget skæmmende som det synes, i Comiteens Navn tilraade at adskilles. I Neumünster forsøgte Advocat Wiggers fra Rendsborg, ogsaa Medlem af Comiteen, at udføre, hvad der forgjæves var tilsigtet i Nortorf, begyndte fra Balconen paa et Hotel at udvikle den Adresse til de slesvigske Stænder, der skulde være underskrevet. Men næppe havde han begyndt, før Baron Heinze fra Bordesholm lagde sin Haand paa hans Skulder og forklarede, at han aldeles ingen Forhandling kunde tilstede. Han havde ingen Militairmagt requireret, men han stolede paa Folks sunde Fornuft og locale Sind. Wiggers fandtes øjeblikkelig villig til at afstaa fra sit Forehavende. Den ufortrødne Tiedemand syntes derpaa at have gjenvunden sin stortalende Dygtighed, thi han tilbød, hvis 500 Mand vilde følge ham, at drage til Plön for at forestille Kongen deres Sag“. Dette moderne Versaillesstog kom dog ikke istand, og de Gjæve havde heller ikke truffet Kongen paa Plöns Slot, da han var paa Besøg hos Søster og Svoger paa Panker. Dragonerne fra Itzehoe vilde vel ogsaa have givet dem Geleide paa deres lange

Vandring*. I Kiel blev givet et lille Nachspiel, da Banetoget var kommet. Man afsang „Schleswig-Holstein meerumschlungen“, slog Vinduerne ind hos Universitetscurator Jensen og Politimester Wit-trock. Soldaterne traadte da i Vaaben, og Hoben adsplittedes.

Kongen høitideligholdt sin Fødselsdag paa Plön. Dronningen og Kronprindsen vare i den Anledning komne dertil; mærkeligt nok kom Dronningen over Augustenborg; man skulde have antaget, at nu var al Forbindelse hævet mellem Svogrene og deres Huse. Kongens Modtagelse var dog ogsaa, efter hvad de Tilstedeværende have berettet, usædvanlig kold. Endel Udnævnelser bleve ogsaa dennegang foretagne, dog i det Hele taget ikke til fremragende Personer. Tilstanden i Hertugdømmerne lod naturligvis disses Andel i den Kongelige Naade være saa[re] ringe. Commandeurkorset af Dannebrog erholdt dog Deputeret i det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli Conferentsraad Dumreicher, Amtmand i Bordesholm Baron Heinze og Amtmand i Steinborg Amt Kardorff. Paa Kongens Fødselsdag aabnede i Kiel de tyske Naturforskere og Lægers 24de Forsamling, i hvilken H. C. Ørsted og Forchhammer deltog. Der blev temmelig strengt holdt over, at der ikke udbragtes politiske Skaaler eller holdtes politiske Taler; ei heller hørtes der Politik, da 250 Naturforskere efter Indbydelse nogle Dage senere vare Gjæster hos den hertugelige Familie paa Graa-
sten . . .¹⁸

Det er alt tidligere omtalt, at Kronprindsessen endnu i Sommeren 1846 havde med sin Moder besøgt Badet i Pyrmont. Endnu denne-gang havde man Haabet om, at hun skulde vende tilbage. Hendes Gemal havde imidlertid tiltraadt en Søreise. Paa Fregatten Gefion under daværende Commandeurcapitain Dahlerup og ledsaget af

*) Et Øieblik synes der dog at have været Stemning for at gaae til Plön. Amtmand Cossel afsendte i hvert Fald en dengang sig i Holsten opholdende Hurtigløber med Brev for at melde, at nu gik Toget for sig. Kongen var som anført (med en af sine Adjutanter) kjørt til Panker. Grev Carl Moltke og Tillisch vare blevne tilbage paa Slottet. Det blev vedtaget for Tilfælde, at Folkehoben skulde komme, at sætte Slottet i Forsvarstilstand ved Hjælp af det Compagni Jægere, som laa til Vagt. Fritz Blücher blev sendt Kongen imøde for at avertere ham; Dragonerne kunde først komme Kl. 4 Morgen. Folkesværmen kom ikke, og Kongen vendte ganske rolig tilbage i den sildige Aften.

sin Adjutant Irminger havde han besøgt Madeira og Cadix og fra denne By gjort en Udflugt til Sevilla. Den 2den Juli var han atter i Kjøbenhavn. Han imødesaa nu med stor Længsel og Spænding Kronprindsessens Tilbagekomst; men den skulde han ikke opleve. Efter Badet gjorde hun et Besøg paa Rumpenheim, hvor hendes Tante Charlotte, Kong Christians Søster dengang opholdt sig. Der tog hun den Bestemmelse ikke igjen at ville vende tilbage til Danmark. Stor Dadel faldt fra Kongens Side paa Søsteren. Han syntes at have været af den Mening, at hun havde influeret paa denne Bestemmelse saa krænkende for Sønnen, saa truende for hans Fremtid. Kong Christian den 9de, der selv har fortalt mig om sin Gemalindes Onkels Vrede paa Svigermoderen har dog yttret for mig, at denne var uden Andeel i den tagne Bestemmelse; men jeg skulde dog tro, at Kong Christian den Ottende har set klarere end Kong Christian den Niende. Kongens første Udfærdigelse angaaende Skilsmissen til Departementet for de udenlandske Sager af 21de August 1846 indeholder noksom Vidnesbyrd om den oppirrede Stemning, denne Sag havde sat ham i. Af Rescriptet meddeles her de væsentligste Puncter: Idet Vi høiligen maa beklage, at der i Kronprindsessens gjentagne Vægning at vende tilbage til sine ægteskabelige Pligter* ligger den Nødvendighed nu at skride til Skilsmisse og Ophævelse af Ægteskabet imellem Vor høitelskede kjære Søn Hans Kongelige Høihed Kronprinds Frederik Carl Christian og sammes Gemalinde, have Vi underskrevet den Os forelagte Fuldmagt for Vor Kammerherre og Storkors af Dannebrogen Grev Ludvig Moltke til at underhandle og afslutte Skilsmisseacten med det Storhertugelig Mecklenborg-Strelitzsiske Hof, og ville Vi angaaende de omtvistede Betingelser have ham instrueret derhen:

* Kongen maatte som bekjendt frafalde dette Udtryk i den sluttelige Tractat. Det er vel ogsaa fremhævet derimod, at ægteskabelige Pligter ere reciproque, og Reciprociteten blev vel saavel in sensu latiori som in sensu strictiori den høie Gemahl ugunstig. Er det saa, som fra de bedste Kilder er mig forsikkert, at Kong Christian for den unge Prindsesse antydede, at Ægteskabet ikke udelukkede Inclinationer, saa laa der jo tilvisse deri Indrømmelse af Reciprocitetsmanglen, thi som almindelig Regel vilde Kongen dog vel ikke opstille det, om han end nok saa meget havde i sin Ungdom profiteret af Muligheden af Inclinationer, der faldt andre tilgode end Ægteherren.

ad 1. At det maa blive ved Vor yttrede Formening, at Kronprindsessen ved at aflægge Titelen af Kronprindsesse udtræder af det Danske Kongehus, men vedbeholder Prædicat af Kongelig Høihed*. Vi kunne ikke heri se nogen Tilsidesættelse, men snarere en Selvfølge, at den, der ophører at være Kronprindsesse, ei kan indtage nogen anden underordnet Stilling i det danske Kongehus; over hvilket Punct Gesandten dog kan søge at erfare Hans Majestæt Kongen af Preussens Allerhøieste Mening**.

ad 5. Vi erkjende, at det Tilsagn af Os, som er givet om Enkension udenfor Riget, i Tilfælde af Skilsmisse*** er givet ubetinget altsaa ogsaa bindende for Os, naar saadant paastaas; men da den Forudsætning, hvorunder saadant Tilsagn er givet, nødvendigvis maatte forudsætte en skjellig Anledning til Skilsmisse fra Kronprindsens Side, denne derimod nu ene er at søge i Kronprindsessens bestemte Vægring at vende tilbage, kan man i denne Indrømmelse af Appanage se en Erkjendelse af en skjellig Grund til Skilsmisse, og derfor har Vor Gesandt med fuld Føie nedlagt sine Modforestillinger. Man kunde vel have ventet, at det Storhertugelige Ministerium selv havde havt den Delicatesse under disse Omstændigheder ei at paastaa Opfyldelsen af hint Tilsagn, og det synes som om pecuniaire Grunde her har været det overveiende. Vi ville derfor bifalde, at Grev Moltke søger ved sit Ophold i Berlin at indlede en Voldgiftskjendelse af Hans Majestæt Kongen af Preussen, saaledes at han, i Henhold til hvad jeg forhen har tilskrevet Hans Majestæt Kongen ved at udbede mig hans Raad i disse Anliggender, søger Anledning i en privat Audients at erfare, om Hans Majestæt maatte være villig til at afgive en saadan

* Dette blev jo ogsaa ved denne Bestemmelse. Saavidt jeg ved, vedblev hun ogsaa at lade sine Betjente bære det danske røde Liberi.

** Kongen af Preussen, der var en nær Slægtning af Kronprindsessen, havde altid staaet i et særligt Forhold til Underhandlingerne og havde vistnok gjort Sit til at conservere Forbindelsen mellem Ægteparret. Forbindelsen var jo vel i det Hele taget sluttet af særlig Hensyn til den Stilling, der derved vandtes til det preussiske Hof.

*** Dette ser næsten ud, som om man havde frygtet Sligt, og denne Frygt kunde ogsaa efter anteacta være velbegrundet; men jeg tror dog at vide, at fyrstelige Ægteskabscontracter i Almindelighed eller i hvert Fald ofte, navnlig hvor der er Tale om Succession, indeholde slige Stipulationer.

Kjendelse, naar den af begge Parter [145] blev underlagt ham, i hvilket Tilfælde Andragende herom blive at nedlægge ved Underhandlingen i Strelitz; hvis Kongen derimod ikke skulde findes villig dertil, maa Grev Moltke tilstaa, hvad tilsagt er, imod at Brudeskatten forbliver uforrentet og ukrævet, saalænge Appanage betales og imod, at det † Præmisserne til Skilsmisse-Acten end tydeligere udtales, at Skilsmissen uden given Anledning fra Hans Kongelige Høihed Kronprindsens Side alene er motiveret ved Prindsens uforanderlige Erklæring, at Hun for sin nedbrudte Helbreds Skyld ikke atter kan indtræde i sine ægteskabelige Forhold.“

Endnu inden Kongen forlod Plön, opfyldte han den for ham saa sørgelige Pligt at underskrive Bevilling til Ægteskabets aldeles Ophævelse mellem hans Søn og Hertuginde Caroline Charlotte Mariane af Mecklenborg-Strelitz. Hun oppebar indtil sin Død i 1876 som bekjendt endnu 16000 Rdl. aarlig af den danske Statskasse. Efter et af den Mecklenborg-Strelitzske Minister v. Dewitz udtalt Ønske blev Anledningen til Ægteskabets Ophævelse angivet paa anden Maade end af Kong Christian først udtalt . . .

Den 1ste October overværede Kongen og Dronningen Forbundscontingentets Maneuvrer ved Lockstedt i Overværelse af Generalerne Wrangel (der senere commanderede ved Dannevirke) og Prehn. Efter at Maneuvrerne vare tilende, lod Kongen Tropperne samles tæt om sig, tiltalte dem og modtog et levende Hurra. Den 6te October tilbragtes paa Plön Slot. Forinden havde Kongen gjæstet Grev Blome paa Heiligenstedten.

Den 8de October vendte Kongen og Dronningen tilbage til Kjøbenhavn paa Dampskibet Hekla. De bleve modtagne med almindelig Jubel. Paa Amalienborg var der foranstaltet en særlig Hyldning. Professor Rasmus Nielsen holdt der en Tale til Kongen. Denne takkede saavel efter denne som efter en afsungen Sang . . .¹⁹

[146] Ikke mindre med Hensyn til Brevskriverens Personlighed end med Hensyn til Brevets Gjenstand skal her fra 1846 endnu meddeles følgende Breve:

Roskilde d. 13de August.

Det har behaget Deres Majestæt at udnævne Pastor Rosenkilde

i Vester-Ulslev til Sognepræst i Ørsted i Sjælland og herved er et lidet Præstekald bleven ledigt, hvortil det paaligger mig som Besidder af Grevskabet Knuthenborg at gjøre Indstilling til Deres Majestæt. Blandt de 3 Aspiranter, som jeg hertil har at bringe i Forslag, har jeg tænkt at indstille først Magister D. G. Monrad, en Mand hvis Navn sikkert ikke er Deres Majestæt ubekjendt, og hvis tidligere Virksomhed neppe altid kan være betragtet med Gunst af Deres Majestæt. Jeg turde aldrig vente, at en saadan Indstilling i sin Tid vilde finde Bifald hos Deres Majestæt, dersom jeg ikke tillige turde nære Haab om, at disse Linier, hvori jeg oprigtig vover at udtale mine Bevæggrunde til dette Skridt, maatte finde en gunstig Optagelse hos min Kongelige Herre. Magister Monrad er samtidig fra Universitetsaarene med mig, og vi ere Ungdomsvenner fra en Periode af vort Liv, hvori hverken han eller jeg tænkte paa saadanne Spørgsmaal, som ofte adskille Mænd i den modnere Alder. For lang Tid siden har han talt til mig om at erholde min Medvirkning til at komme i et geistligt Kald, men jeg skylder ham at føie til, at han senere, da forskjellige Retninger i mange Henseender havde fjernet os fra hinanden, aabent har sagt mig, at han aldrig vilde minde mig om Yttringer, som herom kunde være falden fra min Side i en tidligere Periode. Dog kunde jeg, da nu et saadant Tilfælde er forhaanden, ikke glemme, hvad der har staaet for mig som en kjær Tanke i yngre Dage, at jeg maaske kunde virke noget til at aabne en Mand med ualmindelige Kundskaber og herlige Evner den Virkekreds, der er hans egentlige Bestemmelse. Mindst kunde jeg glemme dette nu, da jeg havde Leilighed til at se, at Monrads Stilling i mange Henseender var at beklage, at hans Stemning og Udvikling maatte lide ved den isolerede Stilling, som han i flere Forhold kom til at indtage, og ved den daglige politiske Strid, hvori han var en passioneret Deltager. Da jeg derfor fik at vide, at Monrad endnu ønskede at vende tilbage til sin Ungdoms Plan, til den Gjerning, der fremfor nogen anden er skikket til at gjengive Sjælen Ro og Fred, da jeg vidste, at Monrads Charakter er for dyb og alvorlig, til at han ikke, naar en saadan Beslutning engang var fattet, skulde hellige sig med fuldt Sind til sine nye Pligter, maatte den Tanke være levende hos mig, at jeg maaske kunde blive et Middel til at forskaffe ham en

Stilling, der kunde give hans hele Udvikling en lykkeligere Retning, en Stilling, som han maaske ikke saa let eller saa snart kunde haabe at opnaa ved Deres Majestæts umiddelbare Valg, medens min høie Konges Mildhed dog sikkert ikke vil nægte ham Adgang dertil under en mindre directe Form. Een Betragtning har dog tynget paa min Sjæl herved. Den nemlig, at Deres Majestæt skulde antage, at jeg ikke samvittighedsfuldt skulde have prøvet det, der paahviler mig, naar jeg gjør Indstilling til et saa vigtigt Embede, eller at det endog kunde blive sagt til Deres Majestæt af Nogen, der miskjendte mig, at jeg vilde have vovet at gjøre et Forslag, der var Deres Majestæt ukjært. Min allernaadigste Konge! Jeg har ikke Noget at beraabe mig paa for Deres Majestæt, hvorved jeg kunde bevise, at saadanne daarlige Tanker ere fremmede for mit Væsen. Jeg har kun mit Ord, saaledes som jeg nu i en bevæget Time nedlægger det for Deres Majestæt, at jeg heri handler, som jeg vist tror, det er min Pligt.

Maatte dette Ord blive vel optaget af min Konge, maatte det berede en gunstig Indgang for mit senere Forslag, og maatte Deres Majestæt altid bevare i naadig Erindring

Deres allerunderdanigste lydige Tjener

F. M. Knuth.

Paa dette Brev modtog Grev Knuth følgende Svar fra Cabinetssecretairen:

Hans Majestæt Kongen har allernaadigst paalagt mig i Anledning af Deres Høivelbaarenheds Skrivelse af 12te d.M. at meddele Dem, at Allerhøistsamme ved Besættelsen af geistlige Embeder fornemlig har de paagjældende Menigheders Tarv for Øie, og at følgelig Supplicanternes personlige Forhold derved aldeles maa træde i Baggrunden. Endskjønt Hans Majestæt derfor med Hensyn til Magister Monrads tidligere Virksomhed og udtalte Anskuelser samt aabenbare Opposition mod Regjeringen næppe nogensinde ved umiddelbart Valg vilde have kaldet ham til noget Præstekald, saa har Deres Høivelbaarenheds ligesaa loyale som aabne og frimodige Ytringer, dem Hans Majestæt ved baade at agte og at vurdere og Deres paa et langvarigt Bekjendtskab grundede Overbevisning og efter nøie Overveielse fattede Tillid, at Magister

Monrad, naar et saadant Embede betroedes ham, med Alvor og Oprigtighed vil hellige sig til en tro Opfyldelse af sine Pligter, bevæget Allershøistsamme til at tage allernaadigst Hensyn til Deres Forslag, naar De efter en saadan alvorlig Prøvelse maatte finde Dem foranlediget til at indstille ham til det ledige Vester Ulslev Præstekald.²⁰

Med den mest udmærkede Høiagtelse er jeg Deres Høivelbaarenheds

Wyck paa Før d. 18de August 1846.

ærbødigste

F. Tillisch.

Med Hensyn til Tilstanden i Holsten ved Slutningen af 1846 og Begyndelsen af det følgende Aar er ogsaa det efterfølgende Brev fra Regjeringspræsident Scheel til Kronprindsen, der formodentlig har gjort sig noget vigtig med Hensyn til sin Stilling som commanderende General i Naboprovindserne under et eventuelt Oprør. Brevet lyder saaledes:

Durchlauchtigster Kronprinz, Gnädigster Herr!

Es ist mir der ehrenvolle Allerhöchste Befehl geworden an Eure Königliche Hoheit einen unterthänigsten Bericht über die hiesigen Zustände, und namentlich dann zu erstatten, wenn ungewöhnliche Vorgänge hieselbst geeignet sein sollten, die Aufmerksamkeit Ew. Königliche Hoheit auf die Herzogthümer zu lenken. Ich hege die sichere Zuversicht, dass betrübende Ereignisse, welche ein militärisches Einschreiten erfordern würden, nicht eintreten werden; ich schätze mich aber glücklich auch ohne diese Bedingung eine Veranlassung zu haben, mich an Ew. Königliche Hoheit zu wenden, und mich der Gnade Ew. K. H. bei solcher Gelegenheit unterthänigst zu empfehlen.

Das Bild, welches die Herzogthümer vor etwa einem halben Jahr rücksichtlich der herrschenden politischen Stimmung abgaben, wird durch uebertriebene Schilderungen nach meiner schon damals gewonnenen Ueberzeugung in mancher Beziehung zu sehr verdunkelt und zwar urtheilte ich so, nicht weil ich das Vorhandensein einer unglücklichen Verstimmung im Abrede stellte; ich sah und wusste, dass dem so sei, aber eine längere sorgfältige Beobachtung sollte es nur zur Gewissheit erheben, dass diese Verstimmung grössten Theils künstlich hervorgerufen sei, und dass schlechte

35. Fuldmægtig i kabinetssekretariatet J.P.Trap og 1. hustru Christiane Trap, født Feddersen samt deres to børn Josefa og Vilhelm Trap

Mittel für schlechte Zwecke unter verschiedenen Vorwände Verwirrung und Irrthümer allgemein verbreitet hatten. In dieser Ueberzeugung schaffte das Vertrauen auf die gerechte Sache und auf den besonnenen Charakter unseres Volkes mir die sichere Zuversicht, dass er anders und bestens werden müsste, und dass eine ruhige Ueberlegung mit der Zeit die Aufregung besiegen werde, wenn regierungsseitig nur ruhige, ernste Haltung beobachtet werde. Die Weisheit Sr. Majestät Unseres Königs und Herrn hat diesen Weg gewählt und uns denselben geführt. Es würde Selbsttäuschung verraten, wenn man schon jetzt behaupten wollte, dass eine gänzliche Umwandlung statt gefunden hätte; der Krankheitsstoff, welcher lange sich gesammelt, kann nicht urplötzlich verschwinden; aber ich darf die Behauptung aufstellen, dass Wir auf dem Wege der Besserung sind, und dass die letzten 5 Monate jenes Bild geändert haben. Die gemachte Erfahrung, dass die Aufrechterhaltung des Gesetzes nöthigenfalls mit Kraft erzwungen werden kann, hat wohlthätig gewirkt: der Stand der Besitzer ist nachdenkend geworden und ängstlich bei der Frage, wohin die Aufregungen führen sollen, und die Leiter der Bewegungspartei haben ganz entschieden in Einfluss und Vertrauen verloren. Wenn auch bei den jetzigen Wesenen der Ständedeputierten im Allgemeinen wenig Veränderung eintritt, so werden die meisten Deputierten doch mit einer geringeren Majorität als früher gewählt, und bei verschiedenen Wahlen hat eine Minoritet laut sich auszusprechen gewagt. Selbst in der Ritterschaft werden ungeachtet ihrer letzten Eingabe stets mehr Stimmen vernehmlich, welche zu verschiedenen Schritten geneigt sind.

Dass, Ew Königlichen Hoheit! sind noch kaum Endresultate, aber es ist Anzeichen, welche fernere Hoffnungen begründen, und mir insofern kann ich zu meinem grossen Freude in diesem meinem allerunterthänigsten Berichte beruhigende Auskunft geben.

Wenn E.K.H. es mir gnädigst gestatten, werde ich zu berichten die Ehre haben, so bald eine Veranlassung sich finden sollte. Jeden Falls bitte ich um die höchste Gnade, mich so ehrerbietig als unterthänigst zeichnen zu dürfen als

E.K.H.
 underthänigster
 Scheel.

[147] „Den sidste absolute Konge i Danmark skulde dø mellem Blomster“ er der engang yttret i en politisk Oversigt, og vi skulle se, at det sidste Aar i Christian den Ottendes Regjeringstid skulde være noget roligere end de 7 foregaaende – men Blomsterne vare kun faa og tarvelige; Roligheden støttede sig for en stor Del til en Opsættelse til Fremtiden; Slesvig-Holstenerne satte deres Haab til Tronfølgerens anerkjendte Mangel paa Regentdygtighed, ja paa Charakter i det Hele og troede det lettere at gennemføre deres Planer under disse Forhold end under den for Omsigt og Besindighed over hele Europa anerkjendte Kong Christian; de dansk-nationale Partimænd satte derimod Haab til „den elskelige folkelige Kronprinds med det danske Sind og det danske Hjerte“. ¹ De vidste, at han havde sagt, da man spurgte ham, om han vilde give en Forfatning „Jeg vil give to, om I vil ha det“, og de toge dette in meliorem partem. Da Kong Christian i sine sidste Levedage med Døden for Øie udtalte sit „Nu brister det derovre“, da gav han Vidnesbyrd om, at han vel kjendte Oprørspartiets Forventninger; ² paa den anden Side var han heller ikke blind for den Leflen med det nationale Parti, som Kronprindsen alt nu siden Hyldingen i Veile og Deltagelsen i Skamlingsbankefesten 1845 behagede sig i, ³ og det er vistnok overensstemmende med Sandhed, naar det berettes, at Kongen advarede sin Søn mod denne hans Opræden, der kunde virke skadelig for den mæglende Afgjørelse af Constitutionsspørgsmaalet og Nationaliteternes Stilling til hverandre, som han havde for Øie, og som senere blev optaget af Sønnen, uagtet denne efter P. G. Bangs Beretning d. 6te Februar 1847 havde indgivet til Faderen et Forslag til en Forfatning, som rigtig nok ikke var iværksætteligt efter Bangs Yttring, i hvert Fald var meget forskjelligt fra det Forslag, som Bang havde affattet efter Kong Christians Opfordring, som Kongen havde billiget, og som fremkom d. 28de Januar 1848⁴ . . . ⁵

Af de Foranstaltninger, som i Kong Christians sidste Regjeringsaar særdeles personlig interesserede ham, var Forandringen af Sorø Academi til en høiere Realskole. Den første Resolution herom var

af 27de Marts 1847. Constitutionsspørgsmaalet laa ham dog alt dengang vel endnu mere paa Hjerte, og en Yttring herom er fremkommet i en anden Sag, som ogsaa vandt Kongens Interesse. Den firehundredaarige Jubeldag for det oldenborgske Huses Tronbestigelse forestod, og Kongen vilde ikke, at en Festdag, som hans Bedstefader Kong Frederik den Femte havde feiret, skulde hengaa uden Vidnesbyrd fra ham. Alt i Foraaret 1846 havde Kongen henvendt sin Opmærksomhed paa det forestaaende Jubelaar. Den 4de Februar 1847 gav Kongen den Resolution paa Universitetsdirectionens Forestilling, at Dagen skulde regnes fra den 28de September 1448. En Medaille havde han alt bestemt skulde udpræges til Festen af Medailleur Krohn. Da denne i en af de første Dage af April var hos Kongen i Anledning af Udkastet til Medaillen, sagde Hans Majestæt: „Jeg vilde dog gjerne paa mit Portrait have anbragt Emblemer paa constitutionel Forfatning; jeg kan nu ikke nærmere forklare mig derom; men De kunde vel tænke derpaa og sige mig Deres Mening.“ Med Wegener (Indledning til Diplomatarium Christierni primi) tør man herefter vistnok antage, at Kongen til den Tid fattede Ideen om at offentliggjøre ved Jubelfesten en Constitution for det hele Danske Monarchi.⁶ Vi skulle senere se, hvorledes denne Kongens Tanke videre udviklede sig, og hvorledes den undertiden stod for ham som en meget lille Gave af Frihed, til andre Tider havde taget større Dimensioner. Det tør dog vel antages, at Kongen i det Maal af Frihed, han vilde give, tog særlig Hensyn til, hvormeget der var nødvendigt for, at hans Søn og Efterfølger kunde komme ud over den Modstand, som Mistilliden til hans personlige Egenskaber vilde fremkalde ved Thronbestigelsen. Kongen saa jo paa den anden Side, at Souverainiteten var den Regjeringsform, som bedst kunde holde de divergerende Nationaliteter sammen, naar der forøvrigt var Tillid til Souverainens Personlighed, og han saa godt, hvad man senere jo noksom fik Øie for, at Frihedsspørgsmaalet kun gik ud paa et „hvorledes“, men Nationaliteternes Stilling til hinanden førte hen imod et „om“.

Samtidig med, at Kongen mere og mere nærmede sig til Forfatningssagens Afgjørelse, gik det ogsaa op for ham, at det var nødvendigt at styrke den danske Nationalitet i Slesvig. Da derfor

Præsidenten for det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli Grev Carl Moltke ifølge Allerhøieste mundtlig Befaling under 14de Mai indgav en Forestilling med Beretning, om det ikke maatte være hensigtsmæssigt at meddele det væsentlige Indhold af den ved en Petition fra de holstenske Provindsialstænder i Aaret 1844 foranledigede Forestilling fra slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli af 30te Januar 1846 angaaende en Reform af de lærde Skoler i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten – til den imidlertid nyorganiserede slesvig-holstenske Regjering til Betænkning, og Kongen ved Allerhøieste Rescript af 19de Mai ganske bifaldt dette, tilføjede Hans Majestæt i Rescriptet: Derhos har Vort Cancelli at tilkjendegive den slesvig-holstenske Regjering, at det er Vor Allerhøieste Villie, at det danske Sprog, da det er Folkesprog i den Del af vort Hertugdømme [148] Slesvig, skal være Undervis[nings]sproget i Haderslev lærde Skole, dog saaledes, at ved Siden af Undervisningen i dansk Sprog, Undervisningen i det tyske Sprog i de nederste Klasser af denne Skole skal tjene til Grundlag for den grammatikalske Dannelselse og fortsættes i de høiere Klasser.“

Ideen om et dansk Seminarium i Vonsbæk var ogsaa fra den Tid. Da Festen paa Skamlingsbakke derefter holdtes den 28de Juni 1847, var Lauritz Skau, som det synes, af Kongen selv allerede bemyndiget til eller troede sig bemyndiget til, skjønt ingen formelige Resolutioner synes at have forelagt, at bringe Bønderne den glade Efterretning, at Undervisningssproget i Haderslev lærde Skole skulde være Dansk, og at et dansk Seminarium skulde oprettes i Nordslesvig – tale vilde Lauritz Skau denne Gang ikke, thi han havde „ikke Lyst til i matte og svage Ord at udtvære denne stærke og kraftige Kongetale, men kun Lyst til at raabe: „Tak Konge, saadan skal det være! Lyst til i Forening med Skamlingsbakkens mange tusinde Røster at raabe Hurra for Kong Christian den 8de, der nu begyndte at vække Livet i Slesvigs sovende Løve“. ⁷ Saa det var nu nogle af de „Blomster, der omgav Danmarks sidste absolute Konge“.

I denne Sommer overværede Kongen en Undersøgelse i Roskilde Domkirke, der paa en vis Maade stod i Forbindelse med Jubelfesten. Allerede i de første Aar, da Prinds Christian Frederik bestyrede Fyn som Gouverneur, havde han foranstaltet de jordiske

Levninger af Kong Hans og Dronning Christine, af Kong Christian den Anden og Prinds Franciscus, der oprindeligt vare nedlagte i Graabrødre Kirke, overflyttede i nye Kister og indsatte i St. Knuds Kirke. Prindsen overværede Høitideligheden i den Anledning den 11te September 1817. Senere havde han i 1833 ladet Knud den Helliges og Prinds Benedicts Kister i St. Knuds Kirke undersøge og paa en hensigtsmæssig Maade opstille. Ikke længe efter, at han var kommen paa Thronen, henvendte han sin Opmærksomhed paa Christian den Førstes Gravplads. Tidligere var der anstillet flere frugtesløse Forsøg paa at opdage Kongens og hans Dronnings Grave i eller under det af ham stiftede „De hellige 3 Kongers Capel“ i Roskilde Domkirke. Kong Christian lod da i 1843 udgaa Befaling om, at en Gravning i det eneste hidtil ikke undersøgte Rum mellem Christian den Tredies og Frederik den Andens Monumenter skulde foretages.⁸ Man stødte her paa 2 Gravhvelvinger og ved at aabne den første af disse fandtes en Ligkiste, paa hvis Laag et Sværd var henlagt; (man vidste, at i Aaret 1581 havde der ligget et Sværd paa Kong Christian den Førstes Kiste). Kongen tillagde nu Conferentsraad Werlauff m. fl. Ordre til at underkaste Gravhvelvingen med, hvad den omsluttede, en nøiagtig Undersøgelse, dog uden at aabne Kisten. Undersøgelserne bekræftede, at man havde fundet Kong Christian den Førstes og Dronning Dorotheas Gravsteder. Aabningen af Kisten skete i Kongens og Kronprindsens Overværelse d. 17de Juni 1847. Kongens Skelet maalte 72 Tommer, to Tænder manglede – det bekræftede Historiens Beretning om, at han var en meget høj Mand, og at han i Slaget paa Brunkebjerg havde mistet disse Tænder. Nye Kister anskaffedes efter Kong Christians Befaling til det første oldenborgske Kongepar i Danmark, og det overdroges Werlauff at forfatte et Mindeskrift om denne Undersøgelse; hvilket skulde ligesom et Diplomatarium Christierni primi udkomme til Jubelfesten – begge saa virkelig Lyset, men Kongen var da død, og Tidens Uro lod den efterfølgende Konge opgive Ideen om Festens Afholdelse.

Da Kong Christian den Ottende d. 17de Juni besøgte Kirken, havde han ogsaa sin Opmærksomhed henvendt paa Udførelse af den Udprydning, han i 1844 havde besluttet for Christian den Fjerdes Capel. Werlauff, Koch, Thomsen, Hetsch og Høyen blev

det overdraget at indkomme med Forslag om Decorationen. Kongen approberede, jeg tror i 1845, deres Forslag. Arbeidets Udførelse blev overdraget den talentfulde Historiemaler Eddelien og blev af denne paabegyndt i 1846. Efter Planen skulde Capellets Hvælving dækkes af historiske Billedgrupper; i Frisen under Hvælvingen skulde anbringes 16 Portraiter af berømte Mænd fra Christian den Fjerdes Tid; Væggene skulde dækkes af store Malerier, hvortil Motiverne skulde tages af Christian den Fjerdes Historie; og endelig skulde Kongens af Thorvaldsen modellerede og af Dalhoff i Bronze støbte Statue opstilles i Capellet. Kong Christian og end ikke Sønnen Kong Frederik oplevede, at Capellets Udsmykning blev færdig (tildels efter en forandret Plan), den talentfulde Eddelien blev bortrevet af Døden i Slutningen af 1852 og fik kun Decorationen i Hvælvingen og 3 af Portraiterne færdig, Hilker malede de øvrige. Marstrand høstede efter Aars Mellemrum Hæderen af at have udført de tvende storartede Malerier i Capellet, Christian den Fjerde paa Trefoldigheden og Christian den Fjerdes Dom. Den 7de Mai 1868 var jeg med Hans Majestæt Kongen og den øvrige Kongelige Familie for at se det færdige saa skjønne Capel, i hvilket de Kongelige smukt restaurerede Ligkister da vare opstillede; Statuen af Christian den Fjerde, der vilde tabe sig ved de storartede Malerier, havde derimod som bekjendt faaet Plads foran Rosenborg Slot.⁹

Med Kongens Tanke om paa enhver Maade at kaste Glands over Firehundredesdagen af det Oldenborgske Huses Regjeringstiltrædelse i Danmark staa ogsaa paa en Maade Udnævnelsen af den Kongelige Historiograph. Rescript til Danske Cancelli af 17de Juli 1847 lyder saaledes: Vi ville allernaadigst have Lector ved Sorø Academi Dr. Wegener, R. af Db., fra 1. Juli d.A. af at regne udnævnt til Kongelig Historiograph med et aarligt Tillæg af 600 Rdl., som foreløbig bliver at udrede af den til Honorarer for udført Arbeide i Statens Tjeneste normerede Sum. I sin Egenskab som Kongelige Historiograph skal Lector Wegener fornemmelig beskæftige sig dels med Udarbeidelsen af Fædrelandets Historie efter Souverainiteten og dels med Indsamlingen af alle Materialer til Nutidens Historie; men forøvrigt skal han vedblive at fungere i sit nuhavende Embede som Lector ved Sorø Academi.

Nogle Dage efter Besøget i Roskilde, der ikke kunde andet end indeholde et Memento mori for Kongen, der alt gik i sit syvende Aarti, forlagde Kong Christian – for sidste Gang – sin Residents til det ham saa kjære Sorgenfri . . . [149] . . .¹⁰

Alt siden 29de Marts havde Kronprindsen ombyttet sit Ophold i Odense med Kjøbenhavn og Sorgenfri. Den 11te Mai gik han paa sin Kutter Neptun til Bornholm og retournerede derfra den 24de Mai. Den 25de Juni gik han efter Indbydelse af Kong Oscar paa Ægir til Stockholm og stiftede der Venskab med den unge Hertug af Skaane, senere Kong Carl den Femtende.

Den 27de Juni aabnedes Jernbanen til Roskilde. Kongen og Dronningen deltog.

I Begyndelsen af Juli samledes de skandinaviske Naturforskere til et Møde i Kjøbenhavn. Kongen gav dem den 11te Juli en Fest ved Eremitagen og deltog selv i denne ledsaget af Kronprindsen, der var vendt tilbage fra Sverrig. Kongen udbragte over Bordet Skaaler for Kong Oscar og for Naturforskerne og ledsagede disse med korte Taler. Berzelius deltog i dette Møde og blev af Kongen udnævnt til Storkors af Dannebrogen, Hansteen var ogsaa her, han blev Commandeur.

Den 22de Juli rescriberede Kongen Statsraadet om Institutionen af et udvidet Statsraad. Hans Majestæt synes selv at have udarbejdet Indholdet af Rescriptet, hvilket jeg vedlægger i Afskrift til Optagelse blandt Bilagene.

Den 27de Juli overleverede Lauritz Skau paa Sorgenfri den slesvigske Folkeadresse.¹¹ Kongen takkede for den aabne og tillidsfulde Maade, hvorpaa hans tro Undersaatter i Nordslesvig nærmede sig til ham, hvilken Tillid han forsikkrede ikke skulde blive skuffet. Dagen efter udstedte Kongen de Allerhøieste Rescripter, hvorefter alle Børn af Ufrie, som fra denne Dag fødtes paa de dansk-vestindiske Øer, skulde være frie, og Slaveriet 12 Aar derefter ganske skulde ophøre. Dette Kongelige Brev fik Gouverneuren Scholten med til Vestindien.

Jeg har dog forøvrigt i Texten til Billeder af berømte Mænd og Kvinder alt bemærket, at denne Lov „led af en vis Halvhed og forvirrede Begreberne hos Slaverne med de frie Børn“. Det er efter en vestindisk Embedsmands Fortælling, at jeg har gjengivet

den Yttring, han selv under den korte Tid, Loven virkede, havde hørt af en Slavinde, der straffede sit Barn: „Jeg skal vise Dig, jeg kan slaa en Fri.“¹²

Den 29de Juli om Aftenen afreiste Kongen og Dronningen med Ægir til Flensborg. Modtagelsen var god i denne Hertugdømmets betydeligste By. Kongen skriver selv derom: „Vor Modtagelse i Flensborg var jublende og hjærtelig“. Kongeparret gik derfra over Husum til Før, hvor de forbleve til den 8de September.

Det var vel omtrent paa den Tid, at Kongen saa sig istand til at fremme Underhandlingerne med de udenlandske Hoffer angaaende Successionen. Det staar til at antage, at Kongen strax vilde have paabegyndt dem efter Udstedelsen af det aabne Brev, men der indtraadte en Forhindring deri, at tvende af Kongens Sendemænd søgte Entledigelse i Anledning af dette, saaledes Gesandten i Berlin Geheimeraad Grev Eugenius Reventlow og Gesandten i Petersborg Kammerherre Grev O. Rantzau. Af samme Grund eller i hvert Fald af Hensyn til hans politiske Affinitet afgik i 1847 Gesandten i Wien Baron Løwenstern. Alt forinden det aabne Brevs Udstedelse og Hertug Decazes Sendelse var der vel sket en Henvendelse til Kong Ludvig Philip, og det synes af Brevet fra Hertugen til Kong Christian, at han paa sin Hjemreise har bragt Sagen paa Bane i Berlin. Alt forlængst, Aaret efter Storfyrstinde Alexandras Død, havde Kongen mere privat indledet Spørgsmaalet ved et egenhændigt Brev til Keiser Nicolaus, hvori han gik ud fra (feilagtig som vi nu vide, da Samforlehningen manglede), at Rusland havde eventuelle Rettigheder til den storfyrstelige Andel af Holsten. Gesandtskabsposterne bleve efterhaanden besatte igjen. Gesandten i Haag Grev Bille-Brahe fik Posten, som han derefter i en lang Aarrække beholdt, i Wien; Legationssecretairen i Stockholm Grev W. Scheel-Plessen blev Gesandt i Berlin; Legationssecretair i Petersborg Baron O. Plessen blev Chargé d’Affaires, senere Gesandt hos Ruslands Keiser. Mere officielle Udtalelser kom nu igang. Integritetens [150] Bevarelse for den danske Stat fandt Anerkjendelse fra alle Sider, Ruslands Keiser vilde medvirke til en Affindelse med Sidelinierne, men han, ligesom ogsaa Metternich i Østerrig, udtalte sig vistnok ikke utydeligt mod Kong Christians Ide at grunde Arvefølgen i det hele

Monarchi paa Kongelovens agnatisk-cognatiske Succession. Man har ogsaa fortalt, at Keiseren havde udtalt sig til Prindsen af Hessen, da Successionen i Danmark omtaltes mellem dem, paa en Maade, idet han spurgte, om Svigersønnens Navn, og da denne svarede Frederick, ikke lod sig nøie dermed, men vilde have Navnet paa hans Hus, der noksom tilkjendegiver, at han vilde have Danmark vindiceret for det oldenborgske Hus. Fremtidens Underhandlinger om Successionen viser ogsaa hen hertil. Vanskeligheden for Kongen i at bringe Successionen over hele Monarchiet hen paa Søstersønnen Prinds Frederick af Hessen forøgedes jo forøvrigt ogsaa derved, at der var fremstaaet Fortolkninger af Kongeloven (især § 33 „Dernæst skal den sidste Konges næste Frænke og Slægt arveligen udi Regjeringen succedere og hendes Børn og Børnebørn efter Hende“), hvorefter hans Arveret til den danske Throne var betinget af, at hans Moder havde naaet at blive Dronning, og at hvis dette ikke skete, vilde Arveretten til Danmark og Slesvig gaa over til Døttrene af Kong Frederik den Sjette, efterat den arveprindselige Linie helt var uddød og derefter til Datteren af Christian den Syvende, som da stod nærmest, og hendes Afkom Augustenborgerne. Forsaavidt havde Kong Frederik den Sjette i de Underhandlinger, han i de sidste Dage havde indledet for at skaffe sin yngste Datter Hertuginde af Glücksborg og derefter det Glücksborgske Hus Successionen i Monarchiet (formodentlig støttet paa en Renunciation fra Prindsesse Caroline) mere Samstemning hos Rusland og vel endog hos de andre Stormagter, ihvor dristig Combinationen end forøvrigt kunde være ogsaa med Hensyn til Prinds Christian. At Kong Frederik virkelig har haft denne Ide er utvivlsomt; Kong Christian den Niende har selv fortalt mig det og nævnet gamle Conferentsraad Dankwart som den, der var inde i Kongens Fortrolighed i saa Henseende. Det er mig sagt (jeg kommer vel forøvrigt tilbage paa dette Spørgsmaal, da jeg vil henvende mig til Udenrigsministeriet om at læse Acterne), at Kong Frederik slet ikke anerkjendte Hessernes Succession, da de skulde have manglet *documenta insinuationis* [beviser for kundgørelsen], og at han, ligesom han med Rette ansaa Augustenborgerne for mere fjerntstaaende til Succession efter Kongeloven, saaledes ogsaa benægtede deres Arveret som Agnater, fordi de ved

mange Ægteskaber udenfor deres Stand, manglede Fødsleens Ligestilling. Incorporationen af Holsten 1806 og Glücksborgernes Nedstamning gennem deres Moder, den danske Prindsesse Louises Datter vare supplerende Momenter . . .

Fra Før har man det mærkelige Brev fra Kong Christian til Capitain From-Møller, som tidligere er meddelt i Tryk, men som jeg vil gjenoptage her, fordi nogle Udtryk deri noksom giver tilkjende, idet man sammenligner det med Udtalelserne til Statsraadet i Rescriptet af 22de Juli, hvor vaxlende Kongens Ideer dengang vare om den Frihed eller det Maal af constitutionelle Indrømmelser, han vilde skjænke sit Land¹⁹ . . .

Jeg erindrer ikke, om jeg har talt om Kongens Ven Capitain From-Møller før. Han var Regnskabsfører, tidligere Regimentsquarttermester ved Kongens Regiment, senere en Bataillon og var derved kommet i visse Pengeforhold til Kongen, saaledes ogsaa til de mange Damer, Kongen stod i Forhold til, hvis Understøttelser gik gennem From-Møller. Han var ellers en skikkelig Mand og af nogen Kunstsands, hvorfor han ogsaa under Frederik den Syvende fik Tilsyn med dennes private Malerisamling og Indkjøbet til dette af Kunstsager, men han havde en Tilbøielighed til underdanig Hengivenhed for Kongelige Personer, som jo ledede ham henimod en næsten væmmelig Smigretone. Jeg har i Kong Frederiks Dage selv været Vidne dertil. Hans Digte fra sin Tid bære tildels ogsaa Vidnesbyrd om det Vammelsøde hos ham.

Kort efter forlod Kongen og Dronningen – for sidste Gang – det dem, men især Kongen saa kjære Før. Forinden Kongen forlod Før, modtog han Efterretningen om, at Geheimeraad Høpp Præsident i den slesvig-holsten-lauenborgske Overappellationsret i Kiel var afgaaet ved Døden*. Veien gik over Ribe, Kolding, Odense,

* I Augsburger Allgemeine Zeitung læstes af en Correspondent fra Kiel, dateret Dødsdagen d. 30te August: „Han var i mange Aar, især siden 1834 det første og mest betydende Medlem af det slesvig-holsten-lauenborgske Cancelli i Kjøbenhavn; i denne Stilling havde han den samme Betydning for Hertugdømmerne, som den med ham i Aand og Skjæbne i mange Henseender beslægtede nuværende Minister Ørsted besad for Danmark. Som første Medlem af det slesvig-holstenske-lauenborgske Cancelli ere det forrige Aartis Hovedforordninger hovedsageligen redigerede af ham, hvoriblandt vi fremhæve Stæn-

hvor de vare Gjæst hos Kronprindsen, og Sorø. Festligheder modtog dem overalt. Saavel i det vestlige Slesvig som i Ribe syntes det især at have været Indbyggerne om at gjøre at udtrykke for Kongen deres Glæde over de bebudede Foranstaltninger til den danske Nationalitets Beskyttelse i Slesvig. Ved Festmaaltidet i Sorø udbragte Kongen sin Tak for den bragte Hyldning, sine varme Ønsker for „Sorø Academies Held og Ære, for den danske Tunge og det danske Folk“, og man syntes deraf med Rette at kunne slutte, at det var Kongens Hensigt at bringe noget ret Nationalt og Folkeligt ud af det reformerte Academi.¹⁴

[151] Den 15de September eller rettere den 16de September, da Klokken var over 12 om Natten, kom Kongen og Dronningen tilbage til Sorgenfri og bleve modtagne ogsaa der med stor Jubel. Sin Fødselsdag høitideligholdt Kongen derefter paa denne „sin Ungdomslund“. Endnu medens Kongen opholdt sig paa Sorgenfri, maatte Kongen afgive Resolution i en Sag af en for ham vistnok ubehagelig Natur. Festcomiteen for Kieler Liedertafel havde indgivet Ansøgning til Hans Majestæt, hvori det anførtes, at det paa den i den nu afvigte Sommer af det nordtydske Sangerforbund i Lübeck afholdte Sangerfest var blevet vedtaget at feire Aarsfest i Kiel, og derfor androges paa, at den ligeledes i Sommeren 1847 til Brug for en da i Kiel afholdt Forsamling af tydske Land- og Forstmænd – hvor alt, i Forbigaaende sagt, var tilgaaet med Sømmelighed og uden politisk Demonstration – opførte Festsal maatte blive staaende til næste Aar for at benyttes til den omhandlede Sangerfest. Universitetscurator Jensen, som i denne Sag

derloven, Instructionen for den slesvig-holstenske Regjering og Overappellationsretten, hvis Præsident han siden blev. Den 15de Mai 1834 bleve disse saa vigtige Lovbestemmelser paa engang udgivne; det var den sidste store Act af den gamle Lovgivning, der udøvedes af Cancelliet alene og Monarchen, fra den Dag af daterer sig vort offentlige Livs nye Tid, og Høpp's Navn, allerede længe i Forvaltningens Spidse, knytter sig nøie til denne Tingenes Forandring. Vi ville ikke her undersøge, hvad der kunde have været bedre og anderledes, mindst paa denne Dag. Høpp var bestemt til i dets væsentlige Indhold at udføre, hvad Lornsen i sin bekjendte Brochure havde opstillet som Regjeringens nødvendigste Opgave, og hvorfor han dømt og landflygtig døde i fremmed Land med brustent Hjerte. Høpp derimod blev, efterat han havde skrevet Stænderanordningen, Kgl. Commissarius ved Stænderne“.

havde været hørt, havde imidlertid bemærket, at de store offentlige Sangerfester i Tydskland i de senere Aar stedse havde haft en politisk Tendents, navnlig ogsaa med Hensyn til de slesvig-holstenske Forhold, og at en saadan vistnok heller ikke vilde udeblive ved den paatænkte Fest i Kiel. Han bemærkede derhos, at der selv i Anledning af Land- og Forstmændenes Forsamling blev gjort Forsøg paa en Demonstration, der kun blev standset ved Præsidentens Energi og Conduite samt Øvrighedens hensigtsmæssige Foranstaltninger; men da det maatte anses for i høi Grad tvivlsomt(?), hvorvidt det samme vilde lykkes ved den nu omhandlede Fest, troede han at maatte fraraade at tilstede denne. Cancelliet tiltraadte Curators Formening, idet det derhos bemærkedes, at de Erfaringer, der forelaa med Hensyn til de tidligere Sangerfester – saaledes 1845 i Itzehoe, hvor Forbudet mod slesvig-holstenske Faner utilbørlig blev omgaaet – ogsaa frembød overveiende Grunde mod Bevægelsen. Herefter afslog Kongen ved Resolution af 9de October Festcomiteens Andragende.

Fra 24de September til 2den October var Kongen daglig fra Sorgenfri af tilstede ved Revuen over Tropperne ved og i Nærheden af Kjøbenhavn. Ved denne Tid overrakte Kongen ogsaa paa en høitidelig Maade Garden dens nye Faner. Fra den 15de October var Kongen paa Jagt i Nordsjælland med Hovedstation paa Fredensborg. Han fik der et Anfald af Asthma (angina pectoris) eller Oppression, som han selv kaldte det. Mandagen den 1ste November læste man i Berlingske Tidende: „Den militaire Parol og de sædvanlige Audientser hos Hans Majestæt Kongen ere idag blevne afsagte, som vi erfare ikke fordi Hans Majestæt endnu er upasselig af en let Forkjølelse, som Hans Majestæt led af ved sin Ankomst til Hovedstaden den 27de f. M., men fordi Hans Majestæt har fundet det nødvendigt ei at forlade sine Værelser, for at se et i sig selv ubetydeligt Saar paa det venstre Ben fuldkommen lægt.“ Det er for denne Tid, Dagen forud den 31te October, at Wegener har givet en Skildring af en Audients hos Kong Christian, som findes gjemt i Indledningen til Diplomatarium Christierni primi, der udkom i 1856, som anført oprindeligt bestemt at skulle udkomme i Anledning af det oldenborgske Huses 400 Aars Fest. Det er vistnok kun faa, der ville søge denne lille eien-

dommelige livligt skildrede Memoire paa dette Sted. Jeg ved ikke, om disse løselig henskrevne Samlinger trukne paa en historisk Traad under alskens Hoftjeneste og mange forskjellige Sysler, ville blive læste, men jeg vil dog gjengive den her, som et Bidrag til en Skildring af Christian den Ottendes Personlighed og nogle af de Forhold, som høre til den Tid. Kongen vilde tale med Wegener om Forskjelligt vedrørende hans Plan for Sorø Realskole, vel ogsaa om Jubelfesten den 28de September 1848 og havde bestilt ham til Audients paa Amalienborg den førnævnte Dag.¹⁵ „Til den bestemte Tid“, skriver Wegener, „Middag Kl. 12 fremstillede jeg mig. Den jourhavende Adjutant, nu afdøde Capitain Irminger (noksom bekjendt fra Isted) lod mig $\frac{1}{2}$ Time efter gaa igjennem det første lille Værelse, hvor Kongen baade som Prinds og efter sin Thronbestigelse pleiede at give Audients, til den ligeoverfor værende Dør. Da jeg aabnede denne, fandt jeg Kongen i et lille Cabinet, civilklædt i sort Kjole med et bredt Baand, liggende paa en Sopha ved Væggen paa min høire Haand [152] ligeoverfor Vinduerne; foran ham stod et lille Bord med Papirer*. Jeg beklagede at have truffet en for Hans Majestæt saa lidet bequem Tid, men Hans Majestæt svarede med sædvanlig Mildhed: „Aa, jeg befinder mig ellers vel; jeg maa blot efter Lægens Forskrift saaledes hvile et daarligt Ben og holde mig rolig; vi kunne godt tale sammen.“ Jeg stod nu ved Kongens Fødder; en lang Samtale begyndte nu om den nye Plan til Real-Høiskolen i Sorø, og skjønt jeg vel vidste, hvor grundigt Kongen satte sig ind i enhver Sag, maatte jeg dog forundres over hans i de største Enkeltheder gaaende Kjendskab navnlig til den nye og eiendommelige Undervisningsplan. Jeg fik ogsaa en særlig Anledning dertil. Da jeg nemlig i Samtalens Løb troede, at Kongen dog mindre nøiagtigt havde opfattet et ganske enkelt Punkt og tillod mig at bemærke dette, svarede han: „Ja, jeg har her Grev Knuths Beretning liggende for mig; det forekommer mig at være, som jeg siger, men jeg tager maaske feil; jeg skal nærmere efterse det.“ Og virkelig erfarede

* Man har et Litographi efter Tegning af A. Juuel, hvorpaa dette Værelse er afbildet; Kong Christian staar ved Bordet mellem Vinduerne. Indenfor ses et endnu mindre Værelse. Fra dette sidste gik man ned til Høire [?] til det Værelse, hvor Kongen kort efter døde.

jeg ved min Hjemkomst til Sorø, at Kongen havde Ret. Knuth havde foretaget en lille Forandring, som jeg ikke kjendte. Kongen talte derpaa meget om den tilkommende Overdirecteurs Stilling baade i Sorø og til Universitetsdirectionen. Men midt under denne Samtale blev der banket paa Døren. „Hvad er det“, sagde Kongen, „Herein“*. Capitain Irminger traadte ind og anmeldte Prinds Christian og Prindsesse Louise. Med et mig uforglemmeligt Mine-spil, hvori lidt Fortrædelighed over Afbrydelsen øieblikkelig blev overvundet af den fine Takt, der bøde at unddrage hin Følelse min Iagttagelse**, svarede Kongen i den mildeste Tone: „Vær saa god at sige, at jeg modtager dem, meget gjerne, meget gjerne; vi skulle nu strax være færdige.“ Da Irminger var gaaet, sagde Kongen strax til mig: „Jeg vilde endnu have talt med Dem om den forestaaende Jubelfest i næste Efteraar for det Oldenborgske Huses Thronbestigelse; Conferentsraad Werlauff vil ved den Leilighed udgive et Skrift***, og jeg ønskede nu ogsaa, at De som Kongens Historiker skulde levere mig en passende Afhandling****. Jeg bekjendte oprigtigt, at jeg først under dette Ophold i Kjøbenhavn havde erfaret, at Jubelfesten skulde holdes i 1848 og ikke efter det forrige Aarhundredes Exempel 1849, hvortil jeg forøvrigt meget vel indsaa Grunden*****, og jeg bemærkede, at Tiden ved Siden af mine mange ikke ubetydelige Embedsforretninger vilde blive mig

* Irminger var tydsk født. Wegener har vistnok udtrykkelig anført denne Overgang fra det ene Sprog til det andet for at vise Kongens mærkelige hurtige Erindring i Momentet.

** Det er vist udenfor al Tvivl, at Kongen var sin Søsterdatter meget god, men der turde være Tvivl, om det samme var Tilfældet med Prinds Christian. Denne har som Konge flere Gange fortalt mig, hvorledes han bestandig blev sat til Side for Prinds Friedrich af Hessen, hans Svoger, og hvorledes Kong Christian ofte vilde give ham Skylden for, hvad der kunde lægges hin til Last.

*** Herved sigtes til det af Werlauff i 1849 udgivne Skrift: De hellige tre Kongers Capel, stiftet af Kong Christian den Første og Dronning Dorothea i Roskilde-Domkirke. En historisk antiquarisk Beskrivelse.

**** Wegener vilde, som han selv har meddelt efter denne Opfordring, have udgivet en Afhandling om Christian den Førstes mærkelige Udenlandsreise og dertil have knyttet en kort Oversigt over Christian den Ottendes egne mærkværdige Reiser fra 1819 til 1822.

***** 1749 var valgt, fordi Hyldingen i Norge først var foregaaet 1449. Nu var der desværre intet Hensyn at tage hertil.

temmelig kort, hvis jeg ikke allerede skulde have nogle Samlinger og Forarbejder, eftersom jeg formentlig vilde være bundet til et Emne, der vedkom det oldenborgske Huses fælles Stamfader. Kongen svarte hurtigt: Aa, De finder nok et passende Emne; jeg forlanger intet stort eller lærd Skrift; et smukt lille Arbejde i populair Fortælling bliver De vel færdig med . . .; men vi maa nu afbryde, jeg har ogsaa sagt Dem, hvad jeg nærmest vilde, og jeg ser Dem vel ved en anden Leilighed. Kongen sagde mig derpaa nogle venlige Ord, gav mig en Hilsen at bringe Geheimeraad Stemann og Grev Knuth og dimitterede mig. „Da jeg kom ud i Forgemakket,“ fortsætter Wegener, „saa jeg første Gang de høie Personer, som vare anmeldte, Prindsen, Prindsessen og een af deres unge Sønner – den ældste formoder jeg. De gik strax ind til Kongen. Contrasten mellem denne unge fremblomstrende Fyrsteslægt af dansk Kongeblood og den aldrende svagelige Konge, der hvilede udstrakt paa Sophaen, slog mig, og som et Lyn gjennemfor mig Erindringen om, at – en Søsterdattersøn før havde afgivet en dansk Thronfølger“*.

Endnu en Resolution, der angik Høitideligholdelsen af 28de Sept. 1848 gav Kongen den 3die Novbr., da han bestemte, „at de til at pryde Facaden af Christiansborg Slot endnu ikke færdige Figurer Minerva, Nemesis og Æsculap (Hercules var færdig) saa betids skulde fuldendes, at de forinden Jubilæets Afholdelse kunne henflyttes paa deres Plads.“

Kongen var nu alt for saa vidt restitureret, at han kunde holde Statsraad, den 15de November gjorde han en Kjøretour, den 26de modtog han til Audients den nye russiske Gesandt Baron Ungern-Sternberg, der var kommen i den ældre Baron Nicolays Sted. Det havde maaske været heldigere for Kongen, om der havde kunnet vedligeholde sig et aabent Saar af en vis Udstrækning og derved have givet Afledning for den Fordærvelse af Blodet (Pyæmie tror jeg Lægerne kaldte det), som endte hans Dage.

Næppe 4 Uger efter Besøget hos Kong Christian nedkom Prindsesse Louise med en Datter. Dette var Ruslands Thronfølgerinde,

* Jeg ved ikke – jeg kan næsten ikke tro det – om Wegener skulde have sigtet til Erik af Pommern, der var en Søsterdattersøn af Dronning Margrete.

den elskelige Prindsesse Dagmar, der paa denne Dag saa Lyset. 16 Aars Dagen efter var hendes Fader [153] Konge af Danmark og hendes Moder Dronning; men hun var endnu lille Dagmar. Jeg erindrer det godt. Jeg var netop faa Dage forinden kommet fra Glücksborg fra Kong Frederiks Dødsleie og var bleven Cabinets-secretair for Kong Christian den Niende, der da boede helt tarveligt paa det lille gule Palais i Amaliegade. Kongen sagde efter Referatet om Formiddagen: „Gaa nu med op og faa en Kop Chokolade. Det er Dagmars Fødselsdag.“ Jeg kom derop. Jeg var fremmed i Huuset, og den øvrige Kreds vare nøie Bekjendte. Der var Ingen, der talte med lille Dagmar, og jeg henvendte mig derfor til Geburtsdagsbarnet, og det varede længe, inden Nogen bortkaldte hende fra Underholdningen med mig. Hvor forandret Aaret efter. Da var hun forlovet med Storfyrst Tronfølgeren af Rusland, da fik jeg ikke nogen lang Underholdning med Hendes Kongelige Høihed. Derom trængte sig altfor Mange, – men Dagmar selv var uforandret. Hun var den samme, som da jeg 5 Aar efter havde den Ære at besøge hende i de glimrende Omgivelser paa Petershof, da hun viste mig sin lille Søn, der skulde blive Ruslands Keiser, om Gud det vil! – altid elskværdig, altid uforandret, naturlig, med denne Hjertets Forstand, der vil hjælpe hende gennem saa Meget og altid lade hende blive uberørt af det meget Ikkegode, der omgiver hende. Da jeg forlod hende der, gav hun mig den Brevpresser af Malachit, som findes hjemme hos mig. Den skulde tillige med Figurerne derpaa være mig til Minde om, at jeg havde rutschet med Thyra og Valdemar paa Zarsko og Gatschina.¹⁶ Da var det, hun sagde til Prinds Valdemar, sidst han gik ombord med Kongen og os Andre – Dronningen blev som bekjendt tilbage – Adieu Valdemar. Naar Du kommer hjem, vaagner Du ligesom Jeppe.

Jeg forlader disse Billeder for mig af en vis vemodig Tiltrækning for at give nogle Meddelelser til Skildring af Kong Christian den Ottendes sidste travle Dage. Budgetterne og Regnskaberne interesserede ham altid i høieste Grad, og mangfoldige ere de selvskrevne Optegnelser og Resolutioner, som han i saa Henseende har efterladt. Den sidste større Expedition af Kongen selv i saa Henseende er af 9de December 1847. Jeg meddeler den her, baade fordi der i samme forekommer ganske mærkværdige Poster, men fornem-

melig fordi den indeholder et Vidnesbyrd om den Kong Christian – ogsaa som Privatmand – eiendommelige Lyst til eller Tro paa at kunne – ved Posteringer skuffe sig selv og Andre. Resolutionen paa Finansdeputationens Forestilling lyder saaledes: Den i Finantsdeputationens Betænkning af 2den d.M. ommeldte Udgift til Anskaffelsen af tvende Dampmaskiner til de Dampskibe paa 250 Hestes Kraft, som i Foraaret 1849 skulle sættes i stadig Fart mellem Hertugdømmerne og St. Petersborg, maa Vi med Føie anse for en uundgaaelig Udgift(!), og, da den kan [154] dækkes ved et flereaarigt Forskud til Vor Søetat, som igjen vil være at refundere af det Beløb, som aarlig udsættes til Statens Materialfond (ligesom Tilfældet alt er ved Betalingen for Maskineriet til Geiser og Skirner), saa kunne Vi ikke finde, at det vilde virke forstyrrende paa den Orden, som bør finde Sted med Hensyn til Finantserne, at et saadant Forskud udredes af Beholdningen under Finantserne eller Reservefonden, naar Afdragene kun bestemmes efter nærmere Overlæg imellem Finansdeputationen og Vor Admiralitets- og Commissariats-Collegium.

Ved den Fortegnelse, der er vedlagt Betænkningen, og paa hvilken de Summer ere opførte, som ere bevilgede eller agtes indstillede til at afholdes af Contoen til uforudseelige og ubestemte Udgifter 1848, ere flere, som egentlig ikke henhøre til denne Conto, og forsaavidt de desuagtet ere bestemte til Udredelse deraf, er saadant ikkun sket under den Forudsætning, at samme vilde være istand til at afholde dem, men da Vi nu erfare, at dette ikke er Tilfældet, og Vi ikke kunne anse det for rigtigt, at der allerede ved Aarets Begyndelse er disponeret over hele det til uforudseelige og ubestemte Udgifter normerede Beløb, saa formene Vi, at flere af de paa bemeldte Fortegnelse opførte Summer passende kunde gaa over paa vedkommende Collegiers Budgetter, saasom:

Til Havneanlægget ved Husum	200,000	Rdl.
„ Straffeanstalters Opførelse	100,000	„
„ Vonsbek Seminarium	28,000	„
„ Tønder Seminarium	27,000	„
„ Dampmuddermaskine	65,000	„
„ Bygningsarbeide ved Kjøbenhavns Toldbod ..	100,000	„
„ Samtlige anførte Laan	36,000	„

Udgifterne ved Københavns Toldbod vil da være forlods at udrede af Toldindtægterne, og samtlige Laan kunde opføres som Activer under Statsgjældsdirectionen. Udgifterne til Canal-Slusernes Reparation, til Pumper m. m. kunde muligens ogsaa rigtigst være at opføre paa de respective Conti, og det vilde da ved Budgettets Afslutning vise sig, hvormeget der maatte kunne beregnes til uforudseelige og ubestemte Udgifter for Aaret 1848, og Vi forvente derfor ved Budgettets Forelæggelse at modtage Vor Finansdeputations nærmere aller underdanigste Ytringer ang. denne Sag.

Den Interesse og Opmærksomhed, som Kong Christian stedse viste Finanserne, og hvorpaa i det ovenanførte Rescript, den sidste større Udarbeidelse af ham selv, gives en umiddelbar Prøve, skaffede ham, under de jo forøvrigt for denne Del af Statslivet saa gunstige Conjuncturer i 1840–47, en ikke ringe Tilfredsstillelse. Da han den 29de December 1847 underskrev Regnskabet for 1846 viste dette en Statsgjæld af 106,300,000 Rdl., medens den ved Kongens Regjeringstiltrædelse var 123 Millioner (1835 130 Millioner). Ved Udgangen af 1847 var den næppe 105 Millioner, altsaa i disse 8 Aar en Formindskelse af 18 Millioner, hvori dog Inddragelse af særlige Fonds og Salgssummen for Ostindien androg ca. 7 Millioner. Til de 11 Millioner virkelig Avance i den Retning kommer endnu de Summer, som blev udbetalt for tabt Toldfrihed i Hertugdømmerne ca. $2\frac{1}{4}$ Million, en betydelig Forøgelse af Activerne og Kassebeholdninger (for disse sidste ca. 3 Millioner), saa man sikkert kan udsige, at der var en Avance i Kong Christian den Ottendes Tid i finantsiel Retning af 16–17 Millioner Rdl.

Medens Kongen saaledes beskæftigede sig med Finantsvæsenet, med Successionsspørgsmaalet, med Sorø Høiskole og Academi, Fordelingen af de med Galathea hjemkomne Naturgjenstande og ethnographiske Sager, rykkede Forfatningssagen ogsaa sin Afgjørelse nærmere. Hans Majestæt havde jo ved sit Rescript af 22de Juli sat den under Discussion. De tvende danske Ministre, siger Peter Georg Bang i hans Brev til Svogeren Provst H. K. With, indrykket i Historisk Tidsskrift 3die Række 6te Binds 1ste Hefte, fraraadede Kongens Forslag at hjælpe sig med det udvidede Statsraad.¹⁷ (Det er ikke ganske klart, om han derved mener Stemann og Ørsted og anser Grev W. Moltke alene som en Fagminister), men

de indlode sig ei paa en Forfatningsforandring, som de efter Kongeloven ei heller kunde, saalænge Kongen ei satte dette under Discussion. Stemann tilraadete Stænderkomiteer, og de tilraadete Alle Sammenkaldelsen af de vigtigste Mænd fra alle Statsdele uden at opgive Themaet for disses Forhandling. Reventlow-Criminil udtalte da først, at kun i en Forfatningsforandring var Frelse at søge, men han angav endnu ikke hvilken. Kongen leverede da Carl Moltke kun Ørsteds efter Befaling affattede Udkast til Stændercomiteer og Reventlows Votum og forlangte hans Betænkning. Han sluttede sig til Reventlow og foreslog at lade Provindsialstænderne som saadanne vælge de $\frac{2}{3}$ af de Mænd, som nu skulde indkaldes. Da var det, at Kongen den 14de December kaldte Bang og overgav ham alle Documenterne, ogsaa dem han ei havde betroet Ministrene (Kronprindsens Forslag af 6. Februar)*, sagde ham, at han havde den største Tillid til ham og forlangte hans Erklæring over Alt, men især over Reventlows og Carl Moltkes Forslag. „Jeg forlangte“, fortsætter Bang i fornævnte Brev, „hans udtrykkelige Befaling, om jeg skulde yttre mig frit om Kongelovens Forandring og en Forfatnings Indførelse. Hans Svar var, at det var hans Villie, at jeg skulde frit udtale min fulde Overbevisning; han vilde modtage min Erklæring efter Julen.“

Dagen efter tog Kongen til Frederiksborg paa Jagt tilligemed Kronprindsen, der var kommen nogle Timer i forveien. Han beskæftigede sig der særlig med Budgettet for 1848 og gav endnu nogle endelige Resolutioner ang. Regnskabsoversigten for 1846. Den 23de December kom han tilbage til Amalienborg.

Bang havde imidlertid arbeidet paa sit Udkast. „Jeg arbeidede“, skriver han, „tildels Natten med Dagen, som jeg aldrig før har arbeidet, og 2den Juledags Morgen gav jeg Cabinetssecretairen min Betænkning under Forsegling“ – selv saa Bang ikke Kongen efter 14de December.¹⁸

Den 31te December var der Statsraad paa Amalienborg, og i dette fik Sagen om Sorø sin Afgjørelse baade de Grundtvigske

* Det er naturligvis det, der har været Anledningen til, at Kong Frederik VII havde fortalt Alfred Hage – se min Dagbog 1869 – at han havde diceret Bang hele Forfatningen.

Ideer om en rigtig dansk Høiskole og de Lütkenske Ideer om Academiet og de Knuthske Ideer og de Hanssenske Ideer og Kongens egne Ideer vare i denne Resolution forenede til et eiendommeligt Potpourri, hvilket Knuth skulde samle til een Melodi, thi Knuth blev ved Rescript af samme Dato udnævnt til den Post, hvortil han alt ved sin Udnævnelse til Amtmand i Sorø Amt et Halvaarstid forinden var designeret, som Medlem af Directionen for Universitetet og de lærde Skoler samt til „Overdirecteur for Sorø Academi og de dermed i Forbindelse staaende videnskabelige Institutioner“. ¹⁹ „Sorø Academis Real-Høiskole“ skulde ikke alene være en fri Læreanstalt for Enhver, der ønsker at uddanne sig i Kjendskab til og Brugen af Modersmaalet, i Kundskab om Fædrelandets Historie og Statistik, Statsforfatning og communale Forhold, men den skulde ogsaa give en høiere Undervisning i de realvidenskabelige Hovedfag – alt uden Optagelses- eller Afgangsprøve. Undervisningen skulde være et toaarigt Cursus, ved hvilket bør undervises som Fællesfag i Dansk samt Anvisning til Islandsk derhos som særlige Cursus: et historisk Cursus, et lingvistisk Cursus, et naturvidenskabeligt Cursus – alle Forelæsninger og navnlig over de, der holdes over Fædrelandets Historie, Statistik m. v. holdes i populaire Foredrag. Ved Siden af det frie Studium skulde der ogsaa være Academister i de 3 Curser, og disse skulde kunne tage en Til lægsexamen i Latin og Græsk – dog uden Homer og Horats – og saaledes blive Studenter – den philosophiske Prøve skulde disse Studenter ogsaa kunne tage i Sorø. I det naturvidenskabelige Cursus skulde ogsaa foredrages rationel Landoeconomi og til practisk Undervisning i Landvæsen skulde der stilles et passende Areal i Nærheden.

Nytaarsdag 1848 bivaanede Kongen og Dronningen Gudstjenesten i Slotskirken. Man bemærkede, at Kongen saa angrebet ud; Statsraadet om Sorø Sagen Dagen forud havde vistnok [155] voldet ham endel Besvær, og han havde vistnok en stærk Følelse af, at det der var tilveiebragt som Resultat ikke kunde tilfredsstillende, og den Sag havde dog interesseret ham i saa høi Grad. Forfatningsforslaget var ham nu bekjendt. Bang fortæller i oftnævnte Brev, at Kongen havde sagt til Flere, at dette Arbeide var det bedste, han i sin Regjeringstid havde modtaget, og at han havde skrevet i

Margen med Blyant bifaldende Bemærkninger.²⁰ Kongen berammede et extraordinairt Statsraad til Referat Mandagen den 10de Januar. Tirsdagen den 4de Januar gik han tilfods ud til Orlogscorvetten „Valkyrien“, som laa i Bassinet ved Nyholm, og som var bestemt til at afgaa til Ostindien. Kongen var ved Gangen derud bleven varm, men desuagtet lagde han sin Kappe, da han kom ombord og blottede sit Hoved, medens han talte til Besætningen. Talen var ikke lang, men efter denne begav han sig ligeledes uden Kappe (han bar Admiralsuniform den Dag) ned under Dækket og besaa Lukafer m. m. Det var en klar Frostdag med 4 Graders Kulde. Det var intet Under, at Kongen forkjølede sig. Den 5te Januar om Formiddagen kaldte Kongen den gamle Biskop Tetens, tidligere paa Als, til sig for at tale med ham om Besættelsen af hans tidligere Bispestol og om et Præstekald i Nordslesvig.²¹ Meddelelsen er fra Tetens selv til Barfod, der omtaler den i sin sidste Udgave af Fortællinger af Fædrelandets Historie. – „Jeg vil“, sagde Kongen „have Mænd, som jeg kan lide paa, *Danske Mænd* (Jeg har ofte hørt Kong Christian sige saadanne accentuerede Ord, hans Stemme fik et skarpt Udtryk, han bøiede Hovedet frem, saa vist paa den, han talte til, og slog sig med den venstre Haand paa Benet), og De ved selv, at Bispnen paa Als har en meget farlig og vanskelig Stilling“. Der blev nævnt to Mænd. „Og dem indestaar De mig for?“ „Som for mig selv“. „Ja, for man har før givet mig Tydskerne, hvor jeg vilde have Danskere, men man skal ikke oftere skrive mig et X for et U.“ Om Aftenen d. 5te var han i Hoftheatret for at høre en Cenerentola, derefter i Soiree med Dronningen hos Kammerfrøken Walterstorff.²² Da han kom hjem, var han syg, han fik sin sædvanlige Brystaffection (Blodpresning til Hjertet og asthmatiske Tunghed i Respirationen) og maatte aarelades. Aareladningen var paa Armen. Han var dog snart bedre; men Hofballet om Torsdagen blev dog afsagt. Aareladssaaret begyndte om Fredagen at supurere, men desuagtet vedblev Kongen sine daglige Forretninger, modtog Referat, skrev Breve. Cabinetssecretairens sidste Referat synes at have været Løverdagen den 8de Januar, thi flere Resolutioner fra denne Dag, som ikke vare underskrevne, bleve senere forelagte Kong Frederik den Syvende til [Appr]obation. En Deputation var imidlertid kommet fra Sorø for at takke for

Resolutionen af 31te December 1847. Kongen vilde absolut modtage den og iførte sig Uniform – man erindre sig den Tids snevre Uniformer. Dette irriterede Saarene og de inflammerede endnu mere. Nu indtraadte Feber, og som det synes en Forudfølelse for Kongen selv, at hans sidste Time nærmede sig. Da satte han sig, det var Søndagen den 9de Januar, hen at skrive et Brev til Sønnen, hvori han anbefalede denne at give Landet en Forfatning, vel formodentlig den af Bang udarbejdede, at gifte sig efter sin Stand, at tage C. Moltke til Minister; han synes ogsaa at have særlig anbefalet til Tronfølgeren Stemann og P. G. Bang som Mænd, han kunde støtte sig til*. Officielt hed det i Berlingske Tidende den 10de Januar, at Kongen saa sig nødt til formedelst en rosenagtig Betændelse, der var opstaaet i Saaret efter en Aareladning paa Armen, at holde sig endnu i disse Dage inden sine Gemakker“. Ja tilvisse maatte han holde sig inden sine Gemakker, for han laa tilsengs og forlod ikke denne mere. Han havde ogsaa Feber. Dette omtales dog først i Bulletinen fra Livlægen Dahlerup af 12te Januar. Den lød saaledes: Den Betændelse i Armen, hvoraf Hans Majestæt Kongen i nogle Dage har lidt, er endnu ikke i Aftagende; endskjønt den ledsagende Feber ikke er heftig, har Hans Majestæt dog kun sovet lidt i Nat.

Den 12te Januar 1848.

E. Dahlerup.

Dagen efter saa Kongen From-Møller og udtalte for ham den Ængstelse, der gik gennem hans sidste Aar, og som han saa ofte havde betroet denne sin mangeaarige Ven i disse Ord: „Nu brister det derovre.“²³

* Dette mærkelige Brev kom først flere Aar efter til Geheimearchivet. Jeg skulde feile meget, om Grevinde Danner ikke har bestræbt sig for at bringe det i Glemmebogen med Hensyn til den Passus om Ægteskabet. Et eller to Aar før Kongens Død kom det paa Tale ved Taflet, og Kongen henvendte Spørgsmaal til Grevinden, om hvor det var. Kort efter blev det sendt til Wegener. Saavidt jeg ved, havde det henligget i en Secretair i Grevindens Værelse paa Christiansborg. Jeg har engang leilighedsvis hørt, at Brevet egentlig var stilet til „Min kjære Søn og min tro Adler“. Jeg finder dette bekræftet derved, at Adler i et Rescript benævnes Executor testamenti efter Kongen. Jeg kommer senere til at omtale dette Rescript.

Bulletinerne vare herefter afvejlende bedre og slettere, indtil det lød Onsdag Morgen d. 19de: Hans Majestæt Kongen har siden igaar Eftermiddags næsten uafbrudt havt Feber. Natten har været søvnløs, og Kræfterne ere dermed aftagne. Endnu slettere lød Bulletinen Dagen efter, efter at der om Aftenen ligesom havde vist sig noget bedre. Kong Christian havde nu fuld Bevidsthed om, at han kun havde Timer tilbage at leve. Han laa stille hen, Dronningen sad ved hans Side. Omtrent Kl. 2 sagde han med høi Stemme: „Send nu Bud efter Biskoppen, det er paa høie Tid.“ Biskoppen kom og rakte ham Nadverens Sacramente. Hans Søn Kronprindsen forlod ham for at begive sig til Christiansborg, hvor han yttrede til den vagthavende Officer: „Nu er min Fader saa godt som skrinlagt.“ Dronningen, Levetzau og Adler bleve hos den Døende, i Naboværset var Eide, der altid havde havt Adgang til ham som til en Fader. Fra Klokken 5 af var Bevidstheden borte. Da drog Kong Christian sit sidste Suk Kl. 10½ Aften.

Dyb Bedrøvelse greb os, da vi i den sildige Aften i Cabinetssecretariatet modtog Efterretningen om Kongens Død. Dyb Sorg og Ængstelse bevægede den store Menneskemasse, der denne kolde Vinteraften bevægede sig paa Amalienborg Plads; den jourhavende Adjutant Irminger [brag]te strax, saaledes som [han] af den døende Konge havde Ordre til, dennes Brev fra Søndagen til Kong Frederik den Syvende.

Kort efter bragte Generaladjutanten, der ledsagedes af Cabinetssecretairen Tillisch, den officielle Melding om Dødsfaldet.

Kong Frederik og Kong Frode
 Tung Arv I efterlod
 I Kronen var en Revne
 Han loded efter Evne.

NOTER

Randers

1. Mathias Galten. Forsøg til en Beskrivelse over Kiøbstaden Randers. 1802, s. 19–20.
2. J. P. Trap. Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder i Tidsrummet fra Reformationens Indførelse indtil Frederik VII.s Død. I–III. 1867–69. I den citerede note oplyser Trap, at købmansfamilien Trap kan føres tilbage til købmand Kort Trap, borger og grundbesidder i København i 1650.
3. Der er tale om den såkaldte „Apostelgård“, Kirkegade 7, der brændte 1860. Gården var udsmykket med udskårne figurer af bl. a. apostlene. Traps farfar – Jens Peter Trap (f. 1748) – ejede denne gård fra 1783 til ca. 1800.
4. Ved fundats af 25/3 1558 skænkede Chr. III den såkaldte provstegård til Randers hospital. Se Henning Heilesen. Randers klostres Historie. 1958. Trap har selv udlagt Chr. III.s indskrift på den måde, at han har villet antyde, at han har skænket sin andel i de inddragne klostres og de katolske godser til gudeligt brug. Se Trap. Kongeriget Danmark. Speciel Del II, 1859 s. 411–12.
5. Ved lov af 15/9 1850 ophævedes konsumtionsafgiften af varer fra land til by.
6. Procul ab Jove, procul ab fulmine: den som er langt fra Jupiter er langt fra lynet, d. v. s. i en beskeden stilling er man mindre udsat for fare.
7. En kommissionsdomstol havde idømt borgmester L. C. Neckelmann i Randers 1000 rbd. i bøde, fordi han havde modtaget ducører af næringsdrivende, der søgte borgerskab. Højesteret stadfæstede dommen i 1838, men kongen afskedigede ham i nåde og med pension.
8. Clericus clericum non decimat: den ene gejstlige tager ikke tiende af den anden eller: den ene ravn hugger ikke øjet ud på den anden.
9. Erik Pontoppidan. Den danske Atlas. IV. 1768, s. 394.
10. Der hentydes til E. C. Werlauff. Historiske Antegnelser til Ludv. Holbergs atten første Lystspil. 1858, s. 187, hvor der gives en skildring af de tidligere så yndede julestuer.
11. Prins Frederik af Hessen – øverstkommanderende for det danske troppekorps i Nordfrankrig 1815–18 – havde, da tropperne savnede en egnet nationalsang, ladet udskrive en konkurrence om en sådan. I denne sejrede forfatterinden Juliane Marie Jessen med sangen: Dannemark, Dannemark, hellige Lyd. Weyse satte musik til sangen, men melodien kunne dog ikke redde det mådelige poetiske produkt.
12. Om teatersalen i Harmonien i Randers oplyser Robert Neiiendam i skriftet: Farende Folk. 1944, at den kunne tage 400 tilskuere. Et omrejsende selskab gav engang ikke mindre end 17 forestillinger i træk. Se anf. skrift s. 85 og 101.

13. Til syngestykket *Fruentimmerhaderen*, der var i een akt, havde Bouilly og Pain skrevet teksten, medens musikken var komponeret af flere musikere. Syngestykket *Dragedukken* var i 4 akter. Musikken var skrevet af F. L. Æ. Kunzen, medens teksten var forfattet af Enevold de Falsen. *Menneskehad og anger* var teksten på en komedie i 5 akter af Kotzebue, oversat af Fr. Schwarz.
14. Den omtalte artikel i „*Industritidende*“ for 1874 har ikke kunnet identificeres.
15. Den citerede privatskrivelse fra Aller er forgæves eftersøgt i *Dagen* jan.–februar 1814.
16. Trap citerer *Ribe Avis* (*Ribe Stifts Adresseavis*) efter en notits i bladet *Dagen* for 2/2 1814. Kosakinvasionen i Ribe fandt sted i dagene 10.–16. jan. 1814.
17. Amtmand Fønss blev i 1818 suspenderet fra sit embede på grund af sin uheldige pekuniære stilling. Han afskedigedes i 1820 i nåde og med pension.
18. Trap gengiver kun et udtog af notitsen i *Randers Avis* nr. 13 for 12/2 1814. Antallet af kuverter er her angivet som 132. Det er tvivlsomt, om Trap har haft den originale notits fra *Randers Avis*. Sandsynligheden taler for, at han kun har kendt bladet *Dagens* gengivelse af notitsen, der fejlagtigt (?) anfører 232 Kuverter. Se *Dagen* nr. 13 for 12/2 1814.
19. Trap skildrer træfningen ved Rahlsted på basis af Prins Frederik af Hessens udførlige indberetning om kampene i Holsten, aftrykt i bladet *Dagen* for 23/2 1814. Om Trap også har kendt J. Nissens lille skrift fra 1851: *De danskes Felttog i Aaret 1813 og i Begyndelsen af Aaret 1814*, hvor episoden ved Rahlsted kort er omtalt s. 78 og H. J. Bloms mere udførlige redegørelse i *Dansk Folkeblad* 1842, s. 177–78, er tvivlsomt.
20. Den omtalte unge pige hed Fridericke Henriette Christensen. Hun blev i 1831 gift med dav. premierløjtnant, sen. ritmester Ernst Meyer.
21. Udeladt er nogle personalhistoriske oplysninger om løjtnant Martin Willemoes, i 1820 adlet W.-Suhm, og hans søn Peter Fred. W.-S., sen. politimester i Altona. De er iøvrigt overstreget i manuskriptet.
22. Der tænkes formodentlig på jødeulighederne i efteråret 1819. Würtzen var dog dengang kun sekondløjtnant ved rytteriet. Han blev først ritmester efter Fred. VI.s død. Fred. VI havde 29/3 1814 sat sit navn under den anordning, der gav jøder ligestilling med landets øvrige borgere.
23. W. F. Würtzen døde i København 28/10 1858.
24. Efter kaptajn H. F. Bilsteds redegørelse for det danske armékorps' ophold i Nordfrankrig 1815–18 (manuskript i Hærens arkiv), var det ikke 3., men 2. jyske regiment, der deltog i besættelsen af fransk landområde.
25. Det citerede gamle rim findes i forskellige former og kan også gengives med: I nød søger man helst sine egne. Se E. Mau. *Dansk Ordsprogs-Skat*. II. 1879, s. 383.

Min Skoletid

1. Se Thomas Kingo. Samlede Skrifter. III, s. 255.
2. Se værket: Det kgl. kjøbenhavnske Skydeselskab og Dansk Broderskab 1334–1934. II. Skive nr. 858.
3. Månedsskriftet Nordlyset blev udgivet af bogtrykker J. M. Elmenhoff i Randers 1827–29. En række af Blichers berømteste noveller offentliggjordes heri.
4. Baron Constant Dirckinck-Holmfeld (1799–1880) ægtede 12/9 1828 Anna Suzanne Kinckel (1799–1836), der var en datter af fru Birgitte Elise Castonier i hendes 1. ægteskab med byskriver Johs. Kinckel (1769–99). Hun blev 1811 gift med sen. generalkrigskommissær D. B. Castonier (1788–1838).
5. Traps testimonium til universitetet er forgæves eftersøgt. I dansk oversættelse lyder det: Mens han endnu var dreng, har han fra de første begyndelsesgrunde i boglig viden ikke altid, således som barnealderen fører med sig, med den omhu, som var ønskelig, beflittet sig på studierne, men nu i en mere voksen alder har han, idet naturen begunstiger ham, nemlig ved at give ham næppe ringe åndsevner, en skarp og heldbringende forstand, i disse sidste år stræbt efter at genoprette det, som blev behandlet med mindre omsorg i de første år, således at jeg så langt fra kunne ønske at mindske den fortjente ros, men snarere øge denne.
6. En samling digte af lægen Ove Chr. Drejer (1806–36) blev udgivet som manuskript af hans venner i 1837. Endnu en samling udkom i Randers 1840, besørget af M. Drejer.
7. I foråret 1821 var Alexander Ypsilanti rykket ind i Moldau i spidsen for en gruppe grækere og havde hermed givet signalet til den græske uafhængighedskrig. Overalt i Europa fulgtes grækernes kamp med den største interesse. 1830 fastsloges Grækenlands uafhængighed af Tyrkiet.
8. Der dimitteredes ialt 5 elever fra skolen i Randers i 1828, nemlig foruden Trap: Hans Jørgen Hansen Rasmussen, Joachim M. H. F. Funch, Ole Jørgen Schmith og Niels Andreas Ove. Se rektor Lunds indstilling til examen artium, dat. Randers 25/7 1828 i Universitetets arkiv nr. 1812. Artiums petita. Randers.
9. Citatet, der stammer fra talen Pro Archia pocta VII 16, lyder i dansk oversættelse: de øvrige (nemlig egenskaber) hører hverken til alle tider eller aldre eller steder; men disse studier nærer ungdommen, glæder alderdommen, smykker i medgang, giver tilflugt og trøst i modgang, glæder hjemme, hindrer ikke ude, er med os om natten, på udenlandsrejser, og når vi tager på landet om sommeren.

Studenteraarene

1. I marginen er tilføjet: „Jeg tror ikke, at der blandt disse er Flere levende 1883 end Provst Damgaard i Odense og Overlæge Zahrtmann paa Bornholm“.

2. Om Knapsteds gård skriver Carl Bruun, at den „fornemmelig besøgt af Proprietairer, Forpagtere, Præster og „andre Landmænd“. Se Carl Bruun. Kjøbenhavn. III, 1901, s. 639.
3. Udeladt er en opregning af eksamensresultater.
4. Der tænkes formodentlig på Kr. Arentzen. Baggesen og Oehlenschläger. I–VIII. 1870–78.
5. Det naturhistoriske museum havde fra 1821 til huse i den Holsteinske gård, Stormgade 10.
6. Morskabsteatret på Vesterbro, også kaldet Casortis eller Prices teater, var oprettet i 1817 og lå over for Skydebanen (nuv. Københavns Bymuseum).
7. Konditor Johan Monigatti, der var indvandret i 1808, fik i 1826 tilladelse til at indrette et telt, senere en pavillon på den 1. rundel i Frederiksberg allé, tæt inden for jernporten ved Vesterbrogade. Pavillonen forsvandt i slutningen af 1850erne.
8. Fra 1808–31 udkom Berlingske Tidende under navnet: Den privilegerede Statstidende. Ligesom bladet Dagen havde Statstidende tilladelse til at bringe politiske efterretninger fra udlandet, og som følge heraf var begge blade under censur. Af de 3 nævnte „oppositionsblade“ var Politivennen det mest betydningsfulde. Det fortaltes, at Frederik VI med stor omhu studerede dette blads spalter. Se Marcus Rubin. Frederik VI.s Tid. 1895, s. 311.
9. Manuskriptet er på dette sted meget vanskeligt at læse.
10. Premieren på Elverhøj fandt sted 6/11 1828. Se Th. Overskou. Den danske Skueplads IV. 1862, s. 855 og 863.
11. Der er tale om det nuværende residenspalæ, som i 1869 blev overdraget dav. kronprins Frederik (VIII) og kronprinsesse Louise til bolig.
12. Arveprinsesse Carolines bryllup med arveprins Ferdinand fandt sted 1/8 1829.
13. Citaterne stammer fra Orla Lehmann. Efterladte Skrifter I. 1872. s. 64.
14. Det havde været på tale, at arveprinsessen skulle have ægtet den engelske konge Vilhelm IV (1765–1837), men Frederik VI var ikke stemt for dette parti. Se Lehmann. Efterladte Skrifter I. 1872, s. 63.
15. Betegnelsen de 4 store og de 12 små digtere føres som regel tilbage til H. C. Andersen, der i Mit Livs Eventyr 2. udg. 1876, s. 82 skriver: Omtrent to hundrede unge Mennesker bleve i det Aar [1828] Studenter, mellem disse fandtes flere, som skrev Vers, ja havde ladet disse trykke; det blev som et Slags Spas sagt, at i det Aar gjordes til Studenter fire store og tolv smaa Poeter, og virkeligt, ved ikke at tage det altfor nøie, kunde man faa dette Antal ud. Til de fire store henregnedes A. L. Arnesen, F. J. Hansen (Læsning for den fine Verden), Hollard Nielsen og H. C. Andersen.
16. „Læsning for den fine Verden“ er navnet på et poetisk kvartalsskrift, der udkom med to hæfter 1829–30. Udgifveren var den sen. kancellist Frands Johs. Hansen.

17. „Læsefrugter samlede paa Litteraturens Mark“ er navnet på et tidsskrift med underholdende indhold. Det blev udgivet af red. A. F. Elmqvist i Århus 1818–33.
18. Den juridiske professor F. T. Hurtigkarl udgav 1813–20 det aldrig afsluttede 4-bindsværk: Den danske og norske private Rets første Grunde.
19. Højesteretsassessor Faith døde 25/9 1878.
20. Der er sandsynligvis tale om den kreds af unge studenter, der samledes i det såkaldte „Selskab uden Navn“.
21. Lystspillet Østergade og Vestergade eller Det er Nytaarsdag i Morgen var skrevet af Th. Overskou og havde premiere 31/12 1828. Se Th. Overskou. Den danske Skueplads IV. 1862, s. 863 f. I stykket optræder bl. a. følgende personer: Galanterihandler Ephraim Golz, hans datter Esperance og hans søn Joseph, englænderen William Faulkland samt silke- og klædekræmmeren Mikkel Stolpe.
22. 27. juli 1830 brød den revolutionære bevægelse igennem i Paris, og Carl X måtte flygte til England. Fra Frankrig bredte uroen sig til en række andre europæiske lande. 25. aug. 1830 kom en længe opstemt uro i Belgien mod Holland til udbrud. Man havde om aftenen i Bruxelles opført Aubers opera Den stumme i Portici, hvori der forekommer revolutionære scener fra Massaniellos oprør i Neapel i 1647. Operaopførelsen satte en stemningsbølge i sving, der forplantede sig til byens og landets befolkning. Resultatet blev, at personalunionen mellem Belgien og Holland blev brudt.
23. De citerede verslinier er en tysk oversættelse af en polsk fædrelandssang, skrevet af den polske general Jan Dombrowski. Den blev sunget første gang i 1796.
24. Om den citerede sang oplyses hos H. C. A. Lund. Studenterforeningens Historie 1820–70. I. 1896, s. 395, at sangen var skrevet af en af de tilstedeværende ved studenterhyldesten.
25. Udeladt er nogle citater af breve, offentliggjort i „Udvalg af Breve til P. Hjort. Ny Samling“ og Orla Lehmann. Efterladte Skrifter. I. 1872.

Candidataret

1. Senere rettet til: nu (1870) Etatsraad, Overtoldinspektør i Nørre-Jylland.
2. Kammerherreinde Regine de Thygeson døde ikke i 1876, men 5/12 1875.
3. Hverken A. D. Jørgensen i hans bog om Johs. Ewald (1888) eller H. Jørgen Helms i hans bog om Valkendorfs Kollegium Historie (1917) nævner en disputats af Ewald med titlen De amore. Titelbladet til disputatsen De paradiso er aftrykt i Helms værk s. 187.
4. Dette sted er flere gange rettet, og der har i rækkefølge stået: 56¹/₂ Aar 17/2 67, 61 Aar 7/12 72, 69 22/8 79, nu 26/4 81 er nærmest det 71de Aar.
5. En længere redegørelse for kabinetssekretariatets historiske udvikling (arkene 19 b–86) er udeladt.

Min Embedstid under Frederik VI

1. Det omtalte afsnit omhandlede kabinetssekretariatet, se s. 38 note 5.
2. Tidsskriftet „Archiv for Historie og Geographie“ udkom med ikke mindre end 75 bind i årene 1820–38. Udgiveren var J. C. Riise.
3. Tidsskriftet „Politivennen“, der henvendte sig til et bredt københavnsk publikum, var grundlagt i 1798 af bogtrykker H. K. Seidelin. 1816–42 redigeredes det af forf. K. Kristensen. Jfr. s. 25 note 8.
4. Fasangården i den vestlige del af Frederiksberg have var opført 1723–24 af Johan Cornelius Krieger og bestemt til fasaneri. Gården ombyggedes 1827 af H. H. Koch. 1842–50 boede Adam Oehlenschläger her om sommeren.
5. 14/10 1841 ægtede Trap Christiane Marie Feddersen (1820–49), en datter af kabinetssekretær Josias Feddersen (1787–1841). Christiane Trap døde 7/3 1849.
6. I en gård ved Toldboden boede Fred. VI.s mætresse oberstinde Frederikke Dannemand.
7. Alhambra var navnet på et af Georg Carstensen i 1837 åbnet forlystelsessted med koncertsal, teater og have. Det lå på Frederiksberg allé ved Alhambravej.
8. Om Monigattis pavillon se s. 25 note 7.
9. Alleenberg var navnet på et folkeligt forlystelsessted i Frederiksberg allé. Det blev nedrevet i 1924. Til at begynde med var det et traktørsted.
10. Det oprindelige traktørsted Ratzenborg, opkaldt efter traktør Jørgen Christophersen Ratz, udviklede sig efterhånden til et forlystelsessted, hvor der arrangeredes fyrværkeri og baller.
11. I dr. Hans Jensens undersøgelse af tilblivelsen af det kgl. reskript af 26/2 1835 udpeges Poul Chr. Stemann som koncipisten. Se Historisk Tidsskrift 10. rk. IV. 1937–38, s. 273 f. Wegeners bemærkning om Stemann har ikke kunnet verificeres. Han nævner ikke Stemann i Mindeskriftet over Frederik VI, der udkom i 1840. Se s. 29–30.
12. Et citat af brev fra J. P. Mynster, dat. 13/2 1835, der er trykt i: Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort. 1867, s. 180–83, er udeladt. Ligeledes er udeladt navnene på de mænd, der tog initiativet til oprettelsen af Trykkefrihedsselskabet.
13. Det citerede stykke af Haagens procedure i Davidsagen findes i Fædrelandet 1835, s. 431.
14. Generalmajor Carl Ewald har skrevet et større erindringsværk, som Trap har haft adgang til. Det blev senere i uddrag udgivet af H. F. Ewald (Carl Ewalds sønnesøn) og Theodor Ewald i 1905 under titlen: En Slægts Historie gennem et Aarhundrede I–II. Manuskriptet findes nu i rigsarkivet. Ewalds besøg hos prins Carl af Hessen er omtalt i ovennævnte skrift I, s. 257ff.
15. Skildringen af de 4 brødre findes i det anf. skrift s. 261–63.
16. Omtalen af oberstløjtnant Hansen findes i Kjøbenhavnsposten for 1/8 1835.

17. Udeladt er referat af plakat af 1/11 1837 ang. nærmere bestemmelser af trykkefrihedens grænser.
18. Oberstløjtnant Joseph Abrahamson, der var kendt for sit arbejde med indførelsen af den såkaldte „gensidige undervisning“, var i 1830 blevet udnævnt til direktør for den militære højskole. Også på denne post udfoldede han et betydeligt initiativ, men fremkaldte også ved sin selvsikre og hensynsløse optræden stærk modstand, hvilket i 1835 resulterede i hans afskedigelse fra højskolen og udnævnelse til overkvartermester i generalkvarterstaben og samme år til generalkrigskommissær (udskrivningschef) med bopæl i Odense.
19. Udeladt er et citat af biskop Fogtmanns brev til P. Hjort, dat. 22/5 1835, trykt i: Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort omhandlende Franz Bülow's væddemål.
20. En skildring af Fred. VI.s rejse til Jylland og hans deltagelse i forskellige militære manøvrer ved Århus er udeladt.
21. Et længere citat fra „Dagen“ nr. 187 for 6/8 1836 vedr. den omtalte fugleskydning er udeladt. Festen findes desuden omtalt i Aage Langeland-Mathiesens værk: Det kgl. Kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskab 1334–1934. 1934, s. 312 ff. Det i det flg. omtalte drikkehorn skænkedes selskabet af kgl. skuespiller N. P. Nielsen, der samme år havde udsendt et skrift om selskabet. (Hellig Trefoldighedsgilde udi det danske Compagnie eller det kgl. kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskabs Historie. 1836).
22. Et referat af reskript af 18/10 1836 om forbud mod det norske oppositionsblad „Den Konstitutionelle“ er udeladt.
23. Carl af Hessens erindringsværk: Mémoires de mon temps udsendes først i 1861.
24. „Schilderungen und Begebenheiten eines Vielgereisten, der ausruht“ er skrevet af den som dansk statsborger fødte tyske politiske og litterære eventyrer Ferdinand Johannes Wit v. Döring (1800–63). Bogen var udkommet i 1832.
25. Udeladt er en notits om slotspræst Paullis udnævnelse.
26. På dette sted i manuskriptet (ark 91–92) findes referater af en række kgl. resolutioner fra året 1836, som her udelades. Det udeladte stykke ender på følgende måde: „Det vil ses, at jeg er i Tvivl med mig selv om Omfanget af disse. Jeg tror dog at maatte indskrænke mig til at optage, hvad der berører Kongehuset og Kongens Stilling til Staten, forsaavidt han selv tager Initiativ, eller forsaavidt han ved Begivenheder i Staten bliver mere end sædvanligt personlig berørt. Min egen Skjæbnes Vexlinger vil jeg leilighedsvis omtale. Det hele nedskrives med løbende Pen og under utallige Afbrydelser. Jeg tænker der kommer en rolig Alderdoms Time, da jeg kan bearbejde det Hele. Har Meddelelserne nogen Værdi, er det det Væsentlige, at de bliver nedskrevne. Bearbejdelsen kommer nok“.

27. En notits om anlagt hofsorg i anledning af Gustav IV Adolfs død i 1837 er udeladt.
28. Den citerede sang er forfattet af H. P. Holst. Se Berlingske Tidende for 19/6 1837.
29. Frederik VI.s datter med oberstinde Dannemand Louise Frederikke Danne-
mand (1810–71) var i 1836 blevet gift med kaptajn Vilh. Zachariae.
30. Manuskriptet har på dette sted en marginalnote, som det er vanskeligt at
få indpasset i teksten. Dens væsentligste indhold er følgende karakteristik
af grev Fred. Vilhelm Dannemand og hans 2. hustru, født komtesse Schulin:
„Det kunde ikke undgaa Nogens Opmærksomhed, at han var en Undermaaler
i Begavelse; om hun var Overmaaler, det ved jeg ikke, jeg ved kun, at hun
talte for flere og havde Stemmestyrke for lige saa mange... det gjorde et
nerveangribende Indtryk at høre derpaa“. Åstrup kloster – det grevelige
Dannemandske stift – blev oprettet i henhold til lensgreve Fr. Vilh. Danne-
mands og hustrus testamente af 20/7 1857. Det trådte først i kraft fra
1/8 1928.
31. Ved festforestillingen opførtes for 1. gang syngespillet „Postillon en
Lonjumeau“, skrevet af Leuven og Brunswick.
32. På dette sted i manuskriptet (ark 93–94) findes referater af en række kgl.
resolutioner fra året 1837, som alle er udeladt.
33. En udeladt marginalnote indeholder overhofmarskal A. W. Hauchs data.
Udeladt er ligeledes den sang, som den afdødes brodersøn, digteren Carsten
Hauch havde skrevet til hans bære.
34. Udeladt er en redegørelse for fordelingen af A. W. Hauchs mange forskel-
lige hverv.
35. „Mindskrift om H. M. Kong Christian VIII“, udg. af det kgl. danske
Videnskabernes Selskab i 1848. Det omtalte citat findes s. 15. Herefter er
udeladt et par korte notitser, bl. a. om fugleskydningen 2/8 1838.
36. Grev Rosencrones ejendom „Sommerlyst“ i Frederiksberg allé var en
herskabelig ejendom med en stor have, kendt af alle hovedstadens ind-
byggere. Se Eiler Nystrøm. Den grevelige Hielmstierne-Rosencroneske
Stiftelse. 1925, s. 136f.
37. I Chr. Bruun og L. P. Fengers værk: Thorvaldsens Museums Historie (1892)
er givet en på originale aktstykker bygget fremstilling af museets tilblivelse.
Dog er reskriptet til Kjerulff af 18/1 1839 ikke omtalt. Med hensyn til
reskriptet af 4/1 1839 kan oplyses, at Trap kun gengiver den første del.
Det er i sin fuldstændighed trykt i det anf. værk s. 21.
38. Om Bülow jfr. skildringen s. 46.
39. Frantz Bülow, der afskedigedes som general efter Fred. VI.s død, overlevede
kongen i 5 år, idet han først døde i 1844. Han var gift med baronesse
Sophie Eleonore Selby.
40. Se Berlingske Tidende for 24/6 1839. Et referat af reskript af 20/4 1839 inde-
holdende en kritik af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug er udeladt.

41. Et citat fra „Fædrelandet“ nr. 4 for 10/12 1839 indeholdende en skildring af kongens sidste dage er udeladt.
42. Udeladt er nogle yderligere detaljer fra det omtalte reskript af 19/11 1839.
43. Udeladt er nogle strofer af H. P. Holsts mindedigt: O Fædreland, hvad har Du tabt samt den norske digter A. Munchs mindekvad om Frederik VI.

Tronskiftet 1839

1. Sucstøvler eller Sukstøvler d. v. s. trækstøvler (tysk Zug).
2. Det er ikke rigtigt, når Trap skriver, at Otto Moltke var søn af lensgreve A. G. Moltkes næstyingste søn. Han var søn af lensgreve A. G. Moltke og dennes 2. hustru, der rigtigt anføres som Sophie Hedevig Raben (1733–1802).
3. Et citat fra „Fædrelandet“ nr. 2 for 8/12 1839 er udeladt. I en artikel med titlen: „Beretning om de sidste Dages Tildragelser“ findes en kort omtale af de indtrufne „Pøbelexcesser“.
4. Referatet af Mynsters tale og kongens svar, der er optrykt i „Berlingske Tidende“ nr. 291 for 7/12 1839, er udeladt. I denne avis finder man ligeledes alle de følgende delegationsføreres taler og kongens svar.
5. På dette sted i manuskriptet er Holsts mindestrofer om Fred. VI påny optaget. De er udeladt sammen med et længere citat af „Fædrelandets“ nekrolog over Fred. VI („Fædrelandet“, ekstrasblad nr. 1).

Christian VIII

1. Et længere citat fra H. C. Ørstedes mindetale over Christian VIII i det kgl. danske Videnskabernes Selskab er udeladt. Talen er trykt i det af selskabet udgivne mindeskrift i 1848, citatet findes s. 19.
2. I „Dagen“ nr. 56 for 6/3 1840 findes den citerede karakteristik af grev Danneskiold-Samsøe som hippolog. „Kjøbenhavnspostens“ kritiske bemærkninger findes i bladets nr. 75 for 16/3 1840.
3. Hertug Christian August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg var gift med komtesse Louise Sophie Danneskiold-Samsøe.
4. Den daværende prins Christian Frederik havde 21/6 1806 ægtet prinsesse Charlotte Frederikke af Mecklenborg-Schwerin. I ægteskabet fødtes den senere Frederik VII. Prinsessens bekendtskab med komponisten Du Puy medførte i 1810 ægteskabets ophævelse. Hun anvistes bolig i palæet i Horsens og forblev her indtil 1829, da hun fik tilladelse til at rejse udenlands. Hun tog senere fast ophold i Rom og døde her i 1840.
5. En omtale af det i jan. 1840 oprettede „Studentersamfund“ er udeladt. Om dette samfund se H. C. A. Lund. Studenterforenings Historie 1820–70. II. 1898, s. 13ff.
6. Om Chr. VIII's forhold til generalguvernør Peter v. Scholten (1784–1854) og negerfrigørelsen se Vore gamle Tropekolonier II. 1953, s. 316ff.

Sølvbryllup og Kroningsfest

1. H. P. Holsts kantate til sølvbryllupsfesten 22/5 1840 er trykt i Berlingske Tidende for 22/5 1840.
2. 5/4 1849 kom det i Ekernførde fjord til en træfning mellem lineskibet Christian VIII og fregatten Gefion og nogle slesvig-holstenske strandbatterier. Lineskibet sprang i luften, medens fregatten måtte stryge flaget.
3. På det sted på Gråbrødretorv, hvor Korfits Ulfeldt havde sin gård, rejstes i 1661, da gården blev nedbrudt, den såkaldte Skamstøtte. I henhold til kgl. resolution af 31/7 1841 fjernedes Skamstøtten, og pladsen fik sit nuværende navn Gråbrødretorv. Skamstøtten findes nu i nationalmuseet. Se Villads Christensen. København 1840–57. 1912, s. 30–31.
4. Listen over de benådede personer er udeladt. Umiddelbart efter denne liste følger en omtale af sprogeskriptet af 14/5 1840, der ligeledes er udeladt.
5. Frederik VI's og dronning Maries salving i Frederiksborg slotskirke fandt sted på kongeparrets sølvbryllupsdag 31/7 1815 umiddelbart efter kongens hjemkomst fra Wienerkongressen. De af Trap omtalte uroligheder i København i forbindelse med kroningen findes ikke omtalt i datidens aviser (Den danske Statstidende og Dagen).
6. Det er ikke rigtigt, når Trap fortæller, at Christian VIII blev kronet i Trondheim som norsk konge. En kroning af den daværende prins Christian Frederik fandt ikke sted.
7. C. L. Boyes kroningsoratorium bestod af følgende afdelinger: Indgangssalme – Før Kongens salving (Du som tæller Kongens Dage) – Før Dronningen salves – Eftersalvingsacten og Slutningssalme. Oratoriet er trykt i Berlingske Tidende for 29/6 1840 og i C. L. Boye. Udvalgte og samlede poetiske Skrifter. IV. 1851, s. 234–39.
8. Oehlenschlägers kantate til kroningsfesten er trykt i F. L. Liebenberg. Oehlenschlägers poetiske Skrifter. Del XXII, s. 267–77.
9. De københavnske borgerrepræsentanters adresse samt kongens svar er i sin helhed trykt i Fædrelandet for 3/7 1840.
10. Bluhmes udtalelse: Sandhed med Modifikation blev fremført i folketinget 9/3 1852 under 1. behandling af forslag til adresse til kongen. I hvilken forbindelse P. G. Bangs udtalelse: Noget maa der gøres er anvendt, har ikke kunnet fastslås.
11. Et referat af A. S. Ørstedes tale i Roskilde stænderforsamling er udeladt.
12. Landgrev Frederik af Hessen, der i 1840erne kunne tænkes som arving til det danske monarki, hvis kronprins Frederik (VII) døde barnløs, ægtede i 1844 storfyrstinde Alexandra af Rusland, en datter af zar Nikolaj. Dette ægteskab var meget lidt populært i danske liberale kredse. Den unge fyrstinde døde imidlertid efter få måneders ægteskab.
13. Udeladt er en kort notits om universitetsfesten 2/7 i anledning af kroningen.

Kongens store Eriks-gata

1. Der er tale om den sen. kendte slesvig-holstenske politiker Rud. Schleiden, der havde deltaget i en pistolduel.
2. „Polyhymnia“ var navnet på en selskabelig klub i Århus, der havde til huse i den bygning, hvor nu „Aarhus Stiftstidende“ har sine lokaler.
3. Prinsesse Charlotte Frederikke døde 13. juli 1840 i Rom. Sønnen (Frederik VII) lod senere graven udsmykke med et marmormonument af Jerichau.
4. Christian VIII vedblev under sin regering at interessere sig for den økonomiske udvikling af Silkeborg-området. Ved kgl. res. af 16/2 1844 fik brødrene Chr. og Michael Drewsen ret til at udnytte vandkraften til anlæg af en papirfabrik. Ved resolutioner af 15/12 1845 og 8/1 1846 åbnedes mulighed for anlæggelse af en handelsplads på stedet.
5. Det har ikke kunnet fastslås, hvad Trap her tænker på.
6. Om besøget hos Baur se Julie Grüner. Minder fra mine Bedsteforældres Hjem i det danske Altona. 1958, s. 167ff. Med Pesten i Florens tænker Trap formodentlig på den franske komponists opera Guido et Ginèvra, der som den første bragte pesten på scenen.
7. Der er tale om Elben.
8. „Berlingske Tidende“ nr. 232 for 6/10 1840.
9. Manuskriptet har på dette sted en marginalnote, der er udeladt, og som indeholder et referat af P. G. Bangs forslag i Roskilde stænderforsamling om en revision af stænderinstitutionen.
10. Citat fra en artikel i „Fædrelandet“ nr. 341 for 13/11 1840 med titlen: Reskriptet om Minoritetsvota.
11. Spørgsmålet om retten til at afgive minoritetsvota rejstes i stænderforsamlingen i Roskilde i 1838 under forhandlingen om forslaget om en forening af de to kongerigske stænderforsamlinger, og i 1840 forlangte den stænderdeputerede C. Grevenkop-Castenskjold en autentisk fortolkning af bestemmelserne om minoritetsvota. Som svar herpå udkom det citerede reskript af 4/11 1840. Se Hans Jensen. De danske Stænderforsamlingers Historie. II. 1934, s. 55f. Se desuden „Fædrelandet“ nr. 337–38 for 9.–10/11 1840, som Trap synes at bygge sin fremstilling på.
12. Ægteskabet mellem kronprins Frederik og prinsesse Mariane opløstes i 1846. Prinsessen havde på det tidspunkt forlængst forladt Danmark.
13. Udeladt er en notits om forlovelseskuren 11/12 og ordlyden af reskript af 12/12 1840 ang. afsked af grev Rantzau-Breitenburg som gehejmestatsminister.
14. Udeladt er en detaljeret gennemgang af forskellige kgl. resolutioner vedr. omdannelsen af de enkelte kollegier og departementer.
15. Et referat af plakat af 16/12 1840 ang. en indskrænkning i de ugifte bønderkarles forpligtelse til at tage fast tjeneste er udeladt.

1841

1. Kjøbenhavnsposten nr. 19 for 19/1 1841.
2. Udeladt er en omtale af den i februar 1841 gennemførte reduktion af søetatens personale. Herefter følger et referat af kancellireskript af 18/2 1841 om sagsanlæg mod Orla Lehmann i anledning af en tale på Falster. Dette er ligeledes udeladt. Jfr. s. 138 note 1.
3. Se s. 38 note 5.
4. Kammerråd Andreas Chr. Andersen havde været registrator i kabinetssekretariatet og udnævntes nu til kasserer for enkedronning Mariæ chatolkasse.
5. I Th. Overskous beretning om samme episode i værket: Den danske Skueplads V. 1864, s. 451 gengives kongens svar til Bournonville med ordene: Blive ved.
6. Archiater (græsk. overlæge) anvendes ofte som titel på statsansatte læger. Læge D. Brandis (1762–1845) fik denne titel ved sin udnævnelse til medicinsk professor i Kiel i 1803. Fra 1810 var han dronningens livlæge og virkede iøvrigt som en meget anvendt praktiserende læge i København.
7. De berømte guldhorn fra Gallehus ved Tønder opbevaredes i det kgl. kunstkammer, der havde til huse på 2. sal i Frederik III.s gamle biblioteksbygning (nuv. rigsarkiv). Herfra blev de i 1802 stjålet af guldsmed Heydenreich.
8. En række data om dr. Dampe er udeladt.
9. I slaget ved Sehested 10/12 1813 lykkedes det de forenede danske og holstenske tropper under ledelse af landgrev Frederik af Hessen at bryde en truende omringning af Bernadottes styrker og slå sig igennem til Rendsborg fæstning.
10. H. Brøchners referat findes i „Fædrelandet“ nr. 559 for 25/6 1841.
11. Se fx. Fædrelandet nr. 563 for 29/6 1841.
12. Se Fædrelandet nr. 563 for 29/6 1841.
13. Til festforestillingen i det kgl. teater havde man regnet med en ballet af Bournonville, men denne var på det tidspunkt i unåde (jfr. s. 124), og man besluttede derfor at opføre balletten „Schweizerpiggen“ af den indkaldte balletmester Taglioni. Overskou kalder dette værk „usammenhængende og trivielt“. Se Th. Overskou. Den danske Skueplads. V. 1864, s. 453. Udtalelsen „smågløst og gehaltløs Makværk“ er taget fra Fædrelandet nr. 562 for 28/6 1841.
14. Fædrelandet nr. 604 for 9/8 1841 har et udførligt referat af Himmelbjergfesten. Samstedes er optrykt Blichers og F. Hammerichs sange.
15. Fædrelandet nr. 697 for 10/11 1841.
16. Ved krigen i 1866 blev Kur-Hessen erobret og indlemmet i Preussen.
17. Om det italienske opera-ensemble og dets opræden på hofteatret se Robert Neiiendam. Det kgl. Hofteater og Teatermuseet ved Christiansborg. 1929, s. 27.

18. Trap hentyder til prins Christian Frederiks forskrifter for sønnens undervisning og opdragelse, der blev trykt af C. F. Allen i Danske Samlinger. IV. 1868–69, s. 59 ff.
19. Udeladt er en omtale af forskellige lovgivningsarbejder fra 1841.

1842

1. I en tale på Falster i jan. 1841 havde Orla Lehmann i en forsamling af landboere udtalt, at enevælden ikke havde været til afgørende nytte for bondestanden, og den bød ikke garantier for fremtiden. Regeringen drog Lehmann til ansvar for disse udtalelser, og sagen fandt sin endelige afgørelse ved højesteret.
2. Der hentydes til en artikel: Deutschland, das Meer und Dänemark, der stod i det af boghandler Georg Cotta i Stuttgart udgivne tidsskrift: Deutsche Vierteljahrs Schrift. 1842. 1. hefte, s. 227–58. Artiklen var signeret med en trekant.
3. Georg Carstensen havde efter sin hjemkomst fra udlandet påbegyndt udsendelsen af en række salonblade, blandt hvilke et bar navnet Figaro (1841–42). For bladets abonnenter arrangerede Carstensen forskellige offentlige fester i Rosenborg have og i ridehuset på Christiansborg. 7/4 1842 fik han et fem-årigt privilegium på oprettelsen af Kjøbenhavns Tivoli og Vauxhall. Haven åbnedes 15/8 1843.
4. Festen i Albano er navnet på en ballet af Bournonville fra 1839. Thorvaldsens hjemkomst fra Rom havde inspireret balletmesteren.
5. Panem et circenses = brød og skuespil (egentlig forlystelser). Udtrykket stammer fra Juvenal og betyder, at de romerske herskere måtte give pøbelen brød for at undgå oprør og skuespil for at aflede deres tanker fra statsager. Juvenal. Satirer 10,81.
6. Om åbningen af Søndermarken skrev Kjøbenhavnsposten 26/2 1842: Da i de sidste Aar Frederiksberghave undertiden om Søndagen i den korte Sommer-tid virkelig næsten synes at være bleven for lille for den store Mængde Spadseregængere, kan Afbenyttelsen af den omtrent ligesaa store nærliggende Søndermarkshave ikke andet end være det spadserende og omnibus-kjørende Publikum overordentlig kjærkommen.

Herefter er udeladt en længere redegørelse for gehejmeråd J. S. Møstings afsked og fordelingen af hans forskellige hverv.

7. Der er tale om dronningens yngre broder prins Frederik Emil August (1800–65), også kaldet prinsen af Nør. Trap hentyder til en notits i Kjøbenhavnsposten for 26/3 1842.
8. Allerede 19/2 1842 havde Kjøbenhavnsposten meddelt, at kronprinsesseparret stod foran en rejse til Meklenborg, men først 7/3 1842 kunne man angive rejsetidspunktet med bestemthed (imorgen). Det er i forbindelse med denne meddelelse, at bemærkningen om den megen bagage blev fremført.

9. 9/4 1848 fandt den 1. større militære træfning sted mellem den danske hær og et slesvig-holstensk korps. Træfningen stod ved Bov nord for Flensborg, og slesvig-holstenerne måtte flygte sydpå.
10. Prinsen af Nør døde 4/7 1865 i Beirut under en rejse til Ægypten og Palæstina.
11. Fædrelandet nr. 832 for 29/3 1842.
12. Om Ørsteds holdning i forfatningssagen m. m. se fx. Hans Jensen. De danske Stænderforsamlingens Historie. II. 1934, s. 233–34, 270–75 og 316–19.
13. Udeladt er et referat af den kgl. resolution af 27/4 1842, der ændrede plakat af 10/4 1840 ang. Tidenders og Tidsskrifters Postforsendelse.
14. Christian V.s 2 sønner med Sophie Amalie Moth (greverne Ulrik Chr. Gyldenløve og Christian Gyldenløve) havde en årrække indtægten af monarkiets samlede postvæsen. Grev Chr. Gyldenløves sønnesøn, lensgreve Fred. Chr. Danneskiold-Samsøe blev i 1752 direktør i generalpostamtet.
15. 7/5 1842 afholdtes det møde på Børsen, som Trap hentyder til. Se Fædrelandets ledende artikel 19/5 1842. Bladet skriver, at festen blev vedtaget med 28 stemmer mod 25.
16. 28-Maj-Selskabets fest på Skydebanen d. 28/5 1842 er udførligt refereret i Fædrelandet nr. 891–92 (30–31/5 1842). Ved festen præsiderede overlærer Olsen og grosserer Owen. Lehmanns berømte tale: For Danmark er refereret sp. 7145–46. Talen er genoptrykt i Orla Lehmann. Efterladte Skrifter. IV. 1874, s. 261–67.
17. En længere redegørelse for hærreduktionen i 1842 er udeladt.
18. Under søkrigen med England havde dav. premierløjtnant og chef for kanonbådsflotillen ved Lolland Chr. Wulff i 1808 ved entring erobret den engelske orlogsbrig „The Tickler“.
19. Berlingske Tidende skrev 2/10 1842, at kongeparret „blev hilset med Jubelraab af den talrige Menneskemængde, der allerede fra den tidlige Morgen havde indfundet sig paa Toldboden og den tilgrænsende Langelinie“. Dagen havde kun en kort notits om hjemkomsten, medens den af Trap citerede udtalelse fra Fædrelandet fandtes i dette blads nr. 1018 for 3/10 1842. Hjemkomsten fandt sted søndag 2/10, ikke som Trap skriver søndag d. 3/10.
20. Inden sin afrejse fra Wien skænkede Fred. VI sin elskerinde under Wieneropholdet Caroline Seiffert en livsvarig pension på 100 hollandske dukater månedlig. Se Georg Nørregaard. Danmark og Wienerkongressen. 1948, s. 184.
21. En udførlig redegørelse for de politiske følger af P. Hiort Lorenzens optræden i den slesvigske stændersal 11/11 1842 og for uroen i bondestanden på denne tid afslutter beretningen om begivenhederne i 1842. Denne redegørelse, der findes i manuskriptets ark 128–29, er her udeladt.

1843

1. Dronningens moder hertuginde Louise Augusta (1771–1843) døde 13/1 1843 på Augustenborg. Hun havde 1786 ægtet hertug Fred. Chr. af Augustenborg. Fra 1783 virkede den nedenfor nævnte læge Carl Ferdinand Suadicani (1753–1824) som livlæge for hertugen, og han ledsagede 1795 hertugfamilien til København, hvor Caroline Amalie blev født 28/6 1796.
2. Den omtalt major Hansen er identisk med den slesvig-holstensk orienterede toldkasserer Hansen i Randers. I det citerede brev, der er trykt af C. F. Wegener i *Antislesvigholstenske Fragmenter III*. 1849–50, s. 194, anbefaler han hertugen at anvende dækadresser.
3. Jfr. s. 50.
4. Rideknægt Anders Petersen vil optræde flere gange i det efterfølgende, jfr. personregisteret.
5. Den tyskfødte maler Fred. Theodor Kloss (1802–76) kom til Danmark i 1828 og blev elev af Eckersberg. Han foretog forskellige sørejser og besøgte således Island i 1834 og Færøerne i 1844. A. G. Drachmann, der var skibslæge ombord på linieskibet *Dronning Marie* på dets togt til Island i 1834, fortæller, at prins Frederik var med, ledsaget af maleren Kloss, der var „en favorit“ af prinsen. 1846, 1848 og 1852 havde Kloss udstillet billeder af grindehvalfangst på Færøerne, og i de to tilfælde siges, at billedet tilhørte Fred. VII. Formodentlig har Anders Petersen været afbildet på et sådant billede. Se A. G. Drachmann. *Min rejse gennem livet (Svundne Tider. I. 1942, s. 82)* og Carl Reitzel. *Fortegnelse over danske Kunstneres Arbejder på Charlottenborg-Udstillingerne 1807–82. 1883, s. 336 f.*
6. Bemærkningen om Humboldt er ikke optaget i den trykte udgave af general Ewalds erindringer.
7. Om studentertoget til Upsala i sommeren 1843 og om forsøget på at stifte et Skandinavisk Samfund se Jul. Clausen. *Skandinavismen. 1900, s. 55 ff.*
8. Om mødet på Skamlingsbanken 18/5 1843 se Jakob Petersen. *Skamlingsbanken 1843–1943. 1943, s. 52–71.* Skau var første taler. Hans tale er refereret anf. sted s. 57–60.
9. Se fx. s. 161 og 193.
10. Der er tale om prins Christians ældste søn den senere Frederik VIII.
11. Uddrag af brev fra prinsen af Nør til broderen, dat. 27/8 1843, trykt af Wegener i *Antislesvigholstenske Fragmenter III*. 1849–50, s. 156.
12. Udeladt er et udførligt referat af samtalen mellem Chr. VIII og Laurids Skau. Om samtalen se P. Lauridsen. *Da Sønderjylland vaagnede. V. 1918, s. 63 ff.* Traps kilde er formodentlig L. Skau. Hans Nissen i *Hammelef. 1857.*
13. Om det skandinaviske Samfund se note 7. I en marginalnote på dette sted i manuskriptet gengiver Trap hovedindholdet af en artikel, som D. G. Monrad havde skrevet til det af Trykkefrihedsselskabet udgivne *Dansk Fol-*

keblad, og som hed: Den russiske Prindsesse og det skandinaviske Samfund. Artiklen blev forbudt, men udkom senere i det af selskabet udgivne skrift: Gjengangeren indeholdende Bidrag til den nyeste Tids Historie. 1844, s. 110–40. I tilslutning til referatet af artiklen skriver Trap (han gengiver dog kun i uddrag Monrads ord):

Det er i denne Artikel, at Monrad gjør den piquante Firdeling af Jordklodens Prindsesser: 1) de umulige Prindsesser. Hertil henhører de kinesiske, persiske, tyrkiske o.s.v. 2) de ligegyldige Prindsesser, hvortil regnes de tydske Provindser („med Hensyn til Ægteskaber er dette store Rige et neutralt Gebet; det har nu engang en Art Privilegium paa at præstere Ægtefæller; det maa nu betragtes som det Sædvanlige, som en Grundregel, som Noget der er aldeles i sin Orden, at man henter sin Gemal eller Gemalinde fra Tydskland“) 3) de vestlige Prindsesser (naturligvis de bedste) og 4) de østlige Prindsesser. Det er dem, som M. skildrer som særdeles farlige. „Ved en østlig Prindsesse ledes Tanken hen paa Ispalæer, 20–30 Graders Kulde, paa den skarpe Østenvind og vidtudstrakte Stepper, store hel- og halvbarbariske Horder, ufrivillig Sobeljagt i Sibirien, konstitutionelle Arbeidere i sammes Blygruber . . . fordrukne Præster, der faa Knut, og hvis Menighed er Liv-egne“ o.s.v. Det er mærkelig nok, at Monrad senere som Minister i 1864 skal have bragt sine Inddelinger af Prindsesser i Anvendelse paa Prindser. Han virkede aabenbart mod Prindsesse Dagmars Forbindelse med Storfyrst Nikolaus og for den italienske Prinds Umberto, hvis pludselige Komme i August 1864 (Monrad var dog imidlertid alt gaaet af) skal være fremkaldt af ham.

14. I Berlingske Tidende for 17/9 1843 findes en nekrolog over Møsting på 21 linier.
15. Om Møsting skriver Ørsted i værket Af mit Livs og min Tids Historie. IV. 1857, s. XXVIII, at Møsting var den af Frederik VI's ministre, der især havde kongens fortrolighed.
16. Operaen Moses af G. A. Rossini havde premiere på kongens fødselsdag. Se Th. Overskou. Den danske Skueplads V. 1864, s. 620 og 645f.
17. 5/11 1843 fejrede Komiteen for dansk undervisnings fremme i Slesvig en slesvigsk deputation på Skydebanen. Professor Schouw præsiderede ved festen, som er refereret i Fædrelandet nr. 1407–08 (6–7/11 1843). Fædrelandet omtaler ikke deputationens besøg hos kronprinsen. Dette besøg er derimod omtalt i Berlingske Tidende for 13/11 1843 med fynske aviser som kilde. Deputationen bestod af gårdmændene Hans Nissen, Laurids Skau og Nis Steffensen.
18. Citatet er hentet fra C. F. Wegeners mindeartikel om Fred. VII, trykt i Årbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1866 (i det flg. citeret: Wegener), s. 48.
19. Kronborg kirke indviede Søndag 10/12 1843. Højtideligheden er refereret i Berlingske Tidende for 11/12 1843.

20. Om sammenslutningen af de to studenterforeninger til een se H. C. A. Lund. Studenterforeningens Historie 1820–70. II. 1898, s. 136–41.

1844

1. Ved Fontanelle forstod man et kunstigt frembragt og ved kunst vedligeholdt sår, som holdtes åbent for at virke afledende (materie). Man havde stor betænkelighed ved at lukke et sådant sår. Behandlingsmåden er forlængst forladt.
2. Berlingske Tidende meddelte 21/3 1844, at studentersangforeningen ville afholde en koncert i universitetets solenitetssal 22/3 1844.
3. Den efterfølgende skildring af Thorvaldsens død bygger i det væsentlige på Fædrelandets nekrolog i nr. 1537 for 25/3 1844.
4. Wilckens var Thorvaldsens faktotum gennem mange år.
5. Skildringen af Thorvaldsens begravelse bygger i det væsentlige på Fædrelandets meddelelser i nr. 1542 for 30/3 1844.
6. Fædrelandet nr. 1585 for 24/5 1844.
7. På dette sted i manuskriptet (ark 132–33) findes en længere redegørelse for det stærke røre, der opstod såvel i kongeriget som i Nordslesvig i anledning af sprogreskriptet af 29/3 1844. Trap gengiver bl. a. Trykkefrihedsselskabets resolution af 15/5, den slesvigske forenings adresse af 13/5, L. Skaus brev til Chr. VIII af 1/6 (det såkaldte opsigelsesbrev), den slesvigske forenings erklæring af 12/7 og kongens svar til stænderforsamlingen i Viborg.
8. Som marginalnote er på dette sted i manuskriptet anbragt et citat fra J. G. Droysen og Karl Samwer. Die Herzogthümer Schleswig-Holstein und das Königreich Dänemark. 1850 (i det flg. citeret: Droysen og Samwer), s. 194–95 om kongeparrets besøg hos hertugen af Augustenborg på Gråsten slot.
9. Traps skildring af kongens møde med sognefogderne fra Haderslev amt bygger på Berlingske Tidende for 9/8 1844, der atter har sine efterretninger fra bladet Dannevirke i Haderslev.
10. Wegener, s. 51–52.
11. Trap har hentet meddelelsen om brevvekslingen mellem kongen og prinsen af Nør fra Droysen og Samwer, s. 181f.
12. Kabinetssekretær Chr. Ludv. Tillisch døde på Gram 13/9 1844.
13. Kabinetssekretær F. Tillisch blev efter freden i Berlin i juli 1850 udnævnt til kgl. kommissær i Slesvig med enevældig magt. Han arbejdede i denne stilling for den tættest mulige forbindelse mellem Danmark og Slesvig.
14. Det har ikke kunnet fastslås, hvad Trap her hentyder til.
15. På kronprins Frederiks fødselsdag 6/10 1844 indviede kongen „Møllebroen“ i Odense, der efter kronprinsen også kaldtes „Frederiksbroen“. Den var bygget af jernstøber M. P. Allerup og muremester Frost. Se Fyens Stiftstidende nr. 170 for 7/10 1844.

16. Udeladt er et referat af kancellireskriptet af 4/11 1844 til politidirektøren i København, hvori trykkefrihedsselskabet trues med opløsning. Derefter følger en gengivelse af hovedindholdet af T. Algreen Udsings andragende til stænderforsamlingen i Roskilde om foranstaltninger til statsenhedens bevaring samt proprietær Tuteins forslag til samme forsamling om en omdannelse af statsrådet. Begge disse referater er ligeledes udeladt.

1845

1. Som indledning til dette kapitel meddeles den kgl. resolution af 10/1 1845, hvorefter man indstiller retsforfølgningen af den slesvigske forening. Endvidere gengives reskript af 28/2 til udenrigsministeren om en undersøgelse af arveforholdene inden for monarkiet samt de københavnske borgerrepræsentanters henvendelse til kongen 10/4 ang. det slesvigske spørgsmål og en ordning af arveforholdene. Samtlige disse tidsdokumenter er udeladt.
2. Trap tænker på den preussiske konges frygtsomme optræden i Berlin under revolutionen 18–19/3 1848. Skønt tropperne havde sejret over oprørerne, udsendte kongen den berømte proklamation: *An meine lieben Berliner*, hvori han faktisk kapitulerede, bl. a. ved at love troppernes tilbagetrækning.
3. Der tænkes muligvis på rytterstatuen af Frederik den Store på Unter den Linden i Berlin. Statuen blev til i årene 1840–51 (billedhugger Chr. Daniel Rauch).
4. Det har åbenbart været Traps mening at gengive denne brevveksling. Manuskriptet bærer spor af et tidligere påklæbet blad, som nu er bortfjernet.
5. Generalmajor Car Ewalds meddelelser om preusserkongens besøg i København findes i Th. Ewald. *En Slægts Historie gennem et Aarhundrede*. II. 1905, s. 37–38.
6. Desværre har denne meddelelse ikke kunnet verificeres.
7. Oehlenschlägers digt: *Der königliche Besuch* er trykt i *Berlingske Tidende* for 20/6 1845. Trap gengiver kun et brudstykke af det lange digt. Jfr. iøvrigt Hans Jensen. *De danske Provinsialstænders Historie*. II. 1934, s. 401.
8. Der er tale om det nordiske studentermøde i København, hvis højdepunkt var mødet i Christiansborg Ridehus, hvor bl.a. Orla Lehmann talte. Se Jul. Clausen. *Skandinavismen*. 1900, s. 91–102. Lehmanns tale er trykt i Orla Lehmanns *Efterladte Skrifter*. III. 1873, s. 155–63. Lehmann anklagedes for denne tale, men frifandtes af højesteret 26/5 1846. Forsvarstalen ved højesteret er ligeledes trykt i anf. skrift, s. 165–85.
9. Et referat af talerne ved festen i ridehuset er udeladt.
10. „Fædrelandets“ kommentar til Bangs udnævnelse (nr. 1950 for 29/7) er udeladt. Endvidere er udeladt reskript af 24/7 1845 om oprettelsen af en fortjenstmedalje og reskript af 28/7 indeholdende forbud mod anvendelse af de trefarvede faner i Slesvig-Holsten.

11. Afsløringsfesten er refereret i Berlingske Tidende for 1/8 1845. Her er ligeledes aftrykt den sang, som H. C. Andersen havde skrevet (Kong Frederik den Sjette, Gud gav ham mange Aar).
12. Kongen havde 28/7 underskrevet reskriptet vedr. forbud mod den trefarvede slesvig-holstenske fane, og dette reskript var 31/7 blevet offentliggjort af det slesvig-holsten-lauenborgske kancelli. Om kongens ophold i Ribe se Berlingske Tidende for 11/8 1845.
13. Hertugparret havde sølvbryllup på kongens fødselsdag 18/9 1845. Kongen synes i første omgang at have lovet at komme til stede, men ændrede beslutning og tænkte nu på at fejre fødselsdagen på Plön slot. Da hertugen gentog sin indbydelse, forkortede kongen sin rejse i hertugdømmerne og vendte tilbage til København før fødselsdagen. Se Droysen og Samwer, s. 196f.
14. Et kort referat af kongens udtalelser til professorerne i Kiel findes i Berlingske Tidende for 18/9 1845 og i Fædrelandet nr. 207 for 3/10 1845.
15. Berlingske Tidende gengiver 21/4 1846 kongens parolbefaling in extenso. Episoden i Rendsborg er kort omtalt i C. F. Wegeners Mindeskrift om Chr. VIII. 1848, s. 55.
16. Syngespillet Den sorte Domino eller Eventyret paa Maskeraden (tekst af Scribe, musik af Auber) opførtes 1. gang 29/1 1839 i anledning af Fred. VI.s fødselsdag. I syngespillet havde Phister en af sine berømte roller som den skinhellige klosterportner Gil Perez. Se Th. Overskou. Den danske Skueplads. V. 1864, s. 365–67. Historien om fru Schönbergs madkurv er omtalt hos Otto Zinck. J. L. Phister. 1896, s. 96ff.
17. På dette sted i manuskriptet (ark 137) gives en længere redegørelse for det såkaldte bondecirkulære af 8/11 1845. Trap gengiver in extenso kancelliforestillingen af 5/11 1845, kongens resolution af 12/5 1846 om cirkulærets ophævelse samt en række bladudtalelser. Alt dette udelades. Jfr. s. 186 note 4.
18. I årene 1849–51 udkom Steen Billes rapport: Beretning om Corvetten „Galatheas“ Rejse omkring Jorden.

1846

1. Udeladt er en omtale af prins Vilhelms (den sen. græske konge Georg I) dåb med angivelse af faddere.
2. Berlingske Tidende for 16/3 1846.
3. I general Frieboes ejendom i Lyngby indrettedes senere fribolig for officersenker.
4. Der er tale om ophævelsen af bondecirkulæret af 8/11 1845, der forbød offentlige møder til forhandling om bondestandens retsforhold uden tilslutning af politimyndighederne. Trap gengiver i det flg. kun en del af den kgl. res. af 14/5 1846, se Ny Collegial Tidende 1846, s. 313.

5. Se fx. Fædrelandet nr. 114 for 16/5 1846.
6. Trap ægtede 2/5 1850 Malvine Hoskier.
7. I Berlingske Tidende for 22/6 1846 findes et udførligt referat af højtideligheden på Hven med optryk af den til lejligheden skrevne sang af J. L. Heiberg (musik af Rung).
8. 16/4 1846 rettede en fhv. opsynsmand ved skovene i Fontainebleau Lecomthe et mislykket attentat mod Ludvig Philip, da han vendte hjem fra en køretur i skovene. Se Berlingske Tidende for 25/4 1846.
9. Et referat af Det aabne Brev's indhold er udeladt. Det åbne brev er trykt i Ny Collegialtidende 1846, s. 521–22. Det er dateret 8/7 1846.
10. Henrik Hertz' skuespil „Kong Renés Datter“ var skrevet i 1845.
11. En udførlig gengivelse af H. C. Ørsteds tale til de nordiske konger er udeladt. Talen findes trykt i Berlingske Tidende nr. 161 for 15/7 1846. Her findes også de to kongers taler.
12. General Ewalds beretninger om det svenske kongebesøg er ikke medtaget i den trykte udgave af hans erindringer.
13. Se s. 193 ff.
14. Trap har sikkert afskrevet brevet til hertug Decazes og de Glücksbjerg fra H. P. Giessing. Kong Christian VIII's Regjeringshistorie. 1852, s. 416–18, hvor det er gengivet mere udførligt end hos Trap.
15. Om Laurids Skaus audiens hos Chr. VIII på Før har Skau givet en beretning dels i et brev til H. N. Clausen, dat. 28/8 1846 dels i et brev til Orla Lehmann, dat. samme dag. Brevene er trykt i H. V. Gregersens udgave af Laurids Skaus brevveksling med politiske venner i København. 1966, s. 94–98 og 176–77.
16. Grev Reventlow-Farve var ikke kongevalgt medlem, men valgt af besidderne af adelige og andre større godser.
17. Det efterfølgende brev til kaptajn From-Møller er trykt hos H. P. Gjessing. Kong Christian VIII's Regjeringshistorie. 1852, s. 425–27.
18. Ordlyden af kongens kundgørelse af 18/9 1846 til beboerne i hertugdømmerne om formålet med det åbne brev er udeladt.
19. Udeladt er en redegørelse for sammenstødene mellem den kgl. commissarius og stænderforsamlingen i Slesvig i anledning af 3 resolutioner, som forsamlingen vedtog, nemlig 1) en ny slesvig-holstensk forfatning, 2) Slesvigs adskillelse fra kongeriget i administrativ henseende og 3) Slesvigs optagelse i det tyske forbund.
20. D. G. Monrad modtog i 1846 kaldelse til sognepræst i Vester Ulslev. Med hans deltagelse i martsdagens begivenheder i 1848 og hans udnævnelse til medlem af martsministeriet ophørte hans præstevirksomhed i denne omgang, 13/3 1849 udnævntes han til biskop over Lolland-Falsters stift.

1847

1. I sept. 1844 deltog kronprinsen i de militære øvelser ved Hedensted. Under opholdet i Jylland modtog han i Vejle en deputation af Slesvigere, der hyldede ham som „den elskede, folkelige Kronprins med det danske Sind og det danske Hjerte“. Se Wegener, s. 50.
2. Jfr. s. 230.
3. Om hyldningen i Vejle se note 1. Det har ikke kunnet verificeres, at kronprinsen deltog i Skamlingsbankemødet i 1845. Se Jakob Petersen Skamlingsbanken 1843–1943. 1943, s. 109ff. Det kan i denne forbindelse nævnes, at der ved Sommerstedfesten 21/2 1843 til ære for Hiort Lorenzen af sognefoged Kay Hansen i Vonsild blev udbragt en skål for kronprinsen „vort Haab og fremtidige Støtte“. Se anf. skrift af Jakob Petersen s. 41.
4. Om Bangs forfatningsudkast se s. 226f.
5. Udeladt er en omtale af ridderskabets adresse af 19/1 1847 om det åbne brev samt et brudstykke af en henvendelse fra nogle jyske godsejere til grev Otto Moltke i anledning af ridderskabets adresse.
6. Se indledningen til C. F. Wegener. Diplomatarium Christierni Primi. 1856. pag. V–VI.
7. Laurids Skau var hovedtaleren på Skamlingsbankemødet 28/5 1847 og gav her meddelelse om oprettelsen af et seminarium i Nordslesvig og dansk undervisningssprog ved Haderslev lærde skole. Han benyttede de af Trap citerede ord. Se Jakob Petersen. Skamlingsbanken 1843–1943. 1943, s. 115.
8. Traps skildring af undersøgelsen af De hellige 3 Kongers Kapel i Roskilde og åbningen af Chr. I's kiste bygger på E. C. Werlauff. De hellige tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke. 1849, s. 56–64 samt indledningen.
9. Thorvaldsens statue af Chr. IV står nu i Chr. IV's kapel i Roskilde domkirke. Se Danmarks kirker. Københavns amt III. 1951, s. 1524.
10. På dette sted i manuskriptet findes et længere citat fra H. C. Ørstedes mindetale om Chr. VIII i det kgl. Videnskabernes Selskab (trykt 1848).
11. Adressen er optrykt in extenso i Berlingske Tidende for 28/7 1847. Den havde fået ca. 4000 underskrifter.
12. Det omtalte citat findes i Traps skildring af Chr. VIII i hans værk: Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder. III. 1869, s. 406.
13. H. P. Gjessing. Kong Christian VIII's Regjeringshistorie. 1852, s. 455f.
14. Et referat af festen i Sorø og af kongens tale er optaget i Berlingske Tidende for 16/9 1847.
15. Wegeners skildring af audiensen er trykt i indledningen til Diplomatarium Christierni Primi. 1856, pag. VII–VIII.
16. Zarsko eller Czarskoje Zelo (Zarens landsby) og Gatschina er navnene på to villabyer sydvest for St. Petersburg, hvor der fandtes en række kejserlige slotte og parker.

17. Det omtalte brev fra Bang til provst With er trykt i *Historisk Tidsskrift* 3. rk. 6. bd., s. 105–08. Brevet, der er dateret 29/1 1848, indeholder en kort historisk redegørelse for Bangs arbejde med forfatningssagen.
18. Her citerer Trap påny Bangs brev af 29/1 1848.
19. Den kgl. resolution af 31/12 1847 om grundbestemmelserne for organisationen af Sorø Akademi Real-Højskole er trykt i *Fogtmanns reskripter 1847*, s. 309–13. På grund af kongens hurtigt påfølgende død blev resolutionen ikke ført ud i livet.
20. Se note 17.
21. Samtalen med biskop Tetens har Trap taget fra Frederik Barfod. Fortællinger af Fædrelandets Historie. II. 1874, s. 500–01.
22. 5/1 1848 gav det italienske operaselskab på hofteatret La Cenerentola el. Den lille grønne Sko, en opera buffa i 2 akter. Musikken var af Rosini.
23. H. P. Gjessing. Kong Christian VIII's Regjeringshistorie. 1852, s. 492.